

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KONYA'DA KENTSEL GELİŞİM
(1930-1950)

ZEHRA SEVGİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. BURCU ÖZGÜVEN

EDİRNE-2024

ZEHRA SEVGİ'nin hazırladığı “**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KONYA’DA KENTSEL GELİŞİM (1930-1950)**” başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından **Mimarlık Anabilim Dalında bir Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Ünvan, Ad, Soyad):

İmza

Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN

.....

Doç. Dr. S. Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

.....

Doç. Dr. Arif MISIRLI

.....

Tez Savunma Tarihi: 19/12/2024

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Tez Danışmanı

.....

Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Filiz UMAROĞULLARI

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİMDALİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

19 / 12 / 2024

Zehra SEVGİ

Yüksek Lisans Tezi

Erken Cumhuriyet Döneminde Konya’da Kentsel Gelişim (1930-1950)

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Konya, Antik çağlardan itibaren önemli ticaret yollarının kesişim noktasında bulunmuş, bu nedenle önemini korumuş bir şehirdir. Konya, İç Anadolu Bölgesi’nde yer alan ve yaklaşık 39000 km²’lik yüzölçümüyle Türkiye’nin en büyük yüzölçümüne sahip şehri olma özelliği taşımaktadır. Antik Çağlar’dan başlayan birçok yerleşime ev sahipliği yapsa da asıl şehirleşmesini Anadolu Selçuklu Dönemi’nde yaşamıştır. Osmanlı Dönemi’nde önemini koruyarak gelişimine devam etmiştir. Bu gelişimi, çağın gereklerine uygun olarak Cumhuriyet Dönemi’nde de sürdürmüştür.

İlk yerleşmeler, Konya’nın merkezinde bulunan Alaeddin Tepesi ve onu merkez alan 30km’lik bir alan içerisinde yer almaktadır. Merkezde bulunan Alaeddin Tepesi, antik dönemlerde surlarla kaplı bir alandır. Selçukluların Konya’yı fethetmesiyle bu özelliğini sürdürmüş ve kentin gelişmesine paralel olarak artan nüfus yerleşiminin surların dışına genişlemesine neden olmuştur. Büyüyen kenti korumak için surların dışında kalan bölgeye yeni bir sur inşa edilmiştir. Böylece yerleşim, Konya’nın merkezi çekirdeğini oluşturan ve yönetim birimlerinden oluşan bir iç kale ile, yerleşim sınırlarını koruyan dış surun arasında gelişme göstermiştir. Osmanlı Dönemi’nde bu merkezîyet demiryollarının şehre bağlanmasına kadar devam etmiştir. Bu dönemden sonra şehirleşmeyi etkileyen yeni odak noktalar görülmüştür. Osmanlı Dönemi’nde sanayileşme ve çağa uyum sağlama ile başlayan bu süreç, Cumhuriyet Dönemi’nde

modern ve sanayi toplumu anlayışına uygun olarak devam etmiştir. Her alanda yeni ve modern bir toplum oluşturma isteği, Cumhuriyet Dönemi'nde çağdaş kentsel gelişim sürecinin yeniden kurgulanmasını gerektirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da gelişimini sürdürmeye devam eden kentte, cumhuriyet anlayışına uygun kentsel gelişmeler yaşansa da nüfus artışı ve sanayileşmenin etkisi ile yaşanan gelişmeler, 1940'lı yıllarda başlayan imar çalışmalarını gerektirmiş ve Konya'nın ilk planlaması olan 1946 yılı imar planı yapılmıştır. Bu sürece gelene kadar Selçuklu Dönemi tarihi odak noktasını oluşturan Alaeddin Tepesi, kentin merkezi konumu olmuştur. Bu dönemde ışınsal bir gelişim gösteren şehir, Osmanlı ve kısmen Cumhuriyet Dönemi'nde de bu özelliğini sürdürmüştür.

Bu çalışmada antik çağlardan beri yerleşim olma özelliğini sürdüren Konya kentinin Erken Cumhuriyet Dönemi'ne gelene kadar ki süreçte kentsel durumu ve Erken Cumhuriyet Dönemi gelişmeleri incelenecektir. Çağlara göre yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerle Konya'nın Erken Cumhuriyet Dönemi'nde şehirleşmesini etkileyen faktörler ve Konya'ya getirdiği değişimler incelenmiştir.

Yıl : 2024

Sayfa Sayısı : 191

Anahtar Kelimeler : Erken Cumhuriyet, Konya, Kentsel Biçimlenme

Master's Thesis

Urban Development in Konya During The Early Republic Period (1930-1950)

Trakya University Institute of Natural and Applied Sciences

Department of Architecture

ABSTRACT

Konya has been an important city at the crossroads of significant trade routes since ancient times, maintaining its importance throughout history. Located in the Central Anatolia Region, Konya is the largest city in Turkey by area, covering approximately 39,000 km². While it has hosted many settlements since ancient times, it experienced its primary urbanization during the Anatolian Seljuk Period. The city continued to develop during the Ottoman Period, maintaining its importance. This development continued in the Republic Era in accordance with the needs of the time.

The first settlements were located around Alaeddin Hill in the city center and within a 30 km radius from there. Alaeddin Hill, located in the center, was an area surrounded by walls in ancient times. After the Seljuks conquered Konya, this characteristic was maintained, and as the population increased in parallel with the city's development, the settlement expanded beyond the walls. To protect the growing city, a new wall was constructed around the area outside the city walls. Thus, the settlement developed between the inner citadel, which formed the central core of Konya, consisting of administrative units, and the outer wall, which defined the boundaries of the settlement. During the Ottoman Period, this centrality continued until the city was connected by railways. After this period, new focal points influencing urbanization emerged. The process, which began with industrialization and adaptation to the times during the Ottoman Period, continued in the Republic Era in line with the modern and industrial

society's understanding. The desire to create a new, modern society in all fields necessitated the reorganization of the urban development process in the Republic Era. Despite urban developments in line with the republican understanding during the early years of the Republic, population growth and the effects of industrialization led to the need for zoning studies that started in the 1940s, resulting in the first urban plan of Konya in 1946. Up until this point, Alaeddin Hill, which formed the historical focal point of the Seljuk period, had been the central location of the city. The city, which showed a radial development during this period, maintained this characteristic during the Ottoman and partially the Republican periods.

This study will examine the urban situation of the city of Konya, which has maintained its settlement status since ancient times, up to the Early Republican Period, and the developments during the Early Republic. The factors that influenced Konya's urbanization during the Early Republican Period and the changes brought by these developments will also be investigated.

Year : 2024

Pages : 191

Keywords : Early Republic, Konya, Urban Formation

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimde ve tez çalışma sürecimde dinlemekten her zaman keyif aldığım, bir şeyi öğrenmek için sınırlarımı zorlamam gerektiğinde başarabileceğimi bana öğreten ve çıkmaza girdiğimde desteğini esirgemeyen, bilgisi ve deneyimiyle bana farklı bakış açıları sunan, saygıdeğer ve biricik danışman hocam Prof. Dr. H. Burcu ÖZGÜVEN'e eğitim hayatımda geçirdiğim değerli zamanlar ve hoşgörüsünden dolayı teşekkür ederim.

Araştırma sürecim boyunca benden desteğini esirgemeyen Hasan BOYDAK beyefendiye "Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi Müdürü" ve eğitim hayatımda her zaman bana destek olan kendini eğitim ve bilime adanmış sevgili yol arkadaşlarıma beni her zaman destekledikleri için teşekkür ederim.

Aynı zamanda tez çalışmam boyunca motivasyon kaynağım olan, çalışmam için elinden gelen her türlü fedakarlığı benden esirgemeyen Zehra KEZİK'e, varlıklarıyla her zaman devam etme gücü bulduğum, desteklerini her daim hissettiğim Annem'e ve Babam'a, her zaman tam da olması gerektiği zamanda ve her daim yanımda olan biricik ablam Tuğba SEVGİ'ye maddi ve manevi desteği için teşekkür ederim.

Zehra SEVGİ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
EKLER DİZİNİ.....	xxi
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
BÖLÜM 2.....	3
KONYA’NIN COĞRAFYASI, TOPLUMSAL, TİCARİ ve KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	3
2.1. Konya’nın Coğrafyası ve Kentsel Topografyası.....	3
2.2. Konya’da Toplumsal, Ticari, Kültürel Özellikler.....	5
BÖLÜM 3.....	9
KONYA’NIN TARİHİ.....	9
3.1. İlkçağ Tarihi.....	9
3.2. Roma Dönemi.....	13
3.3. Erken Bizans Dönemi.....	14

3.4. Orta Çağ Dönemi.....	16
3.5. Selçuklu Dönemi	16
3.6. Osmanlı Dönemi.....	19
BÖLÜM 4	20
KONYA’NIN ŞEHİRLEŞMESİ.....	20
4.1. Konya’da Selçuklu Şehirleşmesi.....	20
4.1.1. Konya Kalesi.....	24
4.2. Konya’da Osmanlı Şehirleşmesi	27
BÖLÜM 5	31
20. YÜZYIL BAŞLARINDA KONYA’NIN ULAŞIM AKSI VE GÖRÜNÜŞÜ	31
5.1. Konya’nın Ulaşım Aksı.....	31
5.2. Alaeddin Tepesi ve Çevresi.....	33
5.2.1. Eflatun Kilisesi	41
5.2.2. Alaeddin Köşkü	42
5.2.3. Su Deposu	43
5.2.4. Elektrik Fabrikası.....	44
5.2.5. Atlı Tramvay.....	45
5.3. Alaeddin- Mevlâna Aksı	48
5.3.1. Hükümet Konağı ve Çevresi.....	48
5.3.2. Türbeönü ve Çevresi.....	54
5.3.3. Kapı Cami ve Çevresi	56
5.4. Demiryolu ve İstasyon Çevresi	58
5.5 Diğer Yerler.....	63
BÖLÜM 6	67
KONYA’DA ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KENTSEL BİÇİMLENME ...	67
6.1. Cumhuriyet Dönemi’nde Kentsel Biçimlenme	67

6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Konya'nın Durumu	68
6.3. Yol, Meydan ve Motorlu Taşıtlar için Düzenleme Faaliyetleri	74
6.3.1. Zafer Meydanı ve Çeşmesi	81
6.3.2. Atatürk Anıtı	82
6.4. Rekreasyon Alanları	83
6.5. Kentsel Peyzaj Düzenleme Çalışmaları.....	87
6.5.1. Fahrettin Paşa Parkı	88
6.5.2. Dede Bahçesi	89
6.6. Kamusal Yapılar.....	90
6.6.1. Elektrik Fabrikası.....	90
6.6.2. Güherçile Fabrikası (Baruthane).....	92
6.6.3. Konya Harası	92
6.6.4. Halk Evi ve Belediye Sineması	95
6.6.5. Memleket Hastanesi (Numune Hastanesi).....	97
6.6.6. Su Deposu	99
6.6.7. PTT Binası	100
6.6.8. Ordu Evi.....	102
6.6.9. Ziraat Bankası Binası.....	103
6.6.10. İş Bankası Binası	104
6.6.11. Tekel (İnhisarlar) Binası	106
6.6.12. DSİ 4. Bölge Müdürlüğü Binası	108
6.6.13. Konya Atatürk Stadyumu	110
6.7. Eğitim Yapıları	112
6.7.1. Kız Orta Okulu Binası (Olgunlaşma Enstitüsü)	113
6.7.2. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu	114
6.7.3. İsmet Paşa İlkokulu.....	115

6.8. Tarihi Eser Koruma ve Tespit Çalışmaları.....	116
6.8.1. Yusuf Ağa Kütüphanesi.....	118
6.8.2. Kazı Çalışması.....	118
6.9. Ticaret Alanları.....	120
6.9.1. Muhacir Pazarı.....	121
6.9.2. İrfaniye Çarşısı.....	122
6.9.3. Konya Şeker Fabrikası Ana Üretim Binası.....	123
6.10. Planlama Faaliyetleri.....	126
6.10.1. 1946 Planı.....	126
6.10.2. 1954 Planı.....	131
6.11. Diğer Yapılar.....	133
6.11.1. St. Paul Katolik Kilisesi.....	133
6.12. Konut Alanlarının Yapımı.....	135
BÖLÜM 7.....	137
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	143
EKLER.....	154
EK-1: Kentin Gelişiminde Önemli Görülen Yapılar.....	154
ÖZGEÇMİŞ.....	170

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. & 2.2. Konya Siyası ve Fiziki Haritası (URL 1), (URL 2).....	3
Şekil 2.3. Meram'da Bağ Evleri, (Yasa, 1998).....	7
Şekil 3.1. Antik Anadolu Haritası, (URL 3).	9
Şekil 3.2. Pieere Mortier'in 1700'lerde Çizmiş Olduğu Lycaonia Haritası (URL 4).	10
Şekil 3.3. Konya ve Çevresi Antik Yolları, (Bahar, 2018).	11
Şekil 3.4. Roma Devri Yolları, (Aka, 2023).	13
Şekil 3.5. Aziz Paulus'un Hac Yolları, (URL 5).....	14
Şekil 3.6 . Anadolu'da Anatolikon Bölgesi, (Güneş, 2018).....	15
Şekil 3.7. Selçuklu Kent Yerleşimi Gönül Tankut Çizimi, (URL 6).	18
Şekil 4.1. Gertrude Bell arşivinden Konya Kalesi'nin (dış sur) görünümü. (Newcastle Üniversitesi Gertrude Bell Arşivi).	21
Şekil 4.2. & Şekil 4.3. Alaeddin Tepesi'nde Bulunan Alaeddin Cami ve Saray Yapı Kalıntısı (Newcastle Üniversitesi Gertrude Bell Arşivi, 1905)- Konya Ahmedeki'nin görüntüsü (Cornell üniversitesi arşivi).....	22
Şekil 4.4. Selçuklu Dönemi Planı, (Özcan, 2007, s. 374).	23
Şekil 4.5. & Şekil 4.6.) Henry Jones, Konya Ahmedeki'nin Görüntüsü, (Cornell üniversitesi Arşivi) - Niehbur'un Alaeddin Tepesi ve Surların Çizimi (Sarre, 1989).	25
Şekil 4.7. Texier'in Pazar Kapısı Gravür Çizimi (Sarre, 1989).	26
Şekil 4.8. Alaeddin Tepesi Çizimi (Sarre, 1989).	27

Şekil 4.9. John Henry Haynes tarafından 1887 yılında çekilen bir fotoğrafın arkasında görülen Ahmedek yapısı, (Cornell Üniversitesi Arşivi).	28
Şekil 4.10. Konya Şehri'nin Osmanlı Döneminde mekânsal gelişimi, (Önge, 2018). ...	29
Şekil 5.1. Konya'dan Geçen Ticaret Yolları, (Kars, 2019).....	32
Şekil 5.2. Konya'nın Ergenç'in tanımına göre yol bağlantısı, Gönül Tankut'un haritası üzerine tarafımdan revize edilmiştir (Önge, 2018).	33
Şekil 5.3. John Henry Fotoğraf Arşivinde 1884 Yılı Köşk Yapısı, Alaeddin Cami ve Tepede Varlığı Görülen Konut Yapısı, (Cornell Üniversitesi Arşivi).....	34
Şekil 5.4. Ahmet Tevhit Bey'in mektubunda çizmiş olduğu krokinin Süheyl Ünver tarafından izahı, (Ünver, 1967, s. 206).....	35
Şekil 5.5. 1850-1897 yılları arasında Alaeddin Tepesi ve Çevresinin Durumu. Şekil tarafımdan revize edilmiştir, (Önge, 2015).	36
Şekil 5.6. Konya'nın Manzara-yı Umumiye Haritası Üzerinde Eflatun Mescidi ve Sonraki Yıllarda Açılacak Alaeddin Bulvarı'nın Gececeği Yollar Tarafımdan İşlenmiştir, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi).	37
Şekil 5.7. Alaeddin Bulvarı Açılmadan Önceki Bölgenin Durumu, (Karpuz , 2013). ...	38
Şekil 5.8. Sağda İnşa edilen Yusuf Şar Konağı, soldaki kubbeli yapı ise Muallimler Birliği binası, (Karpuz, 2013).	38
Şekil 5.9. 1841 yılı John Henry fotoğraf arşivinde Alaeddin Tepesi'nden Konya'nın doğusuna bakış. (Cornell Üniversitesi Arşivi).	39
Şekil 5.10. 1896 yılı Gertrude Bell'in Konya Panoraması'nda Yusuf Şar Konağı İnşa Edilmeden Önceki Yeri ve Nizamiye Medresesi Arsası, (Karpuz H. , 2013, s. 291).	39
Şekil 5.11. 1897-1918 yılları arasında Alaeddin Tepesi ve Çevresinin Durumu. Şekil tarafımdan revize edilmiştir, (Önge, 2015).	40

Şekil 5.12. Arkada Arapoğlu Kosti Olarak Bilinen Yapı, Sağında Dr. Dot'un Hastahanesi, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim, 8347).....	41
Şekil 5.13. Eflatun Mescidi, (Karpuz H. , 2013, s. 291).....	42
Şekil 5.14. Şehabettin Uzluk Köşk Çizimi, (Sarre, 1967/1989, s. 115, 118).....	43
Şekil 5.15. Alaeddin Tepesi'nde Bulunan Su Deposu, (URL 9).	44
Şekil 5.16. Alaeddin Tepesi eteklerinde bulunan elektrik fabrikası, sağda bacasıyla birlikte görülmektedir, (Odabaşı, 1998).....	45
Şekil 5.17. Atlı Tramvay'ın Genel Güzergahı. Gönül Tankut'un haritası üzerine şekil tarafımdan revize edilmiştir (URL 6).....	46
Şekil 5.18. Atlı Tramvay Güzergahı, (Önder, 1956).....	47
Şekil 5.19. Araboğlu Makası olarak bilinen cadde, (Özönder, 2011).....	48
Şekil 5.20. Hükümet ve Çevresi 1951 yılı. Resim Tarafımdan İşlenmiştir, (URL 16)...	49
Şekil 5.21. Hükümet (Valilik) Binası ve önünde Hükümet Meydanı, (URL 9).	50
Şekil 5.22. İhtisabın Önü denilen ve Aziziye Caminin doğusunda yer alan ihtisap alanı, (URL 7).	51
Şekil 5.23. Valilik Binasının Solunda Bulunan Camekanlı Yapı Yüzüktaş Binasıdır (Kuştepe, 2011).	51
Şekil 5.24. Sanayi Mektebi, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8050).....	53
Şekil 5.25. Yıkılan Konya Bedesteni, (Baş, 2011).	54
Şekil 5.26. Arka Kısımda Bulunan Çok Kubbeli Yapı Konya Bedesteni Berggren'in Konya Panaroması, (URL 8).....	54
Şekil 5.27. Türbeönü ve Çevresi, Gönül Tankut çizimi tarafımdan revize edilmiştir, (URL 6).	55
Şekil 5.28. Kapı Cami Önünde Odun Pazarı, (Odabaşı, 1998).....	56

Şekil 5.29. Selimiye Cami Önündeki Açık Pazar, (URL 9).....	57
Şekil 5.30. Eski Buğday Pazarı, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8419).	58
Şekil 5.31. & Şekil 5.32. Mevlâna Caddesi- Arapoğlu Makası Önünde Atlı Tramvay, (URL 10)- (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8348).	58
Şekil 5.33. İstasyon Caddesi ve İstasyon Caddesi'ne yapılan Oteller, (Yılmaz, 2022)- (URL 11).	59
Şekil 5.34. 1913 Yılı Konya Tren Garı, (URL 12).	60
Şekil 5.35. Arkada Görülen Millet Bahçesi ve Sağda Görülen İmam Hatip Lisesi'ne Kaldırılan Kapı, (URL 13).	61
Şekil 5.36. Konya Gazi Lisesi, (URL 13).	62
Şekil 5.37. Ziraat Anıtı, (URL 13).	63
Şekil 5.38. Güherçile Fabrikası (İnce, 2020), (Uz, 2015), (Uz & Doğan, 2017).....	65
Şekil 5.39. Güherçile Fabrikası (Uz & Doğan, 2017).....	65
Şekil 6.1. 1867 Çarşı Yangınından Sonra Gridal Oluşmuş Alan. Gönül Tankut Çiziminden Tarafımdan İşlenmiştir, (URL6).	69
Şekil 6.2. 1933 yılında yolların durumu, (URL 14).	70
Şekil 6.3. 1915 yılı Alman Genelkurmay Başkanlığı Kardografi Dairesi Tarafından Hazırlanan Harita, (H-06-03-1335, HRT.h. BOA- Başkanlık Osmanlı Arşivi).	70
Şekil 6.4. İstasyon Caddesi Tevfik Ataberk Arşivi, (URL 15).	71
Şekil 6.5. Ankara Planlamasındaki Gar-İstasyon Caddesi-Anıt Kurgusu Altlık: (Özdemir, 2021, s. 157).....	72
Şekil 6.6. Anıt ve Arkasında Bulunan Sağda Millet Bahçesi (Sıramkaya, 2017).....	72
Şekil 6.7. Şehabettin Uzluk Tarafından Hazırlanan Konya Etütleri'nde Alaeddin Tepesi (Uzluk, 1934).	74

Şekil 6.8. Açılan Yeni Yol Aksı ve Yıkılan Binalar Yerine Yapılan Cumhuriyet Meydanı, (Önge, 2015).	75
Şekil 6.9. Alaeddin- Mevlâna Hattında Yol Çalışmaları (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8430).	76
Şekil 6.10. Cumhuriyet Meydanı ve Ortada 10. Yıl Anıtı (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim 8021).	76
Şekil 6.11. Bulvar Açılmadan Önceki Yapıların Durumu (URL 8).	77
Şekil 6.12. Cumhuriyet Meydanı'nda Cumhuriyet Bayramı Kutlaması (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8355).	77
Şekil 6.13. Molla-ı Cedid Medresesi Arsası. Resim Tarafımdan İşlenmiştir, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi).	78
Şekil 6.14. 1946 Planında Açılan Yollar ve Mevlâna Çarşısı'nın Yapıldığı Medrese Arsası, (Önge, 2018)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	79
Şekil 6.15 & Şekil 6.16. 1946 Planında Fırının Bulunduğu Alan (Önge, 2018)'den Alınıp Tarafımdan İşlenmiştir- Fenni Fırın (Koyunoğlu Müzesi Arşivi Resim: 7327)..	80
Şekil 6.17. Zafer Meydanı, 1946 İmar Planı Haritası (Önge, 2018)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	81
Şekil 6.18. Atatürk Anıtı, (Tanrıkulu, 2024).	82
Şekil 6.19. 1926 – 1931 Yılında Tepede Yapılan Düzenlemeler (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	84
Şekil 6.20. Tepede Yapılan Ordu Evi Bahçesi (Önge, 2015).	84
Şekil 6.21. Alaeddin Tepesi'nde Peyzaj Çalışması Yapılan Alan ve Yeni İnşa Edilen Yapılar, (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	85

Şekil 6.22. 30.10.1950 tarihli Yeni Konya Gazetesi'nin Küpürü (Alaeddin Tepesinin Tanzimi Devam Ediyor, 1950).....	86
Şekil 6.23. 1930'lu Yıllarda Çekilen Hava Fotoğrafı ve Genişletilen alan, (URL 15)..	87
Şekil 6.24 & Şekil 6.25. Fahrettin Paşa Parkı'nın Bulunduğu Konum, Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir- Fahrettin Paşa Parkı, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8350-8347).....	88
Şekil 6.26. Dede Bahçesi'ne yapılan havuz, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8199).	89
Şekil 6.27. & Şekil 6.28. Spor Sahaları ve 1927 Yılında Dede Bahçesi'nde Bulunan Köşk (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8155, 8071).....	90
Şekil 6.29. Meram Dere Elektrik Fabrikası, (Ulutürk, 2014).	91
Şekil 6.30. Haranın Bulunduğu Konum, (URL 16).	93
Şekil 6.31. Hara İdare Binası, (URL 17).....	94
Şekil 6.32. & Şekil 6.33. Halk Evi Binası Konumu -Arkada Halk Evi Binası, (URL 16)- (URL 8).	95
Şekil 6.34. Atatürk Anıtı Arkasında Bulunan Halk Evi, (Yaşar Barışık Arşivi)	96
Şekil 6.35. Tepede solda Halk Evi ve Sinema Binası ve gazete küpürü, (URL 8).	97
Şekil 6.36. & Şekil 6.37 1901 tarihli İlk Gureba Hastanesi ve sağda 1928 yılında yapılmış hastane binası, (Şener, Kışalı, & Afşören, 2020).	98
Şekil 6.38. Memleket Hastanesi Konumu, (URL 16).	98
Şekil 6.39. Alaeddin Tepesi'nde Bulunan Su Deposu'nun Konumu (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	100
Şekil 6.40. PTT Binası, (URL 18).....	101
Şekil 6.41. PTT Binası'nın Konumu, (URL 15).	101

Şekil 6.42. Ordu Evi Binası Konumu, (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.	102
Şekil 6.43. Ordu Evi Binası, (URL 9).....	103
Şekil 6.44. Ziraat Bankası (URL 15).	104
Şekil 6.45. Ziraat Bankası Binası, (URL 19).	104
Şekil 6.46. İş Bankası Binası Sol Arkada Görülen Yapı, (URL 20).....	105
Şekil 6.47. Tekel Binası'nın Konumu, (URL 16).	106
Şekil 6.48. Yapı Yapılmadan Önce Muhaddiszade Medresesi (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.....	107
Şekil 6.49. Tekel İnhisarlar Binası, (Salt Araştırma Arşivi).....	107
Şekil 6.50. 1951 Yılı, DSİ Binası'nın Yapılmadan Önceki Alan ve Alanda Görülen Yapılar, (URL 16).	108
Şekil 6.51. DSİ Binası Yapılmadan Önce Alanda Görülen Kurtuluş İlkokulu 1930'lu Yılların Başı, (URL 25).....	109
Şekil 6.52. 1958 Yılı, DSİ Binası ve Lojman Yapıları (URL 16).....	109
Şekil 6.53. DSİ Binası, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8036).	110
Şekil 6.54. 1941-1955 Yılında Yapılmış Olan Stadyum Binası, (URL 16).....	111
Şekil 6.55. Konya Atatürk Stadyumu, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8036).....	111
Şekil 6.56. Olgunlaşma Enstitüsü Binası Zafer Meydanı Cephesi ve İstasyon Caddesi Yönü, (URL 8).	113
Şekil 6.57. Olgunlaşma Enstitüsü'nun Konumu, (URL 16).	114
Şekil 6.58. Konya Olgunlaşma Enstitüsü, (URL 8).	114
Şekil 6.59. & Şekil 6.60. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Konumu (1951), (URL 16)- Okul Yapısı, (URL 8).	115

Şekil 6.61. İsmet Paşa İlkokulu Konumu (1951) ve Okul Yapısı, (URL 16), (Öner, 2019).	116
Şekil 6.62 & Şekil 6.63. Yapının 1955 Yılı Konumu, (Konya Kültür Envanteri), Sağda Kütüphane Binası, (URL 22).	118
Şekil 6.64. 1941 Alaeddin Tepesi Kazılarında Elde Edilen Verilerden Çıkarılan Vaziyet Planı, (Akok, 1975).	119
Şekil 6.65. 1941 yılı Alaeddin Tepesi'nde yapılan kazılar sonucu elde edilen verilerin kesiti, (Akok,1975).	120
Şekil 6.66. & Şekil 6.67 1951 ve 1955 Yılı Yapının Konumu, (URL 16).....	122
Şekil 6.68. Şerafeddin Cami'nin Sağında Kalan Yapı İrfaniye Çarşısıdır, (URL 9). ...	123
Şekil 6.69. Konya Vakıflar İşhanı Binası, (URL 23).....	123
Şekil 6.70. Konya Şeker Fabrikası Konumu, (URL 16).	124
Şekil 6.71. Konya Şeker Fabrikası Konumu, 1951 yılında boş arazi olan alanda 1955 yılında yapılaşma izlenmektedir, (URL 16).....	124
Şekil 6.72. Konya Şeker Fabrikası, (URL 15).	125
Şekil 6.73. Konya 1926 Haritası, (URL24).....	127
Şekil 6.74. Konya 1946 İmar Planı (Önge, 2018, s:9).	127
Şekil 6.75. Konya 1946 İmar Planı. Resimler Tarafından İşlenmiştir Kaynak altlığı: (Önge, 2018), (Yenice M. S., 2012).....	128
Şekil 6.76. 1954 planı Konya Kent Formu Kaynak Altlığı: (Yenice M. S., 2005).....	132
Şekil 6.77. Alaeddin Tepesi'nin Güneydoğusunda Bulunan Kilise Yapısı ve Yol Açılında Yıkılan Mektep Yapısı (Önge, 2015).	134
Şekil 6.78. Fahrettin Paşa Parkı ve Kilise Yapısı (Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi Arşivi Resim: 8016)	135

Şekil 6.79. Hayat Apartmanı. Solda yükselen yapıdır, (Levent Civelekoğlu Arşivi, URL
8). 136

EKLER DİZİNİ

EK-1. Kentin Gelişiminde Önemli Görülen Yapılar

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu tezin amacı, Konya kentinin Antik Çağlardan itibaren, özellikle de Konya’da asıl şehirleşmenin görülmeye başladığı Selçuklu Dönemi’nden başlayarak, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde geçirdiği mekânsal ve kentsel gelişim sürecini tarihsel bir bakış açısıyla incelemektir. Konya, tarih boyunca önemli yollar üzerinde yer almış ve farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan bir şehir olarak, antik çağlardan günümüze kadar sürekli olarak gelişmiş kültürel ve ticari bir merkez olmuştur. Araştırma, Konya'nın tarihsel evrimini, bu evrimde etkili olan medeniyetlerin rolünü ve şehrin dönüşüm sürecini ele almayı hedeflemektedir. Özellikle Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle birlikte, Selçuklu Dönemi'nde başkentlik yaparak şehirleşme sürecinin temellerinin atıldığı bu şehirde, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki sosyo-ekonomik yapıların nasıl şekillendiği incelenecektir. Ayrıca, bu süreçteki değişim ve dönüşümler ele alınacak, Cumhuriyet Dönemi'yle başlayan imar sürecinde kentin planlamasında etkili olan faktörler irdelenecektir. Çalışmanın sonunda, Konya'nın tarihsel ve kültürel birikiminin günümüzdeki etkileri ve önemi üzerinde durulacaktır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, Konya şehrinin tarihsel gelişimini ve şehirleşme sürecini kapsamaktadır. Konya'nın tarihi, Hitit, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi farklı medeniyetlerin etkisiyle şekillenmiş olup, bu dönemlerdeki ekonomik, siyasi ve kültürel yapılar detaylı bir şekilde incelenecektir. Çalışmada, şehrin coğrafi konumu, topografyası, toplumsal ve kültürel özellikleri hakkında bilgiler verilecek, geçmişten

günümüze kadar olan dönüşüm ve gelişimleri ortaya konulacaktır. Özellikle Selçuklu Dönemi'nde şehirleşmenin odak noktası olan Alaeddin Tepesi'ndeki gelişmeler, şehrin merkezi çekirdeği olarak ele alınacak, gravürler, planlar ve haritalar aracılığıyla bu süreçler görsel olarak desteklenecektir. Osmanlı dönemine kadar devam eden şehirleşme sürecinin, Konya'nın gelişimine etkisi üzerinde durulacak, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kentte olan gelişmeler ile 1946 ve 1954 yıllarına ait planlar üzerinden de şehri etkileyen imar hareketleri incelenecektir. Çalışma, Konya'da yapılan arkeolojik kazılar ve tarihi belgeler ile gazete verileri ışığında şekillenecek ve elde edilen veriler analiz edilerek şehrin tarihsel birikimi ve şehirleşme sürecindeki dönüşüm incelenecektir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, tarihsel ve betimsel yöntemler kullanılacaktır. İlk olarak, literatür taraması yapılarak, Konya'nın tarihi süreçlerine dair mevcut kaynaklar incelenecektir. Gazete verileri, tarihi belgeler ve akademik çalışmalardan elde edilen veriler ışığında, Konya'nın tarihsel gelişimi detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, alan araştırmaları ve saha gözlemleri ile elde edilen bilgiler, çalışmada değerlendirilecektir.

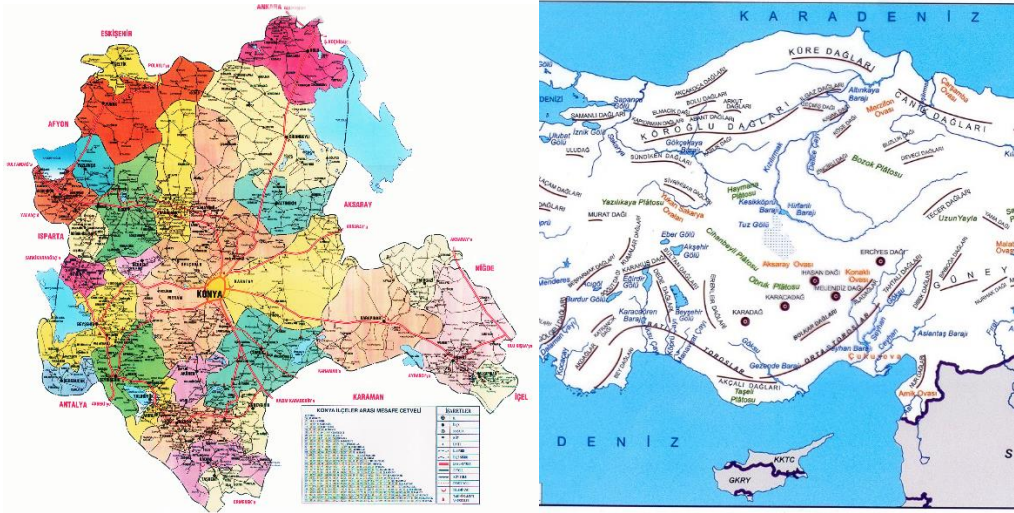
Çalışmanın yöntemleri arasında, konu ile ilgili arşiv belgesi incelemeleri, müze ve kütüphane gezileri ile uzman görüşmeleri de yer alacaktır. Bu sayede, Konya'nın tarihi ve kültürel yapısına ilişkin daha derinlemesine analizler yapılması sağlanacak, bu veriler doğrultusunda çıkarımlarda bulunulacaktır. Sonuç olarak, tarihsel verilerin bir araya getirilmesi ile Konya'nın sosyo-kültürel yapısına dair kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısı oluşturulması hedeflenmektedir.

BÖLÜM 2

KONYA’NIN COĞRAFYASI, TOPLUMSAL, TİCARİ ve KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

2.1. Konya’nın Coğrafyası ve Kentsel Topografyası

Konya, Türkiye’nin İç Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. 38.873 km’lik yüzölçümü ile en büyük ilimizdir. Kuzeyinde Ankara, doğusunda Niğde, güneyinde Mersin, Karaman ve Antalya, batısında Isparta, Afyon, Eskişehir bulunmaktadır (Şekil 2.1.). 31 ilçesi bulunan şehir 1867 yılında il olmuştur (İnan, 1999, s. 1).

Şekil 2.1. & 2.2. Konya Siyasal ve Fiziki Haritası (URL 1), (URL 2).

Konya’nın kuzeyinde Haymana Platosu, kuzeybatısında Cihanbeyli Platosu, kuzeydoğusunda Tuz Gölü, batısında Beyşehir Gölü ve Akşehir Gölü, güneyinde Sultan Dağları ile Toros yayınının iç yamaçları önünde bir fay hattı boyunca oluşmuş volkanik

dağlar ve doğusunda Obruk Platosu yer almaktadır (Şekil 2.2.). Ovanın doğu-batı uzantısında Bozdağlar ile doğu kısmında Karapınar yöresinde volkanik arazilere rastlanmaktadır. Bu volkanik arazilerden olan Karacadağ ve onun uç kısmında volkanik patlamalar sonucu oluşan Acıgöl, daha güneyinde ise Meke Tuzlası bulunmaktadır. Güney kısmında kuzeybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan Toros dağları ile güney ve batısında ise Erenler Dağı yer almaktadır. Ortalama yükseltisi 1016 m'dir (İnan, 1999).

Ülkemizin tahıl ambarı durumunda olan düzlükleri Konya Ovası, Cihanbeyli Platosu ve Obruk Yaylası'dır. Konya, Konya Ovası'nın batı kenarında yer almaktadır ve bu ova Türkiye'nin en büyük kapalı havzası olan İç Anadolu Havzası'nın güney bölümünde yer almaktadır ("Konya İli 2022 Yılı Çevre Durum Raporu", 2023, s. 1). Konya Ovası'nın ortalama yükseltisi 1000m civarındadır ve kapalı havza olması nedeniyle bu ovaya sularını boşaltan akarsular dış havzalara sularını ulaştıramamaktadır. Bu durum ova tabanında hidromorfik alüvyal toprakların oluşumuna neden olmaktadır. Bu topraklar verimli olsa da rüzgâr erozyonuna açıktır (Bozyiğit & Güngör, 2011).

Konya Ovası'nın en önemli akarsuyu Çarşamba Çayı'dır ve geniş bir beslenme havzasına sahip olmasından dolayı 1962 yılında bu çay üzerine Apa Barajı kurulmuştur. Meram, Sille, Ayrancı, İvriz çayı ve May Deresi bu ova üzerinde mevsimlik akış karakteri gösteren akarsulardır. Bu akarsulardan en önemlisi Meram'dır ve bağlar Meram Çayıyla sulanmaktadır. Yağışlı dönemlerde ova tabanına bol su bırakıp sonrasında kurumaları nedeniyle ova tabanında bataklıklar oluşmaktadır. Bu bataklıkların en önemlileri Aslım ve Alakova bataklıklarıdır. Günümüzde bu bataklıklar kurutulmuştur. İklimsel olarak karasal iklimin etkisindedir ve yağışlar genellikle konvansiyonel yağış şeklindedir. Kış mevsiminde kuzeyden gelen soğuk hava kütlelerinin etkisi altında kalması nedeniyle, kışlar soğuk ve kar yağışlı olarak geçmektedir. Yazları ise sıcak ve kuraktır. Yağışların az olması nedeniyle tarımda sulamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle DSİ (Devlet Su İşleri), drenaj kanalları açmakta ve sulama sıkıntısını çözmek için KOP (Konya Ovası Projesi) yürütmektedir (Çiftçi, Kutlar, Şahin, & Yılmaz, 2003), (Bozyiğit & Güngör, 2011), ("Konya İli 2022 Yılı Çevre Durum Raporu", 2023), (İnan, 1999).

2.2. Konya'da Toplumsal, Ticari, Kültürel Özellikler

Bizans hakimiyeti altında surlarla çevrili az bir nüfusa sahip olan Konya, bugünkü şeklini Selçuklu Dönemi'nde almıştır. Konya, ilk alındığında Alaeddin Tepesi üzerine yerleşmiş küçük bir yerleşim yeridir. Bu dönemde tahmini nüfusu 3000-4000 arasındadır. Rum nüfusu 1500 civarında en fazla gayrimüslim nüfus olmakla birlikte, çok az da olsa Ermeni ve Yahudi nüfusunun da varlığı bilinmektedir. Bunlar dışında fetih sonrasında Rum nüfusunun bir kısmı Sille'ye gönderilir. Nüfustaki asıl artış başkentin Konya olarak seçilmesiyle olmuştur. Fetihle birlikte yönetici ve asker sınıfı dışında İran-İrak-Horasan bölgelerinden gelen kişilerle, Gürcüler de nüfusu oluşturan topluluklar arasında yer alır. XIII. yüzyıla gelindiğinde ise camileri, mescitleri, ticaretin toplandığı çarşıları, hanları, hamamları, eğitim yapıları, imaretleriyle Konya gelişmiş bir kent modeli haline gelir. Bu dönemde Konya'da on bir kadar mahalle yer alır ve Alaeddin Keykubat Dönemi'nde şehre yeni mahalleler eklenmesiyle yerleşmelerin dış surların dışına taşıdığı görülür. Ancak haçlı seferleri, XIV ve XV yüzyıllardaki siyasi çekişmeler nedeniyle halkın bir bölümünün şehri terk etmesiyle, bu dönemlerde yerleşim dış surun içiyle sınırlanır (Küçükdağ & Arabacı, 2016), (Baykara, 2002).

Osmanlı Dönemi'nde XVI. yüzyılın ortalarında mahalle sayısı 97, 1584 yılına gelindiğinde ise mahalle sayısının 119-120'lere ulaştığı görülmektedir. 1584 tarihli tahrir defterinde 119 mahallede 3654 vergi yükümlüsü erkeğin olması o dönemde nüfusun tahminen 18.000-19.000 dolaylarında olduğunu gösterir. Bu verilerle XVI. yüzyılın ortalarında nüfusun artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca bu dönemde nüfus artışına paralel olarak yeni mahalleler ortaya çıkar.¹ (Baykara, 2002, s. 185), (Ergenç, 1995).

1885 yılında Konya'nın 143 mahallesi bulunmaktadır ve nüfus, XIX. yüzyılın ilk yarısında 40.000-50.000 arasındadır. Demiryolunun toplumsal hayata geçişte etkilerinden biri de makinalı ziraata geçilmesidir. 1896 yılında demiryolunun Konya'ya gelmesiyle birlikte kentte nüfus artışları yaşanmıştır. Demiryolu şehri ekonomik açıdan

---

¹ Bu mahalleler: Ahmed Dede, Alaca Mescit, Kerim Dede, Sadırlar, Pir Ebi, Ulu ırmak, Fakih Dede, Cafer Hoca, Cedid, Cüllah Hüseyin, Çanlak, Değirmenderesi, Hacı Emrullah, Hacı Memi Mescidi, Hacı Veli, Hoca Fakih Sultan, Karakayış, Kerim Dede, Kurdoğlu Mescidi, Lal Paşa, Latif Çelebi, Musa Baba, Müştâ, Sedirler, Sarı Yakub, Sinan Çelebi Camii, Tarhana (Baykara,2002).

canlandırmış, bu dönemde hububat üretimi artmıştır. Demiryolları sayesinde kente ithal eşyalar da gelmeye başlamıştır (Baykara, 2002, s. 187).

Selçuklu Dönemi'nde, şehrin etrafında çok sayıda bağ, bahçe ve mesire yerleri bulunmaktadır. Merkezde zanaatçı olanların genellikle kent dışında küçük bir mülk edindiği görülür. Ayrıca Konya'da yaşayan emirlerin, beylerin, şehir bilginlerinin bağları olduğu görülmekte, bu bağların ve bahçelerin vakfedildiği tahrir defterlerinde tespit edilmektedir. Konya'nın çevresindeki bağlarda bol miktarda üzüm yetiştirilmiş ve bağcılık gelişmiş bir sektör olmuştur. Ayrıca bu bağlar halk tarafından mesire yeri olarak kullanıldığından yaz aylarında bu bölgelere göç edilir ve yerleşim mahali olarak da kullanılırdı. Bölgede pek çok devlet adamı ve bilginlerin de yazlık köşkleri ve bağları bulunmaktadır. Örneğin, Keykavus kızı Fatma Hatun'un 1300-1301 tarihli vakfiyesinde Selver Bağ'ını vakfiye olarak kullandığı görülmüştür. Bu durum Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiş, şehrin çevresindeki mesire alanları yazlık yerleşim alanı olarak kullanılmıştır (Yasa, 1998, s. 67), (Gordlevskiy, 1988, s. 228).

Evliya Çelebi,

(...) Gerçekten de bu hakir de bu Konya gezisine gelinceye kadar 20 sene seyahatimiz olup böyle bir bahçe ve böyle güzel bir yeşillik görmedim (...) Konya halkı çoluk çocuklarıyla sekiz ay bu Meram Bağ'ında sakin olup zevk-u safa edip felekten kam alırlar. Nice bin bağ evleri, kulübeleri, camileri, mescit, musalla, han, hamam ve çarşı-pazar var ki Konya şehrine gelmeye muhtaç değillerdir (Çelebi, 2006, s. 33).

Evliya Çelebi'nin bu sözleri, yaz aylarının Meram'da geçirilmesinin bir kültür haline geldiği ve toplumsal bağlamda önemli bir bölge olduğunu gösterir (Şekil 2.3.). Şehir içerisindeki evlerin Selçuklu Dönemi'nde bahçeli olup olmadığı konusunda günümüze ulaşan kesin bir bilgi olmamakla beraber Osmanlı Dönemi'nde evler ile sokaklar arasında iç kısım görülmeyecek şekilde duvarların olduğu görülür (Yasa, 1998).

Şekil 2.3. Meram'da Bağ Evleri, (Yasa, 1998).

Türkler'de ahilik öncesinde ihtiyaç duyulan her çeşit meslek bulunmaktadır (çiftçi, derici, ayakkabıcı, at sürücü, kuru bekçileri, odun kırıcı, ayakçı, kumaş dokumacısı, terzi, okçu, vb). Kentin bir noktasında yoğunlaşan yerli halk, bu zanaat uğraşlarını sürdürürler. Ancak, bu sanat ve zanaat erbabının örgütlenecek teşkilat haline gelmesi, Selçuklular zamanında olur. Halk, tarikat, lonca, ahilik gibi teşkilatlanmış bir kuruma mensuptur ve devlet, bu teşkilatlarla ilişki içerisinde. Zanaatla uğraşan kişilerin karmaşık ve birden fazla iş kolunun olduğu işlerde birlikte çalışmaları, loncaların erken dönemde oluşmasına sebep olur. Her loncanın kendine ait dükkanının olması, zanaatçıların birbirlerini kollamasına ve ekonomik açıdan daha güçlü bir ortama sahip olmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca, devletin bu teşkilatlanmayla ilişki içerisinde olması, tüm esnaf ve zanaatçıların kayda geçirilmesi, vergi ödemesi gibi toplumsal hayatı kontrol ve düzenleme konusunda büyük fayda sağlamaktadır (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s. 156), (Gordlevskiy, 1988).

Konya'nın, Selçuklu başkenti olmasıyla birlikte saray halkı ve ailelerinin Konya'ya gelmesi ve artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması ticari alanda gelişme sağlamaktadır. Konya halkının büyük çoğunluğu esnaflardan oluşur. Evlerin altında dükkân bulunmazken, meslek dallarına göre çarşı ve pazarlar oluşturulmuştur. Bu çarşılar; at pazarı, buğday pazarı, kuyumcu, şekerçi, bakırcı, dokumacı vb iş yerlerinden

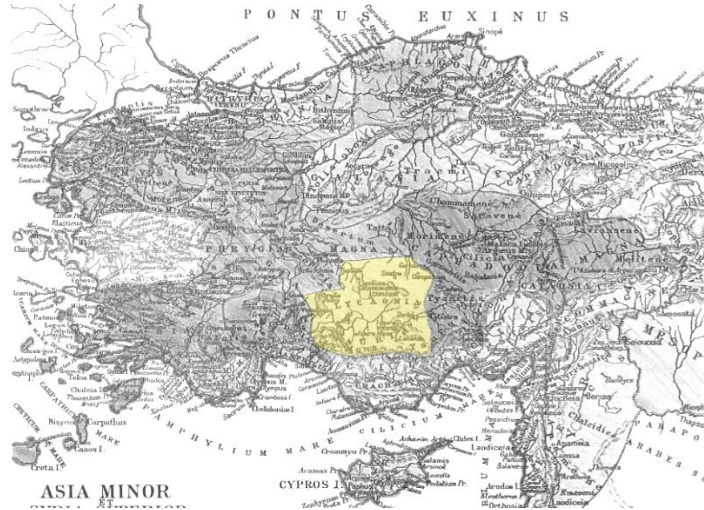
oluşmaktadır. XIII. yüzyılda geleneksel otuz iki esnaf dalı bulunmaktadır. Bu çarşılarda; attar, bakırcı, boyacı, demirci, dokumacı, debbağ, kasap, kuyumcu, aşçı, helvacı, berber nakkaş, nalbant, marangoz, terzi, yazmacı, çömlekçi, destici, oymacı halıcı, keçeci, hattat, teşbihçi, kahveci, tuzcu, rahleci, kürkçü gibi esnaf ve zanaat erbabının iş yerleri mevcuttur. Zanaat işleri genellikle babadan oğula geçmektedir. Çarşı ve pazar yerleri dışında, hanlar da ticari hayat için önemli bir rol üstlenir. XVII. yüzyılda ise esnaf yoğun olarak bakkal, bezci, terzi, kuyumcu, kasap, demirci, kahveci, nalbant, terzi gibi meslekleri icra etmektedirler. XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde, dış surların içerisinde oluşan bu çarşı düzeni, ticari açıdan önemli bir merkez konumundadır. 1854’li yıllarda esnaf dalı 47’ye ulaşmıştır. Bütün bu meslek dalları, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde belirli alanlarda yerleşim gösterir. Örneğin, Selçuklu Dönemi’nde pamukçular İplikçi Cami civarında, debbağlar ise şehrin dışına doğru yerleşmişlerdir. XIX. yüzyıl Osmanlı Dönemi’nde ise Muhacir Pazarı ve Kadınlar Pazarı, bu pazar ve çarşılarla eklenmiştir. Bunların dışında halk, ziraat ve hayvancılıkla da uğraşmaktadır (Küçükdağ & Arabacı, 2016), (Baykara, 2002).

BÖLÜM 3

KONYA'NIN TARİHİ

3.1. İlkçağ Tarihi

Konya, Antik Çağ'da ve Roma kaynaklarında İconiom (İconion), Araplar da Kuniya, Phrig dilinde 'Kawania', Grekçe de 'Eikon' olarak adlandırılan bir medeniyetler kentidir. Şehir, Selçuklular ve Osmanlı devrinde Konya olarak anılır. Antik çağda Konya ve Karaman'ı içine alan bölgeye Lykaonia denilmektedir (Şekil 3.1.). Antik Çağ'da, batısında Doğu Phrygia, doğusunda Laranda (Karaman) ve Kybista (Ereğli), güneyinde antik İsauria ve Doğu Pisidia yer almaktadır (Kurt, 2010, s. 119).

Şekil 3.1. Antik Anadolu Haritası, (URL 3).

Strabon'un Konya coğrafyasıyla ilgili tanımında bölgeyi şu şekilde ifade eder:

(...) Lykaonia Platosu soğuk, ağaçsız olup az su bulunduğu halde merkeplerin otlak yeridir (...) Kuyular dünyanın en derin kuyulardır. Fakat gene de ülke sulanmadığı halde olağanüstü koyun yetişir (...) Ayrıca bu civarda iyi iskân edilmiş, yukarıda sözü edilen merkep otlaklarından daha zengin toprakları bulunan İkonion kenti de yer alır (...) Lykaonia'larla Kappadokia'lılar arasındaki sınır, Lykaonia'lılara ait Garsaura kenti arasındadır. Bu iki kale arasındaki uzaklık 120 stadion kadardır (Şekil 3.2.), (Strabon, 1987-1991-1993/2000, s.65).

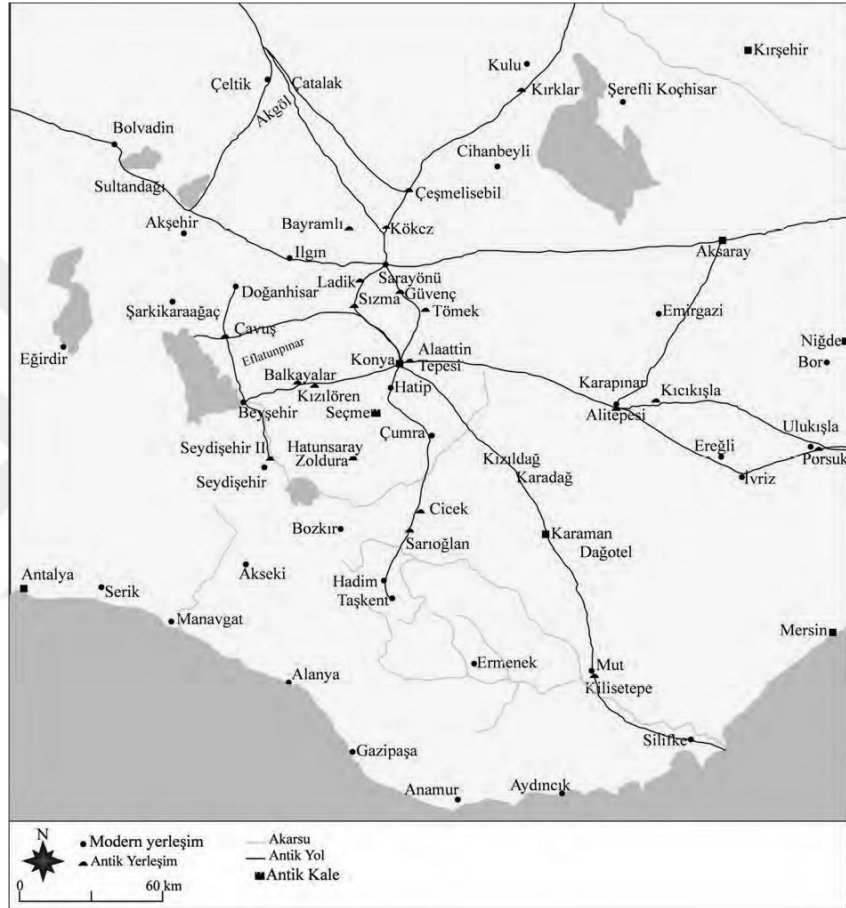

Şekil 3.2. Pieere Mortier'in 1700'lerde Çizmiş Olduğu Lycaonia Haritası (URL 4).

Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda Konya'nın Alaeddin Tepesi başta olmak üzere 30 km çapında bir alan içerisinde birçok eski yerleşim yeri bulunmaktadır. Bu buluntuların en önemlileri arasında Neolitik Çağ'a ait Çatalhöyük de yer alır. 1961-1963 kazılarında ortaya çıkarılan yerleşim yeri, M.Ö. 6000-7000 yılları arasındaki bir devri kapsamaktadır (Yıldırım, 2016).

M.Ö. 2000 yılında, Konya ve çevresi Orta Anadolu'da siyasi ve iktisadi açıdan önemli bir konuma sahiptir. Konya'nın coğrafi olarak yer aldığı konum olan Orta Anadolu Bölgesi, M.Ö. 1775-1720 yılları arasında Asur Ticaret Kolonileri çağı olarak

bilinen bir dönemde, bölgede hüküm süren Asurluların kurmuş olduğu ticaret ağında önemli bir bölge konumundadır. Asurlular döneminde ticaret ağı, Konya üzerinden güney kıyılarına ve batı bölgesine bağlantı sağlamaktadır (Şekil 3.3.). Bölgede, bu döneme tarihlenen birçok höyük bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Meram ilçesinde bulunan Karahöyük ve Karatay ilçesinde bulunan Karatay-İşgalaman höyükleridir. Karatay höyüğü Asur Koloni Dönemi'ne aittir (Küçükbezi, 2018).

Şekil 3.3. Konya ve Çevresi Antik Yolları, (Bahar, 2018).

Geç ve Orta Tunç çağlarında (M.Ö. 1650-1200), bölgenin Hitit egemenliğine girdiği görülmektedir ve Anadolu'da ilk siyasi birliğin Hititlerle başladığı tespit edilmektedir. Konya ve çevresi, Hitit Dönemi'nde "Aşağı Ülke" olarak adlandırılan bölgenin sınırları içerisinde yer alır. M.Ö. 1400-1200 yılları arasında Anadolu'nun büyük bir kısmını ellerinde bulunduran bu medeniyetin Konya ve çevresinde de birçok yerleşim yerinin bulunduğu görülür. M.Ö. 13. yüzyılda, II. Muwattalli, Mısır-Hitit savaşı öncesinde başkent Hattuşa'da bulunan dini yapılar ile devlet arşivini, Konya

Ovası'nda yer aldığı düşünölen Tarhuntassa'ya taşınmasıyla önemli bir bölge olur. Bu durum çok uzun sürmese de Tarhuntassa'nın, diğere vassal devletlerden üstün konumda olduğu görölmektedir ve İkkuwaniya, Tarhuntassa'ya bağılı olarak güneydoğu ve güneybatı ticaret yollarının kesiştiğı bir kavşak noktası olur. Mısır ve Kenan bölgesinden elde edilen buğdayın, döneminde önemli bir liman olan Ura üzerinden Göksu vadisine, oradan da Konya Ovası üzerinden başkent Hattuşa'ya ulaştırıldığı görölmektedir. Telepinu yönetiminde İkkuwaniya olarak bilinen bölgenin, günümüz Konya'sı olduğu düşünölmekle birlikte, İkkuwaniya bölgenin buğday deposu olarak bilinir. Ayrıca büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğı açısından da önemli bir yere sahiptir. Konya Ovası'nda bulunan Hitit Tapınak tanrıları için çok sayıda hayvan kurban edilmektedir. Orta Anadolu'da büyük bir devlet olan Hititler, Deniz Kavimleri Göçü, XIII. yüzyılın ortalarında Anadolu'da görölen kıtlıklar, Asurluların Hititlerin bakır madenlerini ele geçirmesi nedeniyle askeri olarak savunma gücünün zayıflaması, Suriye ve Anadolu'daki vassal krallıkların devlete olan bağılılıklarının azalması gibi nedenlerle gerileme dönemine girer (Baykara, 2002), (Yıldırım, 2016), (Küçükbezcı, 2018), (Bahar, 2018).

M.Ö. XII. yüzyıldan M.Ö. XI yüzyıla geçerken, Friglerin Hitit egemenliğine son vermesiyle birlikte özellikle Alaeddin tepesinde bol miktarda Friglere ait çanak ve çömlek bulunmuştur. Bölge, daha sonrasında Lidyalılar tarafından ele geçirilir. Kral Yolu'nun bu bölgede bulunması, Lidyalıların ürünlerini Anadolu'nun her tarafına göndermelerine sebep olur. Bu dönemde, İran'da ortaya çıkan Persler Anadolu'ya saldırarak M.Ö. 546 yılında Lidya devletine son vermişlerdir. Şehir, daha sonrasında M.Ö. IV. yüzyılın ikinci yarısında İskender İmparatorluğu'na, onun ölümünden sonra ise Selekilere, ardından da Bergama Krallığı'nın eline geçer. M.Ö. 133 tarihine kadar ise Kapadokya Krallığı tarafından yönetildiğı bilinmektedir (Baykara, 2002), (Yıldırım, 2016)

Sonuç olarak, Konya kentinde yapılan arkeolojik araştırmalarda, Neolitik Dönem'den günümüze kadar aralıksız bölgede yerleşmelerin var olduğu göröür.

3.2. Roma Dönemi

Roma döneminde Konya, Likaonya Bölgesi'nin en büyük şehirlerinden biri olmuştur. Romalı valiler tarafından yönetilen şehir, Roma egemenliği altında Diyarı Rum olarak yaşar. Romalılar Seleukoslara ve Galatlara karşı kazandıkları zaferlere rağmen, elde ettikleri toprakları müttefikleri arasında paylaşarak denge siyaseti izler. Augustus Dönemi'nde, M.Ö. 9 yıllarında Konya bir koloni şehri olur (Bahar, 2015). Roma Dönemi'nde bölgenin kentleşmesi, Tiberius ve Klaudius döneminde gerçekleşmiştir. Kentleşmeye bağlı olarak yolların yapılmasına önem verilmesi ve yolların Konya'dan geçmesi, Konya'nın şehirleşmesi açısından önemlidir (Kurt,2010).

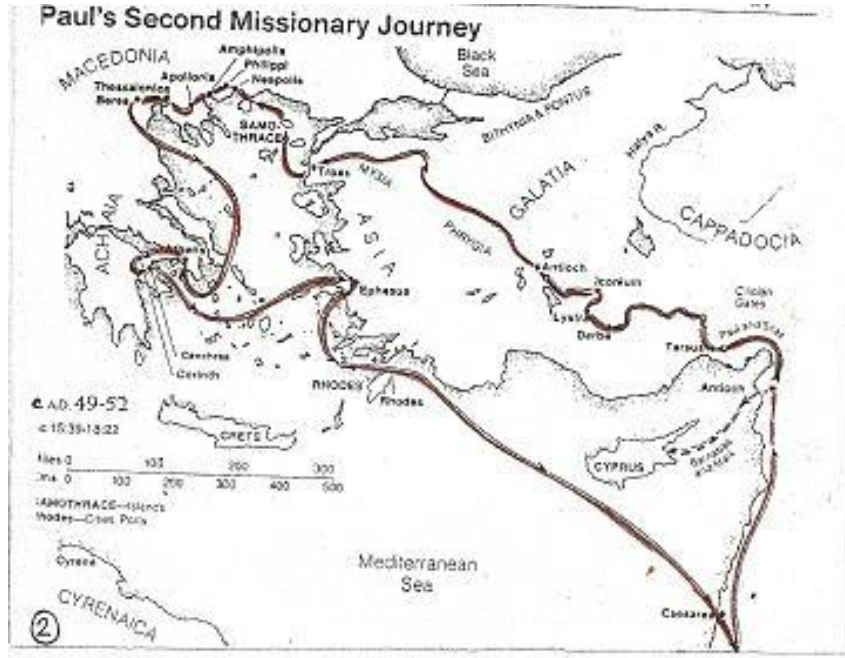

Şekil 3.4. Roma Devri Yolları, (Aka, 2023).

Strabon bu yolun Efesten başladığını, Aydın, Yalvaç, Akşehir, Ilgın ve Lâdik üzerinden Konya'ya ulaştığını oradan da Kayseri'ye gittiğini bildirmektedir (Şekil 3.4), (Strabon,2000).

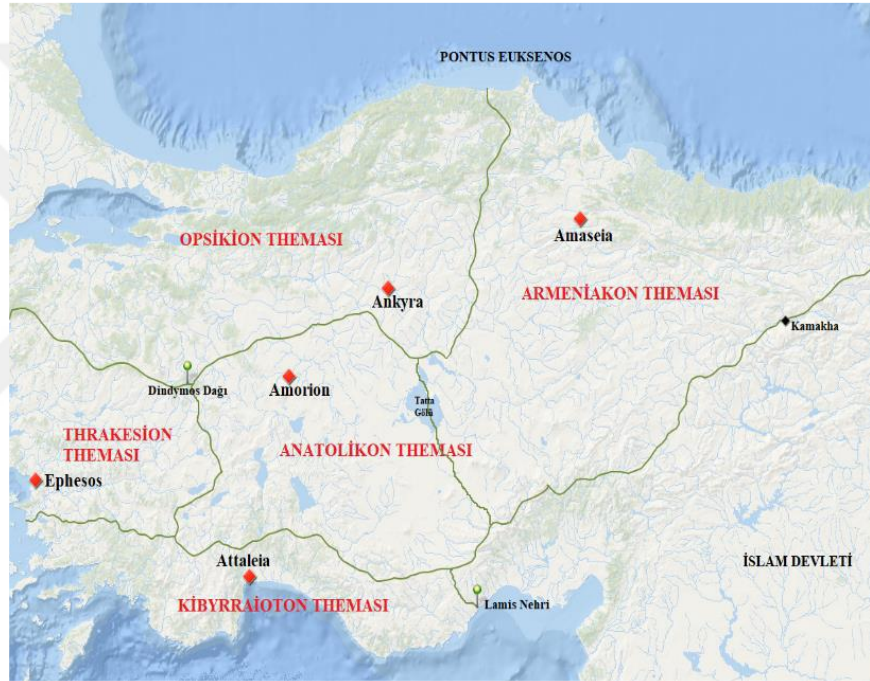
3.3. Erken Bizans Dönemi

Bizans Dönemi'nde İkonium olarak anılan Konya ve çevresi, Lykaonia Bölgesi olarak adlandırılmakta ve M.S. 1. yüzyılda Kilikia ve Galatia eyaletlerine bağlıdır. Roma imparatoru Cladius kente kendi adını verince şehir, Claudiconium şeklinde anılmaya başlar (Yıldırım, 2016), (Bahar, 2015). M.S. 117 yılında Roma İmparatoru olan Hadrianus M.S. 122'de Anadolu gezisine çıkmış ve bu dönemde Konya'ya da uğramıştır. Konya'yı Roma kolonisi haline getirerek şehre "Colonia Selie Ariana Augusta İconium" adını verir. Bu dönemde, St. Paul'un Konya'ya gelerek Hristiyanlığı tebliğ etmesi sonucu (M.S. 47-50), Konya önemli bir Hristiyanlık merkezi haline gelir (Şekil 3.5), (Bahar, 2015). Bölgede bir rivayete göre 70 havariden biri olan Sosipatros, İconium'un psikoposu olur. Bunu yine bu 70 havariden Terentius takip eder (Ramsay, 1960). 260 yılında bölge, Sasaniler'in egemenliğine girer. IV. yüzyılda Diocletianus'un eyalet düzeninde olan Konya, Pisidia Eyaleti'nin ikinci dereceden bir kenti konumundadır. Lykaonia'nın tamamen vilayet olarak tesisi 371-372 yılları arasındadır. Kent, bu dönemde Lykaonia Eyaleti'nin politik ve dini merkezi haline gelir (Bahar, 2015).

Şekil 3.5. Aziz Paulus'un Hac Yolları, (URL 5).

İmparator Herakleios Dönemi'nde, M.S. 610-641 yıllarında Konya, Anatolikon Bölgesi içinde yer almıştır. Anatolikon Bölgesi, Herakleios Dönemi'nde "Thema" adı verilen toprağa bağlı askeri birliklerden oluşan bölgedir (Şekil 3.6.). Bizans yerleşim yerlerinde yapılan kazılarda ele geçirilen eserlere bakıldığında, saraya ait mozaik parçaları bulunmuştur. Bu parçalar 'Muhacir Pazarı' olarak adlandırılan bölgede yapılan kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde ayakta kalan Bizans yapısına rastlanmamaktadır (Ağaldağ, 1999), (Yıldırım, 2016).

Şekil 3.6 . Anadolu'da Anatolikon Bölgesi, (Güneş, 2018).

Bizans döneminde varlığı bilinen Eflatun Mescidi, Alaeddin Tepesi üzerindeki Alaeddin Cami'nin güneyinde yer almaktadır. Bizansın ilk devirlerinde, St. Amphilocheus adına kilise olarak inşa edilmiştir. Yapı, Osmanlı Dönemi'nde mescid olarak kullanılmış ve 1921 yılında yıkılmıştır. Yapının saat kulesi ise 1872 yılında, Ahmet Tevfik Paşa zamanında yapılmıştır (Eyice, 1971).

İbrahim Hakkı Konyalı, Herevi'nin Konya'ya gelişini şu şekilde tanımlamaktadır:

Herevî' Konya'ya geldiği zaman Alâe'd-din Tepesi'nde cami vardı. Camiin kiblesindeki Bizans Mâbedi de henüz kilise hâlinde idi. Sonra bu Mabet Eflatun Mescidi adıyla İslâm Mabedine çevrilmiş ve son zamanlarda saat kulesi olarak kullanılırken de İstiklâl Savaşı'nın ilk yıllarında bomba ile berhava edilmiştir (Konyalı, 2007, s. 7).

3.4. Orta Çağ Dönemi

613 yılında Anadolu'da Sasani akınları başlamış, Konya bir süre Sasanilerin egemenliğine girmiştir. İslamiyetin ilk yıllarında bölgede Emevi ve Abbasi akınlarının olduğu görülür. Bu dönemde islam orduları kısa sürede İran üzerinde hâkimiyet kurarak, Yermuk'ta Heraklios'un ordularını yenilgiye uğratar. Muaviye döneminde ordular, Batı Anadolu'ya kadar ilerlemiş ve bu sürede Konya, islam akınlarına uğramıştır. Bu akınlar sonucunda 712 yılında Mervan b. Muhammed komutasındaki birlikler Konya'yı ele geçirmiştir. M.S. 704 yılında Konya, bu devletler tarafından alınıp İslam İdaresi kurulsa da bu durum kalıcı olmamıştır. XI. yüzyılın ikinci yarısında ise Anadolu'ya Türk akınları başlamış Selçuklular bölgeyi ele geçirmiştir (Bahar, 2015, Akandere, 1999).

3.5. Selçuklu Dönemi

Selçuklu Devleti, başlangıçta Orta Asya bozkırlarından gelerek göçebe olarak yaşam sürdüren ve Büyük Oğuz federasyonunu oluşturan, 8. yüzyıldan itibaren sürekli batıya doğru yayılım göstererek Aral Gölü'ne kadar ulaşan Türk boylarına bağlı topluluklardan biriydi. XI. ve XIV. yüzyılları arasında hüküm süren Selçuklular, iki ana kola ayrılıp Türkistan, Harezmi, Horasan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Azerbaycan ve Türkiye'de hüküm sürmüşlerdi. Bu iki ana koldan birincisi Büyük Selçuklular ile Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları, ikincisi ise Arslan Yabgu ve torunları tarafından kurulan Türkiye Selçuklu'larıydı. Devletin kurucusu Selçuk Bey'in ölümünden sonra Gazneli Mahmud'a yenilen Selçuklular, üç ayrı bölgeye yayıldı. Kollardan biri doğuda kalırken, diğer iki kol Selçuk Bey'in torunları öncülüğünde Afganistan bölgesine yerleşti. Tuğrul ve Çağrı Bey kardeşler döneminde ele geçirilen topraklar iki kardeş arasında paylaştırıldı. Bu dönemden sonra topraklar Batı İran, Hazar Denizi kıyısı, Irak, Azerbaycan dolaylarında genişledi. Toprakların genişlemesiyle birlikte, sürekli batıya

doğru göç eden Oğuz boyları nedeniyle Tuğrul Bey, topraklarını sürekli olarak batı yönünde ilerletti ve böylece Hristiyan Bizans, Gürcistan, Ermenistan Devletleri'yle sınır mücadeleleri başladı (Turan, 2009), (Hattstein & Delius, 2007).

Türkler'in IX. yüzyılda başlayan ve 200 yıl süren Orta Asya'dan Anadolu'ya göç hareketi Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla sonuçlanır. Sultan Alparslan'ın Malazgirt zaferiyle birlikte Türk boyları hiçbir zorlukla karşılaşmadan Anadolu'nun ilerine kadar ilerlemişlerdir. Bu süreçte Anadolu'ya gelen Artuk Bey, Kızılırmak ve Yeşilirmak bölgesinde fetihler yapmış ve 1072 yılında Isak Komnenos kumandanlığındaki Bizans ordusunu mağlup ederek, fetihlerini Sakarya bölgesine kadar ilerletmişlerdir. Bizans İmparatorluğunda Normand kumandanı Russel'in, tahta Yunannis Dukas'ı çıkarmak istemesi ve bu durum karşısında imparator Mihael'in Artuk Bey'in yardımını istemesi üzerine isyanları bastıran Artuk Bey, fetihlerini İzmit Körfezi'ne kadar ilerletir. Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine başlayan saltanat kavgası nedeniyle Sultan Melişah'ın, Artuk Bey'i merkeze çağırması üzerine bölgeden ayrılan Artuk Bey' den sonra Anadolu'ya geçen Emir Süleyman, Konya ve havalisini Rum hakimlerinden aldıktan sonra fetihlerine devam ederek İznik'i fethedip burayı başkent ilan etmiştir. Çeşitli kaynaklarda İznik'in başkent ilan edilmesi üzerine 1077, 1078, 1080, 1081 gibi tarihler verilse de Turan bu tarihin 1075 olduğunu söyler (Turan, 2009, s. 200).

Türkler Konya'ya, Selçuklu Devleti Dönemi'nde, Selçuklu komutanlarından Afşin Bey zamanında, 1069 yılında gelirler. Ancak, fethi yukarıda bahsedildiği üzere 1073 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Bey döneminde yapılmıştır. Süleyman Bey, Konya'nın batısında bulunan Takkeli Dağ'ın zerindeki Gavele Kale'sini ele geçirir. Büyük Selçuklu Devleti, bu fetihlerden ve başkent in İznik yapılarak devlet kurulmasından rahatsız olmuş, bu nedenle de 6 Haziran 1086 tarihinde Süleyman Bey ve Tutuş mücadeleye girmiş, mücadele sonunda da Süleyman Bey hayatını kaybetmiştir. 6 yıllık Fetret Dönemi'nden sonra 1092 yılında, I. Kılıaraslan İznik'te tahta geçer. İznik'in ele geçirilmesi ve başkent yapılması zerine I. Haçlı Seferleri başlamış, İznik bu seferler sonrasında Haçlıların eline geçmiştir. Böylece Anadolu ilerine çekilen Selçuklu Devleti I. Kılıaraslan döneminde Konya'yı başkent ilan eder. I. Kılıaraslan'la başlayan mücadeleler, fetihler ve buhran dönemlerinden sonra, tahta I. Mesud geçmiştir. Bu dönemde Anadolu Selçuklu Devleti, yükseliş döneminde geçmiş ve

imar faaliyetleri bu dönemde başlamıştır. Sultan Mesud'tan sonra tahta geçen II. Kılıçarslan'ın döneminde askeri, siyasi ve mimari faaliyetler genişleyerek devam etmiştir. Selçuklu Köşkü ile Alaeddin Cami'nin bir bölümü II. Kılıçarslan döneminde yaptırılmıştır. II. Kılıçarslan'dan sonra tahta 1205 yılında I. Keyhüsrev çıkmış, faaliyetlerini ekonomi ve ticari faaliyetler üzerine kurmuş ve yaptığı fetihlerle Anadolu'yu milletlerarası ticaret yollarının merkezi konumuna getirmiştir (Aslanapa, 2006), (Baykara, 2002), (Ağaladağ, 1999), (Hattstein & Delius, 2007), (Uz & Doğan, 2017), (Turan, 2009).

I. Mesud ve II. Kılıçarslan dönemlerinde başlayan gelişmeler ve imar faaliyetleri ve I. Keyhüsrev dönemindeki ticari faaliyetler sonrasında Konya, kasaba özelliğinden çıkıp kalabalıklaşan bir şehir özelliği kazanır. Bu durum, I. Alaeddin Keykubat döneminde zirveye ulaşmıştır. Camiler, medreseler, mescitler, kaleler, kervansaraylar, hastaneler, Beyşehir Gölü üzerindeki Kubâd-âbâd Sarayı bu dönemde inşa edilir (Ağaladağ, 1999), (Turan, 2009).

Şekil 3.7. Selçuklu Kent Yerleşimi Gönül Tankut Çizimi, (URL 6).

I. Alaeddin Keykubat döneminde batıya doğru şehre yeni mahalleler eklenmiştir. 13. yüzyıl başlarındaki büyümesi, eski savunma düzenini etkisiz bırakır. Bunun üzerine, 1221 yılında, Konya şehrinin çevresine Alaeddin Keykubat tarafından 4 km

uzunluğunda yeni sur ve burçlar yaptırılır (Şekil 3.7). Moğollara karşı I. Alaeddin Keykubat döneminde zafer kazanılsa da Keykubat'ın ölümünden sonra 1243 Köseadağ Savaşı kaybedilmiş ve devlet zayıflayarak yıkılma sürecine girmiştir (Turan, 2009, s. 296). 15 Mayıs 1277 yılında şehri Karamanoğulları ele geçirmiş ve Selçuklular iç savaşlar, Moğol saldırıları üzerine yıpranmış, 1308 yılına kadar varlığını sürdürse de fiilen yıkılmıştır. Konya, Karamanoğullarının elindeyken 14-15. yüzyıllarda Osmanlı-Karamanoğulları mücadelesi başlamıştır. Şehir, 1466 yılında tamamen Osmanlı Devleti egemenliğine girmiştir (Baykara, 2002), (Ağaldağ, 1999), (Hattstein & Delius, 2007).

3.6. Osmanlı Dönemi

Selçuklu Devleti'nin Köseadağ Savaşı'ndan sonra yaşadığı yenilgi, siyasi gücünün büyük ölçüde zayıflamasına neden olmuş ve bu boşluktan yararlanmak isteyen Karamanoğulları, bölgedeki hakimiyetlerini kurma yolunda adımlar atmışlardır. Bu dönemde, İlhanlı Devleti kentin idaresini eline geçirir. Böylece Karamanoğlu ve İlhanlı mücadeleleri başlar. Bu mücadeleler sonucunda Karamanoğulları, 1350-1360 yıllarında Konya'ya hâkim olurlar. XIV. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise bölgenin siyasi gücünü elde etmek isteyen Osmanlı ve Karamanoğulları mücadelesi başlar. Bu iki beylik tarafından sürekli yönetimi değişen şehir, I. Murat, Yıldırım Beyazıd, Çelebi Mehmet, II. Murat tarafından kuşatılır. Bu savaşlar sırasında, Konya şehri pek çok kez yıkıma ve yağmaya maruz kalmıştır (Baykara, 2002), (Konyalı, 2007).

Fatih Sultan Mehmet, Anadolu'daki siyasi istikrarı sağlamak amacıyla 1468 yılında Konya'yı Osmanlı topraklarına katar. Bu dönemde, zamanla etkisiz durumda kalmış Ahmedek'i, Pir Ahmed'e yenileme emri verir ve Konya'yı Osmanlı idaresinde beylerbeyi merkezi haline getirir. Bu dönemden sonra Cem Sultan'ın idaresinde kalan şehir, Osmanlı devletine alışmış, Yavuz Sultan Selim zamanında Türk-İslam geleneklerini yansıtan bir merkez olmuştur. Kanuni Dönemi'nde, Şehzade Beyazıd ve Şehzade Selim sancak beyi olarak görev yapar. XIX. yüzyıla kadar sakin bir dönem yaşayan Konya, 1832'de Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu tarafından ele geçirilir. Konya, 1. Dünya Savaşı'nda cephelerden uzak olsa da Nisan 1919'da İtalyan birliklerinin şehre geldiği görülür. 1922 yılında ise Büyük Taarruz için yapılan hazırlıklarda önemli rol oynamıştır (Baykara,2002), (Konyalı, 2007).

BÖLÜM 4

KONYA'NIN ŞEHİRLEŞMESİ

4.1. Konya'da Selçuklu Şehirleşmesi

Selçuklu Dönemi, Anadolu'nun Osmanlı Dönemi öncesi, Türkler' in Anadolu'ya yerleşim sürecinin mekânsal, sosyal ve ekonomik olarak adapte olma sürecidir. Bizans egemenliğinden devralınan Anadolu kentlerinin, Hristiyan-Bizans yerleşim altyapısı üzerinde Türk kent kimliğinin kazandığı dönemdir. Bu nedenle Selçuklular, Türk-İslam kolonizasyon sürecini hızlandırmak, kırsal ve kentsel yerleşimlerde iskan ve güvenliği sağlamak ve ticaret yollarını aktif bir şekilde kullanabilmek adına sistemli bir yerleşim politikası izlemişlerdir (Özcan, 2007), (Özcan, 2011).

Anadolu'daki Selçuklu çağının kültürel örgütlenmesindeki odak noktaların en önemlisi, Selçuklu başkenti Konya olmuştur. Konya, fethedildiği zaman şehir Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen surun içerisinde yer almaktadır. Selçuklular, temeli Roma ve Yunan dönemlerine uzanan bu suru ve çevresini, Konya başkent olduktan sonra düzenlemiş, kalenin etrafında büyük hendekler yaptırmışlardır. Roma ve Yunan dönemlerinde sanatsal ve inşaa anlamında çok gelişmemiş olan şehir, asıl gelişimini Selçuklu Dönemi'nde gösterir. İç surun dışında doğuda pazar ve çarşı, kuzeyde hastaneler ve mektepler, batısında mektep, hapishane ve mezarlık, güneyinde mekteplerle bütün bu yapı grubunu içine alan ve Alaeddin Keykubat Dönemi'nde yapılan ikinci bir sur daha şehri çevrelemektedir (Şekil 4.1.), (Uzluk, ?, s. 330).

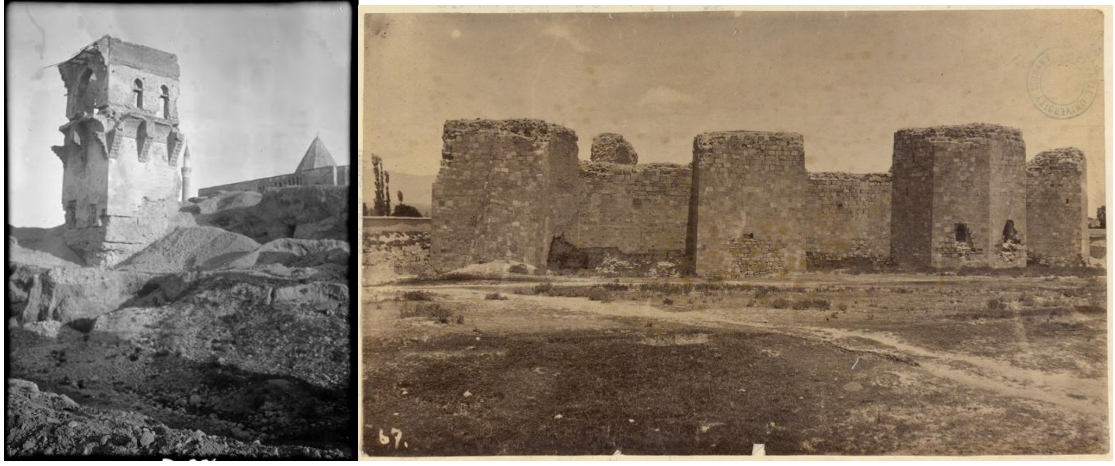
Şekil 4.1. Gertrude Bell arşivinden Konya Kalesi'nin (dış sur) görünümü. (Newcastle Üniversitesi Gertrude Bell Arşivi).

Şehir, özellikle I. Alaeddin Keykubad Dönemi'nden sonra hızla gelişip, surun dışına doğru genişleme göstermiştir. Yapı kalıntılarına bakıldığında, Selçuklular zamanında tepenin kuzey tarafının Türkler'e, güney tarafının ise Hristiyanlara ayrılmış olduğu ve bu mahalleler arasında bir duvarın var olduğu düşünülmektedir. İç kalede, Türkler'in yaşadığı bölgede saray, hükümet konağı, medrese, mescid, hankâh ve hamamlar yer almaktadır (Karpuz H. , 2002, s. 189).

İbrahim Hakkı Konyalı, Herevi'nin İstanbul'dan Konya'ya gerçekleştirdiği seyahati hakkında aşağıdaki sözleri ifade etmektedir:

Herevî, Konya'ya geldiği zaman Alâe'd-din Tepesi'nde cami vardı. Camiinin kiblesindeki Bizans Mâbedi de henüz kilise hâlinde idi. Sonra bu Mabet Eflatun Mescidi adıyla İslâm Mabedine çevrilmiş ve son zamanlarda saat kulesi olarak kullanılırken de İstiklâl Savaşı'nın ilk yıllarında bomba ile berhava edilmiştir. Herevî tarih boyunca büyük bir şöhret yapan Konya'nın kayısısına adını veren Kamerü'd din'in de bostanını görmüştür. Seyyahın Konya'ya II. Kılıçaslan zamanında geldiği anlaşılmaktadır (Konyalı, 2007, s. 7).

Buradan, tepedeki Hristiyan Mahallesi'nde yerleşmelerin devam etmekte olduğu görülmektedir.

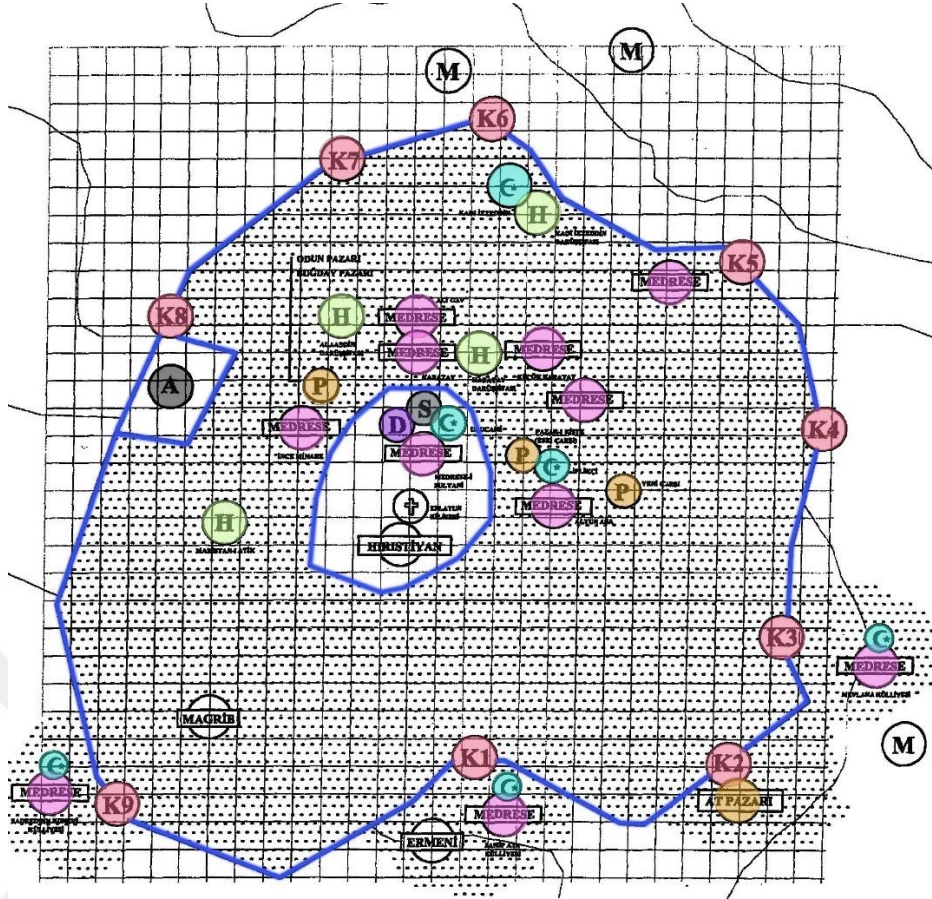

Şekil 4.2. & Şekil 4.3. Alaeddin Tepesi'nde Bulunan Alaeddin Cami ve Saray Yapı Kalıntısı (Newcastle Üniversitesi Gertrude Bell Arşivi, 1905)²- Konya Ahmedeki'nin görüntüsü (Cornell üniversitesi arşivi)³.

Selçuklu şehirleşmesine genel olarak bakıldığında yerleşim sisteminin öncelikle savunma amaçlı kurulduğu görülür. Sonrasında ise jeopolitik konuma göre üretim ve üretilenlerin dağıldığı bir sistem ve Orta Asya-İran kaynaklı, Türk-İslam şehircilik anlayışına uygun, Bizans şehir yapısının etkisinde şekillenir. Buna göre Konya'nın Selçuklu Dönemi şehirleşmesi, yönetim birimlerinin oluştuğu bir iç kale, ulu cami ya da cuma camisi, ticarethaneler, mahalleler ve kenti çevreleyen genellikle o bölgede yaşayan veya çalışanlara ait bağ-bahçe gibi kırsal nitelikli yerleşmelerden oluşmaktadır (Şekil 4.2.) Ayrıca askeri-stratejik ve yaşamsal birimlerin yer aldığı savunma ve sığınma amaçlı kullanılan Ahmedek de yer almaktadır (Şekil 4.3.). Kentin ekonomik işlevini sağlayan çarşı ve pazarlarda, aynı tür işlerle uğraşan esnaf ve zanaatkarların aynı bölgelerde toplandığı görülmüştür. Bu ticari alanlar kentin iç bölgesinde, cami ya da kale kapılarının yakınında konumlanmasına rağmen, koyun pazarı, at pazarı, insanların ürettikleri halı ve kilim gibi el sanatlarının alım satımı kent surları dışında konumlanmaktadır (Şekil 4.4), (Özcan, 2007).

² Çan, Gertrude Margaret Lowthian, (6 Mayıs 1905). GB/3/1/4/1/98, Albüm: D.

³ Photographs of Asia Minor, #4776. Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library.

Şekil 4.4. Selçuklu Dönemi Planı, (Özcan, 2007, s. 374).

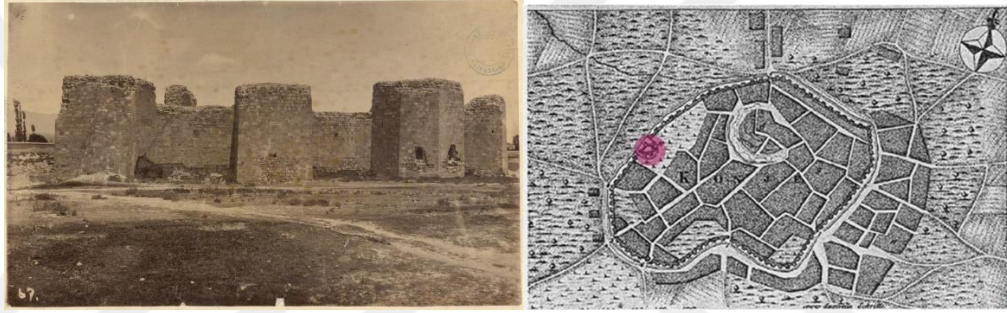
Mevlana'nın kente gelmesi ve 13. yüzyıl sonunda Mevlâna Türbesi'nin yapılması sonucunda kentte dini nitelikli ikinci bir odağın ortaya çıktığı görülür. Bu alan, Türbe (Önü) Mahallesi olarak bilinmektedir. Ancak asıl gelişimini Osmanlı döneminde göstermiştir. Bu iki odak arasında yoğun bir ticari bölge de yer almaktadır (Önge, 2018). Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Konya'ya bir dönem Karamanoğulları hâkim olur. Bu devirde şehrin sarayı, iç ve dış kaleleri kullanılır. Yine bu dönemde camiler, hamamlar, mescitler, külliyeler, darülhüffaz, medreseler, değirmen yapıları inşa edilmiştir. Şerafettin Cami, Hasbey Darülhüffazı, Meram külliyesi bu yapılardan bazılarıdır. Karamanoğulları ne kadar Konya'ya yapılar inşa etse de daha çok Selçuklu yapılarını yenileyerek kullanmışlardır (Karpuz, 2002).

4.1.1. Konya Kalesi

Konya, Alaeddin Tepesi başta olmak üzere yakın çevresinde inşa edilmiş savunma yapılarına sahip bir Orta Çağ şehridir. İlk yaptırıldığı dönem arkeolojik kazılar sonucunda M.Ö. VIII-VI yüzyıllar arasında Frig dönemine kadar giden, Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen kalenin, birinci surunun dışında ikinci bir sur bulunmaktadır. Konya Müzesi'nde 1611 numaralı eserde 600 tarihli bir kitabe bulunmaktadır. Kitabeye göre Süleyman Şah'ın oğlu Rükne'd-din Kılıçarslan zamanında Danişmentli Serace'd-din Ahmed bu burcu ve bedeni yaptırmıştır. II. Kılıçarslan'ın ilk sura ait burcun üstüne inşa ettirdiği saray ve onun önünde ikinci bir surun daha bulunması bu savunma yapısının II. Kılıçarslan tarafından yaptırıldığına dair bir işaret olarak kabul edilir. Konyalı'ya göre, II. Kılıçarslan kalenin üçüncü banisidir. Buna göre ikinci surun 1155-1192 yılları arasında yapıldığı ve çift kat kale duvarı ile çevrili olduğu düşünülmektedir. (Küçükdağ, Arabacı, & Yenice, 2020), (Konyalı, 2007, s. 41). Bu duvarların etrafında geniş ve derin bir hendek yer almaktadır. Uz'un tanımına göre İç Kale; yerleşim alanı olarak kuzeyde Alaeddin Köşkü'nün önünden İnce Minareli Medrese, hendegin dışında kalacak şekilde güneyde biraz genişleyerek Tahir Paşa Camii'nin kuzeydoğusundan Mimar Muzaffer Caddesi'ne ulaşmaktadır. Orada Terziler İş Han'ından doğuya doğru kıvrılarak Kadı Mürsel Cami dışta kalacak şekilde, eski Meram Halk Eğitim Merkezi yanındaki binanın önündeki kaldırım altından geçerek, şimdiki Rampalı Çarşı'nın bulunduğu yerden Gazi İlkokulu'nun önüne, oradan eski Hüma Otelinin bulunduğu yerde Sultan Kapısı'na ulaşmaktadır (Uz, 2015).

Konya Ahmedek Kalesi, Alaeddin Tepesi'ndeki yerleşim alanını kuşatan iç surun batı yönünde, günümüzdeki Zindankale Otoparkı'nın ve Kapsül Teknoloji Platformu'nun bulunduğu yerde olup, 1213 yılında İzzettin Keykavus Dönemi'nde inşa edilmiştir. Özgüven; Babinger'in verdiği bilgilere göre, Konya'nın II. Mehmet tarafından ele geçirilmesinden sonra egemenlik mührü olarak Ahmedek'i (Zindan Kale) yaptırdığından bahsetmektedir (Şekil 4.5.) (Özgüven, 1998). Osmanlı belgelerinde Konya Kal'ası ya da tutuklular konduğu için de Zindan Kal'a olarak bilinmektedir. I. Alaeddin Keykubat Dönemi'nde yapılan dış surun inşasından önce iskân sahası olarak kullanılan iç kalenin ve Konya şehrinin güvenliğini sağlamak amacıyla garnizon olarak yaptırıldığı Osmanlı Dönemi'ndeki işlevinden anlaşılmaktadır (Küçükdağ, Arabacı, &

Yenice, 2020). Diğer yandan, Anadolu’da bulunan bu kaleler askeri amaçlara yönelik işlevi dışında farklı özellikler de taşımaktadır. Hem Osmanlı öncesi hem de sonrası, devletin veya kentin yönetildiği, hazinenin saklandığı yer olmuş, değerli eşyalar, belgeler ve hükümdarlık alametleri burada saklanmıştır (Özgüven, 1998). Zindankale’ nin yıkılışını Tarihçi Ahmet Tevhid Bey’in 1897 yılında Konya’ya ziyareti sırasında tuttuğu notları arkadaşı Sadaret Mühürdarı olan Osman Ferid Sağlam’a gönderdiği notlar üzerinden görebilmekteyiz. 1897 yılı temmuz ve ağustos ayında Konya’da bulunan Ahmet Tevhid Bey notlarında: “(...) Buradan biraz ileri doğru gittim. Kalenin bakiyyesinden bir kapı yeri gördüm. Yıkıyorlardı. İsmi sordum, Zindankale, dediler.” şeklinde ifade etmiştir (Ünver, 1967, s. 204).

Şekil 4.5. & Şekil 4.6.) Henry Jones, Konya Ahmedeki'nin Görüntüsü, (Cornell üniversitesi Arşivi)⁴ - Niebur'un Alaeddin Tepesi ve Surların Çizimi (Sarre, 1989).

Alaeddin Keykubat Dönemi'nde şehrin hızlı gelişimi, nüfus artışı olması ve yerleşim alanının genişlemesi nedeniyle savunma amaçlı olarak şehre dış surlar inşa edilir (Şekil 4.6.). Kale, 1222 yılında Alaeddin Keykubad'ın fermanı üzerine Selçuklu Saray'ının katkısı ile emirler, beyler ve kentin zengin hayırsever halkı tarafından inşa edilmiştir. Bu surların inşası sırasında iç kale de onarım geçirir (Odabaşı, 1998).

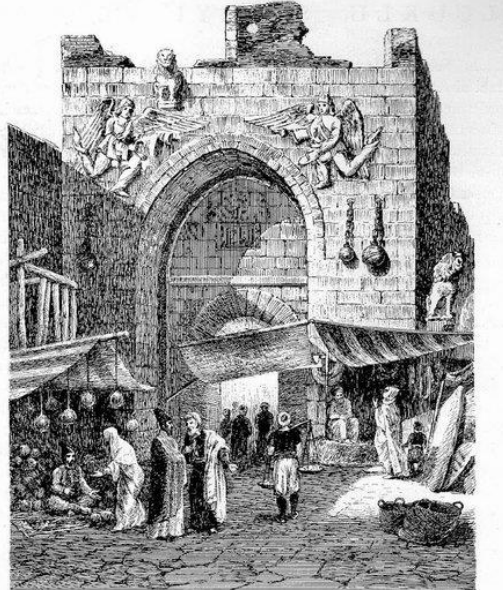
İbni Bibi Selçukname adlı eserinde surların inşası ile alakalı olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

(...) Bizim reyimize göre bu şehrin çevresine Konya ve Sivas'a öyle bir sur çekmelidir ki, iki yüzlü dehrin felâket sademeleri ona tesir etmesin, devirlerin kin ve husumet korkusu ondan uzak kalsın (...) Mütéhassis mimar ve ressamlar çağırıldı,

⁴ Photographs of Asia Minor, #4776. Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library.

sultan atına binerek beylerle beraber Konya'nın etrafını dolaştı. Burç ve bedenlerle kale kapılarının yerleri tayin ve resimleri yaptırıldı (...) Konya ve Sivas'ta derhal surların temellerine başlandı, geceli gündüzlü gayret sarfiyle birbirleriyle müsabaka edercesine temellerin tahkimine, bedenlerin yükseltilmesine, burçların inşasına çalışıldı. İşler bittikten sonra sultana haber verildi, Alâeddin atına binip hendeklerin etrafını dolaştı, surları tetkik ve teftiş ile hepsini beğendi. (Bibi, 1941, s. 100).

Dış kale, Konya'yı çevreleyen yaklaşık 4.5 km'lik bir alanı kaplamaktadır. Büyük ve küçük kapılarla birlikte toplamda 12 adet kapısı bulunmaktadır (Şekil 4.7.). Bu kapılardan bazıları zamanla kapanmıştır (Odabaşı, 1998).

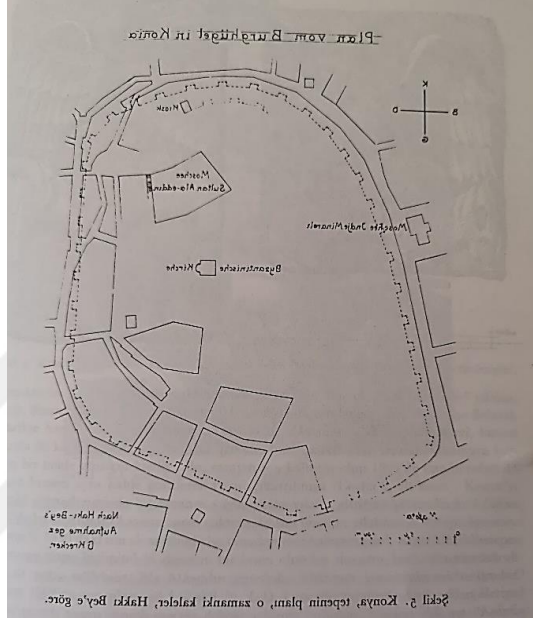
Şekil 4.7. Texier'in Pazar Kapısı Gravür Çizimi (Sarre, 1989).

Konya Kalesi'yle ilgili olarak Konyalı aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

H.569-M.1173 tarihinde tıraş edilmiş taş ile Konya Kalesi'ni Sultan İzzeddin Kılıçaslan İbn Mesud inşa edip metanet vererek dördüncü bâni olmuştur (...) Bir zelzeleden yıkıldıktan sonra Keykubad-ı Selçukî tamir ve termim ederek büyük bir hendek inşa etmişti ki, derinliği on bir, arzı elli, surunun yüksekliği otuz milki ziradır. (...) Selçukîler zamanında on iki kapılı idi. Şehir Osmanlıların eline geçince dördü bırakılıp diğerleri kapatılmıştır. En sonra Sultan Alâe'ddin Keykubad İbn Gıyaseddin müceddeden yapmıştır (Konyalı, 2007, s. 41).

Charles Texier, 1833 ve 1843 yıllarında yapmış olduğu Anadolu seyahatleri sonrasında Küçük Asya adlı bir eser yayınlamıştır. Bu eserinde Konya Kale'leriyle alakalı olarak: *"(...) Her kırk adımda bir yapılmış dört köşe kulelerle korunmuştur. Etrafında hendeği de vardır. Her kulenin, on metre kadar cephesi ve sekiz metre kalınlığı vardır."* demektedir (Texier, 2002, s. 314).

Karamanoğlu-Osmanlı mücadeleleri nedeniyle İç kale, Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından yıkılmış, dış kaleler bu mücadelelerde zarar görmüştür. Bu süreçte Fatih, iç kale ve Ahmedek'i önemli görmüş ve bu kaleleri Pir Ahmed'e yaptırtmıştır. Dış kale 19. yüzyıla kadar işlevini sürdürür ancak yılın sonlarına doğru yıkılmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle, beden taşları sökülerek Hükümet Konağı ve bazı dini yapıların yapımında kullanılmıştır (Odabaşı, 1998).

Şekil 4.8. Alaeddin Tepesi Çizimi (Sarre, 1989).

4.2. Konya'da Osmanlı Şehirleşmesi

Osmanlı Devleti, fethettikleri şehirlerde tarihi eskiye dayanan kaleler yer alıyorsa bu kaleleri tamir ederek ya da yeniden inşa ederek kendileri için önem arz eden devlete ait belgeler, vergiler, tüccarların kıymetli eşyaları gibi ürünleri saklamışlardır. 1468 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Konya, Karamanoğullarından alınmıştır ve Konya, Osmanlı Dönemi'nde sancak beyliği olmuştur. Bu fetihten sonra, şehirdeki harap olan surlar onarılmış, dış surla bitişik olan Ahmedek, bu dönemde zindan olarak kullanılmıştır (bugün Zindan Kale olarak bilinmektedir). Nüfusunun özellikle XVI. yüzyılın birinci yarısı ile ikinci yarısı arasında önemli bir artış olduğu görülmektedir. 1584 yılı Konya tahrir defterlerinde, şehir nüfusunun 15 000'i geçtiği görülmektedir.

Osmanlı Dönemi'nde şehrin güney ve güney-doğu yönünde gelişmesi ve nüfusa dayalı olarak yerleşmelerin surların dışına taşması nedeniyle, bu surlar eski önemini yitirmiştir. Osmanlı'nın, kuvvetli bir imparatorluk ve merkezi bir otoriteye sahip olması, bu surlara ihtiyaç duyulmamasına neden olur. Bu dönemde 12 kapısı olan surların bazı kapıları kapatılmış, genel olarak ticaret ağına sahip olan kapılar kullanılmaya devam edilmiş, iç kale olan bölüm sadece ikamet mahali olarak kullanılmıştır. Bu nedenle kaleler zamanla tahrip olmuş, kimi yöneticiler tarafından taşları sökülerek bazı yapılar için inşaat malzemesi olarak kullanılmış ve yok olmuştur (Karpuz, 2002), (Ergenç, 1995).

Şekil 4.9. John Henry Haynes tarafından 1887 yılında çekilen bir fotoğrafın arkasında görülen Ahmedek yapısı, (Cornell Üniversitesi Arşivi).

18 Temmuz 1897 yılında, Konya'ya seyahat eden Ahmed Tevhid 'günlük' şeklinde tuttuğu gezi notlarında Konya'nın dağınık bir şehir olduğundan bahsetmiştir. Etrafında bulunan bağların, şehirli tarafından yerleşme mahalli olarak kullanıldığı ve çevresine doğru yayıldığını ifade etmektedir. Örneğin, doğusunda Kumköprü, batısında Hocacıhan ve Meram, kuzeyinde Hoca Fakih, Sille bağları şehre çok yakınlaşmış olan bölgelerdir (Ergenç, 1995, s.59).

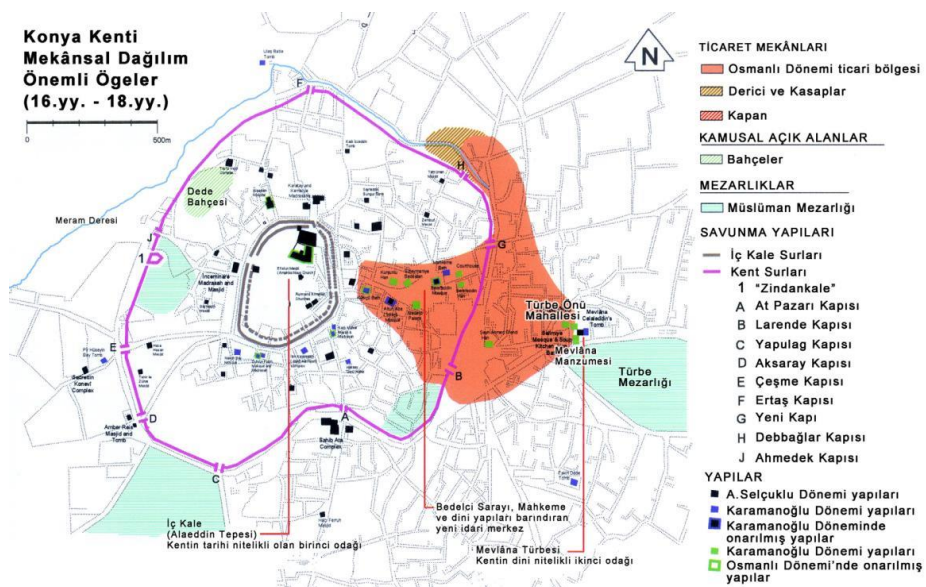
İbni Batuta seyahatnamesinde Konya ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

Konya, büyük ve güzel bir şehir. Meyvesi boldur. Sayısız nehir ve çayları, eşsiz bahçeleri var. Burada daha önce bahsettiğimiz kamaruddin denilen kayısı türü yetiştirilir, Mısır ve Suriye'ye ihraç edilir. Şehrin caddeleri geniş, çarşıları da

muntazam ve şirin. Her zanaatın erbabı çarşıda belirli bir yerde toplanmıştır. Buranın Büyük İskender tarafından kurulduğuna dair söylentiler var. Şimdi Karamanoğlu Sultan Bedreddin'e ait şehirlerden biridir (Battuta, 2000, s. 412).

Konya yerleşim olarak coğrafi konumunun da etkisiyle düz bir platoda yer aldığından geniş bir alana yayılmış, mesire yeri olma özelliği taşıyan Meram'a kadar küçük küçük mahallelerle birleşme eğilimi göstermiştir. Örneğin, 1583 nolu tahrir defterinde Şeyh Vefa, Değirmendere, Müştak mahallesi Meram bağları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Ulurmak, Sedirler, Aymanos, Hocacihan (Hace Cihan) gibi mahalleler de bağlık olan bölgelerdir. Şehrin en kalabalık bölgelerini ise tekke, zaviye, imaret gibi dinsel ve sosyal yapıların oluşturduğu mahalleler oluşturmaktadır (Özcan, 2011).

Osmanlı Dönemi'nin en kalabalık mahallelerini Mevlâna Müzesi ve çevresi ile Şeyh Sadrettin Konevi'nin türbesinin bulunduğu alan oluşturmaktadır. Mevlâna Müzesi'nin olduğu mahalle, Türbe Önü Mahallesi olarak bilinmektedir. Nüfus yoğunluğu bakımından iç kale ve çevresi şehrin çekirdeği olması bakımından yine kalabalık mahalleler arasında yer almaktadır. Yerleşim açısından diğer önemli bir özellik sanat ve ticaret merkezlerinin bulunduğu alanların da nüfus açısından yoğun olmasıdır. Bu alan, İç Kale, Mevlâna Külliyesi ve Sahip Ata Külliyesi üçgeni arasında yer alan alandır. Osmanlı Dönemi genel şehir gelişimine bakıldığında bütün bu etmenlerle şehrin güneye doğru yayılım gösterdiği görülmektedir (Şekil 4.10.), (Ergenç, 1995).

Şekil 4.10. Konya Şehri'nin Osmanlı Döneminde mekânsal gelişimi, (Önge, 2018).

Bu açılardan bakıldığında, Konya'da mekân organizasyonunun temeli Selçuklular devrine uzanmaktadır. O zamanlar ticaret ve sanat faaliyetlerinin geçtiği çarşılar, bedesten ve hanların bir kısmı Osmanlı Dönemi'nde de kullanılmış, bir kısmı fonksiyonunu kaybetmiş ve yıkılmış, yıkılan yerlere başka binalar inşa edilmiştir. Ancak şehir planına bakıldığında Selçuklu etkisinin belirgin olduğu görülmektedir (Ergenç, 1995).

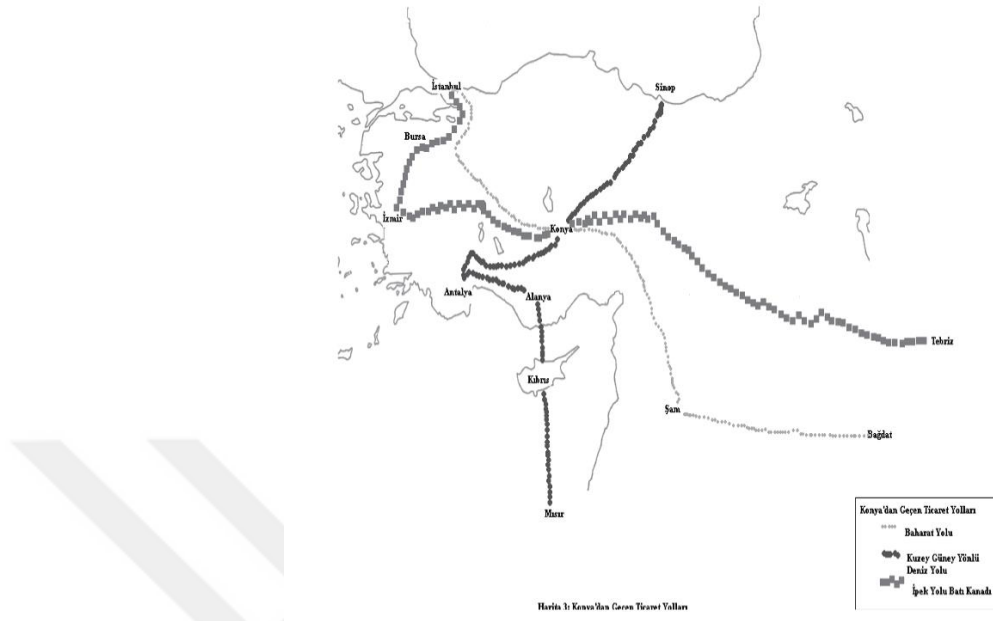
BÖLÜM 5

20. YÜZYIL BAŞLARINDA KONYA'NIN ULAŞIM AKSI VE GÖRÜNÜŞÜ

5.1. Konya'nın Ulaşım Aksı

Konya, Osmanlı Dönemi'nde Bursa'nın iktisadi merkez olmasından sonra büyük önem kazanmıştır. O dönemde Anadolu'yu çapraz olarak kateden eski yol, Bursa'dan başlayıp Kütahya, Akşehir, Konya, Adana yolu üzerinden geçilerek Halep ve Şam'a ulaşmaktadır. Aynı zamanda bu yol, Konya'yı merkez İstanbul dışında diğer Osmanlı şehirlerine de bağlamaktadır (Şekil 5.1.). Suriye'den Anadolu'ya gelen başka bir ticaret yolu Kayseri ve Aksaray üzerinden Konya'ya bağlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Arap ülkeleriyle olan ticari ilişkilerinin geçtiği bir diğer yol da Antalya-Alanya istikametinde olan yoldur. Antalya'ya getirilen mallar, denizden İskenderiye'ye oradan da çeşitli istikametlere taşınmaktadır. Antalya yolunun kontrolü de Karaman eyaletinde, dolayısıyla Konya'dadır. Tarihi çağlardan itibaren bu yolların önemi korunduğu düşünüldüğünde Konya, ticari yolların merkezinde olan bir şehirdir. Bu bağlamda Konya planına bakıldığında, şehrin ticari yol sistemi ve kale kapılarıyla bağlantısı olduğu görülmektedir. Bu önemli kapılar: şehrin güneyinde yer alan Larende (Karaman) kapısı Karaman ve çevresiyle, Kapı cami ve Aziziye camilerinin arasında yer alan At pazarı Kapısı, köy yolları ile bağlantıdır. Mevlâna Külliyesi yakınında bulunan Aksaray Kapısı, Konya'yı Aksaray-Kayseri yoluna bağlayan yoldur. Şehrin batı ve kuzey-batısında bulunan kapılar Akşehir üzerinden Antalya ve İstanbul yönüne uzanan

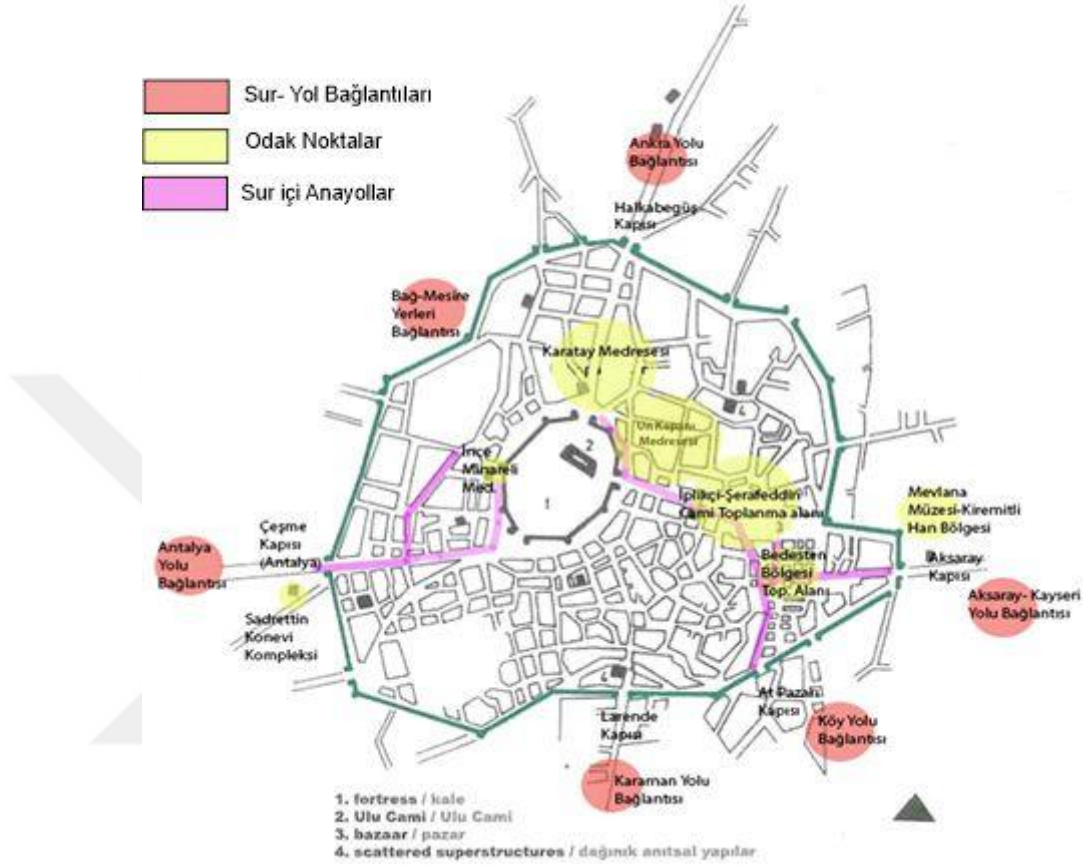
yolların bağlantı noktasıdır. Ayrıca bağ gibi mesire yerlerine de bağlantı bu bölgedeki kapılardan sağlanmıştır (Ergenç, 1995), (As, 2006).

Şekil 5.1. Konya'dan Geçen Ticaret Yolları, (Kars, 2019).

Osmanlı Dönemi'nde surlar eski önemini yitirse de şehre gelen yolların kentle birleştiği noktalar sur kapıları olmuş bu bölgeler sosyal, dini ve ticari odak haline dönüşmüştür (Ter & Özbek, 2005). Bu kapıların çevrelerinde ticaret yapıldığından kapıların çevresinde çarşılar meydana gelmiş, konaklama yapıları inşa edilmiştir. XVI. yy. sonlarına gelindiğinde bu yol sisteminin bağlantısında Bedesten, İplikçi Cami ve Şerefeddin Cami çevresi bir toplanma mekânıdır. Bu bölgenin Un Kapanı Han'ı ve civarındaki Karatay Medresesi ayrı bir grubu teşkil etmektedir. Mevlâna Külliyesi, Selimiye Cami, Kiremitli Han, diğer bir sosyal odak noktasıdır. Bu odak noktaların bağlantı şekilleri, Bedesten ve çevresi Uzun Çarşı yoluyla At Pazarı'na açılmaktadır. Mevlâna ve çevresinin At Pazarı'na yakın olması çarşı ve pazar olan yollarla bağlantılı olmasına neden olur. Ayrıca Bedesten'den Unkapanı ve İbrahim Bey İmareti'ne bir yol bağlantısı bulunmaktadır. Karaman-Adana yolu, Larende Kapısı'ndan başlayıp Bedesten'e bağlanmaktadır. İnce Minareli Medrese ve yakınındaki mescitler, Çeşme Kapısı'ndan çıkan bir yol ile Şeyh Sadrettin Konevi'ye bağlanmaktadır. Bu yol sistemi Konya'nın ana yol çizgilerini oluşturmaktadır. Şehir içi yol sistemine, daha sonra iç

kale, cami, mescit, meskenler bu yolun ara yollarını oluşturarak dahil olmaktadır (Şekil 5.2.), (Ergenç, 1995, s. 33).

Şekil 5.2. Konya'nın Ergenç'in tanımına göre yol bağlantısı, Gönül Tankut'un haritası üzerine tarafımdan revize edilmiştir (Önge, 2018).

5.2. Alaeddin Tepesi ve Çevresi

Konya ilk defa Alaeddin Tepesi olarak bilinen höyüğün üzerinde kurulmaya başlamış ve buradan genişleyerek günümüzdeki şeklini almıştır. Osmanlı Dönemi'nden önce tepede Alaeddin Cami, Köşk yapısı kalıntısı, tepayı çevreleyen surlar, Eflatun Kilisesi (Bizans Dönemi'ne aittir ve Selçuklu Dönemi'nde mescide çevrilmiştir), tepenin güney sırtında Rum ve Ermeni kiliseleri yer almaktadır 18. yüzyıla kadar tepe üzeri iç kale surlarının olması nedeniyle İç Kale Mahallesi olarak bilinmektedir. Tepe, iç kale surlarıyla çevriliyken 19. yüzyılın ikinci yarısında önemini kaybetmiş, burada

mahalli yerleşmeler görülmüş ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde buradaki mesken ve yapılar istimlak edilmiştir (Şekil 5.3.), (Uz & Doğan, 2017). Tepenin kuzeyinde Şifahane Mahallesi, kuzeydoğusunda Çiftemerdiven ve Mihmandar Mahallesi, doğusunda Kürkçü Mahallesi, güneyinde Gazialemşah Mahallesi ve batı-kuzeybatı yönünde Beyhekim ve Zevle Sultan Mahallesi bulunmaktadır. Çiftemerdiven, Kürkçü ve Gazialemşah Mahalleleri Ermeni ve Rumların yoğun olarak yaşadığı mahalleler olarak bilinmektedir (Önge, 2015).

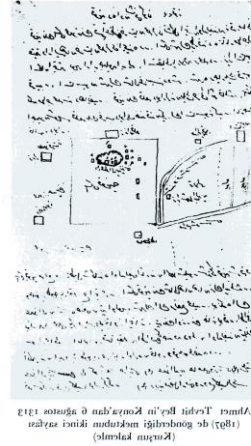

Şekil 5.3. John Henry Fotoğraf Arşivinde 1884 Yılı Köşk Yapısı, Alaeddin Cami ve Tepede Varlığı Görülen Konut Yapısı, (Cornell Üniversitesi Arşivi)⁵

1897 yılında Konya'yı gezmek için gelen tarihçi Ahmet Tevhit Bey'in arkadaşı Osman Ferit Sağlam'a gönderdiği mektupta: "*Tepe üzerinde hane yoktur. Sur kısmen yıkılmış, etrafındaki hendekler dolmuş olduğundan tepenin eteklerinden ileriye doğru Hristiyan evlerinden tecavüz vuku bulmaktadır. Alaeddin Tepesi'nde, Alaeddin Cami, Saat Kulesi, Ermeni ve Rum kiliselerinden başka bina yoktur.*" sözleri tepedeki yapıların istimlak edildiğini doğrular niteliktedir (Ahmet Tevhit Bey'den Aktaran Ünver, 1967). Yalnız tepenin eteklerinde kısmen Hristiyan yerleşkelerin olduğu görülmektedir.

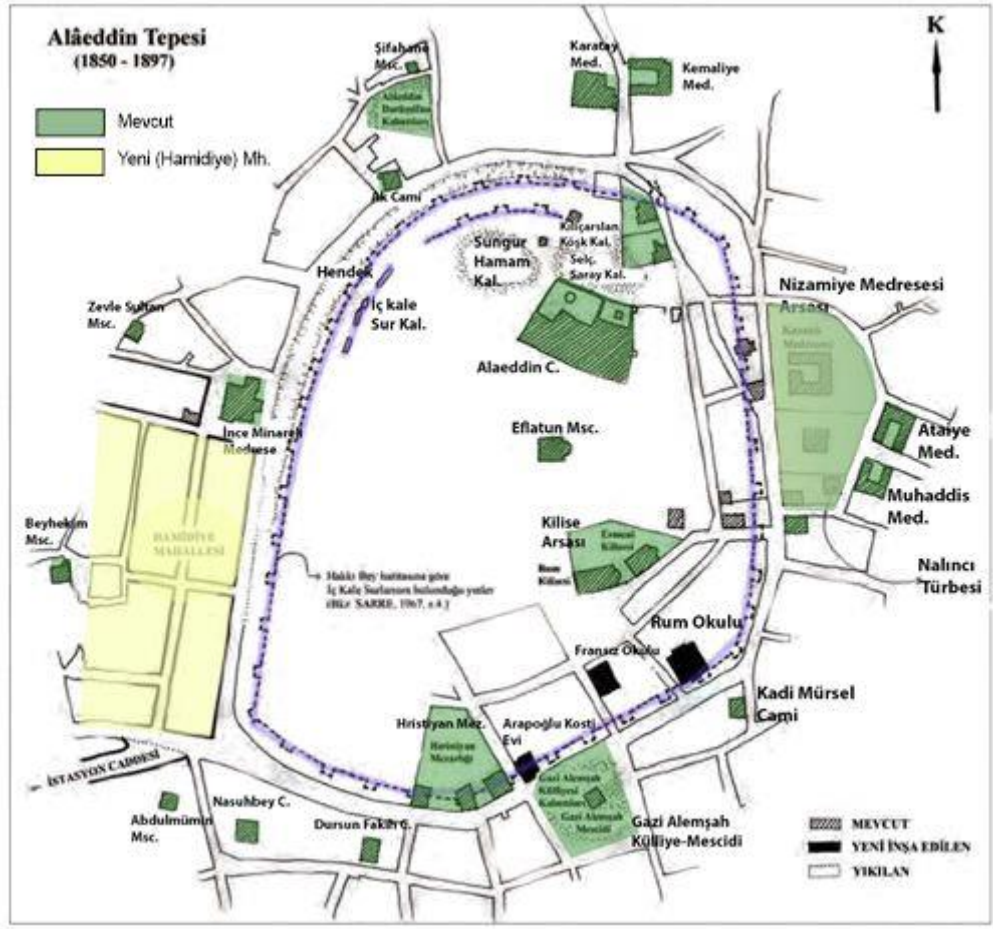
⁵ Photographs of Asia Minor, #4776. Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library.

Şekil 5.4. Ahmet Tevhit Bey'in mektubunda çizmiş olduğu krokinin Süheyl Ünver tarafından izahı, (Ünver, 1967, s. 206).

Tepenin çevresine genel olarak bakıldığında ise yoğun olarak Selçuklu Dönemi yapıları görülmektedir. Bunlardan bazıları ise tepenin kuzeydoğusunda günümüzdeki taş bina (eski muallim mektebi) olarak kullanılan yapının bahçesinde Akıncı (Kemaliye) Mescidi, Medresesi ve Türbesi, Karatay Medresesi, Küçük Karatay Medresesi yer almaktadır (Şekil 5.4). Bugün II. Kılıçarslan olarak bilinen meydanda (eski adliye binasının arkası) Alaeddin Darü'ş-şifası ve Sakahane Mescidi yer almaktadır. Tepenin kuzey batısında Dede Bahçesi yer almaktadır ve bahçenin kuzeyinde Tac'ül Vezir medresesi, mescidi, zaviyesi ve türbesi vardır. Ancak günümüzde sadece türbe ayakta kalmıştır. Ali Gav Medresesi, Karatay Medrese'sinin batısında yer alıp yine bu bölgede Süt Tekkesi ile Ferhuniye Mescidi bulunmaktadır. Tepenin hemen batı kısmında İnce Minareli Medrese yer almaktadır ve burası iç sur hendeklerinin hemen bitişiğindedir. Zamanla bu hendekler doldurularak buradan yol geçirilmiştir (Uz, 2015). Bu dönemde görülen diğer önemli bir değişiklik de 1891 yılında şehre gelen göçmenlerin oluşturduğu Hamidiye Mahallesi'dir (Şekil 5.5). Mustafa Önge, geleneksel dokudan farklı olarak gridal planlanmış bu yapılaşmanın 1882 tarihli ve yeni yapılaşmanın planlandığı Ebniye Kanunu'na göre planlandığını düşünmektedir. Ebniye Kanunu'na göre yeni parsel yapıların dikdörtgen biçimli ya da düzgün geometrili olması bu fikri destekler niteliktedir (Önge, 2015, s.130).

Şekil 5.5. 1850-1897 yılları arasında Alaeddin Tepesi ve Çevresinin Durumu. Şekil tarafımdan revize edilmiştir, (Önge, 2015).

Alaeddin Bulvarı'nın ne zaman açıldığı konusunda net bir tarih bulunmamaktadır. Tepenin kenarında 7-8 metrelik bir yolun tepeyi çevrelediği bilinmektedir. Sabri Doğan, "Öteki Konya" adlı eserinde bulvarın 1919-1923 yılları arasında açıldığını belirtmektedir (Doğan M. S., 2018). Koyunoğlu Müzesi müdürüyle yapılan görüşme sonucunda, kütüphane arşivinden temin edilen Konya'nın Manzara-yı Umumiye Haritası'ndaki Osmanlıca yazıların, kütüphane yetkilileri tarafından yazılış biçimi incelendiğinde haritanın 20. yüzyılın başlarında (1918-1923) yılları arasında kullanılan yazı biçimi olduğu ifade edilmiştir (Hasan Boydak, kişisel görüşme, 23 Eylül 2024). Haritada bazı yollar kısmen görünse de Alaeddin Bulvarı henüz açılmamıştır. Diğer bazı kaynaklarda ise bulvarın 20. yüzyıl başlarında açıldığı ifade edilmektedir (Uz, 2015). Ayrıca, yine Konya'nın Manzara-yı Umumiye Haritası incelendiğinde, tepede bulunan Eflatun (Kilisesi) Mescid'inin varlığı görülmektedir. Bu mescit,

Kurtuluş Savaşı sonrası, 1921 yılında Rum cemaatin mescidin kiliseye dönüştürülmesi talebi sonrasında Fahrettin Paşa tarafından yıkılmıştır (Doğan M. S., 2018). Semavi Eyice ise bu tarihi, “1921’e doğru yapı temellerine kadar yıkılarak ortadan kaldırılmıştır.” şeklinde ifade etmiştir (Eyice, 1994, s. 477). Bu bilgilere dayanarak, Alaeddin Bulvarı’nın, 1900’lü yılların başlarında, özellikle 1918 yılı sonrası ve cumhuriyetin ilk yıllarında tepeyi çevreleyen yolların genişletilmesiyle açılmış olduğu düşünülmektedir (Şekil 5.6.). İlgili alanda, Cumhuriyet Dönemi’yle ilgili bilgiler ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Şekil 5.6. Konya’nın Manzara-yı Umumiye Haritası Üzerinde Eflatun Mescidi ve Sonraki Yıllarda Açılacak Alaeddin Bulvarı’nın Gececeği Yollar Tarafından İşlenmiştir, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi).

Cadde açıldıktan sonra, bu caddeye ilk olarak Yusuf Şar’ın konağı inşa edilmiştir. Konak, 1900’lerin başında yapılmıştır. Sefa Odabaşı, “20. Yüzyıl Başlarında Konya’nın Görünümü” kitabında, Yusuf Şar Konağı’nın 1912 yılında inşa edildiğini belirtmektedir. Konağın karşısında ise, 1916 yılında Vali Muammer Bey döneminde Rehber-i Hürriyet İlkokulu açılmış, sonrasında ise Muallimler Birliği binası ve onun bitişiğine Maarif Evleri inşa edilmiştir (Şekil 5.7. & Şekil 5.8.), (Odabaşı, 1998).

Ayrıca, Alaeddin Tepesinde 1917 yılında ağaçlandırma çalışmaları yapılmış; 1920'li yıllarda tepe üzerinin düzlenmesi, yürüyüş yollarının açılması ve hendeklerin doldurulması süreci başlamış ve ilerleyen yıllarda devam etmiştir. (Önge, 2015).

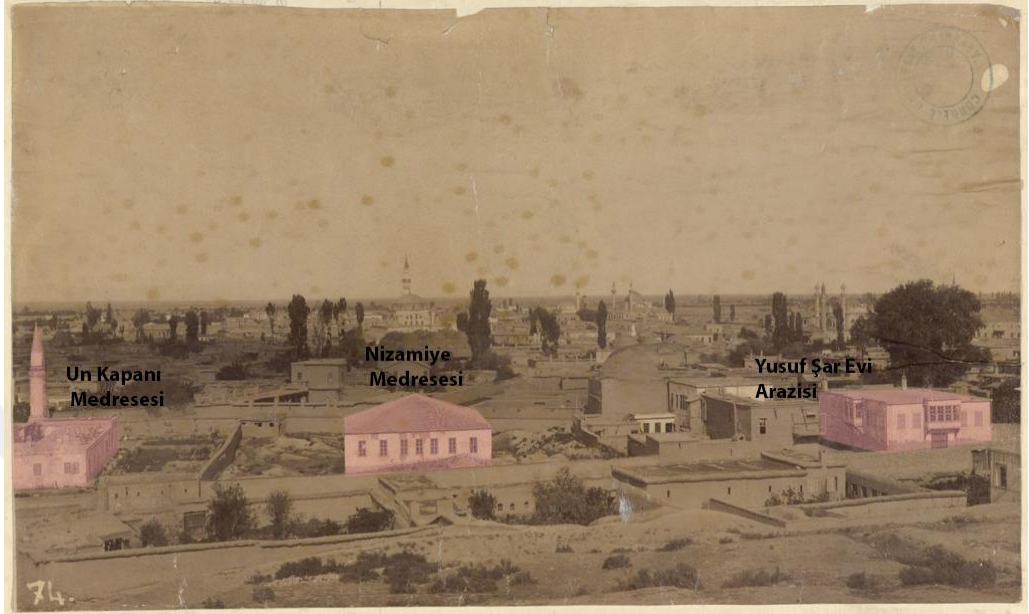

Şekil 5.7. Alaeddin Bulvarı Açılmadan Önceki Bölgenin Durumu, (Karpuz , 2013).

Şekil 5.8. Sağda İnşa edilen Yusuf Şar Konağı, soldaki kubbeli yapı ise Muallimler Birliği binası, (Karpuz, 2013).

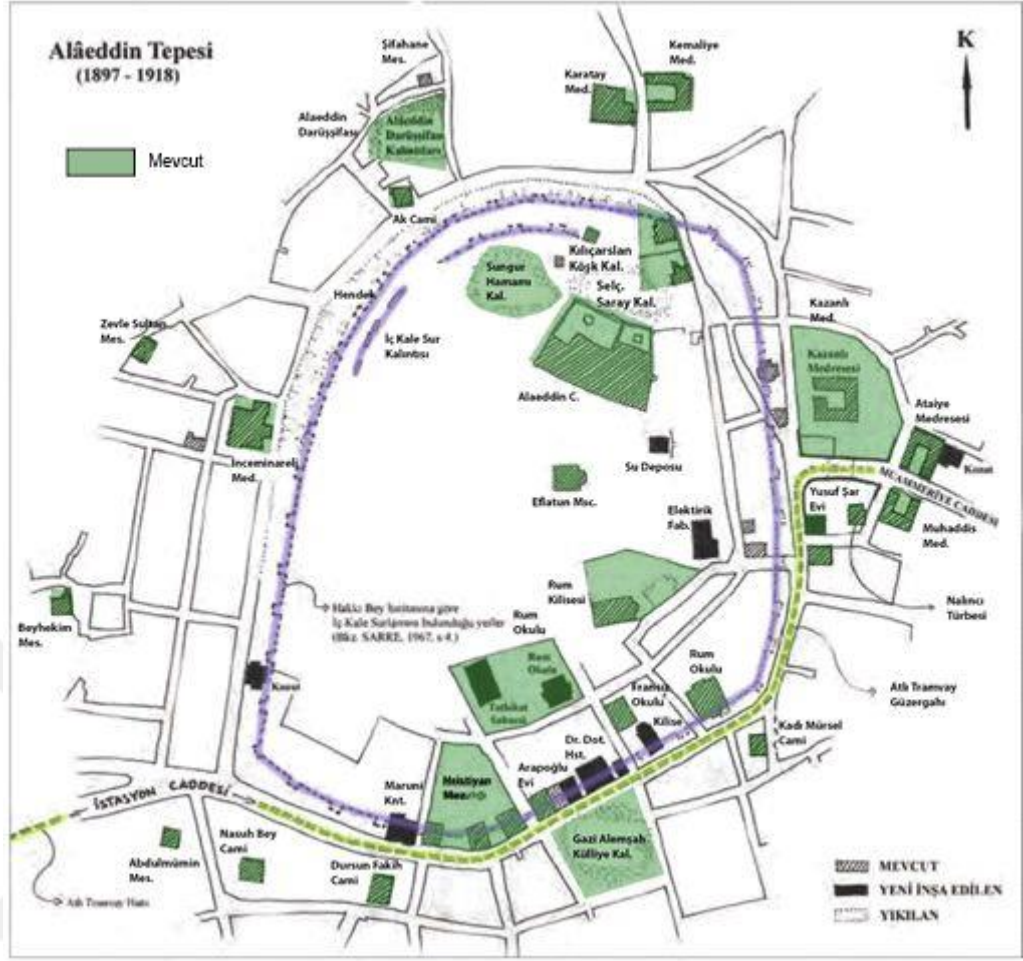
Muallimler Birliği binasının arkasında Selçuklu Dönemi Nizamiye medresesi ve Un Kapanı Medresesi (Kazanlı Medresesi) yer almaktadır (Şekil 5.9.). Muallimler Birliği binası ve Maarif Evleri Nizamiye Medresesi arsası üzerine inşa edilmiştir (Şekil 5.10). Bu yapıların hizasında Ataiye Medresesi bulunmaktadır (Uz & Doğan, 2017).

Şekil 5.9. 1841 yılı John Henry fotoğraf arşivinde Alaeddin Tepesi'nden Konya'nın doğusuna bakış. (Cornell Üniversitesi Arşivi).

Şekil 5.10. 1896 yılı Gertrude Bell'in Konya Panoraması'nda Yusuf Şar Konağı İnşa Edilmeden Önceki Yeri ve Nizamiye Medresesi Arsası, (Karpuz H. , 2013, s. 291).

Şekil 5.11. 1897-1918 yılları arasında Alaeddin Tepesi ve Çevresinin Durumu. Şekil tarafımdan revize edilmiştir, (Önge, 2015).

1920’li yıllarda İstasyon Caddesi olarak bilinen ancak günümüzde Mimar Muzaffer Caddesi olarak adlandırılan bölge, 1906 yılında sefere konulan atlı tramvayların güzergahını oluşturmaktadır. Bu güzergâh demir yollarının şehre gelmesi sonrasında şehirde bulunan Hristiyan topluluğun zenginleşmesine yol açmıştır. Bu nedenle, Atlı tramvayın geçtiği bu güzergâh Maruni Hristiyan topluluklarının konutlarının bulunduğu yer olmuş ve şehir açısından kendine özgü bir mimari tarz oluşturmuştur (Şekil 5.11). Bölgedeki yapılaşma 1910’lu yıllarda da devam etmiş, böylece Alaeddin Tepesi’nin güney doğu eteklerine Fransız Okulu ve yanına Fransız Katolik Kilisesi, bu yapıların hizasına 1911 yılında orduevi olarak kullanılan bölgede (günümüzde yıkılmıştır), Dr. Dot’un Hastanesi (Amerikan Hastanesi) inşa edilmiştir. Bu kilise, Alaeddin Tepesi’nin eteklerinde bulunan kilisenin 1911 yılında yıkılmasından sonra

1912 yılında inşa edilmiştir (Şekil 5.12.). Yine bu dönemde tepenin güney doğu eteklerine Rum azınlıklar için bir okul ve bu okula ait bir tiyatro salonu inşa edilmiştir. Bahsedilen yapıların karşısında Kadı Kalemşah Medresesi, Zaviyesi, Türbesi ve küçük bir hazire bulunmaktadır. Bu yapılar da daha sonra yıkılarak boş arazi haline getirilmiştir. Yine bu bölgenin güneydoğusunda Sırçalı Medrese bulunmaktadır (Odabaşı, 1998), (Uz, 2015), (Önge, 2015).

Şekil 5.12. Arkada Arapoğlu Kosti Olarak Bilinen Yapı, Sağında Dr. Dot'un Hastahanesi, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim, 8347).

Alaeddin Tepesi çevresinde yer alan bu yapılar arasında Cumhuriyet Dönemi'ne geçişte önemli olduğu düşünülen yapılar ayrıca incelenmiştir.

5.2.1. Eflatun Kilisesi

Tepe üzerindeki Eflatun (Amphilokios) Kilisesi, Osmanlı Dönemi'nde mescit olarak kullanılmıştır. Selçuklu Dönemi'nde de mescit olarak kullanıldığı öne sürülse de Semavi Eyice, Selçuklu Dönemi'ne ait herhangi bir mescit kullanımı bilgisi bulunmadığını ifade etmektedir (Eyice, 1994). Alaeddin Cami'nin, tepede bir ibadet

mekânı olarak varlığı nedeniyle, bu kilise (mescit) üzerine 1872 yılında, Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa'nın Konya Valiliği sırasında, tadilat yapılmış ve bu süreçte bir saat kulesi eklenmiştir (Şekil 5.13). Yeni bir işlev kazanan bu yapı "Saathane" olarak adlandırılmıştır. Yapı, Birinci Dünya Savaşı döneminde silah deposu olarak kullanılmış ve 1921 yılında Konya Valisi Fahrettin Paşa tarafından yıktırılmıştır (Doğan M. S., 2018), (Uz & Doğan, 2017). Yapının yıkılışıyla ilgili olarak Mustafa Önge, yapının 1919 yılında dinamitle yıkıldığını belirtmektedir.

Şekil 5.13. Eflatun Mescidi, (Karpuz H. , 2013, s. 291).

5.2.2. Alaeddin Köşkü

Tepe üzerinde bulunan ve Alaeddin Köşkü olarak bilinen saray yapısı, 1156-1192 yılları arasında Sultan II. Kılıçarslan tarafından inşa ettirilmiştir. Köşk yapısı yaşanan depremlerden dolayı tahrip olmuş, I. Alaeddin Keykubat tarafından dış surlar inşa edilirken köşk de onarılıp genişletilmiştir. Günümüze köşkün sadece bir duvarı ulaşabilmiştir (Şekil 5.14). Sarre köşkün yıkılışını, "5 Nisan 1907'de bu köşkün üst katının yarısı çökmüş bütün binanın yıkılmasına sebep olmuştur." şeklinde ifade etmektedir (Sarre, 1967/1989, s. 3). Osmanlı Dönemi'nde de varlığını sürdüren köşk yapısının kalıntıları, 1673 yılında Ahmet Efendi Hamamı'nın inşasında kullanılmıştır. Ancak yapının tamamen yıkılması M. Cevdet Bey'in Konya valiliği yıllarına denk gelmektedir (Uz & Doğan, 2017).

Konya, kök üçer minareli köşke (Şehabettin Uzluq)

Şekil 5.14. Şehabettin Uzluq Köşk Çizimi, (Sarre, 1967/1989, s. 115, 118).

5.2.3. Su Deposu

Tepede mevcut olan yapılardan bir diğeri olan su deposu, II. Abdülhamid döneminde Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa'nın 1851-1914 yılları arasındaki valiliği döneminde, Konya'ya Çayırbağı suyu getirilmesi üzerine yaptırılmıştır (Şekil 5.15). Şehrin doğu tarafındaki çeşme sayısının artması, Yavuz Sultan Selim suyollarının bozulması, batı bölgesinde bulunan Meram Deresi'nden dökülen suyun küplerde dinlendirilmesi birçok hastalıklara sebep olmuştur. Bu nedenle, Konya su sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Avlonyalı Ferit Paşa su komisyonu kurmuş burada 16.000 altın lira toplayarak, Çayırbağı'ndan ilk defa demir borularla şehrin içerisine şebeke yaptırır. Su sıkıntısı bu şekilde çözülmeye çalışılarak 1902-1923 yılları arasında 23 çeşme daha eklenmiştir. Deponun hacmi 500 metreküptür (Aygör, 2011).

Şekil 5.15. Alaeddin Tepesi'nde Bulunan Su Deposu, (URL 9).

5.2.4. Elektrik Fabrikası

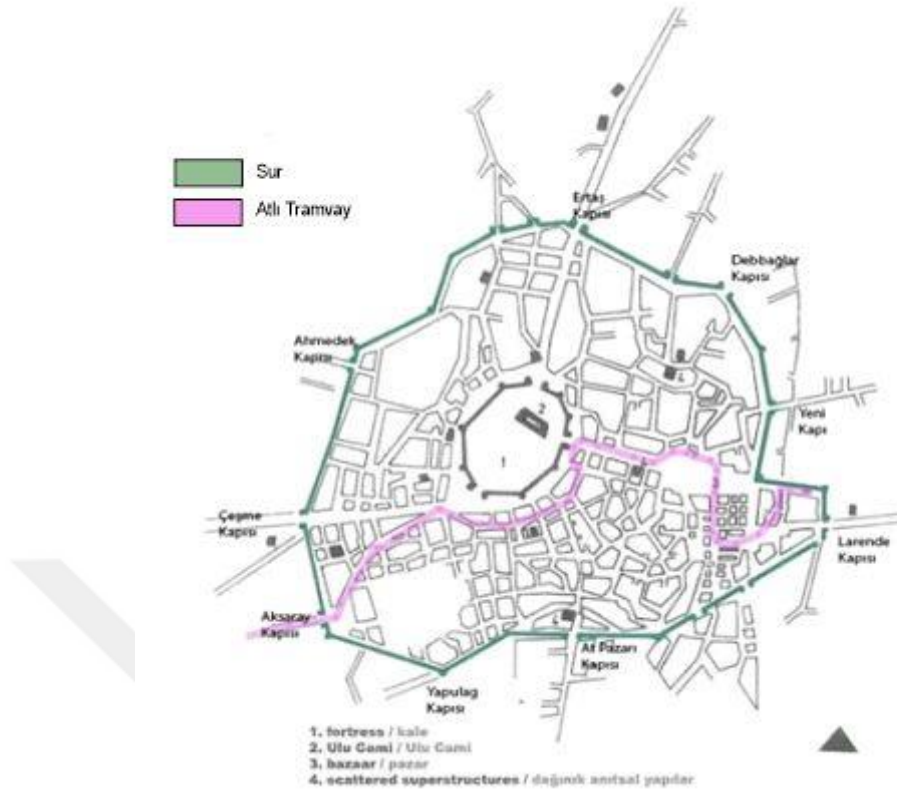
Elektrik fabrikası, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, 1918 yılında Alaeddin Tepesi'nin güney-doğu yönünde, Konya eski tapularında, Konya Belediyesinin mülkiyetinde yer alan Kürkcü Mahallesi 457 ada, 58 pafta, 1 parsel de kayıtlıdır. İstanbul'da faaliyet gösteren bir firmaya imtiyaz verilerek, "Konya Elektrik Osmanlı Anonim Şirketi" tarafından, çok kapsamlı olmayan bir elektrik fabrikası kurulmuştur (Şekil 5.16). Başlangıçta elektrik, evlere veya resmî kurumlara sağlanmamış; yalnızca Hükümet Konağı ve çevresindeki sokaklar aydınlatılmıştır. Konya'nın ilk elektrik fabrikası olan yapıda, ilk olarak odun ve kömür kullanılır. 220 voltajında çalışan fabrikada, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte odun sıkıntısı yaşanmış ve sık sık elektrik kesintisi yaşanır. Bu nedenle savaş sonrası lokomotif kömürü kullanılmaya başlanmıştır. Üretilen elektrik, caddeler, birkaç karakol ve eve verilebilmiştir. Elektrik, akşam ezanından gece 12 ye kadar yakılmış, sönmeden 5 dakika öncesinde 3 kere yakılıp söndürülerek kesileceği haber verilmiştir (Uz & Doğan, 2017), (Doğan M. S., 2018).

Şekil 5.16. Alaeddin Tepesi eteklerinde bulunan elektrik fabrikası, sağda bacasıyla birlikte görülmektedir, (Odabaşı, 1998).

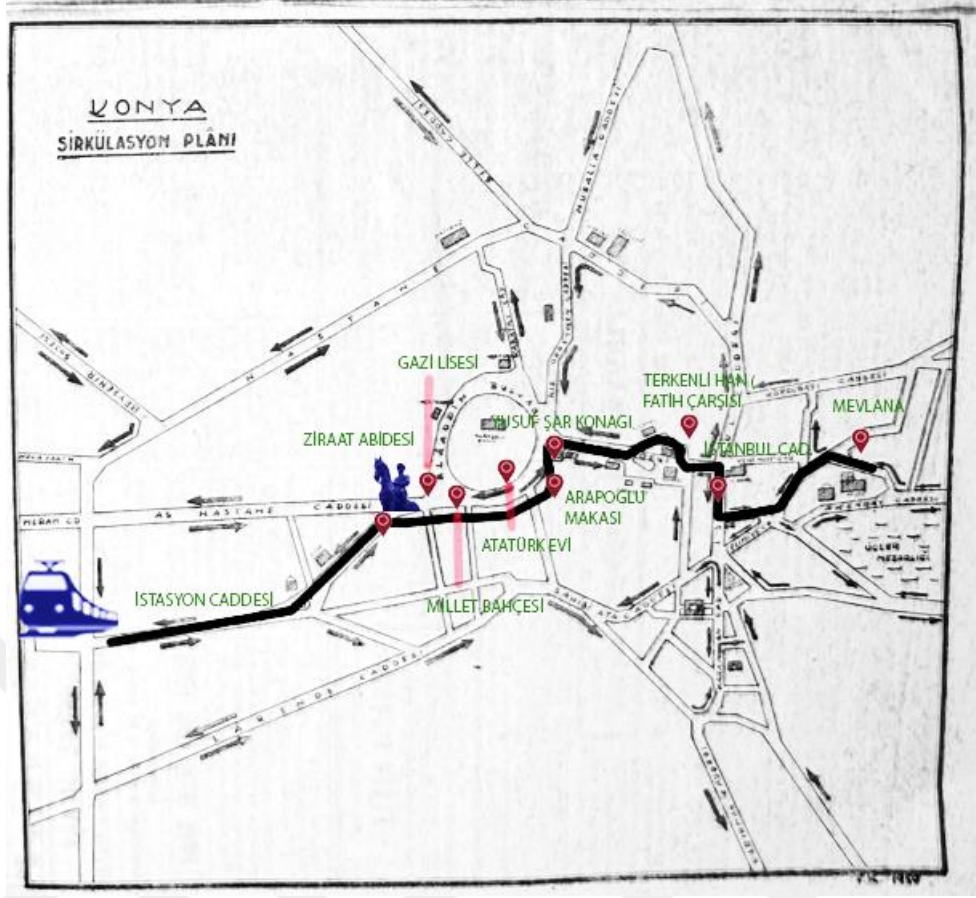
5.2.5. Atlı Tramvay

1896 yılında, Konya'ya tren seferlerinin başlaması üzerine, istasyon bölgesinin sosyal ve ekonomik hayatının gelişmesi üzerine şehrin yeni cazibe bölgesi olması ve trenle gelip giden yolcuların istasyondan şehre taşınması amacıyla yeni yol ve ulaşım araçlarına ihtiyaç duyulur. Bu dönemde Konya valisi olan Avlonyalı Ferit Paşa, Selanik'te bulunan ve seferden kaldırılan atlı tramvayların Konya'ya getirilmesi için girişimlerde bulunur. Böylece Konya'ya atlı tramvaylar, 1906 yılında getirilerek faaliyete geçirilmiştir. Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa, istasyondan şehir merkezine kadar geniş bir yol açtırmış, bu yol atlı tramvayların güzergahını oluşturmuştur (Şekil 5.17.), (Ürekli, 2011).

Şekil 5.17. Atlı Tramvay'ın Genel Güzergahı. Gönül Tankut'un haritası üzerine şekil tarafımdan revize edilmiştir (URL 6).

Tramvay hattı Türbe Önünde, Mevlâna Dergahı'nın kuzeyinde yer alan Amil Çelebi Konağı'nın önünden, Aziziye Cami'ne uzanan Türbe Caddesi'nden İstanbul Caddesi'ne ulaşmaktadır. Bugün Fatih Çarşısı olarak bilinen yerde bulunan Terkenli Han'ın önünden kıvrılarak, Kayalı Park ve Mahkeme Hamamı'nın yakınından, Alaeddin Tepesi'ne doğru ilerleyip bugün İş Bankası olarak bilinen alanda bulunan Yusuf Şar'ın Konağı'ndan sola saparak Rampalı Çarşı'ya, oradan da Arapoğlu Makası'na doğru ilerlemektedir. Buradan Arapoğlu Kosti'nin konağına ulaşan hat konağın önündeki makastan değişim yaptığından, bu semt Araboğlu Makası adını almıştır (Şekil 5.19.). Bu yolu geçtikten sonra bugünkü Zafer Meydanı'na çıkan hat, buradan Kolordu Binası (Kız Ortaokulu), Atatürk Evi (Atatürk Müzesi), Gazi Lisesi (Konya Lisesi), Millet Bahçesi, Anberreis Cami'nin önünde ilerleyerek Ziraat Abidesi'nin bulunduğu bölgeden İstasyon Caddesi boyunca uzanıp buradan istasyona ulaşmaktadır (Şekil 5.18.), (Odabaşı, 1998), (Özönder, 2011).

Şekil 5.18. Atlı Tramvay Güzergahı, (Önder, 1956).

1925 yılına kadar seferlerine devam eden tramvay motorlu taşıtların artmasıyla tercih sebebi olmaktan çıkmaya başlamış, şirket tramvay masraflarını karşılayamayacak duruma gelince de belediye encümeni tarafından alınan bir kararla tramvaylar seferden kaldırılmıştır (Odabaşı, 1998) (Özönder, 2011).

Şekil 5.19. Araboğlu Makası olarak bilinen cadde, (Özönder, 2011).

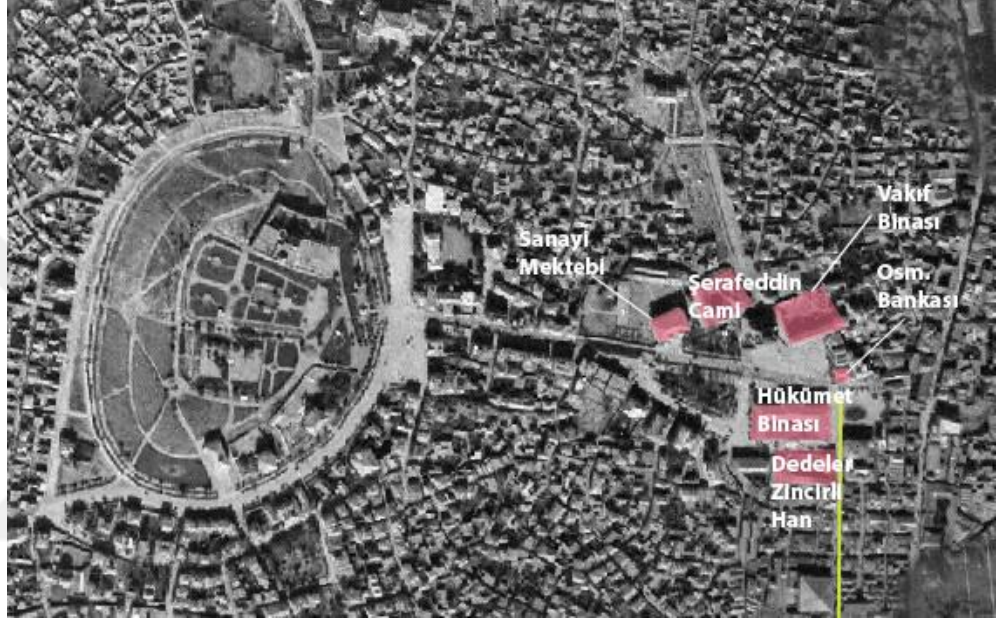
5.3. Alaeddin- Mevlâna Aksı

Konya'nın nüfus yoğunluğu 19. yüzyıl sonlarında konut ve ticaret dokusunun fazla olduğu Türbe Önü ve Alaeddin Tepesi çevresinde görölmektedir. Bahsedilen bu hat yoğun olarak Konya'nın Osmanlı Dönemi'nde kamusal, ticari ve dini odağı konumundadır. Bu sosyo-iktisadi ağrılık hem fiziksel yapıdan hem de tarihsel dönemin getirmiş olduğu kentsel faaliyetlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır (Ter & Özbek, 2005).

5.3.1. Hükümet Konağı ve Çevresi

Konya'nın merkez alanlarından biri olan Hükümet binası ve çevresi, genellikle şehre gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamak adına genel olarak üretim dışında, hizmet sektörüne yönelik işlev kazanmış ticari alanlardan oluşur. Hükümet Binası'nı merkez olarak kabul ettiğimizde, yapının sağ tarafında İsmet Paşa Caddesi (bugünkü Tefikiye Caddesi) yer almaktadır. Bu cadde üzerinde, bugünkü Saray Çarşı'sının bulunduğu yerde Dedeler Hanı ve Zincirli Han, bugünkü Yapı Kredi Bankası'nın yerinde Osmanlı Bankası yer almaktadır. Osmanlı Bankası'nın yanında bulunan bina Telgraf İdaresi

olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu alanda Vakıflar binası yer almaktadır. Hükümet binasının kuzey çaprazında Sanayi Mektebi, mektebin yanında Şerafeddin Cami yer almaktadır. Şerafeddin Cami'nin bitişiğinde ise eskiden Ziyaiye Medresesi ve Mahkeme Hamamı bulunmaktadır. Şerafettin Camisi'nin karşısı, Hükümet Binası'nın batısında ise Kayalıpark yer almaktadır (Şekil 5.20.). Bu yapının yapımına II. Abdulhamid Dönemi'nde yapılmaya başlanmıştır (Doğan M. S., 2011), (Odabaşı, 1998).

Şekil 5.20. Hükümet ve Çevresi 1951 yılı. Resim Tarafımdan İşlenmiştir, (URL 16).

5.3.1.1. Konya Hükümet Konağı (Valilik Binası)

Hükümet Binası, II. Abdülhamid döneminde Osmanlı'nın taşra teşkilatını güçlendirme politikaları sonucunda Konya Valisi Mehmet Sait Paşa tarafından 1881-1887 yılları arasında inşa ettirilir. Odabaşı, yapı yapılmadan önce hükümet konağı Aslanlı Kışla civarında bulunuyorken 1867 çarşı yangınından sonra bölgede işlevini sürdüren Konya Çarşı'sının zarar görmesi sebebiyle dönemin valisi tarafından, (Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa) bölgede düzenleme yapıldığını ve eski hükümet binası olarak kullanılan yapının harap olması nedeniyle de yeni yapılacak Hükümet Binası için bu bölgenin seçildiğini ifade etmektedir (Odabaşı, 1998, s. 56). Yapının yerinde daha öncesinde, 18. yüzyıl sonlarına doğru on beş odalı eski bir vali konağı bulunmaktadır

(Bozkurt, 2011). Bu konak, XVII. yüzyılda Karaman Beylerbeyi Bedelci Mehmet Ağa Sarayı olarak bilinen saray yapısıdır. Yapı hakkında çok fazla bilgi olmasa da sarayın tamir ve masrafları ile alakalı bilgiler bulunmaktadır. Bu sarayın konum olarak Devle Mahallesi'nde yer alması ve bazı belgelerdeki Şeref Şirin Mahallesi'ndeki ev satışlarında bu saraydan bahsedilmesi yön olarak hükümet binasının kuzey-batı köşesinde bir yerde yer aldığını göstermektedir (Ürekli, 2002, s. 163).

1891 yılında şehre gelen Clement Huart, yapının yapılırken Konya Kalesi'nden sökülen taşların kullanıldığından bahsetmektedir. Yapı günümüzde özgün işlevinde kullanılmaktadır (Clement Huart'tan aktaran Bozkurt, 2011, parag. 2).

Şekil 5.21. Hükümet (Valilik) Binası ve önünde Hükümet Meydanı, (URL 9).

Hükümet binası yapıldıktan sonra yapının önünde bulunan alan Hükümet Meydanı olarak kullanılmıştır (Şekil 5.21.). Osmanlı Dönemi'nde yapının giriş kapısı önünde devlet törenleri ve cülus töreni yapıldığı bilinmektedir (Koçak, 2011).

5.3.1.2. Belediye Sarayı

Osmanlı Devleti'nde belediye teşkilatı kurulmadan önce, belediye işleri İhtisap Ağa'ları tarafından yerine getirilmiştir. 1830-1839 yılları arasında Konya'nın belediye işleri, İhtisap Ağası Aşık Sem'i tarafından yerine getirilmiştir (Demirtaş, 2019).

Şekil 5.22. İhtisabın Önü denilen ve Aziziye Caminin doğusunda yer alan ihtisap alanı, (URL 7).

İlk belediye binası Aziziye Caddesi'nin doğusunda bulunan ve ihtisap denilen bir pazar alanının bulunduğu yerde yer almaktadır (Şekil 5.22.). 1867 yılında çıkan Konya çarşısı yangınında yanan bu binanın yerine belediye binası olarak bir süre bugünkü yüzük taşı binası kullanılmıştır (Şekil 5.23.), (Doğan, 2018).

Şekil 5.23. Valilik Binasının Solunda Bulunan Cemeanlı Yapı Yüzüktaşı Binasıdır (Kuştepe, 2011).

1910 yılına kadar kullanılan bina, 1910 yılında yapılan ve Yusuf Şar'ın Konağı olarak bilinen yapının belediye binası olarak kullanılmasına kadarki süreye kadar belediye binası olarak kullanılmıştır. Yusuf Şar'ın Konağı'nın belediye olarak

kullanıldığı 1920'li yıllarda kirasının 917 lira olduğu bilinmektedir (Doğan M. S., 2011).

5.3.1.3. Hamidiye (Sanayi) Mektebi

Osmanlı'nın son döneminde oluşan yeni koşullarla birlikte milliyetçilik akımı ve sanayi devriminin ortaya çıkması Osmanlı'nın ekonomisine zarar vermiş, devlet Avrupa sanayileşmesi karşısında yerli tesislerini desteklerken bir yandan da çağın üretim koşulları içerisinde nitelikli 'kalfa' yetiştirmeyi amaçlamıştır. Tanzimat Dönemi sonrası yeniden düzenlenen bürokrasi ve eğitim sistemi nedeniyle eğitim kurumlarına ait yapılar Osmanlı sınırlarında inşa edilmiştir. Rüştüye ve Askeri okullarla başlayan yapım etkinliği idadi, iptidai ve sanayi mektepleri ile devam etmiştir. Sanayi Mektepleri, yerli endüstrinin personel ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuş meslek okullarıdır. Abdülhamit döneminde yaygınlaşması nedeniyle Hamidiye Sanayi Mektebi olarak adlandırılmıştır. 1869 yılında oluşturulan Maarif Nizamnamesi, Osmanlı Dönemi eğitim tarihinin dönüm noktası olmuş, yeni yapılacak eğitim kurumlarının hangi koşullarda kurulması gerektiğine dair hükümler vermiştir. Bu amaçla kurulacak eğitim yapılarına vilayetin Maarif Meclisi, yaptırılacak inşaatların yeri ve büyüklüğüne karar verebilme yetkisine sahip olmuştur. Genel olarak yer seçiminde, terkedilmiş vakıf kapsamında olan cami, medrese gibi yapılar yıkılıp kamu binası arsası olarak kullanılmaktadır (Özgüven, 2016). Konya'da ise bu çalışmalar Vali Ahmet Tevfik Paşa zamanında başlamış olsa da sanayi mektebi açılması Vali Ferit Paşa'nın zamanında 1898-1899 yılları arasında II. İzzetli Şefik Bey'e yaptırılmıştır. Vilayetlerde kurulan Sanayi Mektepleri, kent içinde genellikle hükümet binası yanında atıl kalan vakıf mülklerinin istimlaki ile elde edilmektedir. Konya'daki Sanayi Mektebi yapımında ise Kazasker Vakfına ait binalar istimlak edilmiştir (Şekil 5.24.), (Özgüven, 2016), (Karataşer, 2017).

Şekil 5.24. Sanayi Mektebi, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8050).

Yapı inşa edilmeden önce yapının olduğu yerde, 1538 yılı Kanuni Dönemi'nde yapılmış olan dokuz kubbeli Konya (Süleymaniye) Bedesteni yer almaktadır (Şekil 5.25. & Şekil 5.26.). Bedesten yapısı 1900 yılında yıkılarak yerine 1901 yılında Sanayi Mektebi binası yapılmıştır. Yıkılan yapı bir dönem depo olarak kullanılmıştır (Baş, 2011).

Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kamu binalarının yapımı, ana arterler, meydan ve parkların yapılmasıyla şehirler değişiklikler geçirmiştir. Bu değişikliklerle yapılan kamu binalarında Osmanlı Devleti'nin de desteklediği klasik üslup, sadece resmi binalarla kalmayıp mimarlık eğitiminin de bir parçası haline gelmiştir. Bu durum sadece batılılaşma isteğinin bir göstergesi olmayıp toplumun yeni gelişen ihtiyaçlarına uyarlama isteği de taşımaktadır (Özgüven, 2016).

Şekil 5.25. Yıkılan Konya Bedesteni, (Baş, 2011).

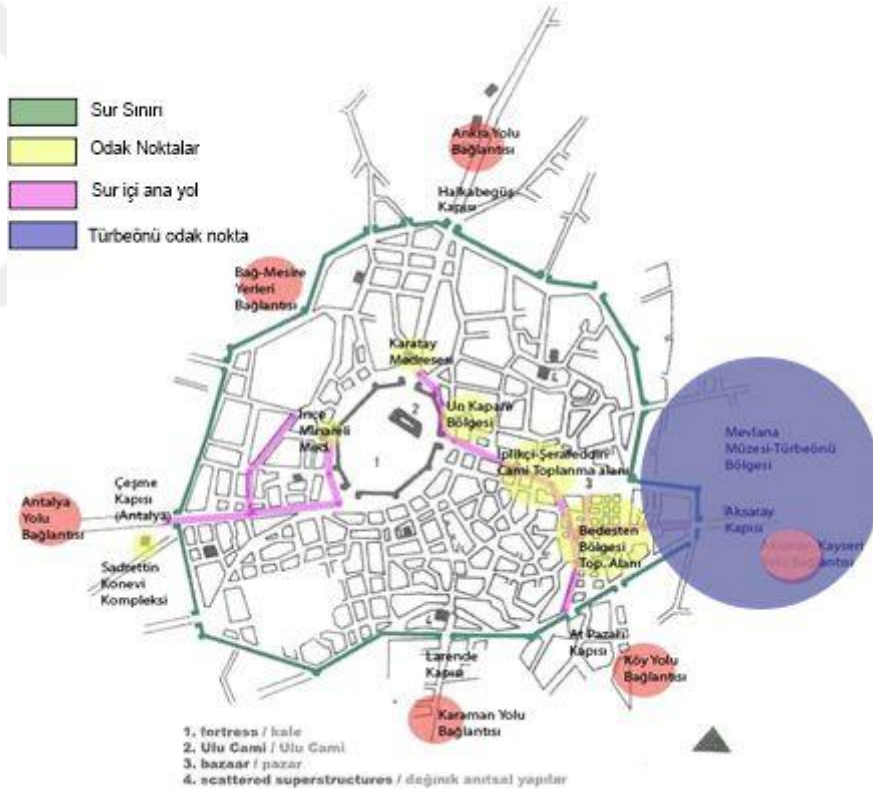

Şekil 5.26. Arka Kısımda Bulunan Çok Kubbeli Yapı Konya Bedesteni Berggren'in Konya Panaroması, (URL 8).

5.3.2. Türbeönü ve Çevresi

Türbeönü, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin türbesi çevresinde bulunan ve Osmanlı Dönemi'nde en seçkin yerleşmelerin olduğu bölgedir. Civar Mahallesi olarak bilinen bu

mahalle tarihi dokusu içinde dini yapı ağırlıklı Çelebi ve Mevlevi konaklarından oluşmaktadır. Dergâh, ilk olarak Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled adına Alaeddin Keykubat tarafından tahsis edilmiş ve zamanla diğer yapılaşmalar eklenmiştir. Bu bölgede merkezi alan dergâh olmakla birlikte türbenin sağında Sultan Selim Cami yer almaktadır. Bu yapı Sultan Selim tarafından tamamlanmıştır. Caminin yanında ise Yusuf Ağa Kütüphanesi, Türbe Hamamı ve Müvakkithane yer almaktadır. Caminin tam karşısında Mollaoğlu Medresesi (eski üzüm pazarının olduğu yer) bulunmaktadır. Sultan Selim Cami'nin bitişiğinde, dergâhın batısında Sultan Selim İmaretini yer almaktadır. İmaret ve çevresi Buğday Pazarı ve bir dönem Sipah Pazarı, imaret de bir dönem Kadınlar Pazarı olarak kullanılmıştır (Şekil 5.27.), (Odabaşı, 1998, s. 61).

Şekil 5.27. Türbeönü ve Çevresi, Gönül Tankut çizimi tarafımdan revize edilmiştir, (URL 6).

5.3.3. Kapı Cami ve Çevresi

Kapı Cami, ticari alanların merkezinde bulunan bir yapıdır. Üç kapısı olan yapının güney tarafında önceden çarıkçı esnafı, batı tarafında caminin arkasında bulunan şadırvanın önünde kurulan odun pazarı ve kömürcüler yer almaktadır (Şekil 5.28.). Burada ayrıca bir meydan ve bu meydanın solunda Yılanlı Medresesi yer almaktadır. Medrese yıkıldıktan sonra buraya Kadınlar Pazarı kurulmuştur. Bölgede aynı zamanda Unkapanı olarak bilinen bir yapı bulunmaktadır. 1901 yılında Buğday Pazarı yapılması ve uncu esnafının bu yapıyı boşaltmasıyla yapı boş kalmıştır (Odabaşı, 1998).

Şekil 5.28. Kapı Cami Önünde Odun Pazarı, (Odabaşı, 1998).

Bölgenin değişimini etkileyen en önemli olaylardan biri, Konya merkezinde 1867 yılında çıkan çarşı yangınıdır. Ahşap barakalardan oluşan çarşının ve caminin yanması sonucu Vali Ahmet Tevfik Paşa, Sultan Abdülaziz'in nakdi yardımları ile bugün merkezi konumda yer alan Kapı Cami, Aziziye Cami, 55 dükkân ve 2 bedesten

yapısını 1870 yılında yeniden yaptırmıştır. Yapılan bu çarşı ‘Yeni Çarşı’ olarak adlandırılmıştır (Ağaldağ, 1999).

5.3.3.1. Buğday Pazarı

Konya, tahıl tarımı açısından önemli bir kent oluşunu eski çağlardan beri sürdüren bir şehir olmuştur. Özellikle buğday ticaretine büyük önem verilen şehirde farklı dönemler içerisinde buğday pazarları inşa edilmiştir. İlk olarak Selimiye Cami’nin kuzey-batı tarafında yer alan ve Selimiye İmareti’nin bitişiğinde bulunan pazar zamanla yıkılmıştır (Şekil 5.29.), (Konyalı, 2007), (Özönder, 2017).

Şekil 5.29. Selimiye Cami Önündeki Açık Pazar, (URL 9).

Bu pazardan sonra doğudaki kitabesinde yazıldığı üzere Abdülhamid Dönemi’nde Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa tarafından şehrin dış surlarından olan At Pazarı kapısı önünde, 1901-1902 yılları arasında inşa edilen pazar alanıdır. Ortasında büyük bir avlu ve çeşme yer alan yapının avlusunda demiryolu hattı da bulunmaktadır (Şekil 5.30.), (Konyalı, 2007), (Özönder, 2017).

Şekil 5.30. Eski Buğday Pazarı, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8419).

5.4. Demiryolu ve İstasyon Çevresi

Konya'nın şehirleşmesini etkileyen diğer bir olay Osmanlı Dönemi'nde 1864-1898 yılında Konya'ya demiryolu bağlantısının gelmiş olmasıdır. O dönemde ulaşım yaya olarak sağlanmaktadır ancak demiryolunun gelmesi ve şehirden uzak oluşu nedeniyle Avlonyalı Ferit Paşa'nın aracılığı ile 1906 yılında şehre atlı tramvay getirilmiştir (Şekil 5.31 & Şekil 5.32.).

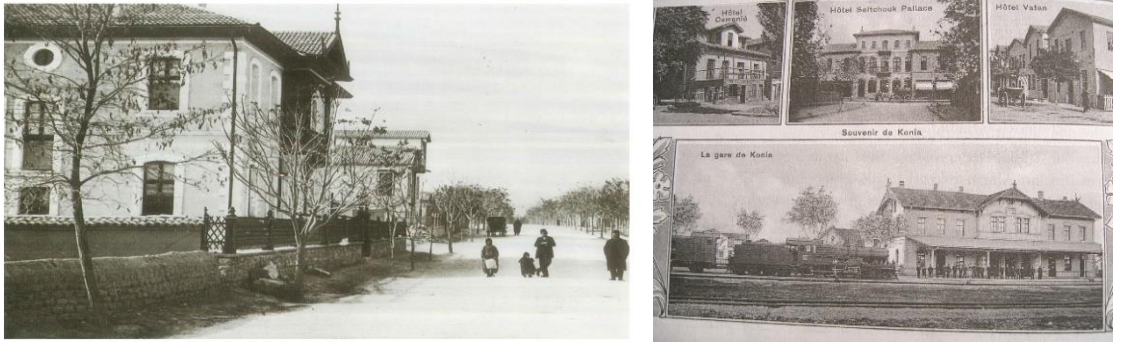
Şekil 5.31. & Şekil 5.32. Mevlâna Caddesi- Arapoğlu Makası Önünde Atlı Tramvay, (URL 10)- (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Res: 8348).

Bu dönemde, İstasyon Caddesi'nde ve Mimar Muzaffer Caddesi'nde evler ve dükkânlar inşa edilmiştir. İstasyonun kentte oluşturduğu bir diğer değişiklik de istasyon çevresinde otel ve ticaret yapılarının inşa edilmesidir. Demiryollarının kente gelmesi istasyonu demiryollarına bağlayan, kentle uyumlu caddelerin oluşmasına sebep olmuştur. Demiryolları, kentlerin birbiri ile sosyal ve kültürel alanda etkileşimini sağlamış, nakliye imkânı sağlanmasıyla ekonomide canlanmalar olmasına sebep olmuştur. Konya'daki İstasyon Caddesi, bu durumu destekler niteliktedir (Sıramkaya, 2017), (Ağaldağ, 1999).

Odabaşı, bölgeyi aşağıdaki şekilde tanımlamıştır.

Zafer Meydanı'ndan istasyona doğru hareket ettiğimiz sokakta 1912 yılında bu bölgeye yapılmış olan Maruni'lerin konakları görülmektedir. Bugün, Olgunlaşma Enstitüsü olarak kullanılan bina Maruni olan Yusuf Şar tarafından yaptırılmış, ayrıca Atatürk evi olarak bilinen yapı da 1912 yılında inşa edilmiştir. 1916 yılında bu yapı Vali Konağı olarak kullanılmıştır. Bu yapıların hizasında 1917 yılında yapılmış olan Gazi Lisesi bulunmaktadır. Lise yapılmadan önce bu alan belediye bahçesi olarak kullanılmış ve lise yapıldıktan sonra lisenin karşı çaprazı bugünkü tiyatro binasının olduğu yerde Millet Bahçesi tasarlanmıştır (Odabaşı, 1998).

Odabaşı'nın anlatımından bölgenin merkezi bir bölge olduğu ve çok yönlü (ticari-sosyal-kamusal) bir gelişim gösterdiği görülmektedir. İstasyon Caddesi'nin sonuna doğru, istasyona doğru ilerledikçe istasyonun şehirden uzak inşa edilmesine istinaden bu bölgede karakol (Feridiye), otel yapıları ve ticari yönden önemli olan depo ve ambar yapıları görülmektedir (Şekil 5.33). İstasyon bölgesinde ise istasyon meydanı, istasyon binası ve lojmanları ve oteller yer almaktadır (Şekil 5.34.). Sonraki dönemlerde otel yapıları merkezde de inşa edilmeye başlanır. Ankara Caddesi olarak bilinen ana akslardan birini teşkil edecek olan cadde bu dönemde henüz açılmamıştır (Odabaşı, 1998), (Sıramkaya, 2017).

Şekil 5.33. İstasyon Caddesi ve İstasyon Caddesi'ne yapılan Oteller, (Yılmaz, 2022)- (URL 11).

Şekil 5.34. 1913 Yılı Konya Tren Garı, (URL 12).

5.4.1. Millet Bahçesi

Konya Milet Bahçesi, şehir parklarının batı tarzında yapılması fikriyle II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılmaya başlanmıştır. Millet Bahçesi'nden önce Konya'daki ilk bahçe, bugün Gazi Lisesi'nin olduğu yerde bulunan Halk Bahçesi'dir. Bu bahçe aynı zamanda Belediye Bahçesi olarak da bilinmektedir (Şekil 5.35.). 1912 yılında buraya Muallim Mektebi (Gazi Lisesi) yaptırılınca bu bahçenin yerine, karşısında bulunan alana (bugünkü tiyatro binası Meram Kız Meslek Lisesi) Millet Bahçesi yaptırılmıştır. İçerisinde tenis kortu, dans pisti, açık konser alanı yer almaktadır. Bu bahçe genellikle kapalı tutulmuş, bayram gibi özel günlerde halka açılmıştır. Sonraları bu bahçe bozulmuş, küçültülmüş ve bugünkü halini almıştır. Bahçe

giriş kapısı sökülerek İmam Hatip Lisesi okuluna monte edilmiştir (Odabaşı, 1998), (Doğan M. S., 2011).

Şekil 5.35. Arkada Görülen Millet Bahçesi ve Sağda Görülen İmam Hatip Lisesi'ne Kaldırılan Kapı, (URL 13).

5.4.2. Konya Gazi Lisesi

Yapı Darülmualimin diğer adıyla Erkek Öğretmen Lisesi olarak 1917 yılında Mimar Muzaffer Bey tarafından inşa edilmiştir (Şekil 5.36.). Bu tarihten önce Halk (Belediye) Bahçesi olarak kullanılmıştır. Bu bahçe içerisinde Belediye köşkü yer almaktadır. Bu parkla birlikte köşk yapısı da kaldırılmıştır (Uz, 2015).

Şekil 5.36. Konya Gazi Lisesi, (URL 13).

5.4.3. Kız Orta Okulu (Olgunlaşma Enstitüsü)

Batıda, Atatürk Müzesi ile çevrili olan yapı 1910 yılında Maruni asıllı Yusuf Şar tarafından yapılmıştır. İki katlı ve farklı kamu hizmetlerine yönelik kullanılan yapı 1914 yılına kadar Fransız Konsolosluğu, 1923 yılına kadar ise Askeri Hastane olarak kullanılmıştır. 19. yüzyıl sonlarında şehre gelen demiryolu ile birlikte bölgeye yerleşen Maruni'lerin yapmış olduğu yeni mimari tarzda yapılan yapılar arasında yer almaktadır (Uz, 2015).

5.4.4. Ziraat Anıtı

Konya Ziraat Abidesi, 1915-1917 yılları arasında Konya Valisi Muammer Bey'in çabaları sonucunda ziraat alanında büyük faydaları görülen kadınlar için tasarlanıp, Mimar Muzaffer Bey tarafından yapılır (Şekil 5.37.). Atatürk Anıtı'nın kaidesi olarak kullanılan anıtın İstasyon Caddesi üzerinde kurulmasına karar verilir. Güneyinde Amber Reis cami, güneybatısında Gazi Lisesi yer almaktadır. İnşası

başlanan anıtın yapımı Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla durdurulmuştur. 1920 yılında Vali Muammer Bey'in ölümü üzerine proje yarım kalmıştır. Yapı günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Dülgerler & Yenice, 2008).

Şekil 5.37. Ziraat Anıtı, (URL 13).

5.5 Diğer Yerler

5.5.1. Konya Harası (Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü) ve Numune Çiftliği

Konya, tarım ve hayvancılık konusunda ülkemizin önemli şehirlerinden biridir. Abdülhamid Dönemi'nde, 1847 yılında zirai tekniklerin geliştirilmesi ve tarımda verimliliği arttırmak için Numune Çiftlikleri açılmıştır. Açılan çiftlikler arasındaki Konya Numune Tarlası, 11 Ekim 1889 yılında kurulur. Yaklaşık 816 hektarlık bir alanda faaliyet göstermiştir. Ayrıca Avlonyalı Ferit Paşa tarafından 1901 yılında Buğday Pazarı'nı açılmış, bu dönemde de Anadolu Demiryolları Şirketi, Konya'da bir tarım şirketi kurmuştur. Bu şirketle çiftçilere ileri tarım sistemlerini öğretmek amacıyla

kurslar vermiştir. Eğitim sonrası buradaki üretim fazlası ürünler, Ferit Paşa'nın açmış olduğu buğday pazarında satılmıştır (Yılmaz, 2015), (Keskin, 2010).

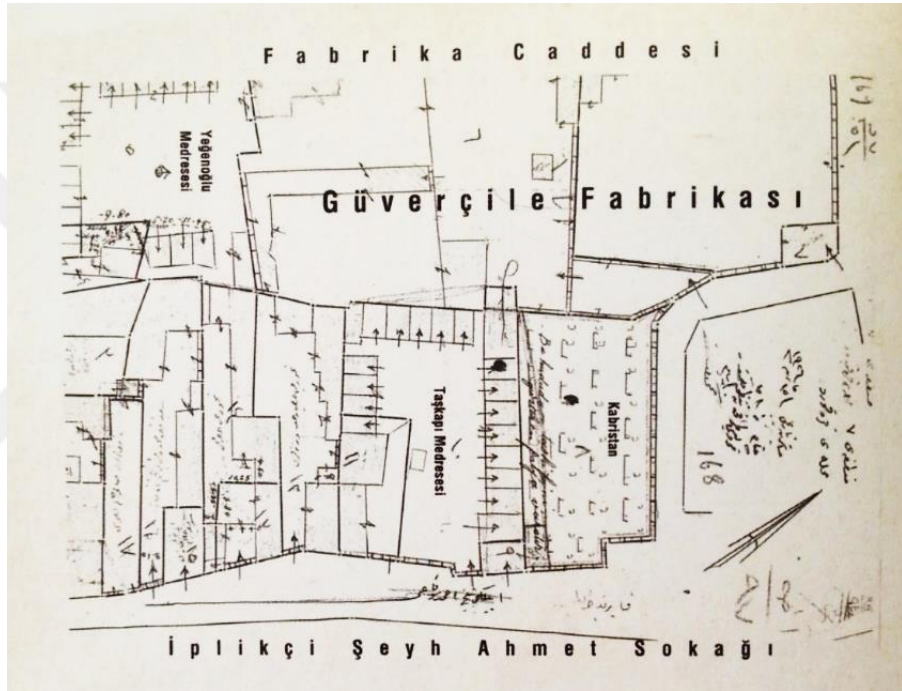
Konya'da hayvancılıkla ilgili ilk önemli adım ise, 1914 yılında Vali Haydar Bey zamanında atılmıştır. 1914 yılına kadar mahalle otlığı konumunda olan bugünkü hara sahası, düzenlenip çiftlik haline getirilmiştir. Artan ihtiyaçlar doğrultusunda 1916 yılında çiftlik arazisi genişletilir. Bu genişlemeyle hayvan sayısı arttırılmıştır. Büyük gelişmeler kaydeden çiftliğe 1921 yılında Ziraat Okulu açılmış, ilerleyen yıllarda besi ve kesim alanları ilave edilmiştir (Dağ & Ermetin, 2009). Şehrin doğusunda, Karapınar yolunun sağ tarafında şehre 7 km mesafede yer almaktadır. Sağladığı faydalar nedeniyle arazisi istimlak ve satın alma yoluyla genişletilmiştir. Haradan Cumhuriyet Dönemi'nde de bahsedilecektir.

5.5.2. Güherçile Fabrikası (Baruthane)

Güherçile, potasyum nitrat, sodyum nitrat ve kalsiyum nitratın genel adı olarak bilinmektedir ve yeryüzünde toz şeklinde veya toprak tabakası halinde oluşan bir madendir. Barut ise güherçile, kükürt ve odun kömürünün belli oranlarda karıştırılması sonucunda elde edilen patlayıcı bir maddedir. Osmanlı Dönemi'nde toplanan güherçile toprağı yapısındaki diğer maddelerden arındırılmak için sulandırılarak kaynatılmış, sonrasında rafine hale getirilmiş ve bu işlem "karhane" veya "kalhane" adı verilen imalathanelerde yapılmıştır. Ancak Tanzimat Dönemi sonrası, 18 Mayıs 1841 yılında alınan bir kararla bu kalhanelerin kapatılmasına ve güherçile fabrikaları kurulmasına karar verilir. O dönemde, Konya kentinde de bir fabrika kurulmasına karar verilir ve alan tespiti için çalışmalar yapılır. Yapılan keşifler sonrasında Konya'ya bir Güherçile Fabrikası kurulur (Şekil 5.39.). Fabrika, Larende Caddesi'nin başlangıcında eski hal ve Matbaacılar Sitesi yerindeki binanın olduğu yerde kurulmuştur (Şekil 5.38.). 1880 yılında büyük bir yangın geçirerek harap olmuş 1883 yılında II. Abdulhamid döneminde yeniden inşa edilmiştir. Yunus İnce, yangının 1883 yılında çıktığı ve o yılda tamirat yapıldığını belirtmektedir. 1918 yılında fabrikaya siyah barut imalathanesi de ilave edildiği, fabrikanın ikinci bir kitabesinden anlaşılmaktadır (İnce, 2020), (Uz & Doğan, 2017), (Konyalı, 2007).

Şekil 5.38. Güverçile Fabrikası (İnce, 2020), (Uz, 2015), (Uz & Doğan, 2017).

Şekil 5.39. Güverçile Fabrikası (Uz & Doğan, 2017).

5.5.3. Dede Bahçesi

Dede bahçesi, Selçuklular döneminde Taceddin Ahmet tarafından yaptırılan han, medrese ve ölümünde yapılan türbesinin bulunduğu bir bölgedir ancak XVII. yüzyılda Şeyh Hasan Efendi tarafından alınarak bahçe olarak ilk o dönemde düzenlenmesi yapılmış İkinci Bostan Çelebi'ye hediye edilmiştir. 19. yüzyıl döneminde bahçeye köşk ve havuz yaptırılmış ancak köşk daha sonraları yıktırılmıştır. Dede Bahçesi mevleviler

tarafından yazlık bahçe olarak kullanılmış, gelen misafirler burada ağırlandı (Işık, 2012).

5.5.4. Konya Hukuk Mektebi

Osmanlı Dönemi'nin son dönemleri, ilmiye sınıfına verilen önem azaldığı ve medreselerin etkisini giderek kaybetmeye başladığı bir dönemdir. Bu nedenle özellikle Sultan II. Abdulhamid Dönemi'nde mektepler açılmaya başlanır. 1907 yılından önce sadece İstanbul'da Hukuk Mektebi vardır ve bu Hukuk Mektebi modern olarak şer'i hâkim yetiştirmek üzere 1853-1854 yıllarında açılmış olan Muallimhane-yi Nüvvab'tır. 1869 yılında nizamiye mahkemesi hâkimi yetiştirmek adına basit bir mektep daha açılrsa da kısa süreli olmuş 1878 yılında tatil edilmiştir. Ahmet Cevdet Paşa tekrar açılması adına çalışmalarında bulunmuş, mektep tekrar açılarak 1900 yılında Darülfünun'a bağlanmıştır. Bu hukuk mekteplerinin ihtiyacı karşılayamaması üzerine Maliye Hukuk Müşaviri Mahmud Es'ad ve Temyiz Mahkemesi üyesi Kostaki Efendiler bir layiha hazırlayarak Babıali'ye teslim etmişlerdir. Böylece Selanik, Bağdat, Beyrut ve Konya'da hukuk mektebi kurulmasına karar verilmiş, 10 Eylül 1907 tarihinde bu Selanik, Bağdat ve Konya'ya hukuk mektebi açılması için tezkire gönderilmiştir (Ekinci, 1999).

Konya'da Mevlâna dergâhı yakınında, Çelebi Konağı olarak bilinen büyük bir konak tahsis edilerek 25 Şubat 1908 günü Konya'da bir Hukuk Mektebi açılmıştır. Mektep, 1909 yılında Sanayi Mektebi binasına nakledilmiştir. 15 Mart 1919 yılında Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan sıkıntılar nedeniyle kapatılmıştır (Ekinci, 1999).

BÖLÜM 6

KONYA'DA ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KENTSEL BİÇİMLENME

6.1. Cumhuriyet Dönemi'nde Kentsel Biçimlenme

Tarih boyunca toplumlar, toplu yaşama koşullarının ve üretim faaliyetlerinin gerektirdiği fiziki şartlara bağlı olarak, içinde buldukları sosyal-ekonomik örgütlenme düzeyini belirlemişlerdir. Kentleşme, çevre düzenleme ve mimarlık faaliyetleri, hâkim üretim biçimleri ve buna temellenen ideoloji, kültür ve politikalar tarafından belirlenmiştir. Üretim biçimlerinde meydana gelen değişimler, mimarlık ve kentleşme olgusunu da etkilemiş, bu etkilerin getirmiş olduğu gerekler mimarlık ve kentleşme olgusunu değişime uğratmıştır. Bu bağlamda bakıldığında 14. ve 15. yy.'larda Avrupa'da başlayan sanayileşme hareketi 16. yy.'da gelişimini sürdürerek tüm sanayi kollarında makineleşme etkisiyle büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Sanayileşmeyle beraber ham madde arayışları, büyük çaptaki sanayi tesislerinin kurulması, kırsal alandan kentlere göçlerin artmasına, liman, demiryolu gibi yeni ulaşım ağlarının yapılmasına, eski yolların genişlemesine, altyapı tesislerinin kurulmasına, toplumsal sınıf ayrılıklarının oluşmasına, kentlerde nüfus artışlarına neden olmaktadır. Kısaca toplumsal, politik, sosyal ve ekonomik olarak üretim ilişkileriyle belirlenmiş bütün koşulların olanakları kentlerin gelişimini etkilemiştir (Ural, 1974).

Ülkemizde ise 1923 yılında cumhuriyetin ilanı ile birlikte ekonomik özgürlüğün elde edilmesi adına çalışmalar hız kazanmış, 1924'te iktisat kongresi yapılarak sanayi alanında ilk atılımlar gerçekleşmiş, modernleşme hareketleri ve devletçilik politikası

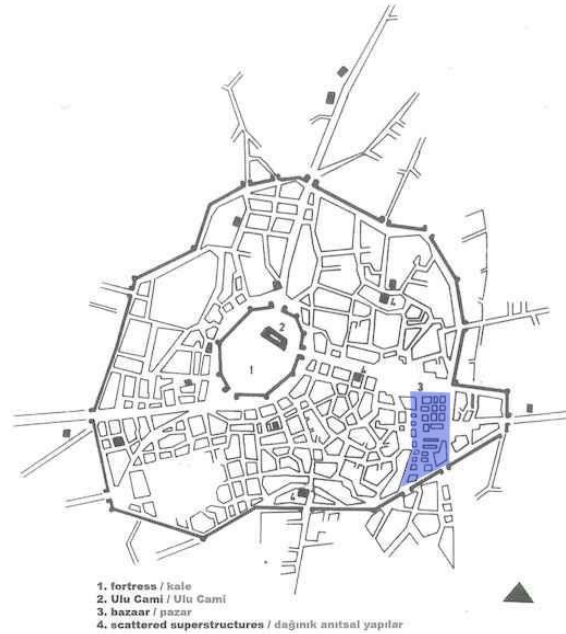

gereği sanayileşme hız kazanmıştır. Bu atılımlarla birlikte fabrikalaşmaya önem verilmiş ve fabrikaların yerleri demiryolunun geçtiği Anadolu kentleri olarak seçilmiştir. Bu dönemde, şehirlerde büyümelerin olması planlı bir gelişmeye ihtiyaç duyulmasına sebep olmuş ve planlamalarda modernist tutum devam ettirilmiştir (Tekeli,2009). Böylece, her alanda yeni ve modern toplum meydana getirilmesi ve ülkelerde modern kentli toplumun yeni yaşam biçimlerini destekleyecek modern kentlerin yeniden kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da başlayan sanayileşme ile yeni toplumsal sınıflar oluşmaya başlamış, kent içinde ulaşımdaki gelişmeler ve kent nüfusunun artışı yeni bir toplumsal düzenin oluşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda sanayileşme dışında yeni ve modern toplum düzeni adına 1930-50 yılları arasında mimarlık alanında öncelikli programlar Ankara'nın imarı, ilkokullar ile sağlık hizmetleri yapıları, diğer kamu hizmetlerine ait binalar, memur evleri, köy ve göçmen evleri ile işçi evleri olarak sıralanmıştır. Bu öncelikli programlara göre, Ankara'da yapılan Eski Büyük Millet Meclisi Binası, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, İnhisarlar Başmüdürlüğü, Devlet Demiryolları Merkez Binası, Çocuk Esirgeme Kurumu, Gazi Terbiye Enstitüsü, İş Bankası, Etnografya Müzesi bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Cumhuriyet Dönemi'nin ideolojik ve kültürel bakış açısı çerçevesinde eğitilmiş bir nesil yetiştirmek amacıyla başlanan eğitim seferberliği ile yurt genelinde yapılan okullar, hastane yapıları, köy imarı faaliyeti kapsamında Etimesgut'ta yapılan Örnek Köy projesi, memur ve işçi evleri kapsamında Saraçoğlu gibi yapılar bu program sonucunda yapılmıştır. Böylece, Ankara'nın imar sürecinde edinilen deneyimler, kentsel mekânın yeniden organizasyonu için devleti yeni yasal düzenleme arayışlarına itmiştir. 1930 yılında yürürlüğe giren Belediye Kanunu, Hıfzıssıhha Kanunu, 1934 yılında yürürlüğe giren Belediyeler İstimlak Kanunu vb. bunlardan bazılarıdır. 1950'li yıllarda çok partili hayata geçiş ve ekonomik büyüme politikasının benimsenmesi, sanayi kentlerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum kırdan kente göçün yaşanmasına sebep olmuş, kentlerde hızlı nüfus artışları yaşanmıştır (Yenice M. S., 2012), (Ural, 1974).

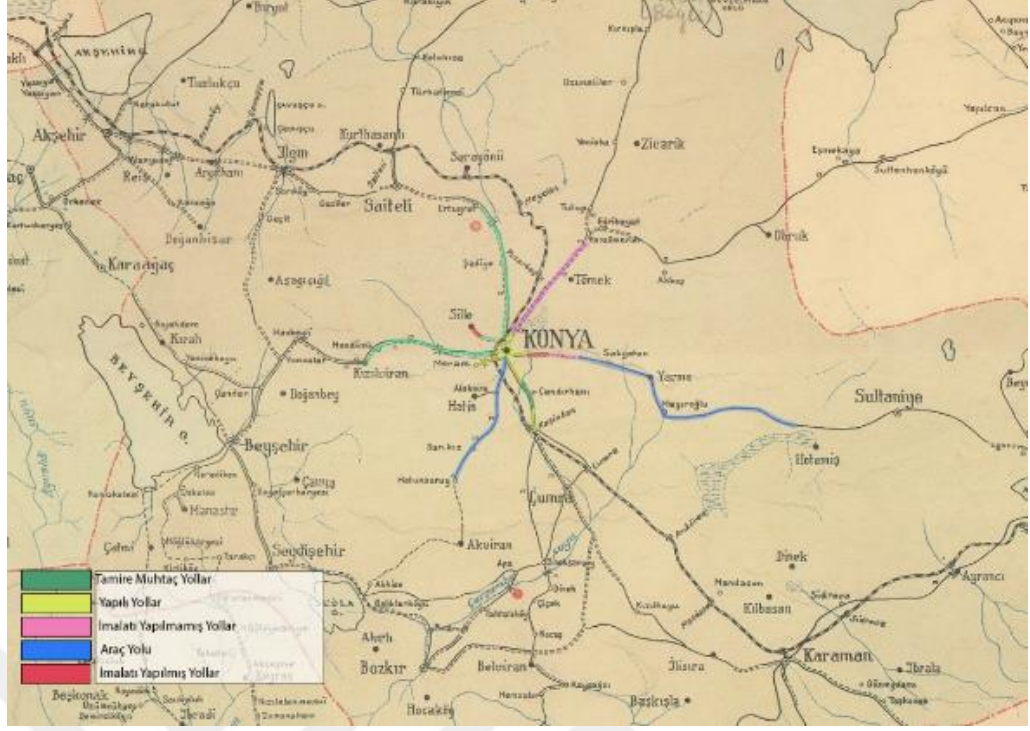
6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Konya'nın Durumu

Yerleşimi M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanan Konya, tarihi kent merkezinin gelişim süreci içinde sahip olduğu bölgesel üstünlükleri ticari, sosyal, yönetsel örgütlenme biçimlerinin, yaşam alışkanlıklarının mekânsal yansımaları olarak ortaya

çıkıştır. Böylece kent merkezinin ana çekirdeğini oluşturan Alaeddin Tepesi, ilk yerleşkelerin görüldüğü dönemden başlayarak günümüze kadar zamansal ve mekânsal bir yörünge olarak gelişimini sürdürmüştür. Kentin topografyası kent merkezinin oluşumunda şekillendirici bir rol oynamış, Selçuklu Dönemi'nden başlayarak Osmanlı Dönemi'ne kadar da kenti oluşturan sosyo-dinsel ve ticari ögeler bütünleşerek kentin gelişiminin doğu yönde gelişme göstermesine (Mevlâna Dergâhı çevresi) sebep olmuştur. Şehirde oluşan yangın (1867) sonrasında kentte, 1898-1902 yıllarında imar faaliyetleri görülmüş ve kent merkezinde birbirini dik kesen cadde ve sokakların inşa edildiği görülmüştür (Şekil 6.1.). Bunun öncesinde tek merkezli olan kentin eski yolları, Alaeddin Tepesi odaklı ışımsal akslar şeklinde izlenmektedir. Bu caddelerden en önemlisi Mevlâna Caddesidir. Tarihi süreç içerisinde tek merkezde bir kent olarak gelişme gösteren Konya, Osmanlı Dönemi'nde Alaeddin Tepesi ve Mevlâna Dergâhı arasında kalan bölge arasında merkezi işlevini sürdürmüş, bu alan kent içinde ulaşılabilirliği en yüksek alan olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan imar çalışmalarında da kent merkezinde yeni ulaşım aksları açılrsa da araç trafiği eski ışımsal akslar üzerinde devam etmiştir (Ter & Özbek, 2005).

Şekil 6.1. 1867 Çarşı Yangınından Sonra Gridal Oluşmuş Alan. Gönül Tankut Çiziminden Tarafımdan İşlenmiştir, (URL6).

Şekil 6.2. 1933 yılında yolların durumu, (URL 14).

Şekil 6.3. 1915 yılı Alman Genelkurmay Başkanlığı Kardografi Dairesi Tarafından Hazırlanan Harita, (H-06-03-1335, HRT.h. BOA- Başkanlık Osmanlı Arşivi).

TBMM Kütüphanesi Arşivi kayıtlarında 1933 yılı yol haritasında bakıldığında merkeze ulaşan çevre yolların Alaeddin Tepesi'ne ışımsal olarak yaklaşım gösterdiği

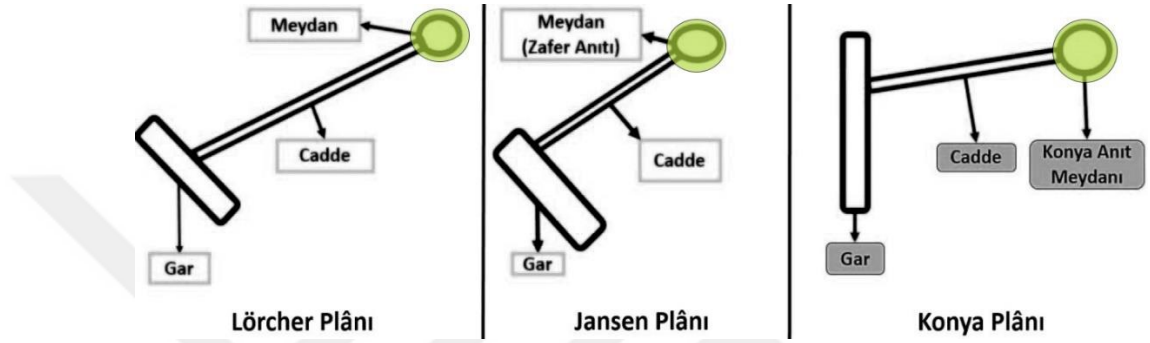
görülmektedir (Şekil 6.2.). Kente bu ışınsal yaklaşım 1915 yılı Alman Genel Kurmay Başkanlığı Kardografi Dairesi tarafından hazırlanmış Osmanlı Devleti haritasında da görülmektedir (Şekil 6.3.). Bu durum ışınsal aksların Cumhuriyet Dönemi'nde de devam ettiğini doğrular niteliktedir. Ayrıca bu haritada, yapılı yolların Alaeddin ve çevresinde, İstasyon Caddesi, Sille ve kısmen Hükümet Caddesi üzerinde olduğu görülmektedir. Konya-Sille yollarının inşa ve tamiri 06.08.1930 tarihli Babalık 3365 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan haberde: “*Konya-Sultaniye yolunun Tatlıcak mebde kısmiyle Konya-Sille yolunun inşa ve tamirlerine yakında başlamak üzere baş mühendislikçe ihzazat yapılmakta ve tertibat alınmakta olduğu müstahberdir.*” şeklinde yer almış, bu haberden de inşaatının 1930 lu yıllarda başladığı anlaşılmıştır (Tatlıcak, 1930). Buna göre Cumhuriyet Dönemi'nde haritadaki yapılı yollara bakıldığında Alaeddin-Mevlâna aksının önemini koruduğu görülmektedir.

İstasyonun şehir merkezinden uzak olması nedeniyle şehre getirilen atlı tramvayın güzergahını oluşturan İstasyon Caddesi ve çevresi merkezi bir odak noktası oluşturmuş, şehirde tarihi odak dışında gelişen ikinci ana odak olmuştur (Şekil 6.4.). Bu dönemde de Konya'nın, şehrin gar istikametinde gelişim gösterdiği, gara paralel olacak şekilde yeni yerleşmelerin ve ticari canlılığın ortaya çıktığı görülmüştür (Özdemir, 2021).

Şekil 6.4. İstasyon Caddesi Tevfik Ataberk Arşivi, (URL 15).

Jansen'in Ankara şehir planı tasarımı diğer kentleri de etkilemiş, Konya'nın İstasyon Caddesi, Ankara'daki gibi şehrin dış bağlantısını sağlayan gar binasından şehir merkezine doğru düz bir hat oluşturacak şekilde planlanmış, caddenin sonunda da bir meydana, meydana ise bir anıta yer verilmiştir (Şekil 6.5.). Ayrıca, bu alanda genellikle anıtın arka cephesinde Osmanlı'dan kalma bahçe düzenlemeleri Cumhuriyet Dönemi'nde bütünleşik bir kurgu şeklinde kendini göstermiştir (Özdemir, 2021, s. 175).

Şekil 6.5. Ankara Planlamasındaki Gar-İstasyon Caddesi-Anıt Kurgusu Altlık: (Özdemir, 2021, s. 157).

Nitekim anıtın karşı cephesinde 1912 yılında halka açılan Millet Bahçesi yer almış, İstasyon Caddesi iki yanında ağaçlandırma çalışması yapılmıştır (Şekil 6.6.) (Dülgerler & Yenice, 2008).

Şekil 6.6. Anıt ve Arkasında Bulunan Sağda Millet Bahçesi (Sıramkaya, 2017).

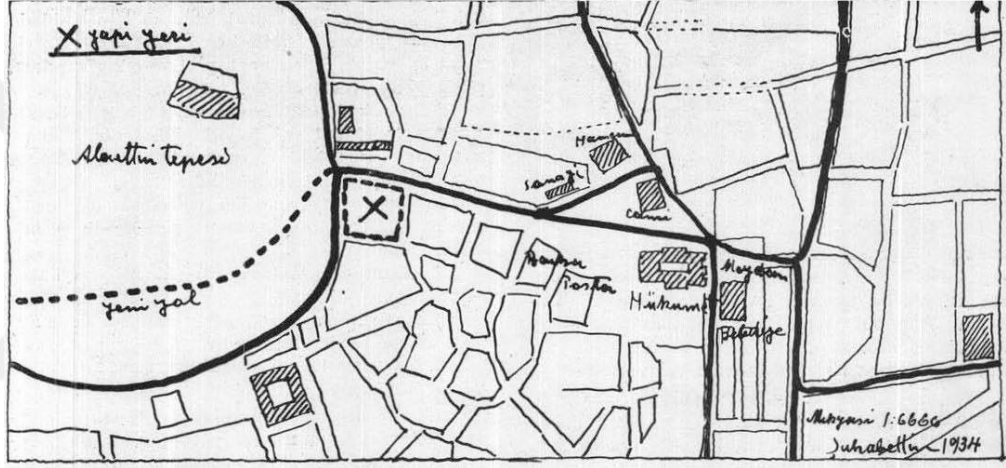
Cumhuriyetin ilanından önce Konya'nın durumuna bakıldığında, şehir içerisinde en işlek caddelerin bile harap olduğu, yağmurlu havalarda çamur içerisinde kaldığı görülmektedir. Şehirde aydınlatma olarak lüks lambası dışında başka bir aydınlatma elemanı bulunmamaktadır. Halkın kullanabileceği sosyal tesisler, meydanlar, spor sahaları, sinema ve tiyatro binaları oldukça azdır (Doğan, 2018, s.101).

Genel olarak cumhuriyetin ilanından sonra Konya'nın durumuna baktığımızda ise, ticari ve sosyal alanlarda gelişmeler görülmüş, şehrin yeşil alanları tanzim edilerek cumhuriyetin getirdiği modern kentli toplum bağlamında yeşil alanlarda düzenlemeler yapılmış, halkın sosyalleşmesini sağlayacak sinema ve tiyatro binaları, eğitim yapıları-halkevi, spor sahaları yapılmış, yeni meydanlar açılmış, ticarete özellikle tarım ve sanayi sektörüne destek olacak adımlar atılmış, elektrik tesislerinde ve ulaşım hizmetlerinde gelişmeler görülmüştür (Doğan M. S., 2018). Ancak cumhuriyetin ilanından sonra yollar için asfaltlama ve kaldırım çalışmaları yapılsa da gazete haberlerinden yolların bazı bölümlerinin hala yapılmamış olduğu ve çamur içerisinde kaldığı görülmektedir. 1934 tarihli Babalık 6273 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan, *“Söylemezın Konağı'ndan Atatürk Heykeli meydanına uzanan yol yağıştan bataklık haline gelmiştir. Halk sözü geçen yerin temizlenmesi ve yol yaptırılmasını istemektedir.”* şeklindeki haber bu durumu destekler niteliktedir (Bozuk Bir Yol, 1934).

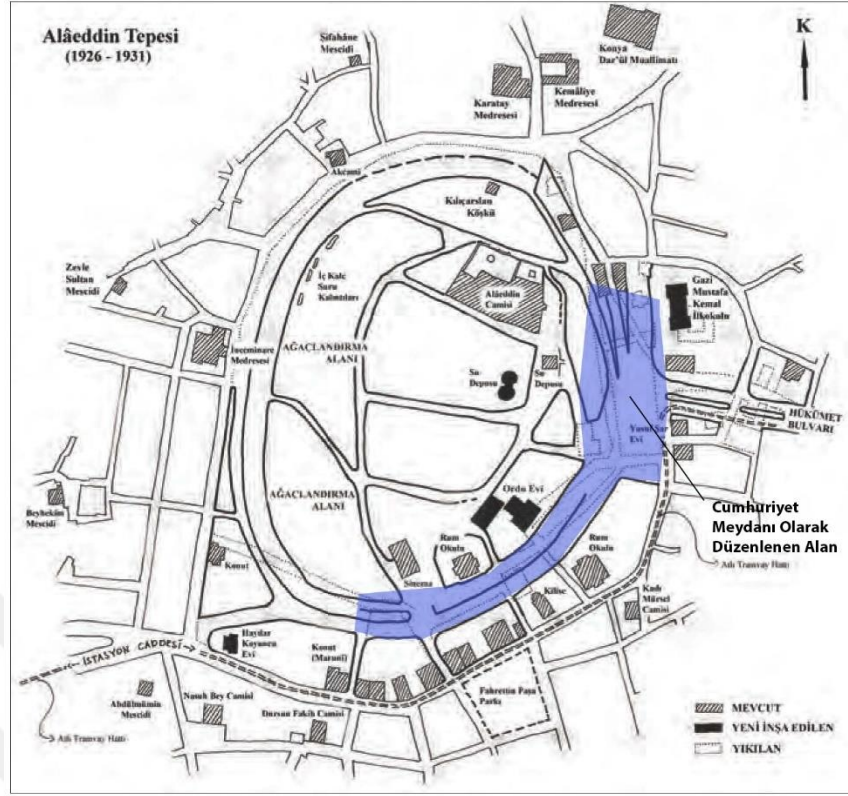
Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kurgulanan yeni şehir anlayışı, halkevi binaları, Gazi İlkokulları, adliyeler, diğer cumhuriyet kamu yapıları, Cumhuriyet Bulvar'ı üzerinde yer alan meydanlar, Atatürk heykelleri ile bir bütünleşme içerisinde olmuştur (Özdemir, 2021). 19. yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde başlayan batılılaşma hareketleri ve ulusçuluk fikrinin benimsenmesi sonucu ortaya çıkan I. Ulusal Mimarlık Akımı ile kamu yapılarında görülen Batı plan ilkelerinin Selçuklu-Osmanlı mimari öğeleriyle birleşimi Konya'da da görülmüştür. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte başlayan milliyetçilik akımının öne çıkması ve dönemin siyasi yapısı nedeniyle ortaya çıkan II. Ulusal Mimarlık Akımı'na ait eserler de bu yeni şehir anlayışı içerisinde yer almıştır. Bu yapılar genel olarak Alaeddin Tepesi ve Mevlâna aksı üzerinde görülmüştür (Eser, 2023), (Çınar & Erdoğan, 2021).

6.3. Yol, Meydan ve Motorlu Taşıtlar için Düzenleme Faaliyetleri

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ilk belediye başkanı 1923-1927 yılları arasında görev yapan Kazım Gürel olmuştur. 1923 yılı, Millî Mücadele'nin ve mübadelenin sona erdiği, 1925 yılında ise gayrimüslimlere ait taşınmazların hazineye devredildiği bir yıldır. Tepenin günümüzdeki biçimi ve sokak dokusu 1926-1931 yılları arasındaki bu süreçte olmuştur. Bu dönemde Vali Muammer Bey Caddesi genişletilerek Hükümet Bulvarı olarak yeniden düzenlenmiştir (Şekil 6.7.). Bu süreçte tepe daraltılarak güneyinden geçen yol açılmış iki yolun kesiştiği noktada buraya Cumhuriyet Meydanı düzenlenmiştir (Şekil 6.8.), (Önge, 2015).

Şekil 6.7. Şehabettin Uzluk Tarafından Hazırlanan Konya Etütleri'nde Alaeddin Tepesi (Uzluk, 1934).

Şekil 6.8. Açılan Yeni Yol Aksı ve Yıkılan Binalar Yerine Yapılan Cumhuriyet Meydanı, (Önge, 2015).

Odabaşı, Cumhuriyet Meydanı'nın cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları olan 29 Ekim 1933 yılı nedeniyle eskimiş binalardan temizlendiğini, elektrik fabrikasının, Milli Kütüphane'nin yıkılarak bulvarın açıldığından bahsetmektedir (Şekil 6.9.). Ayrıca bulvarın başlangıç noktasına Onuncu Yıl Anıtı inşa edilmiştir (Şekil 6.10.). Bahsedilen bu yol hazineye devredilen yapıların olduğu kısımdan geçirilmiştir (Odabaşı, 1998). Cumhuriyet Dönemi'nde de Mevlâna-Hükümet-Alaeddin Tepesi merkezi olma özelliğini korumuştur. Şehrin eski yolları üzerinde cumhuriyetin ilk yıllarında düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Bu aks üzerinde bulunan birçok medrese 1924 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucu meydan, yol ve yeni yapılaşmalar sonucunda yıkılmıştır (Şekil 6.11 & Şekil 6.12.). Bu dönemde, ara sokaklara arnavut kaldırımı döşenmiştir. Bütün bu süreçler sürekli olarak devam etmiş kent ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmeye çalışılmıştır (Doğan M. S., 2018).

Şekil 6.9. Alaeddin- Mevlâna Hattında Yol Çalışmaları (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8430).

Ayrıca ulaşım adına 1930'lu yıllarda gar binası önündeki duraktan atlı tramvay ile yapılan seferler yerine taşımacılık faytonlar ve şehirde bulunan dönemin otomobilleriyle sağlanmıştır (Odabaşı, 1998).

Şekil 6.10. Cumhuriyet Meydanı ve Ortada 10. Yıl Anıtı (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim 8021).

Şekil 6.11. Bulvar Açılmadan Önceki Yapıların Durumu (URL 8).

Şekil 6.12. Cumhuriyet Meydanı'nda Cumhuriyet Bayramı Kutlaması (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8355).

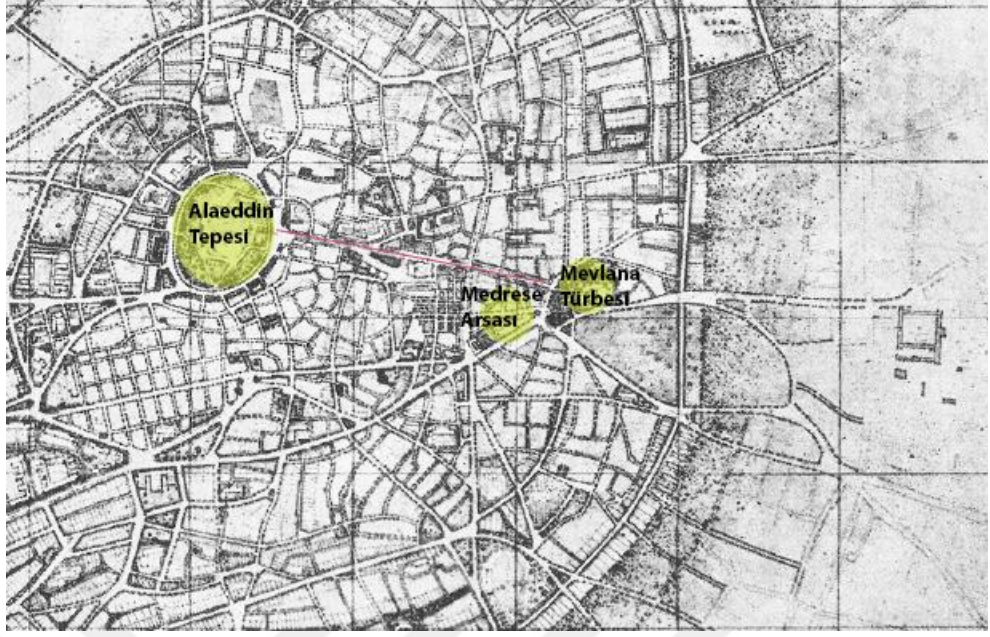
Cumhuriyet Dönemi'nde İstasyon Caddesi'nde bulunan Millet Bahçesi tanzim edilerek kullanılmıştır. 05.08.1944 tarihli Babalık 6363 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haber: *“Belediyenin Lise karşısında ve eski Millet bahçesinde yeni tesislere vücuda getirdiği aile bahçesi evvelki gece açılmış, birçok çağrılı hazır bulunmuştur.*

Bahçede saz da vardır. Ailelere açılmış bulunmaktadır.” şeklindedir. Bu durum bahçenin 1944 yılında kullanıldığını göstermektedir (Şehrin Haberleri, 1944). İstasyon Caddesi'nin geliştirilmesi ve yol çalışmalarının yapımına devam edildiğini gazete haberlerinden tespit edilmiştir. 14.11.1950 tarihli Yeni Konya 2-516 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan haberde: *“Atatürk anıtından istasyona kadar olan parke kısım asfaltlanmaya başlamıştır. Bu kısmın asfalt olarak hükümet alanına kadar getirileceği ve bu suretle merama kadar asfalt bir yol yapılacağı haber alınmıştır.”* şeklinde ifade edilmiştir. 1950’li yıllarda şehrin gelişim noktası olan İstasyon Caddesi'nin geliştirilmeye devam edildiği görülmektedir (Şehrimizde Asfalt, 1950).

Mevlana'nın batısında, eski Mevlâna Çarşısı'nın olduğu bölgede önceden Molla-1 Cedit Medrese'si yer almaktadır (Şekil 6.13). 1924 yılında medreselerin kapatılmasından sonra bakımsız kalan medresenin 1926 yılında bir kısmı yıktırılmıştır. Arsanın bir kısmı 1929 yılında satılmış, medrese ise Askeri Hastane ve Üzüm Pazarı gibi değişik amaçlarla kullanılmıştır (Arabacı, 2011). Çarşı yapılmadan önce bu bölgede İhtisap Meydanı ve Türbe Caddesi arasında dükkanlar yer almaktadır. İhtisap olarak bilinen bu meydanın yerinde günümüzde park alanı bulunmaktadır. Çevre düzenlemesinde bu yapılar yıkılmış, Aziziye Caddesi açılmış ilerleyen yıllarda bu alana Mevlâna Çarşısı ve katlı otopark inşa edilmiştir (Şekil 6.14), (Uz, 2015).

Şekil 6.13. Molla-1 Cedit Medresesi Arsanı. Resim Tarafımdan İşlenmiştir, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi).

Şekil 6.14. 1946 Planında Açılan Yollar ve Mevlâna Çarşısı'nın Yapıldığı Medrese Arsası, (Önge, 2018)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

10.07.1930 tarihli Babalık 3343 sayılı gazetenin 4. sayfasında yer alan habere göre, “Bedeli keşfi 976 lira 35 kuruş olan Aziziye-Kayıklı Kahve kaldırım ve bedeli keşfi 2721 lira 40 kuruş olan Türbe Şadırvanı, Kız Orta Mektebi şosesi inşaatına kapalı zarfla münakaşada talip zuhur etmediğinden, inşaatı mezkurenin pazarlıkla ihale edileceği ilan olunur.” şeklinde çıkan haberlerde kaldırım inşasının ihalesinin devam ettiği, Aziziye Caddesinde kaldırım çalışması yapıldığı görülmektedir (Belediye Riyasetinden, 1930). 11.07.1930 tarihli Babalık 3344 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre bölge şu şekilde ifade edilmiştir:

Köprübaşı mevkinden Cevizaltı mevkinde. Bu yerler şehrin en işlek caddesi. İkinci istikamet Kayıklı Kahve'den doğumevine ve üçüncü istikamet Kayıklı Kahve'den kız orta mektebine devam eden yol. Bu güzergahta Asar-i Atika Müzesi, askeri hastaneler gibi mühim müesseseler bulunmaktadır. Talip zuhur etmediğinden emaneten inşa edilecektir. Bunun da yakında inşaatına başlanacaktır. (Kaldırımlar, 1930).

Habere göre, bölgenin işlek bir yerde olduğu ve şehrin düzenlenmeye devam edildiği görülmektedir. Mevlâna Caddesi açılmadan önce bu alanlarda iş yerleri ve iş yeri sahiplerinin evleri bulunmaktadır. Mevlâna ve çevresinde imar değişiklikleri nedeniyle bölgedeki bazı sokaklar kaldırılmış, çıkmaz sokaklar da açılmıştır (Uz, 2015).

1927 yılında, İstanbul Caddesi üzerine artan nüfus nedeniyle mevcut fırınların ekmek ihtiyacını karşılayamaması nedeniyle Özdemiri Medresesi yerine Fenni Fırın inşa edilmiştir (Şekil 6.15. & Şekil 6.16.). Alman bir firma tarafından getirilen fırın Konya'nın nirengi noktalarından biri olmuştur. Genellikle yol tarifleri bu fırın üzerinden yapılmaktadır. Fırın 'Belediye Numune Fırını' olarak bilinse de halk arasında "Fenni Fırın" olarak bilinmektedir (Uz, 2011). Bu bölgede 1930'lu yıllarda yol ve kaldırım çalışmalarının devam ettiği 13.08.1930 tarihli Babalık 3370 sayılı gazetenin 3. sayfasında yer alan: "İnşaatın nevi Aziziye İstanbul caddesinde Pürçüklü Sokağı önünde Numune Furununa kadar orta kaldırımın inşa ferşiyatı" haberden anlaşılmaktadır (Belediye Riyasetinden, 1930).

Şekil 6.15 & Şekil 6.16. 1946 Planında Fırının Bulunduğu Alan (Önge, 2018)'den Alınıp Tarafımdan İşlenmiştir- Fenni Fırın (Koyunoğlu Müzesi Arşivi Resim: 7327).

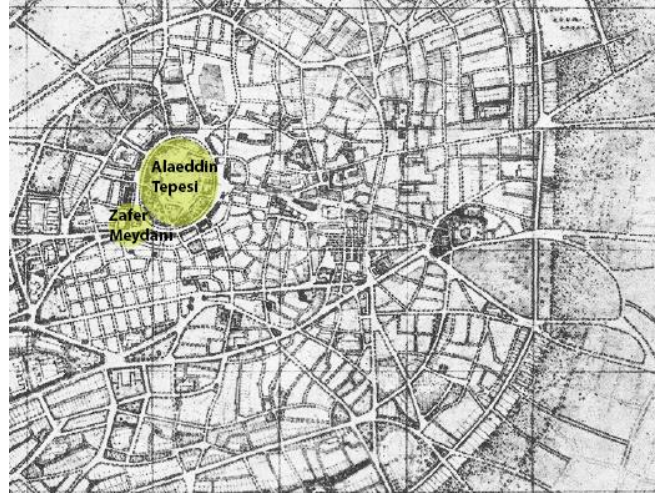
Belediyece yürütülen toplu taşıma hizmetlerinin başlangıcı Muhsin Faik Dünder döneminde, Mayıs 1946 yılında Konya Belediyesi tarafından Elektrik-Su-Otobüs (ESO) işletmelerinin kurulmasıyla başlar. Aynı yıllarda alınan ve kiralık olarak çalışan 2 otobüse ek olarak iki Ford marka otobüs alınır. Meram ve İstasyon olarak iki güzergahta sefer yapan otobüslerin sayısı 1958-1960 yılları arasında on adet Ikarus marka otobüs alınarak artırılır. 1960'lı yıllara kadar koşulu at arabaları, körüklü atlı arabalar, toplu taşımada önemli rol oynamışlardır. Körüklü arabaların beklediği yer, Gazi Mustafa Paşa İlkokulunun önüdür. İlerleyen yıllarda otobüs merkezi Kayalıpark olmuştur (ATUS, tarih yok). 13.02.1951 tarihli Yeni Konya 2-606 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan: "Konya'mızın en geniş ve uzak semtlerinden biri Sadırlar semtidir (...) Halka ve öğretmenlerine geniş yararlıkları dokunan belediye otobüsleri bu defa yeni ilave

seferlerine başlamıştır (...) Postane önündeki otobüs durağından hareket eden otobüsler 3 kmlik yol 10 dakikada katedilmektedir.” haberde otobüs duraklarının postane önünde olduğu görülmektedir (Sadırlar Caddesinde Otobüs Seferleri, 1951).

Hükümet Konağı’nın doğusunda yer alan sarrafların yer aldığı bölgede yol çalışmalarının yapıldığı, 11.07.1951 tarihli Yeni Konya 3-750 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan haberde: “Asfaltlanmak üzere sarraflar içinin parkeleri sökülmiş ve cadde asfalt dökümüne hazır bir vaziyete getirilmiştir. Dünden itibaren caddenin asfalt dökümüne başlanmıştır.” şeklinde ifade edilmiştir. Haberde ticari alanların olduğu bölgelerde de 1951’de yol yapım çalışmalarına devam edildiği ve bu yıllarda yolların asfaltlandığı açıkça görülmektedir (Sarraflar İçine Asfalt Dökülüyor, 1951).

6.3.1. Zafer Meydanı ve Çeşmesi

Meydan, Alaeddin Tepesi’nin güneybatısında bulunmaktadır. Alaeddin tepesi eteklerinden başlayarak Olgunlaşma Enstitüsü’ne kadar uzanan alanı kapsamaktadır. Meydan, ismini Zafer Çeşmesi’nden almaktadır (Koçak, 2011). Çeşme, 1924 yılında Millî Mücadele’nin şehitleri anısına Ferit Paşa Parkı içerisine yapılmıştır (Şekil 6.17.). 1970’li yıllarda bilinmeyen bir nedenden dolayı depoya kaldırılan Zafer Meydanı’na dikilmiştir (Karpuz E. , 2011). Günümüzde şehrin en işlek bölgelerinden biri olup varlığını sürdürmektedir.

Şekil 6.17. Zafer Meydanı, 1946 İmar Planı Haritası (Önge, 2018)’den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

6.3.2. Atatürk Anıtı

Osmanlı Devleti'nde toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik olarak kurulan ilişki biçimlerinden birisi de kamusal alanlarda sergilenmek için tasarlanan anıtlardır. Burada amaç, Osmanlı Devleti'nin yenilenmiş bir imparator olduğunu göstermek, hem de zayıflayan Osmanlı imgesini düzeltmektir. Böylece Osmanlı Devleti modernleşmiş bir imaj çizecektir (Avcı & Avcı, 2017). Modernleşme ile birlikte öncesinde cami önlerinde oluşan meydanlar dışındaki alanlara da meydanlar yapılmaya başlanmış, heykelle olan mesafeli bakıştan da kısmen uzaklaşmış ve meydanlarda anıtlara yer verilmeye başlanmıştır. Ancak bu anıtsal yapılar, genellikle çeşme ve şadırvanlar olmuştur. Ancak, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan anıtlarda heykeller kamusal mekanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, anıt yapılarının konumlandığı meydanlarda devletin siyasi gücünün varlığı ve halkın devlete karşı olan güveninin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ne bakıldığında ise modernleşme çalışmalarının devam ettiği ancak Osmanlı'dan farklı olarak daha sistematik, devrimci ve bütüncül olarak ele alındığı görülmektedir (Osma, 1999), (Özdemir, 2021).

Şekil 6.18. Atatürk Anıtı, (Tanrıku, 2024).

Atatürk Anıtı, cumhuriyetin ilanı ile birlikte ulusal bilincin uyandırılması fikriyle yapılmasına karar verilen anıtlardan biridir. 1924 yılında ise Konya Belediye

Meclisi tarafından bir abide yapılması düşünülmüş, abidenin üzerine ise Atatürk heykelinin dikilmesine karar verilmiştir. Anıtın kaidesi, Osmanlı Dönemi'nde yapılmaya başlanan Ziraat Abidesi olmuş, Cumhuriyet Dönemi'nde de bu abide üzerine Atatürk Anıtı yerleştirilmiştir (Şekil 6.18.). Bu nedenle de anıtın yapılması için Avusturyalı heykeltıraş olan H. Krippel görevlendirilmiştir. Anıt 29 Ekim 1926 yılında büyük bir merasimle açılmıştır. Yapı günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Dülgerler & Yenice, 2008).

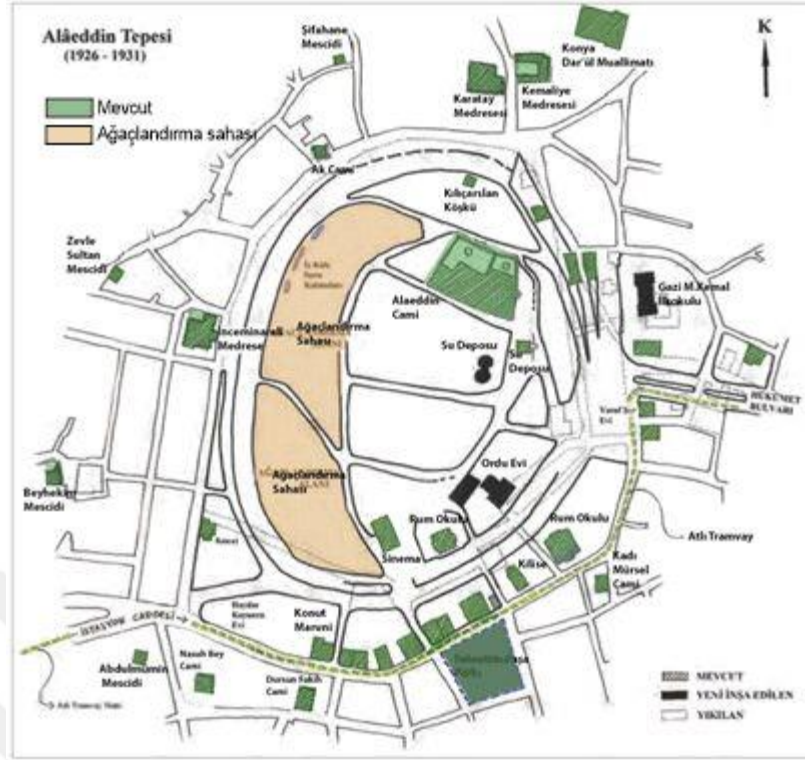
6.4. Rekreasyon Alanları

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte başlayan modernist kent anlayışı içerisinde Konya'da yeşil alan çalışmaları yapılır. Alaeddin Tepesi'nde, Osmanlı Dönemi'nde başlayan ağaçlandırma çalışmaları Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş ve tepeye yürüyüş yolları da bu dönemde yapılmıştır (Şekil 6.19.), (Önge, 2015). '11.07.1930 tarihli Babalık 3344 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

6-7 senedir tepenin teşhirine çalışıldığı ve hayli ilerleme kaydedildiği malumdur. 1-2 senedir daha fazla inkişaf edilmiştir. Tepenin istasyon bulvarına bakan cephesinde yetiştirilen ağaçlar ve çimenler yapılan havuzuyla güzel bir bahçe haline getirilmiş, bu bahçeye gazino yapılmıştır. Eski elektrik istasyonunun üst tarafındaki kısım buradaki ağaçların yetişmesinden dolayı gazinoya ittihaz edilen bahçeye ilhak edilmiştir. Askeri mahfelin ittisalinde ciheti askeriyece bir bahçe tanzim edilmiş buraya da elektrik verilerek gazino haline getirilmiştir. Belediye her tarafını bahçe haline getirmeyi kararlaştırmıştır.

Yayımlanan haber bu durumu destekler niteliktedir (Şekil 6.20), (Alaeddin Tepesi Bahçesi, 1930).

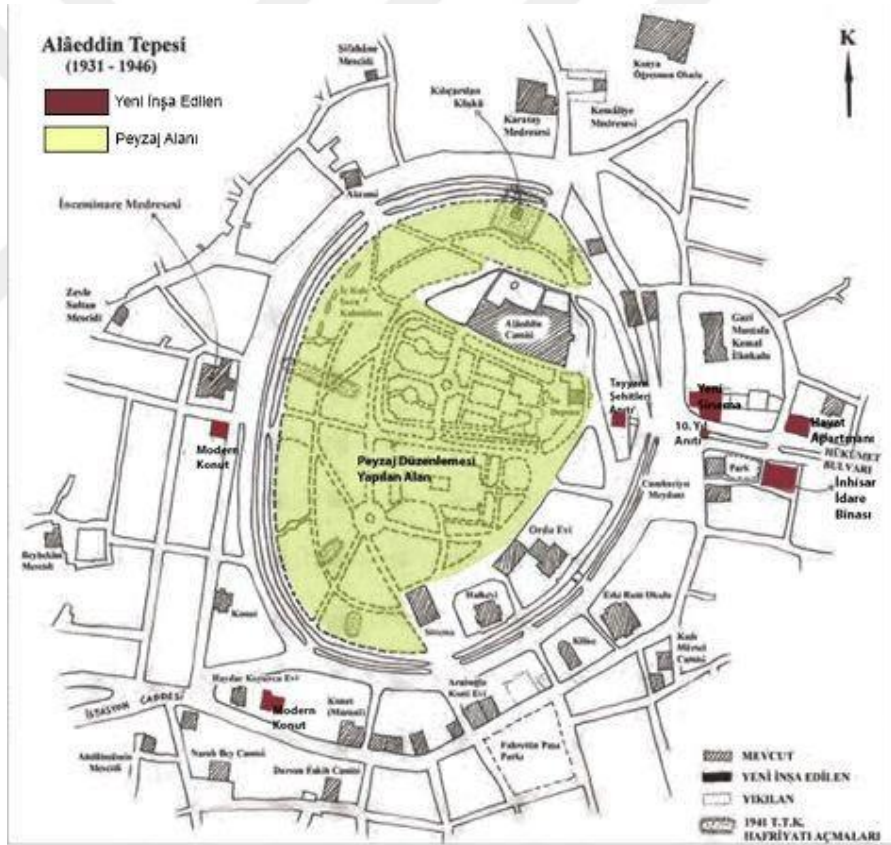

Şekil 6.19. 1926 – 1931 Yılında Tepede Yapılan Düzenlemeler (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

Şekil 6.20. Tepede Yapılan Ordu Evi Bahçesi (Önge, 2015).

Tepenin tanzim çalışmalarının 1931 yılında da devam ettiği 15.01.1931 tarihli Babalık 3497 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan haberde: “*Alaeddin eteğinde şark ciheti de diğer taraf gibi tamir edilmektedir. Vücuda getirilen sırtlara çimen ekilecektir. Bu kısmın ikmalinden sonra bahçe ile halk fırkası arasındaki mahalde park haline ifrağ edilecektir. Alaeddin tepesi yeni şekliyle hoş bir manzara arz edecektir.*” görülmektedir (Alaeddin Eteğinde, 1931). Ayrıca aynı yılda çıkan haberlerde tepenin boş kalan kısımlarına da fidan dikileceği ve tepeye tuvalet yapımı için ihaleye çıkıldığı görülmektedir. Tepede 1939 yılında ağaçlandırma çalışmalarına devam edilmiş, bunun için dönemin valisi Niyazi Ataker tarafından bir peyzaj çalışması yapılmış ve uygulanmıştır (Şekil 6.21.), (Önge, 2015),

Şekil 6.21. Alaeddin Tepesi'nde Peyzaj Çalışması Yapılan Alan ve Yeni İnşa Edilen Yapılar, (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

Tepe üzerindeki tanzim çalışmalarına devam edildiği, 22.10.1949 tarihli Yeni Konya 1-137 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan: “*Alaeddin ihata duvarlarının Gazi*

Okulu karşısındaki kısmının inşası da hızlıca devam etmektedir. Birkaç güne kadar tamamlanacağı sanılmaktadır.” şeklindeki haberde görüldüğü üzere tepe çevresine duvarın 1949’lu yıllarda yapıldığı görülmektedir (Alaeddin İhata Duvarları Yapılıyor, 1949).

1933 yılında Mimar Şehabettin Uzluk, Alaeddin Tepesi ile ilgili bir etüt çalışması yapmıştır. Uzluk tepenin boş bir arazi olarak bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Tepe için iki ihtimal üzerinde durup olması gerekenin tepeye üç teras alanı yapılarak yürüyüş yolları açılması ve üstünün yeşillendirilmesi şeklindedir. Bu şekilde yapıldığında ise şehrin görünümü çevresindeki yapılarla mimari bir bütünlük sağlayacaktır şeklindedir (Uzluk, 1933). Nitekim tepe tanzim edilmiş, teraslama yapılmış ve yollar açılmıştır. 1950’li yıllarda tepenin tanzimine devam edilmiş, tepenin en yüksek kesimine bir süs havuzu, büfeler, umumi tuvalet inşa edilmiştir (Önge, 2015). 30.10.1950 tarihli Yeni Konya 2-501 sayılı gazetesinin 2. sayfasında yer alan: *‘Alaeddin Tepesi uzun değişikliklerden sonra nihayet planlaştırılmış, geçen yıl belediyece 50 000 lira sarfıyla üç yıllık planın birinci kısmı ikmal edilerek yazın halkın istifadesine arz edilmişti. Tepenin kuzey-batı ciheti de ele alınarak kirizma işine başlanmıştır (...)*’ haberde 1950’li yıllarda planlı bir şekilde çalışma yapıldığını göstermektedir (Şekil 6.22.), (Alaeddin Tepesinin Tanzimi Devam Ediyor, 1950).

Şekil 6.22. 30.10.1950 tarihli Yeni Konya Gazetesi’nin Küpürü (Alaeddin Tepesinin Tanzimi Devam Ediyor, 1950).

6.5. Kentsel Peyzaj Düzenleme alışmaları

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte kentte bulunan sosyal alanları arttırmak ve toplumun sosyalleşmesine fayda sağlamak amacıyla park ve bahçelerde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Konya'da da yapılan bu çalışmalardan biri, Hükümet Konağı karşısında ve şerafeddin Cami'nin güneyinde Osmanlı Dönemi'nde park olarak kullanılan alandır (şekil 6.23.). Bu park alanı, Cumhuriyet Dönemi'nde tanzim edilerek genişletilmiştir. Genişletilen alanda 1944 yılında peyzaj düzenlemesi yapılmış ve bu değişiklikler haberlere konu olmuştur. 01.04.1944 tarihli Babalık 6306 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan habere göre bölgeyle ilgili dönüşümler şu şekilde ifade edilmiştir:

şerafeddin caminin güneyi eskiden parktı. Park doğuya doğru hükümet binasının hizasına kadar uzatılmaktadır. Taksilerin bulunduğu yerler, akaryakıt barakası, eski Ziraat Bankası binası tamamen kaldırılmakta ve CHP binası (Eski Osmanlı Bankası) ve postane önüne kadar uzanmaktadır. Yapısının sağlam olduğu anlaşılan eski banka binasının yıkılmasına devam edilmektedir (şehrin Merkezinde Değişiklik, 1944).

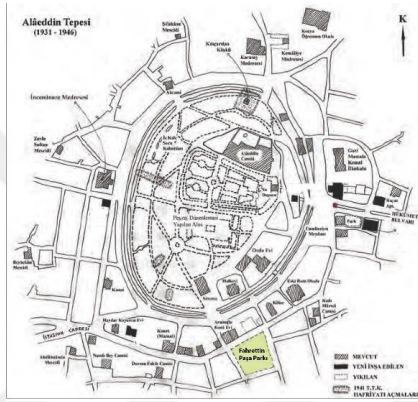
Haberde bölgenin genişletildiği, bazı yapıların yıkıldığı ve bölgenin yeniden düzenlendiği açıkça görülmektedir.

şekil 6.23. 1930'lu Yıllarda ekilen Hava Fotoğrafı ve Genişletilen alan, (URL 15).

6.5.1. Fahrettin Paşa Parkı

Fahrettin Paşa Parkı, Gazialeşah Mahallesi, II. Ordu Binası'nın karşısında yer alan alana yapılmıştır. Önceden parkın yerinde Kadı Kalemşah Medresesi, Zaviyesi Türbesi ve küçük bir hazire bulunmaktadır. XX. yüzyılda bu yapılar yıkılarak bu alan boş arsa haline gelmiş, 1924 yılında ise park haline dönüştürülmüştür (Şekil 6.24 & Şekil 25.). Konyalı, "70 sene evvel bu kubbeli taş yapı ayakta idi. Fahrettin Paşa Parkı yapılırken yıktırılarak birçok emsali gibi yok olmuştur." şeklinde ifade etmektedir (Konyalı, 2007).

Şekil 6.24 & Şekil 6.25. Fahrettin Paşa Parkı'nın Bulunduğu Konum, Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir- Fahrettin Paşa Parkı, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8350-8347).

Ayrıca Sırçalı Medrese karşısında Fahrettin Paşa'nın faytonları ve atları için bir ahır ve medresenin arkasında kendisine belediye tarafından hediye edilmiş bir yapı bulunmaktadır. 1952 yılından sonra park alanı parsellenerek yerine Rüya ve Park Sinemaları inşa edilmiştir. Parkın 1944 yılındaki varlığı 06.04.1944 tarihli Babalık 6308 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haberden: "Fahreddin Paşa Parkı çocuk bahçesi yapılacakmış. Evvelce o semtte oturan halkın istirahat yeri olan parkın bütün vasıfları çukurlara feda edildi (...) Fahreddin Paşa Parkı sağlık şartları kötü olduğundan parkın Lise karşısındaki eski millet bahçesinde açmak daha doğru olacaktır." anlaşılmaktadır (Çocuk Bahçesinin Yeri, 1944). 1952 yılından sonra park alanı parsellenerek yerine Rüya ve Park Sinemaları inşa edilmiştir (Uz, 2015).

Parkın satışının 18.02.1955 tarihli Yeni Konya 6-2032 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: "Fahrettin Paşa Parkı'nın satışı dün yapılmış ve tamamı Tevfik

Ceylani üzerinde kalmıştır. Ceylani buraya modern bir sinema yaptıracaktır.” şeklindeki haberden 18.02.1955 yılından sonra sinema yapıldığı görülmektedir (Fahrettin Paşa Parkı Arsaları Bugün Satılıyor, 1955). Sonuç olarak kullanım dışı kalan yapıların ortadan kaldırılıp bu alanların yeniden değerlendirildiği görülmüştür.

6.5.2. Dede Bahçesi

Dede Bahçesi, 1926 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra belediye tarafından 1927 yılında satın alınarak tanzim edilmiş, büyük bir kısmı fidanlık olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bu bahçeye tenis kortları, dans pistleri inşa edilmiş, bahçede bulunan havuz yüzme havuzu haline dönüştürülmüştür (Şekil 6.26. & Şekil 6.27). 20.07.1944 tarihli Babalık 6357 sayılı gazetenin 3. sayfasında yer alan: *“Kültür Park’ta yapılmakta olan açık yüzme havuzunun boru ve su tesisatı kapalı zarf üsulu ile eksiltmeye konulmuştur.”* şeklindeki haberde parkta bulunan havuz tesisatının 1944 yılında ihale edildiğini ve yüzme havuzunun bu yıldan sonra yapılmış olabileceğini göstermektedir (Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü, 1944). Ayrıca, bahçeye küçük bir hayvanat bahçesi inşa edilmiştir. Bir süre sonra hayvanat bahçesi ve tenis kortu kaldırılıp, Dede Aile Gazinosu olarak yaz akşamları konserlerin verildiği bir mekân haline dönüşür. Osmanlı Dönemi’nde bahçeye yapılan köşk, Cumhuriyet Dönemi’nde yıktırılmıştır (Şekil 6.28), (Işık, 2012), (Odabaşı, 1998).

Şekil 6.26. Dede Bahçesi’ne yapılan havuz, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8199).

Şekil 6.27. & Şekil 6.28. Spor Sahaları ve 1927 Yılında Dede Bahçesi'nde Bulunan Köşk (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8155, 8071).

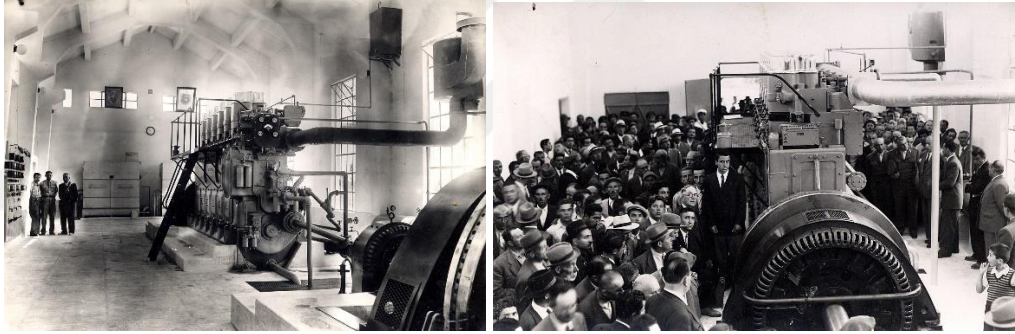
6.6. Kamusal Yapılar

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte şehirde kamu yapılarında artış görülmektedir. 1927 yılında Nalıncı Türbesi, Muhaddiszade Medresesi, Fransız Okulu yıkılmıştır. Aynı yıllarda, tepenin güney eteğinde Ordu Evi inşa edilmiş, tepenin bu kısmı taraçalanarak Ordu Evi bahçesi olarak düzenlenmiştir. Ayrıca bu dönemde tepede bulunan su deposuna artan ihtiyaç nedeniyle ilave bir su deposu yapılmıştır. 1926-1940 yılları arasında yeni yapılaşmalar devam etmiş, 1930 yılında ise modern mirasın ilk örnekleri görülmeye başlanmıştır. Bu yapılaşma genel olarak Hükümet-Mevlâna arasında ve İstasyon Caddesi çevresinde görülmüştür. Buna göre 1926 yılında İsmet Paşa İlkokulu ve PTT Binası, 1927 yılında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, 1935 yılında İnhisarlar Binası, 1937 yılında yapılan ve Konya'da bilinen ilk apartman olan Hayat Apartmanı, 1938 yılında Muallimler Birliği binalarının olduğu yere Yeni Sinema Binası, 1939 yılında Kemaliye Medresesi yerine Kız Öğretmenevi inşa edilmiştir (Önge, 2015). Planlı yapılaşma sürecinin başladığı 1940'lı yıllardan sonra yine kamu yapılaşmaları görülmüş, bu yapılar ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

6.6.1. Elektrik Fabrikası

Cumhuriyet Dönemi'nden sonra elektrik kullanımının yaygınlaşması, şehrin geniş alanlara yayılması nedeniyle, Osmanlı Dönemi'nde yapılan fabrika binası genişletilmiştir. Bunun için 1924 yılında Mukbil suyunu Konya'ya getirmek için anlaşılan Mösyö Roman Dona isimli İsviçre şirketiyle elektrik üretimi için anlaşma

sağlanmış ve ardından Konya Türk Elektrik Anonim Şirketi adında bir şirket kurulmuş, Dereköy mevkiine santral yapımına başlanmıştır. Tesis faaliyetlerine 1926 yılında başlasa da planlanan zamanda yapılamamıştır. İnşa süresinde kanala set yapılması, inşa halindeyken oluşan heyelan, su sarfiyatına 1300 litre nakil yapılmasının istenmesi nedeniyle inşa sürecinde sürekli aksaklıklar meydana gelmiştir. Bu nedenle Ocak 1929'da başlayan elektrik üretiminde yaşanan aksaklıklar nedeniyle haziran ayına kadar elektrik dağıtımında problemler yaşanmıştır. Elektriğin kesintiye uğramaması için 1931 yılında 220 beygirlik dizel motor ve 1932 yılında 400 beygirlik ilave bir dizel motor daha getirilmiştir (Şekil 6.29.). Bu fabrikaların işletmecisi GANZ⁶ şirkettir. Tepedeki fabrika 1926 yılına kadar faaliyetine devam etse de Meram Dere'ye 1929 yılında kurulan yeni tesis nedeniyle Muhlis Koner'in belediye başkanlığı döneminde tepedeki fabrika yıkılmıştır. (Odabaşı, 1998), (Nacar & Tutsak, 2023).

Şekil 6.29. Meram Dere Elektrik Fabrikası, (Ulutürk, 2014).

Elektrikte yaşanan aksaklıklar: '11. 07. 1930 tarihli Babalık 3344 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haberde: "*Dere'deki elektrik fabrikasında yapılmakta olan tamiratın itmami dün yetiştirilemediğinden gece elektrikler yanmamıştır. Bu akşam elektrik verileceği kesin olarak duyurulmuştur.*" görülmektedir. (Elektrik İşleri, 1930). Yine 13 08 1930 tarihli Babalık 3370 sayılı gazetenin 3. sayfasında yer alan habere göre: "*Deredeki elektrik fabrikası baraj seddini bir metre daha yükseltmek suretiyle barajda altı bin metre mik'abı su toplayabilmek imkânı hasıl olmuştur. Elektrik 18 veyahut 19 Ağustos'ta verilecektir.*" şeklinde yapılan haberlerde de görülmektedir.

⁶ Macar Ganz Şirketi İstanbul Elektrik Dağıtımını da yapan şirkettir. (Yetişkin & Özdamar, 2018)

(Elektrik İşleri, 1930). Haberler şehre elektrik verilmeye başlandığını, tamirat ve yapım işleri nedeniyle şehirde kesintilerin olduğunu doğrular niteliktedir.

6.6.2. Güherçile Fabrikası (Baruthane)

Osmanlı Dönemi'nde kurulan fabrika Cumhuriyet Dönemi'nde bir müddet atıl kaldıktan sonra 1935 yılında askeri fabrikalar idaresine geçmiş, 1958 yılında istimlak edilerek yıktırılıp yerine sebze hali yapılmıştır (Uz & Doğan, 2017). 17.11.1950 tarihli Yeni Konya 2-519 sayılı gazetesinin 4. sayfasında yer alan: “*Güherçile fabrikasında bulunan saç levhalar (...) açık arttırma ile satılacaktır.*” şeklindeki haberde fabrikanın halen varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Güherçile Fabrikasından, 1950).

20.11.1950 tarihli Yeni Konya 2-522 sayılı gazetesinin 2. sayfasında yer alan: “*(...) Bir güherçile fabrikası ne kadar küçük olursa olsun mutlaka etrafına bir gelir sağlayacaktı. Şimdi fabrikaya güherçile gönderecek köyler ne yapacaklar?*” haberde civar köylerin bu fabrikadan gelir sağladığını göstermektedir (Baruthane Elden Gidiyor, 1950).

07.03.1954 tarihli Yeni Konya 6-1729 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan haberde Baruthane binasının tanzimi ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

Bir iki ay evvel Belediyemizin Baruthane binasını satın alması ve burasını toptancı pazarı olacak şekilde tanzim etmek üzere hazırlıklara başlaması şehrimizde memnuniyet uyandırmıştır. Bina ve müstemilatının tapusu alınmış ve ilk taksiti ödenmiştir. Toptancı pazarı olarak baruthanenin tadili en kısa zamanda bitirilmiş olacaktır (Baruthanede Toptancı Pazarı Kuruluyor, 1954).

Yapının işlevinin kaybolduğu açıkça görülmektedir.

6.6.3. Konya Harası

Osmanlı Dönemi'nde kurulmaya başlanan çiftlik arazisine 1924 yılında Numune Çiftliği adında bir çiftlik kurdurmuştur (Dağ & Ermetin, 2009). Şehrin doğusunda Karapınar yolunun sağ tarafında şehre 7 km mesafede kurulmuştur (Şekil 6.30.).

Şekil 6.30. Haranın Bulunduğu Konum, (URL 16).

1932 yılında ekonomik krizler nedeniyle yatırımlardan mahrum kalan çiftlik, kötü bir duruma düşmüştür. Bu durum üzerine, 1934 yılında Tarım Bakanlığı çiftliği Konya Özel İdaresi'nden satın alarak eski statüsüne gelene kadar gerekli düzenlemelere başlamıştır (Şekil 6.31.). 1934-1945 yılına kadar bakanlık, geniş çaplı yatırımlar yapılarak tesiste genişleme yapmış, buna istinaden de istimlak faaliyetlerini genişletmiştir. Hara ile ilgili Bakanlığa 8.500 dekar olarak devredilen Konya Hara'sı 16.500 dekara ulaşmaktadır. Haranın tarıma açık arazisine ekim de yapılmıştır (Özönder, 2011). Bu gelişmeler 17.04.1951 tarihli Yeni Konya 2-668 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan haberde yer almış ve Hara'nın tanıtımı yapılmıştır:

Konya Harasını görmeyenlerimiz pek çoktur... Konya'nın hükümet alanına 8 km doğusunda Karapınar Caddesi'nin sağında geniş bir sahaya serpilmiş boyalı büyük binalar (...) Bu hara Cumhuriyet Devri'nde kurulmuştur. Zaptiye Çayırı adı verilen at koşusu mahallinden başlayan hara arazisinde evvelce halkın serbest olarak hayvanları yayılırdı. 1921 yılında özel saymanlık buraya el koyarak burada numune çiftliği kurulmak istenilmiş ve o tarihte ziraat mektebi açılmış ziraat mektebinin istasyon civarında nakil üzerine boş kalan bu arazide rahmetli vali istimlak suretiyle burayı genişletmiş, Vali İzzettin vefatıyla 1932 yılında çiftlik bakımsız kalmış, özel saymanlık bütçesi bu ağır yükü kaldıramamaya başlamıştır. 8450 dekarı bulan numune çiftliğine rastgele hayvan alınmış esaslı bir randıman elde edilmemiştir. Vilayet bu ağır masrafa dayanamayarak 1934 Haziran'ında burayı Tarım Bakanlığına devretmiştir. Bu tarihte Haziran'da temelleri atılmış oluyor, 1938 de Bakanlık Aygır deposu ve inek hanesi tesis ediliyor. 1945 yılında da tam teşekküllü bir hara haline sokulmuş olup bugün beş şubesi faaliyettedir. (atçılık, sığırcılık, koyunculuk, tavukçuluk ve tarım şubesi) bundan başka Haranın bünyesi içinde Bakanlığa ait aygır deposu da faaliyettedir. Hara tarım bakanlığına bağlı olup döner sermaye ile idare edilmektedir (...) (Konya Harası Ne Halde, 1951).

Şekil 6.31. Hara İdare Binası, (URL 17).

Yine, 07.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-96 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: *“Zirai Donatım Kurumu tarım makineleri seyyar tamir arabasından ilimize iki tane verilmiştir. Kurumdan alınan makinaların bütün yedek parçaları bu arabalarda mevcut olup aynı fiatla verilecektir (...) Bunların miktarı çoğaltılacağı gibi sabit büyük tamirhane de yapılacaktır.”* şeklindeki haberde modern araçlar için tamir ve bakım hizmeti verildiği görülmektedir (Dün Aylık Basın Toplantısı Yapıldı, 1949).

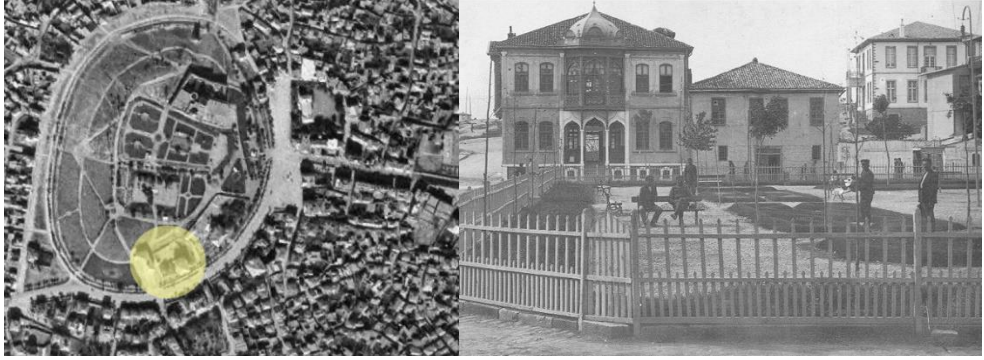
Hara'nın yürütmüş olduğu en önemli faaliyetler birisi 'aygır deposu' projesidir. Burada at neslinin ıslah ve daha kaliteli hale getirilmesi amaçlanmıştır. Aşım durakları kurularak ortalama 2000-5000 adet kısrağa aşım yapılmıştır. Bununla ilgili olarak 07.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-96 sayılı gazetenin 1. sayfasında Vali Şefik Refik Soyer'in kent hakkında verdiği geniş izahatında yer alan haberde şu ifadeler yer verilir:

(...) Mücadele sırasında bulaşık olduğu anlaşılan hayvanlar öldürülecek ve bedelleri tazmin edilecek (...)15 Eylül'den itibaren küçük baş (Koyun-Keçi) üzerinde Kıl kurdu-Kelebek mücadelesine başlanacaktır (...) Bu yönden faydalı iki müessesenin Konya'da kurulmasına kararlaştırılmış ve Ziraat okulu ayrılmıştır. Bura hayvan hastanesi ve tahaffuzhane, diğer kısmında da bölge laboratuvarı tesis edilerek, burada çiçek, keçi zatirresi Pantrelöz serumları hazırlanarak taze aşılar sağlanacaktır... Bu müesseselerin ilimize hayvancılığın ıslahı bakımından sağlayacağı fayda ilimizin sağlık ve ekonomisinde büyük hizmet sağlayacaktır (Dün Aylık Basın Toplantısı Yapıldı, 1949).

Aşım duraklarının olduğu hayvan ıslahı konusunda çalışmalar yapıldığını göstermektedir. 1957 yılında Atçılık Şubesi kaldırılmış 1987 yılında işletmenin faaliyeti durdurulmuştur. Son olarak 2002 yılında “Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü” adı altında bütün faaliyetler tek çatı altında birleştirilmiştir. Günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir. (Özönder, 2011)

6.6.4. Halk Evi ve Belediye Sineması

Cumhuriyetin ilanından sonra 1931 yılında yapılan CHP kongresinde alınan karara dayanarak açılan halkevleri, halk eğitimini Atatürk ilkeleri doğrultusunda sağlamayı amaç edinmiş bir kurumdur. Konya Halk Evi'nde de kütüphaneler açılmış, meslek ve dil kursları açılmış, müsabakalar yapılmış, konferanslar verilmiş, sergiler açılmış kısacası Türk Milleti'nin eğitimi ve sosyal olması için çalışmalar yapılmıştır. Konya Halk Evi, 1932 yılından 1950 yılına kadar hizmet vermiştir. Konya'da Kürkçü Mh. İzzettin Bey cd. 457 ada, 58 pafta, 2 parselde bulunan Halk evi binası Rum Tatbikat Mektebi binası olarak kullanılan binadır. Alaeddin Tepesi'nin güneydoğu eteklerinde bulunmaktadır. 20. yüzyıl başlarında yapılan binalar eski kilise sokağı üzerinde Ordu evi binasının hemen güneyindedir. Rum mektebi Halk Evi, Tiyatro Binası da Belediye sineması olarak kullanılmıştır (Şekil 6.32. & Şekil 6.33.). Halk Evi binası 1933 yılında Cumhuriyet Fırkası'na verilmiş ve bina sonradan yapılan Halk Evi kapanana kadar, Halk Evi olarak kullanılmıştır. Bina daha sonra yıkılmıştır (Doğan M. S., 2018), (Arıkan, 2011).

Şekil 6.32. & Şekil 6.33. Halk Evi Binası Konumu -Arkada Halk Evi Binası, (URL 16)-(URL 8).

25 Mayıs 1946 yılında ise Atatürk Anıtı yakınında yeni bir binanın temeli atılmış, Şubat 1950-1951 yılları arasında bu yeni binada faaliyetini sürdürmüştür (Şekil 6.34). Bu durumla alakalı olarak 31.07.1949 tarihli Yeni Konya 1-58 sayılı gazetesinin 2. sayfasında yer alan haberde: “Atatürk anıtı alanında lisenin karşısında inşaatına başlanılan Halkevi binasının duvar inşaatı tamamlanmıştır.” İnşaatının devam ettiği

görülmektedir (Halk Evi İnşası, 1949). Yapı bugün Konya Devlet Tiyatrosu olarak hizmet vermektedir (Doğan M. S., 2018), (Arıkan, 2011).

Şekil 6.34. Atatürk Anıtı Arkasında Bulunan Halk Evi, (Yaşar Barışık Arşivi)⁷

Şehabettin Uzluk, Halkevi'nin yapılması üzerine çalıştığı etütlerinde en uygun noktanın şehrin en işlek noktası ve ikamet yerlerine de çok uzak olmaması nedeniyle Hükümet Caddesi üzerinde olacağıdır. Yapının yeri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

(...) Bununla beraber, yapı noktası, meydanda amut ve günbatıda muvazi olarak uzanan hattın üzerindedir. Bu hattın, Alâettin tepesi münhanisinden önce poyrazdan, kıbleye doğru giden bir dereceli sokağın 90° amut hattına muvazi vaziyettedir. Hattın tamamen poyrazında, şehir idaresine ait maarif evlerinin karşısına tesadüf eder. İşgal edeceği arsa üzerinde, bir iki hususî ev bulunmaktadır. Fakat, bu evleri, orada bırakmak doğru değildir, satın almak icap eder. Köşede bulunan ev-otelle kıblesinde olan evin yapı arsasına, terkettirilmesi çok lâzımdır. Bu suretle, günbatı hududu, Alâettin caddesi istikametinde ve gündoğudan gelen sokak köşesine kadar 100 m uzatılacaktır (Uzluk, 1934).

Buradan yapının, Hükümet Caddesi ile Alaeddin Bulvarı'nın kesiştiği noktada olduğu anlaşılmaktadır. Konya Halk Evi Proje'sini hazırlayan C.H.P. müşavir mimarı olan Sabri Oran ise Halkevi binası için kimilerinin istasyon civarını kimilerinin ise Şerafeddin Cami'nin yanında bulunan arsa olması gerektiğini söylediklerini ifade etmektedir. Ancak yapının tepenin eteklerinde inşa edilmesi gerektiğini Orduevi ve

⁷ Yaşar Barışık Arşivi, Kaynak: <https://www.facebook.com/konyaresim/posts/1930-y%C4%B1l%C4%B1-an%C4%B1t-meydan%C4%B1-arka-planda-halk-evi-ve-tiyatro-olarak-yap%C4%B1lan-bina-sa%C4%9Fda/1946148775430757/>

şimdiki Halkevi'nin caminin hakimiyetine mâni olacağını belirtmektedir. Ayrıca, bu yapıları kısmen kaldırıp buranın yerinden istifade ederek, bu yapıların alt tarafına inşa edilmesini önermektedir. Böylece tepede Alaeddin tepesi ve cumhuriyet abidesi olan Halkevi binası kalacaktır. Tepe yeşillendirilerek bu abideleri birleştirecektir (Oran, 1940).

Belediye Sineması, 1910 yılında Rum Tatbikat Okulu olarak yapılmıştır. 1916 yılında bazı tamir ve tadilatlar geçirmiş ve tiyatro binası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 6.35.). Eski Konyalılar tarafından Gökalp Tiyatrosu olarak bilinen yapının, elektrik ve donanımı Vali Muammer Bey döneminde yapılır. 1923 yılında belediye başkanı Kazım Gürel zamanında da bina tekrar sinema olarak halkın hizmetine açılır. Bina, 1925 yılında tekrar bir tamir daha görmüş ve belediyenin mülkü olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1926 yılında yangın geçiren yapıya yapılan onarımlar sırasında, 1931 yılında bir balkon eklenmiştir. Bina 1956 yılında ikinci kez yanıp yıkılıncaya kadar birçok el değiştirmesine rağmen Konya'nın kültür ve sanatına birçok hizmette bulunmuştur (Doğan M. S., 2018).

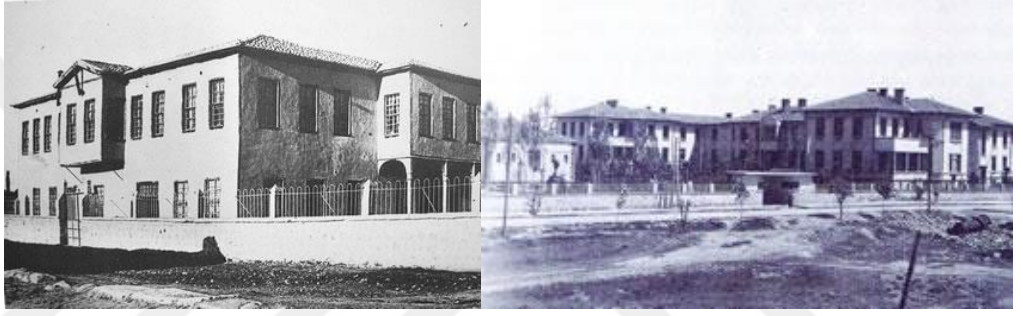
Şekil 6.35. Tepede solda Halk Evi ve Sinema Binası ve gazete kopyası, (URL 8).

6.6.5. Memleket Hastanesi (Numune Hastanesi)

Kendilerinden sonra yapılacak olan hastanelere örnek olması düşüncesiyle sağlık alanında köklü değişiklikleri hedefleyen numune hastaneleri, 1924 yılında Atatürk'ün isteği üzerine kurulur. Ülkedeki sağlık kurumlarının yetersiz oluşu ve modern araçların kullanımını arttırma düşüncesiyle 1924 yılında 'Anadolu Numune Hastaneleri' adı

altında geçen bu hastaneler, Osmanlı Donemi'nden kalma Memleket veya Gureba hastanesi binalarında hizmet vermeye başlamıştır (şener, Kishalı, & Afşeoren, 2020).

Konya'ya ilk hastane Vali Ferit Paşa zamanında 1902 yılında Gureba Hastanesi olarak kurulmuş 30 yatak kapasiteli bir hastanedir (şekil 6.36.). Cumhuriyetin ilanına kadar burada hizmet veren hastanenin ihtiyaa cevap verememesi nedeniyle 1920 yılında yapılan ek binalarla cumhuriyetin ilanından sonra Memleket Hastanesi adını almıştır (şekil 6.37.). Bunun da yetersiz kalması nedeniyle 1927 yılında yeni bir hastane inşasına karar verilmiştir (şekil 6.38.). Alman LERCH firması tarafından 1928 yılında inşa edilen yapı 100 yatak kapasitesine sahiptir (Dıvarcı, 2011).

şekil 6.36. & şekil 6.37 1901 tarihli İlk Gureba Hastanesi ve sağda 1928 yılında yapılmış hastane binası, (şener, Kishalı, & Afşeoren, 2020).

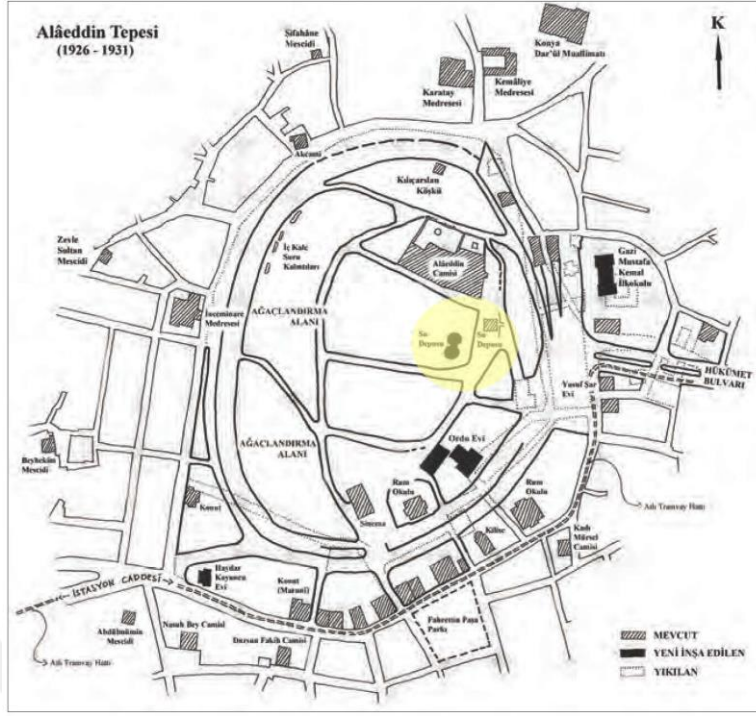
şekil 6.38. Memleket Hastanesi Konumu, (URL 16).

25.07.1930 tarihli Babalık 3355 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan habere göre: “*Şehrimizde inşaatı tamamlanmış olan memleket hastanesinin muvakkat kabul muamelesini yapmak üzere teşekkül eden heyet vazifesini ikmal etmiştir.*” şeklindeki haber hastanenin 1930 yılında inşaatının tamamlandığını göstermektedir (Hey'et, 1930). Ancak hastanenin yetersiz kalması nedeniyle, 1947 yılında belirli poliklinikler eklenmiş ve kapasitesi artırılmıştır. 1949 yılında yapılan hastane için yardımlar yapıldığı 07.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-96 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: “*Konya’ımızda intişar eden gazetelerimizde vakit vakit yer alan memleket hastanesine yardımlarına yeni bir hamiyet ilave edildiğini görmekte bahtiyar olduk. Çarıkçı Şükrü Uğa altı dükkanının hastaneye tahsis etmek suretiyle büyük bir tamiyet eseri göstermiştir (...) Kiracıların hayırseverlik göstererek yılda üç misli kadar fazla gelir sağlayacağını umuyoruz.*” haberde açıkça görülmektedir (Dün Aylık Basın Toplantısı Yapıldı. (1949). Yapı bloğuna 1957 yılında yeni bir blok yapılmasına karar verilmiştir. Bu dönemden sonra “Devlet Hastanesi” adını almış ve 1990 yılında “Numune Hastanesi”ne dönüşmüştür (Dıvarcı, 2011).

6.6.6. Su Deposu

II. Abdülhamid Dönemi’nde Avlonyalı Ferit Paşa döneminde 1851-1914 yılları arasında yapılmış olan su deposuna 1927 yılında ilave olarak 250 metreküp hacminde iki yeni su deposu yapılmıştır (Şekil 6.39.). Aynı zamanda bazı su yolları ve eski su depolarının onarımları da yapılmıştır. Sabri Doğan’ın aktardığına göre şehrin su planları Alman Mühendis olan David Gruve tarafından gelecekteki ihtiyaçlar da gözetilerek nüfus başına 120 litre olacak şekilde düzenlenmiştir (Doğan M. S., 2018). Ancak zeminde çökme olması nedeniyle 1944 yılında iptal edilmiş, 1954 yılında tamamen kullanım dışı kalmıştır (Aygör, 2011).

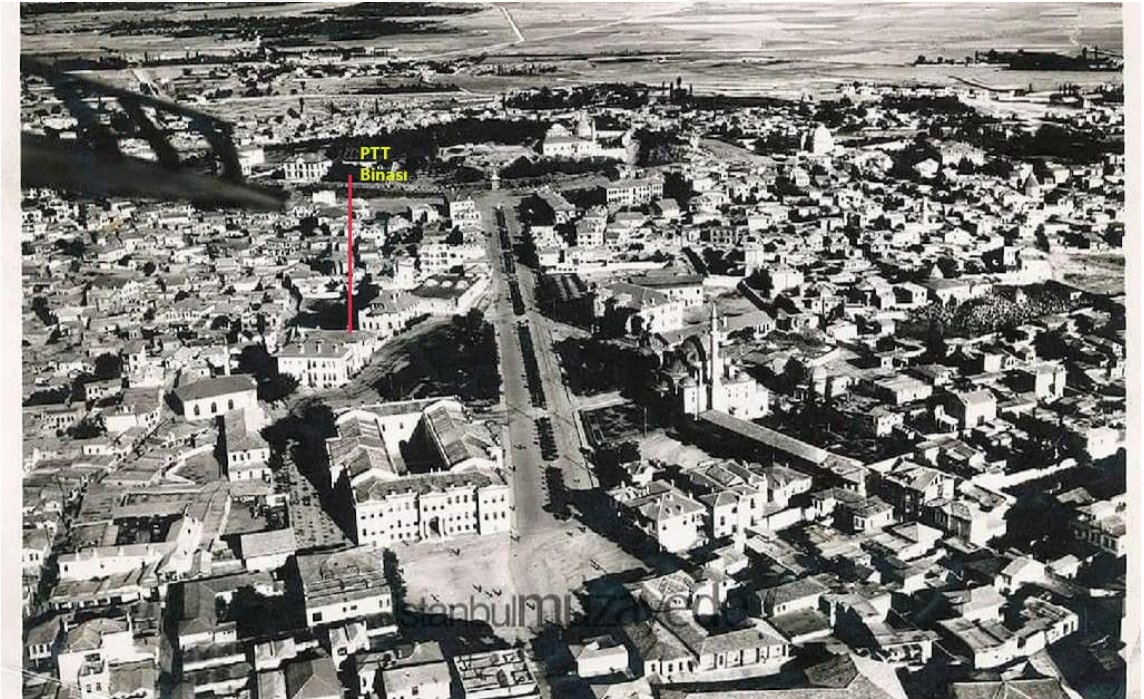
Şekil 6.39. Alaeddin Tepesi’nde Bulunan Su Deposu’nun Konumu (Önge, 2015)’den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

6.6.7. PTT Binası

PTT binası, Kayalıpark’ın güneyinde yer almaktadır. 1926 yılında inşa edilen yapı I. Ulusal Mimarlık Akımı’na uygun olarak tasarlanmıştır (Şekil 6.40. & Şekil 6.41.). Telgraf İdaresi olarak tasarlanan yapının mimarı Fatih Ülkü’dür (Uz, 2015), (Doğan R. K., 2011). 1949 yılında PTT idaresince otomatik telefon inşa edildiği görülmektedir. 27.10.1949 tarihli Yeni Konya 1-142 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan: “Şehrimizde tesis edilmekte olan otomatik telefonun bütün işleri tamamlanmıştır. Yarın saat 16.00’da PTT dairesinde açılışı bir törenle yapılacaktır.” şeklindeki haberden anlaşılmaktadır (Otomatik Telefon Yarın Açılıyor, 1949). Yine yapının Vali Şefik Soyer tarafından açılışının yapıldığı 29.10.1949 tarihli Yeni Konya 1-144 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haberde görülmektedir (Otomatik Telefon Dün Törenle Açıldı, 1949).

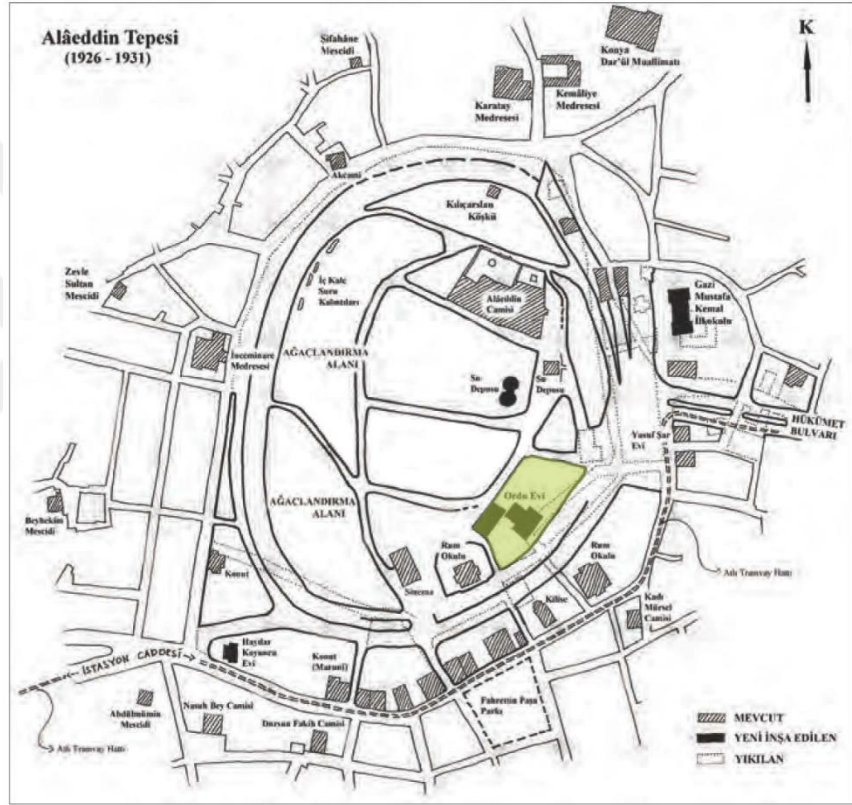
Şekil 6.40. PTT Binası, (URL 18).

Şekil 6.41. PTT Binası'nın Konumu, (URL 15).

6.6.8. Ordu Evi

İlk orduevi binası 1927 yılında hazineye ait eski bir kilise arsası üzerine 5. Kolordu adına Fahrettin Paşa tarafından Askeri Kütüphane olarak inşa edilmiştir (Şekil 6.42.). 1932 yılında yapı 9-10 parseller birleştirilerek 11 parsel numarasıyla kütüphane olarak inşa edilmiş, bu yapı yıkılıncaya kadar orduevi olarak kullanılmıştır (Şekil 6.43.). 1960 yılında yapı yıkılarak yerine yeni bir orduevi binası yapılmıştır. Günümüzde bu yapı da yıkılmıştır (Uz, 2015).

Şekil 6.42. Ordu Evi Binası Konumu, (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

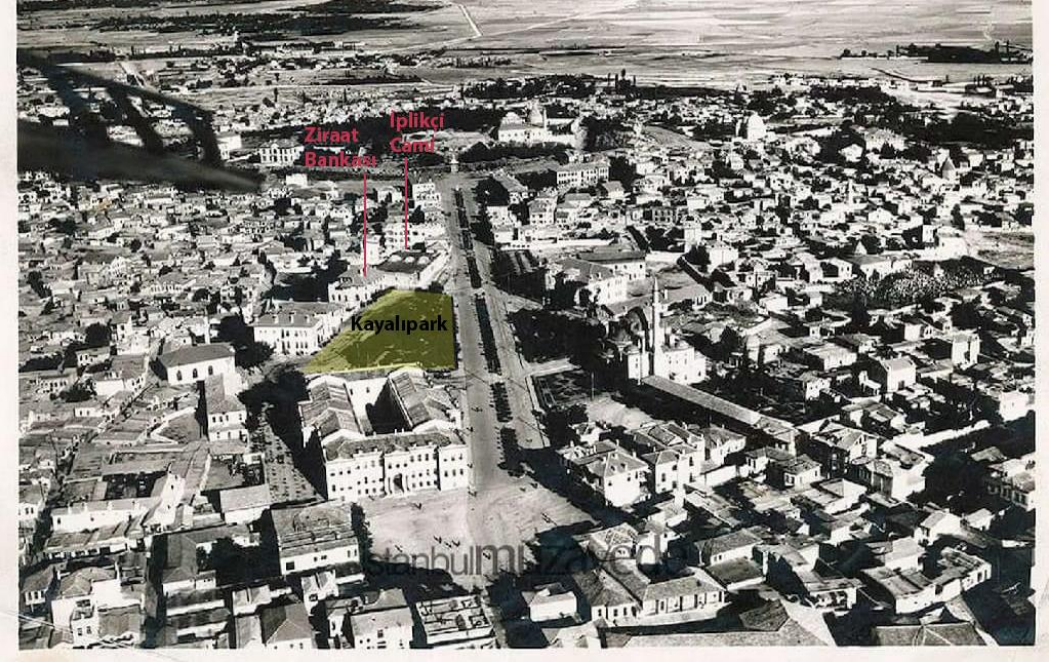
Şekil 6.43. Ordu Evi Binası, (URL 9)⁸.

6.6.9. Ziraat Bankası Binası

Ziraat Bankası binası Hükümet Konağı'nın batısında, İplikçi Cami'nin doğusunda yer almaktadır (Şekil 6.44.). Kayalı Park'a cephesi olan yapının mimarı bilinmemektedir. Yapının yerinde önceden 1770 yılında yapılmış olan Yağmuroğlu Medresesi yer almaktadır. 1926 yılında yapımına başlanıp 1928 yılında bitirilmiştir (Şekil 6.45.). Yapı I. Ulusal Mimarlık Akımı izleri taşımaktadır (Yılmaz M. , 2024).

---

⁸ Konya Belediye Başkanı Şevki Ergün tarafından Sümerbank'ta Mühendis Memduh Bey'e verilmiş Konya Hatırası albümü, 01.06.1938.

Şekil 6.44. Ziraat Bankası (URL 15).

Şekil 6.45. Ziraat Bankası Binası, (URL 19).

6.6.10. İş Bankası Binası

Karatay ilçesi Mevlâna Caddesi'nde bulunan yapı 1951 yılında Mimar Arif Hikmet Holtay tarafından inşa edilmiştir (Şekil 6.46.). İkinci Ulusal Mimarlık dönemi

yapısı olan bina, Mevlâna Caddesi üzerindeki ana kütleden farklılaşarak yola doğru taşan kolonatlı çıkmalara sahiptir. Büyük kapılı ve kolonatlı girişi, tekrar eden pencereleri, kemerli açıklıkları ve taş kaplaması ile dönemin özelliklerini taşımaktadır. 1954-1955 yıllarında Alaeddin tepesinden bakıldığında yol aksından kesintisiz bir şekilde Mevlâna Türbesi'nin görülmesi amaçlandığından, kolonatlı girişin yola taşması ve net görüşü engellediği gerekçesiyle yapı 1986 yılında yıkılmıştır (Çınar & Erdoğan, 2021).

Şekil 6.46. İş Bankası Binası Sol Arkada Görülen Yapı, (URL 20).

Yapının temelinin 1949 yılında atıldığı 09.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-98 sayılı gazetenin 1. ve 2. sayfasında yer alan haberde şu şekilde ifade edilmiştir:

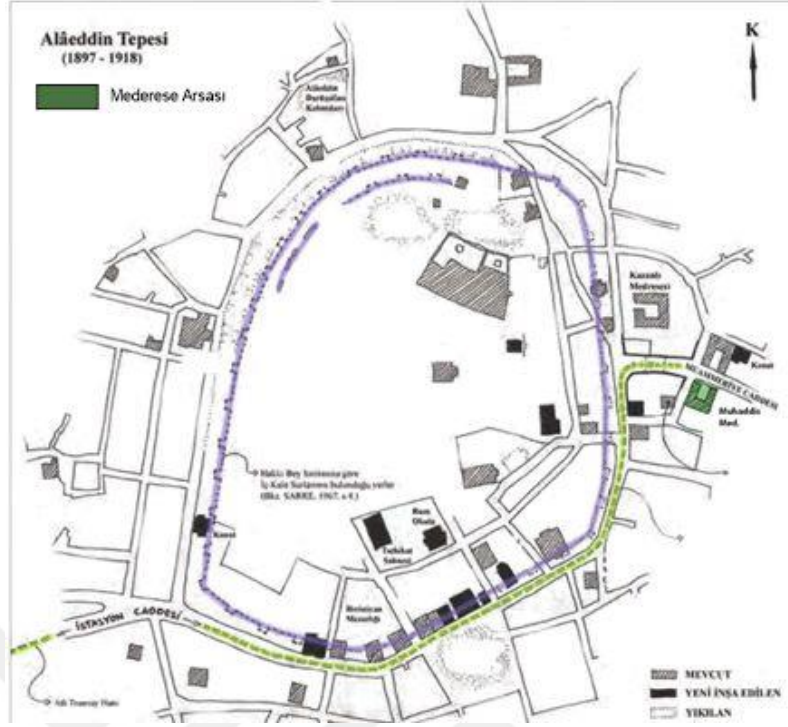
(...) Dün Valimiz Şefik Refik Soyer'in temiz ve uğurlu eliyle attığı temellerin üzerinde her gün biraz daha süratle yükselecek olan İş Bankası Konya Şubesi yeni binası Konya'mız kadar güzel ve Konyalı kadar temiz ve metin olacaktır... Konya'mızın Ziraat Banka'sından sonra ikinci banka binası olarak 400 000 lira sarfiye yapılacak İş Bankası'nın temeli dün saat 10'da atıldı. Bu banka müteahhit Abidin Mortaş'a ihale edilmiş, idari ve teknik işlerini genç hemşehrimiz yüksek mühendis Fakih Özlen ve inşaat kontrollüğünü de yüksek mimarlarımızdan Ümit Öcek yüklenmiştir. Vali konuşmasında (...) Konya'nın gelişmesi yönünden büyük bir ehemmiyeti ve bilhassa şehir imar planına göre açılmakta olan yeni caddenin bel kemiği noktasında caddenin ikmaline kuvvetli bir işaret olduğu, bu gibi hayırlı ve önemli, milli işlere başarılar dileyerek ilk harcı temele koymuştur (İş Bankası Temeli Törenle Atıldı, 1949).

6.6.11. Tekel (İnhisarlar) Binası

Şükran Mahallesi, Mevlâna Caddesi (Hükümet Bulvarı) Yusuf Şar Konağı'nın arkasında yer alan yapı Tekel Genel Müdürlüğü'nün 1930'lu yıllarda genişleme çalışmalarının bir sonucu olarak Mimar Nihat tarafından projelendirilmiştir (Şekil 6.47.). Ancak görevinden ayrılması sonucunda görevi devralan Mimar Tahir Tuğ tarafından projenin yeni ihtiyaçları da eklenerek 1935 yılında proje tamamlanmıştır (Şekil 6.49). Ankara Kubiği üslubunda inşa edilen yapı, iş yeri olarak yapılan yapının resmi kurum olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Yapı inşa edilmeden önce yapının yerinde Nalıncı Baba Türbesi ve Mescidi ile Muhaddiszade Medresesi yer almaktadır (Şekil 6.48.), (Semerci, 2021).

Şekil 6.47. Tekel Binası'nın Konumu, (URL 16).

Şekil 6.48. Yapı Yapılmadan Önce Muhaddiszade Medresesi (Önge, 2015)'den alınıp tarafımdan işlenmiştir.

Şekil 6.49. Tekel İnhisarlar Binası, (Salt Araştırma Arşivi).⁹

⁹ Konya Belediye Başkanı Şevki Ergün tarafından Sümerbank'ta Mühendis Memduh Bey'e verilmiş Konya Hatırası albümü, 01.06.1938.

6.6.12. DSİ 4. Bölge Müdürlüğü Binası

Yapı, İstasyon Caddesi'nde, Atatürk Anıtı'nın güney doğusunda yer almaktadır (Şekil 6.52.). 1954 yılında inşa edilen yapının inşa edilmeden önce yerinde Kurtuluş İlkokulu ve ambar olarak kullanılan yapılar yer almaktadır (Şekil Şekil 6.50. & 6.51.). İlk olarak alanda müdürlük binası, sonrasında iki katlı müdür lojmanları ve müstakil lojmanlar inşa edilmiştir (Şekil 6.53.). Daha sonra ihtiyaca göre alanda eklemeler yapılmıştır (Korkmaz, 2021).

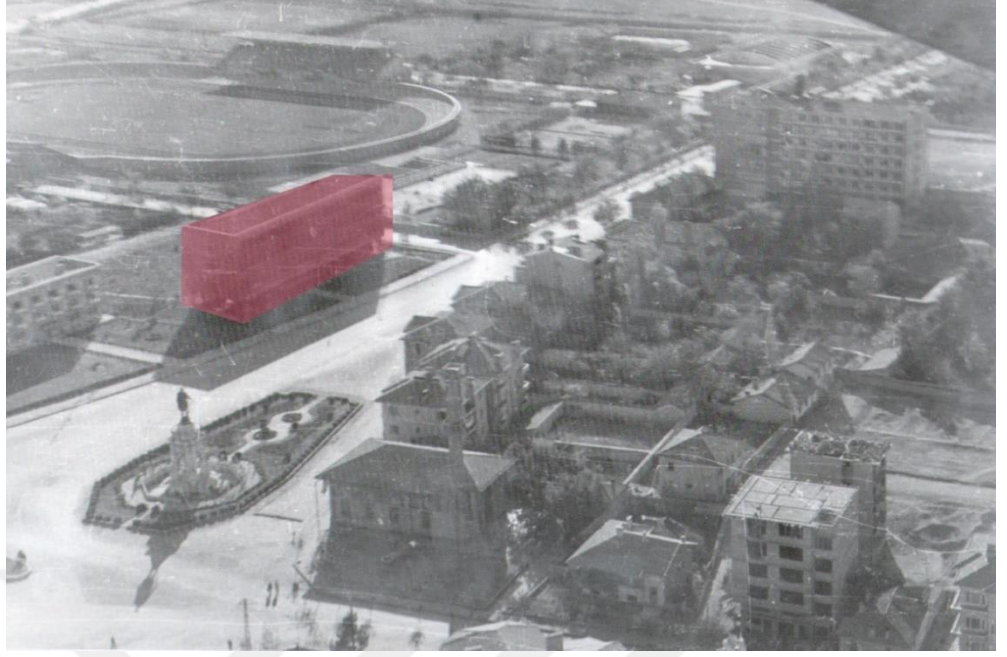
Şekil 6.50. 1951 Yılı, DSİ Binası'nın Yapılmadan Önceki Alan ve Alanda Görülen Yapılar, (URL 16).

Şekil 6.51. DSİ Binası Yapılmadan Önce Alanda Görülen Kurtuluş İlkokulu 1930'lu Yılların Başı, (URL 25).

Şekil 6.52. 1958 Yılı, DSİ Binası ve Lojman Yapıları (URL 16).

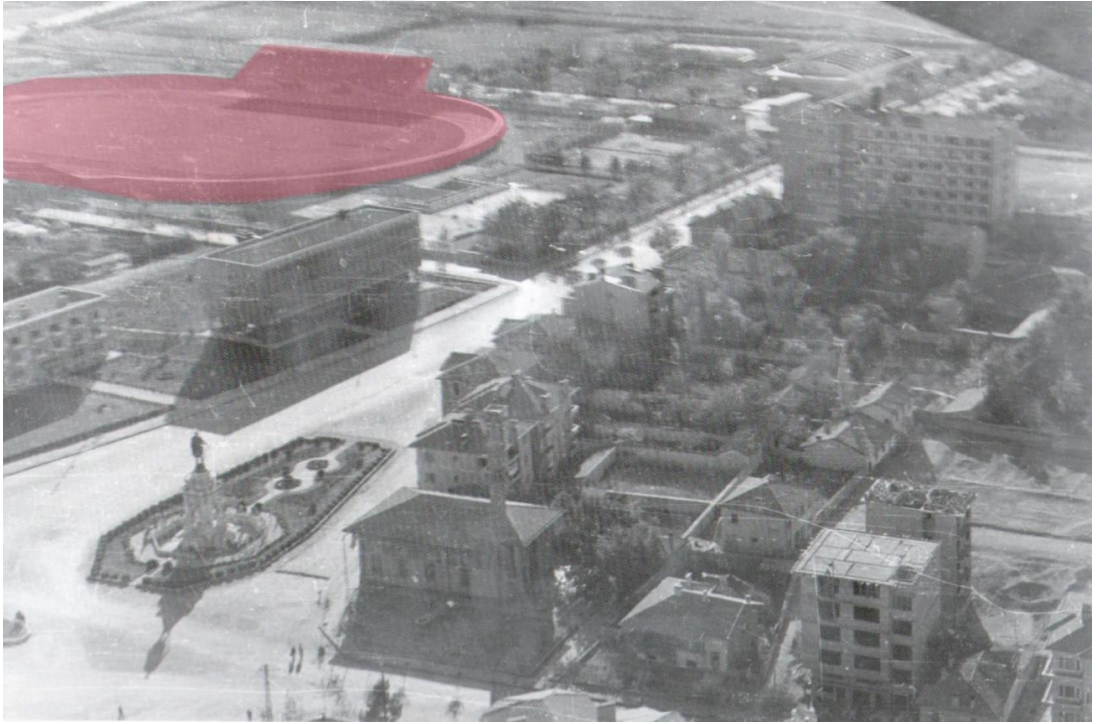
Şekil 6.53. DSİ Binası, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8036).

6.6.13. Konya Atatürk Stadyumu

Konya Atatürk Stadyumu, İstasyon Caddesi üzerinde, kent merkezinin yaklaşık 1 km güneybatısında yer almaktadır (Şekil 6.54.). İstasyon Caddesi'nde girişi bulunan yapının 1949 yılında temeli atılmış, 1950 yılında hizmete başlamış ve 1952 yılında resmi açılış töreni yapılmıştır (Şekil 6.55.). Bununla ilgili olarak 24.06.1950 tarihli Yeni Konya 2-381 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: *“Balkanların ve Türkiye'nin ilk velodromuna Konya'mız kavuşmuştur. Açılış töreni çarşamba günü yapılacaktır. Bu münasebetle Bayındırlık bakanı Fahri Belen Konya milletvekilleri ve beden terbiyesi müdürü açılıшта bulunmak üzere şehrimize gelecektir.”* şeklindeki haberde görülmektedir (Velodrom Çarşamba Günü Açılıyor, 1950).

Şekil 6.54. 1941-1955 Yılında Yapılmış Olan Stadyum Binası, (URL 16).

Şekil 6.55. Konya Atatürk Stadyumu, (Koyunoğlu Müzesi Arşivi, Resim: 8036).

Yapının en önemli özelliklerinden birisi döneminde Balıkesir Stadyumu ile birlikte Türkiye’de velodromu olan ilk stadyum olmasıdır. 09.12.1949 tarihli Yeni

Konya 1-185 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan habere göre: “Konya stadındaki velodrom inşaatının beton kaplaması da ihale edilmiştir. Hava müsait giderse hemen işe başlanacaktır.” bu durumu destekler niteliktedir (Konya Stadı Velodromu, 1949). Yine 22.12.1949 tarihli Yeni Konya gazetesinin 2. sayfasında yer alan: “Beden Terbiyesi Başkanlığına ait 19 Mayıs Futbol sahasının çimi, Mart bidayetinde ekilmek üzere toprak tesviye ve gübreleme işlerine başlanmıştır. Veledrom inşaatı başlamış bulunan sahanın Mayıs nihayetinde hem mükemmel bir bisiklet koşu pisti hem de çimlenmiş bir saha olarak gençliğe açılacağı bildirilmiştir.” haberde velodromun ihalesinin bitip inşaatına başlandığı ve çimlerinin ekildiği görülmektedir (Şehir Haberleri, 1949).

Stadyuma yapılan girişimler sayesinde, zamanla yapı içerisinde birçok branşı barındıran bir spor kompleksi halini almıştır. Yapıya farklı branşlar dışında kapalı tribün de yapıldığı 18.05.1954 tarihli Yeni Konya 6-1670 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: “Konya kapalı tribünü 19 Mayıs 1954’ te açılacaktır (...) Biz gidiyoruz gençler mekân sizindir. Tahassurla tasavvur olunduğu gibi barının, çalışın, kazanın ve size yapılan hediyenin kadrini bilerek onu muhafaza edin. Tribünününüz hayırlı olsun.” şeklindeki haberde açıkça görülmektedir (Konya Kapalı Tribünü, 1954). Zaman içerisinde çeşitli isimler alan ve çeşitli kurumlar tarafından kullanılan yapı, 2018 yılında Millet Bahçesi’nin yapılmasına karar verilerek yıkılmıştır. Sadece yapının ana giriş kapısı olan tarihi kemer korunmuştur (Korumaz, 2021).

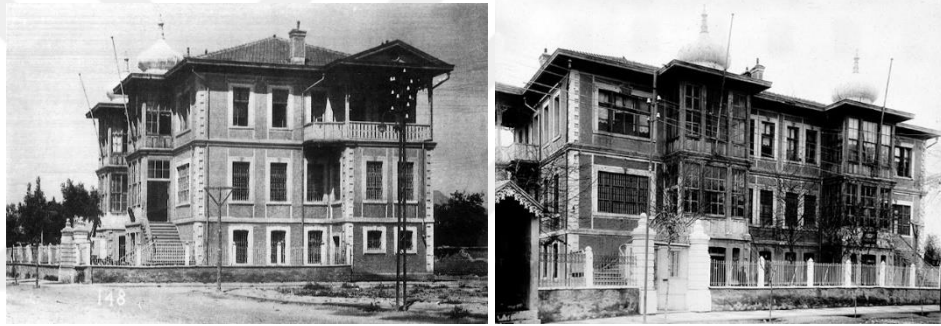
6.7. Eğitim Yapıları

Tanzimata gelene kadar, ilköğretimi yapan mektepler ve yüksek okul vazifesi yapan medreseler tamamen ulemanın elindedir. Medreselerin, batının modern eğitim yapısı karşısında zayıf kalması nedeniyle III. Selim eğitim teşkilatında yeni bir düzenleme yapılması gerektiğini düşünmüş ve ilk olarak askeri teknik okulların açılmasını kararlaştırılmıştır. II. Mahmut Dönemi’nde ise milli eğitime önem verilmiş, medrese teşkilatına dokunulmaksızın batı eğitim prensipleri alınmaya başlanmıştır. 1856 Tanzimat Fermanı ile de yeni düzenlemelere devam edilmiştir. Konya’da da bu dönemden başlayarak 1908 yıllarına kadar eğitim adına gelişmeler yaşanmıştır. Ancak eğitim ve öğretimin esas yapısı Cumhuriyet Dönemi’nde kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim teşkilatında yeni modern gelişmeler ve kültür inkılapları yaşanmıştır. Buna bağlamda medreseler kapanmış, yeni ilkokullar açılmış, eğitim süresi

5 yıl olarak tespit edilmiş, pozitif bilim anlayışı benimsenmiş, halkın aydın olarak yetişmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Konya’da bulunan okulların eğitim sistemi değiştirilmiş, bazı okullar yeni yapılan okullara taşınmıştır (Önder, 1952).

6.7.1. Kız Orta Okulu Binası (Olgunlaşma Enstitüsü)

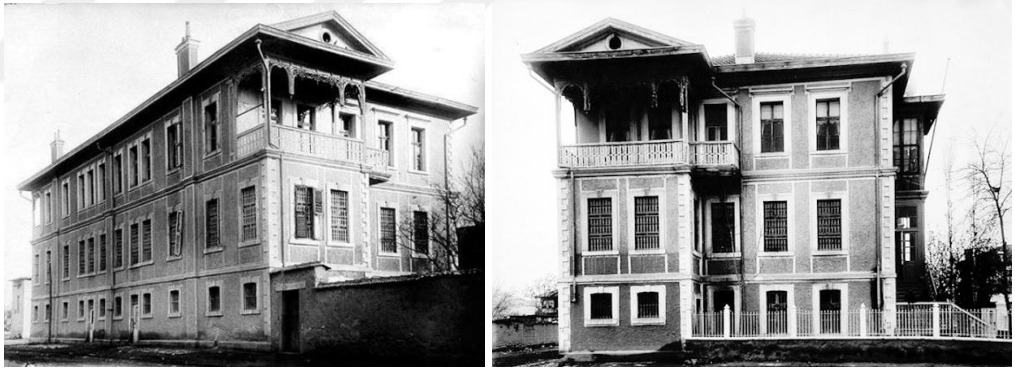
Osmanlı Dönemi’nde farklı kamu hizmetleri için kullanılan yapı, Cumhuriyet Dönemi’nde ise 1924-1941 yılları arasında II. Ordu Müfettişliği, 1947 yılına kadar VI. Ordu Komutanlığı, 1948 yılında da Menzil Müfettişliği binası olarak kullanılmıştır (Şekil 6.56. & Şekil 6.57. & Şekil 6.58.). Yapı XX. yüzyıl sivil mimarlık örneği olarak inşa edilmiştir (Çelik, 2019).

Şekil 6.56. Olgunlaşma Enstitüsü Binası Zafer Meydanı Cephesi ve İstasyon Caddesi Yönü, (URL 8).

Şekil 6.57. Olgunlaşma Enstitüsü'nun Konumu, (URL 16).

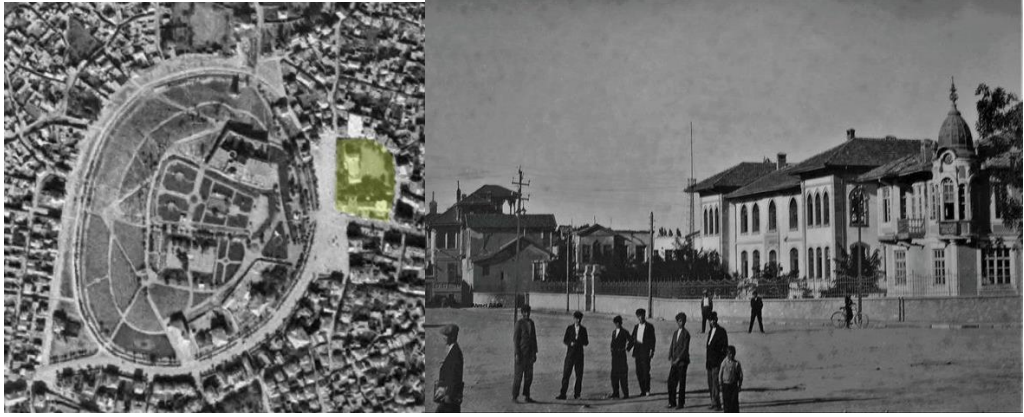

Şekil 6.58. Konya Olgunlaşma Enstitüsü, (URL 8).

6.7.2. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu

Cumhuriyetin ilanıyla şehirde başlayan imar çalışmaları sonucunda, Alaeddin Tepesi'nin doğusunda bulunan Kazanlı ve Ataiye Medreseleri 1926 yılında yolların yapımına bağlı olarak yıkılmıştır. Yıkılan bu yapıların yerine 1927 yılında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu yapılmıştır (Şekil 6.59. & Şekil 6.60.). Döneminin en büyük okulu olan yapı, Konya Valisi Mehmet İzzet Bey tarafından yaptırılmıştır. 1927-1928 yılında faaliyete başlayan okul Alman menşeli Lenc şirketi (Alman Leno Şirketi) tarafından

inşa edilmiştir. Yapı günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Uz, 2015), (Önge, 2015), (Odabaşı, 1998).

Şekil 6.59. & Şekil 6.60. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu Konumu (1951), (URL 16)- Okul Yapısı, (URL 8).

6.7.3. İsmet Paşa İlkokulu

İstanbul Caddesi üzerinde yer alan yapı, 1926 yılında Vali Mehmet İzzet Bey tarafından inşa edilmiştir. Önceden okulun yerinde Feyziye (Kavaklı) Medresesi yer almaktadır. Bu medrese 1877 yılında inşa edilmiştir. Okulun güneydoğusunda bir de mescit yer almaktadır ancak bu mescit okulun bahçesinde kalmaktadır. Okul, Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu'nu da yapmış olan Alman firması tarafından yapılmıştır. 1945 yılına kadar İsmet İnönü İlkokulu ismiyle eğitimini sürdüren yapı, 1945 yılı sonrası Kız Sanat Enstitüsü'ne tahsis edilmiştir. 1961 yılında enstitünün kendi binasına taşınması ile İsmet Paşa İlkokulu adını almıştır (Şekil 6.61.), (Öner, 2019). Okulun 1949'lu yıllarda tadilatının yapıldığı 03.11.1949 tarihli Yeni Konya 149-1 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre *“İsmetpaşa ilkokulununun 943 lira keşif bedelli tamirata yapılacaktır. Gazi ilkokulununun kapısına donanma elektrik tertibatının yaptırılması kararlaştırılmıştır.”* haberde yapıya, Kız Sanat Enstitüsü'ne tahsis edildiği dönemlerde tadilat yapılmak istendiği görülmektedir (Şehir Haberleri, 1949).

Şekil 6.61. İsmet Paşa İlkokulu Konumu (1951) ve Okul Yapısı, (URL 16), (Öner, 2019).

6.8. Tarihi Eser Koruma ve Tespit Çalışmaları

İlk olarak Osmanlı Dönemi'nde başlayan müze çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş, Osmanlı Dönemi'nde Konya İdadisi'nin bahçesine inşa edilen müze yapısına, 1924 yılında ek bina yapılmıştır. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla Mevlâna Dergâhı 1926 yılında müzeye çevrilir. 2 Mart 1927 yılında "Asar-ı Atika Müzesi" olarak açılışı yapılan yapının, 1953 yılında İplikçi Camii'ne nakledilmesi üzerine diğer yapının adı "Mevlâna Müzesi" olarak değiştirilir. 1960 yılında İplikçi Cami'nin ibadete açılmasıyla Mevlâna Dergâhı'nın avlusuna tekrar taşınan eserler 1962 yılında Arkeoloji Müzesi'ne nakledilmiştir (Muşmal, 2011). Bu durumla ilgili olarak 25.03.1960 tarihli Yeni Konya 3804-12 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan habere göre "*İplikçi Camii, bugün ibadete açılacaktır. 1938 yılında restorasyonu yapılmış ve 1946 yılında klasik müze olarak kullanılmaya başlanmıştır. Açılışa istinaden bir tören düzenlenmiştir.*" Bu haber yukarıdaki bilgileri destekler niteliktedir (İplikçi Cami Cuma Günü İbadete Açılıyor, 1960).

Cumhuriyet Dönemi'nde tarihi yapılarda koruma amaçlı çalışmalar yapıldığı görülmektedir, (Odabaşı, 1998). Atatürk, Konya'yı ziyaretlerinden birinde Alaeddin Tepesi'ndeki ve çevresindeki tarihi yapıların onarılmasını istemiş ve 1937 yıllarında İnceminare ve Karatay Medreseleri tadilata girmiştir. Alaeddin camisi ise ancak 1945 yılında onarılabilmektedir (Önge, 2015). Bu koruma çalışmaları gazetelere de konu olmuştur. 09.01.1931 tarihli Babalık 3492 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre: "*Lise karşısındaki spor sahasının duvarlarının bazı kısımları yıkıktı. Bu mahallenin tamirine başlanılmıştır. Maarif vekaletince şehrimizde mevcut Asar-i Atika*

ve medeniyetin tamiri takarrur ettiği malumdur. Bu eserlerin tamiratına devam edilmektedir. Tamir gören yapılar arasında Alaeddin cami de yer almaktadır.” şeklindeki haberde açıkça görülmektedir (Tamirat, 1931).

01.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-90 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre İplikçi ve Alaeddin Cami'nin tamirâtı için açılan ihalenin Mütcaahhit Rifat Oturanç'a verildiği görülmektedir. “Camilerin onarımını yapmaya karar veren Mütcaahhit Rifat Oturanç'a ihalesi yapılmış ve ödenek yollanmıştır.” şeklinde haberlere konu olması tarihi yapılarla Cumhuriyet Dönemi'nde önem verildiğini göstermektedir. (İplikçi ve Alaeddin Camilerin Tamiri, 1949). Yine Alaeddin Cami'nin onarımını için 24.11.1949 tarihli Yeni Konya 1-170 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: “Alaeddin Caminin esaslı suretle tamirine hızla devam edilmektedir. Doğu ve güneyin yarı kısmı duvarlarının inşaatı tamamlanarak batı ve güneyden ikinci kısım ve dam tamirine devam edilmektedir.” haberde belirli bölümlerinin 1949 yılında tamamlandığı görülmektedir (Şehir Haberleri, 1949).

Cumhuriyet Dönemi'nde tarihi yapıların korunmasına önem verilerek harap olmuş yapıların onarılması isteği, çıkan gazete haberlerine konu olmuş restorasyon çalışmalarının ilerleyen yıllarda da devam ettiği görülmüştür. 28.08.1950 tarihli Yeni Konya 2-443 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haberde: “Abdülümün Mescidi yıkılmak üzere. Mescidin kubbeleri temelleri harap olmuş vaziyette, derhal tedbir alınmazsa birkaç gün içinde yıkılacak. İstasyon Caddesi kolordu müfettişliği karşısında zevk sinemasına nazır kubbeli küçük bir mescittir.” bu durum açıkça görülmektedir (Eski Eser Perişanlığı, 1950).

Yine 01.05.1951 tarihli Yeni Konya 2-682 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: “Yurdumuzun muhtelif bölgelerinde bulunan tarihi eserlerin korunması için Mimar Sedat Hakkı Eldem'in başkanlığında bir heyet teşkil edilmiştir. Bu heyet yurt gezilerine çıkıp yapıları tespit edecek ve yapılar sırayla restore edilecektir.” haberde restorasyon çalışmalarına önem verildiği ve tarihi eserlerin tespiti için heyet kurulduğu açık bir şekilde görülmektedir (Tarihi Eserler Restore Edilecek, (1951).

6.8.1. Yusuf Ağa Kütüphanesi

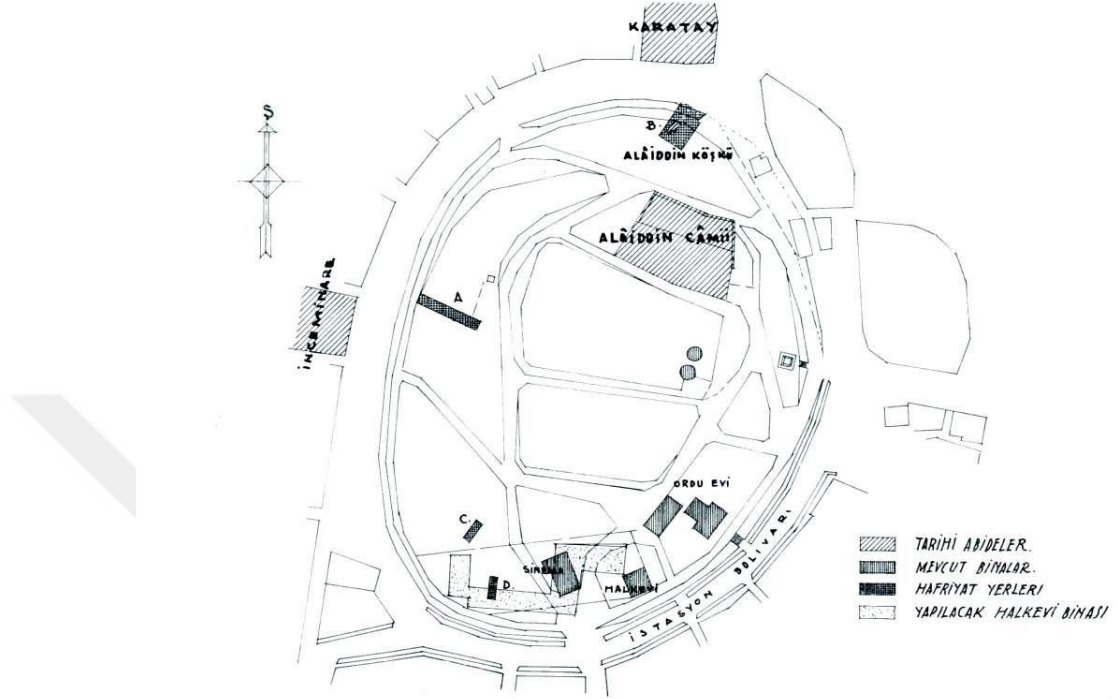
Mevlâna Külliyesi ve Sultan Selim Camii'nin yanında yer alan kütüphane, 1795 tarihinde inşa edilmiştir (Şekil 6.62.). Konya'da kütüphane olarak yapıp günümüze kadar gelen tek yapıdır. 1927 yılında Mevlâna Müzesi Kitaplığı ile birleştirilmiştir. Günümüzde restore edilen yapı halen kütüphane olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.63.). Ayrıca burada bulunan Yusuf Ağa Medresesi de yine yol çalışmaları yapılırken yıkılmıştır (Uz, 2015).

Şekil 6.62 & Şekil 6.63. Yapının 1955 Yılı Konumu, (Konya Kültür Envanteri), Sağda Kütüphane Binası, (URL 22).

6.8.2. Kazı Çalışması

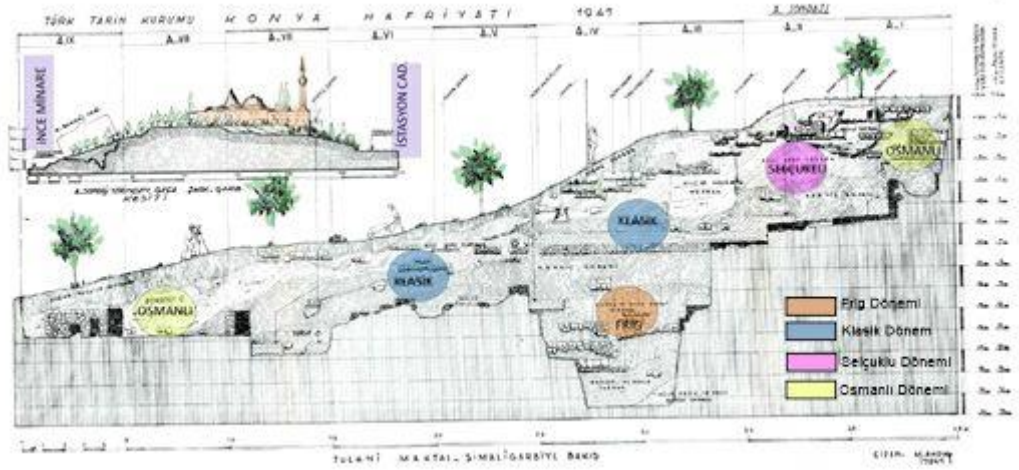
Tepede 1941 yılında yapılan kazılar, haziran ve temmuz ayında yapılmıştır. Kazıda yapılan tespitlere göre, bu höyük kuzeyden güneye 450, batıya 350 metre uzunluğu olan ve 20 metre yüksekliğe sahip bir tepedir. Kazı yapılırken tepede eski eser kalıntıları, eski sarayın bir duvar parçası, Alaeddin Cami ve Türbesi bulunmaktadır. Bu yapılar Osmanlı Dönemi yapıları ile çevrelenmiştir.

Şekil 6.64. 1941 Alaeddin Tepesi Kazılarında Elde Edilen Verilerden Çıkarılan Vaziyet Planı, (Akok, 1975).

Tepenin kuzey ve batı kesimlerinde iç kale surlarının duvarları yer almaktadır. Yeni yapı tesisi olarak da kısmen güney eteklerinde Orduevi, Halk Evi ve Özel İdareye ait olan sinema binası yer almaktadır. Höyüğün orta kısmında bir kısmı toprak içerisinde bulunan su tesisi ve depoları yer almaktadır (Şekil6.64.). Yüzeyde 9 metrelik derinlikte Osmanlı Dönemi yapılarının temel sınırlarına rastlanılmıştır (Akok, 1975).

Bu yapı kalıntıları doğuda 7 batıda ise 16 metreye varan derinliklerde bulunmaktadır. Kazının üstten ikinci yerleşmesi olarak Selçuklu yerleşmeleri görülür ve bu yerleşmelere belli bölümlerde 8 metre ile 10 metre derinlikte rastlanmıştır. Daha sonraki katmanlarda ise Bizans, Roma, Geç ve Erken Helenistik çağa ait kalıntılara rastlanmıştır, eski dönem kalıntılarında yer yer 10.5 ila 14 metre derinliklerde rastlanmıştır. 14,5-17,5 metrede Frig çağı kalıntıları ve daha derinliklerde ise M.Ö. 2000 yıllarına kadar giden çanak-çömlek kalıntılarında rastlanmıştır (Şekil6.65.), (Akok, 1975).

Şekil 6.65. 1941 yılı Alaeddin Tepesi'nde yapılan kazılar sonucu elde edilen verilerin kesiti, (Akok,1975).

6.9. Ticaret Alanları

Tarihi süreç içerisinde ticaret yollarının güzergahı olan Konya çarşıları, geniş bir alana yayılmıştır. Selçuklu-Osmanlı Dönemi'nde kısmen aynı bölgede kalmış ve aynı merkezde gelişme göstermiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra da kısmen aynı alanda kalmıştır. Konya çarşısının mekânsal organizasyonunu oluşturan çarşılar, çevresinde konaklama yapıları ve bedesten yapılarıyla birlikte kurulmuş; yangın, kente yapılan müdahaleler ve düzenlemeler sonucunda değişikliğe uğramıştır. Ancak 1950'li yıllara kadar fiziksel özelliklerini, mekân organizasyonu yapılanmasında sürdürmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde ticari alanlarda mekânsal ve hizmet açısından değişimler yaşanmış, dönemlerine göre yeni ticaret işlevleri yer almıştır. Çarşı alanı genellikle İstanbul Caddesi, Tefikiye Caddesi ve 1950'lerde önem kazanan Türbe Caddesi üzerinde gelişmiştir (Uysal, 2010). Bu bağlamda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde bakıldığında, ticari alanların bulunduğu bölgelerde iyileştirme çalışmalarının yapıldığı, yeni çarşı ve pazar alanlarının inşa edildiği görülmüştür. Bu çalışmalardan birisi Konya'nın ilk belediye başkanı olan Kazım Gürel döneminde 1923-1927 yılları arasında buğday pazarının doğusuna buğday deposu yapılmasıdır. (Doğan M. S., 2018), (Odabaşı, 1998). Bu civardaki yapılarla alakalı olarak 24.08.1949 tarihli Yeni Konya 3-82 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: *"Buğday pazarının etrafında Ticaret ve*

zahire borsası vardır. Etrafında dükkanlar çevrili ve değerli bir alandır. Buğdayların döküldüğü zeminin toprak olmasından dolayı şikâyet edilmiş düzeltilmesi talep edilmiştir.” haberde tarımsal ürünlerin korunması için de çalışmalar yapıldığı görülmektedir. (Duyduk, Gördük, Düşündük, 1949).

Bir dönem Sahip Ata Caddesi'nden Karaman Caddesi'ne uzanan alanda sağlı sollu olarak Hakimiyeti Milliye İlkokuluna kadar mezar alanıyken, 1940'lı yılların başında kaldırılarak bugünkü Melike Hatun Çarşısı'nın bulunduğu alana Kadınlar Pazarı inşa edilmiştir. Sultan Selim Cami önünde açık pazar şeklinde kurulan Kadınlar Pazarı'nın buraya taşınacağı 10.07.1930 tarihli Babalık 3343 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre aşağıdaki şekildedir:

Uzun süredir inşasına devam edilen Sebze Hali tamamlanmış, Kayıklı Kahve civarında ve Keçeciler Sokağı'nın arkasında bulunan arsaya belediyece 50 dükkân yaptırılmıştır. Burası tanzim edilerek Sebze Hali haline getirilmiştir. Sultan Selim civarında gayri sıhhi vaziyette duran Kadınlar Pazarı bu arsaya nakledilecektir. İnşa edilen dükkanlara esnaf şimdiden fazla rağbet göstermektedir. İnşa edilen dükkanlar, talip olan esnafa kanuni usullerle, takdir ve tayin edilen fiyatlarla kiraya verilecektir (Sebze Hali, 1930).

Sebze halinin Saman Pazarı arkasındaki metruk mezarlık alanına yaptırıldığı yine 30.07.1930 tarihli Babalık 3359 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan habere göre:

Saman pazarının arkasında metruk mezarlık arasına belediyece yaptırılan sebze halinin inşaatı hitam bulmuştur Sebze pazarı, Sultan Selim caminin cenup tarafındaki kütüphane medresesi arasından belediyece yaptırılan sebze halinin inşaatı hitam bulunmuştur (belediyece yaptırılan sebze haline taşınmıştır). Halde ön tarafları açık 53 dükkân bir çeşme ve bir de aptesane yaptırıldığı gibi üç caddeye de ayrı yarı üç kapı yapılmıştır. Sebze pazarının kalkacağı mezkûr medrese arasında Evkaf miriyetince asri ve muntazam bir park yaptırılacak ve o semtin umranına ve bilhassa camii şerifin cenup kısmının açılmasına hizmet edilecektir, Evkaf müdirimiz Yusuf Ziya beyin bir an evvel hizmetlerine intizar etmekteyiz (Sebze Pazarı Naklediliyor, 1930).

Bu habere göre anlaşıldığı üzere ayrıca Sultan Selim Camii önündeki alanın da park alanı olarak planlandığı açıkça görülmektedir. İmaretin yıkılmasından sonra bu alanın park ve günümüzde meydana dönüşmesi 1930'lu yıllarda başlamıştır.

6.9.1. Muhacir Pazarı

Gazialeşah, Şekerfuruş, Cedidiye Mahalleleri, Balkan Savaşları ile göç alan mahallelerden oluşmaktadır. 1924 yılı mübadele sonrasında da burada özellikle

Gazialemşah, Şekerfuruş Mahalle'lerini terk eden Rumların yerine Selanik göçmenleri ve Romanlar yerleştirilmiştir ve bu kişiler muhacir olarak adlandırılmıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise bugünkü polis karakolunun bulunduğu alanda bir Pazar kurulmaya başlanmıştır. Bu pazar alanına 'Muhacir Pazarı' adı verilmiştir. 1945 yılına kadar Zindankale çukurlarının doldurulduğu alanda kurulan Pazar, 1960'lı yıllara kadar bu alanda kurulmuş, bu tarihten sonra da bugünkü yerine taşınmıştır (Uz, 2015).

6.9.2. İrfaniye Çarşısı

Yapı, Şerafeddin Camii'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 6.66. & Şekil 6.67). Önceden yerinde 1810-1822 tarihleri arasında yaptırılmış olan İrfaniye (Furkani) Medresesi bulunmaktadır. Medrese arsası üzerinde sekiz adet dükkân yer almaktadır. Medrese ve dükkânlar 1929 yılında yıkıldıktan sonra yerine İrfaniye Çarşısı yapılmıştır (Şekil 6.68.). Çarşıda 12 dükkân ve üst katında Konya Müftülüğü ile Vakıflar Müdürlüğü yer almaktadır. Bu çarşı da 1952 yılında yıkılarak yerine bugünkü Vakıflar İşhanı yapılmıştır (Şekil 6.69.), (Uz, 2015).

Şekil 6.66. & Şekil 6.67 1951 ve 1955 Yılı Yapının Konumu, (URL 16).

Şekil 6.68. Şerafeddin Cami'nin Sağında Kalan Yapı İrfaniye Çarşısıdır, (URL 9).

Şekil 6.69. Konya Vakıflar İşhanı Binası, (URL 23).

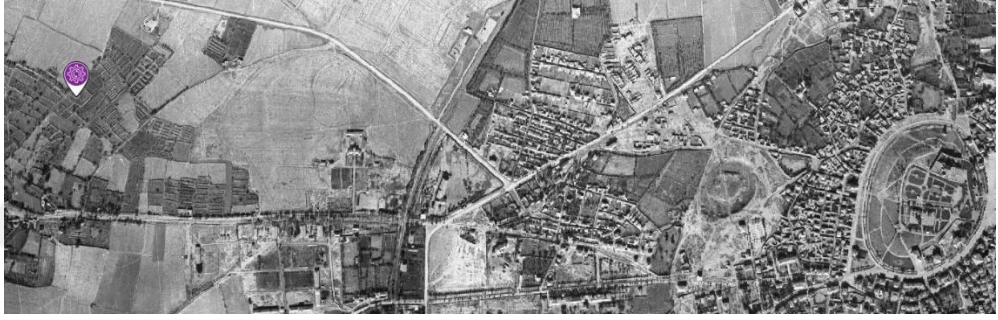
6.9.3. Konya Şeker Fabrikası Ana Üretim Binası

Konya'da şeker fabrikası kurulması için ilk teşebbüs 1952 yılında yapılmıştır. Böylece Konya Şeker Sanayi ve Ticaret A.Ş. yine bu yılda Konyalı üreticiler ve sermaye sahiplerinin iş birliği sonucunda kurulmuştur. Yapının kuruluşuyla alakalı olarak 19.09.1954 tarihli Yeni Konya 7-1886 sayılı gazetenin 1. Sayfasında şu şekilde ifade edilmiştir:

Konya şeker fabrikası 10 milyon liralık bir şirketin malıdır. 18 Eylül 1953 günü temeli atılan fabrika 19 Eylül günü açılmış bulunmaktadır. Şeker fabrikası kullanılan cihazlar bakımından eski fabrikalara nazaran yenilik arz etmektedir. Fabrika günde 1800 ton pancar işleyecek ve 300 ton şeker istihsal edecek kapasitededir (Şeker Fabrikası Hakkında Bilgi, 1954).

Yer olarak Hoca Fakih Müftü mevkiinde bulunan Veteriner Aşı Serum İstasyonu'nun arkasındaki 564 dekarlık arazi üzerinde İsmail Paşa Değirmeni, tarla, bağ ve bahçelerinin bulunduğu arazi seçilmiş ve kamulaştırma çalışmaları yapılmıştır (Şekil 6.70.). Temeli 1953 tarihinde atılan yapı, 1954 yılında yapılan bir törenle açılmıştır (Şekil 6.71.). Yapının tasarımında ve inşasında Alman mimar ve mühendisler de yer almıştır. Bir üretim kompleksi olarak tasarlanan yapıda işçilerin sosyal yaşamları da düşünülmüş, peyzaj düzenlemesine önem verilmiş, komplekse yüzme havuzu da eklenmiştir (Şekil 6.72.), (Tulukçu & Ayas, 2021).

Şekil 6.70. Konya Şeker Fabrikası Konumu, (URL 16).

Şekil 6.71. Konya Şeker Fabrikası Konumu, 1951 yılında boş arazi olan alanda 1955 yılında yapılaşma izlenmektedir, (URL 16).

Şekil 6.72. Konya Şeker Fabrikası, (URL 15).

Yapının inşaatıyla alakalı olarak 03.01.1954 tarihli Yeni Konya 6-1634 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan haberde aşağıdaki ifadeler yer vermiştir:

Konya şeker fabrikası inşaatı evvelki gün gerek tüccarlarımıza ve gerekse D.P. Merkez ilçe kongresine gelen delegelere gösterilmiş ve fabrika sahası gezdirilerek alakalılar tarafından izahat verilmiştir (...) Fabrikaya ait malzeme İskenderun yolu ile gelmeye başlamış ve Alman teknisyenleri tarafından montajına başlanmıştır. Havanın muhalefetine rağmen fabrika süratle yükselmektedir ve Alman mütehassıslarının ifadelerine göre 15 Ağustos'ta çalışır vaziyette teslim edilecektir (Konya Şeker Fabrikası İnşaatı Eylül'de Bitiyor, 1954).

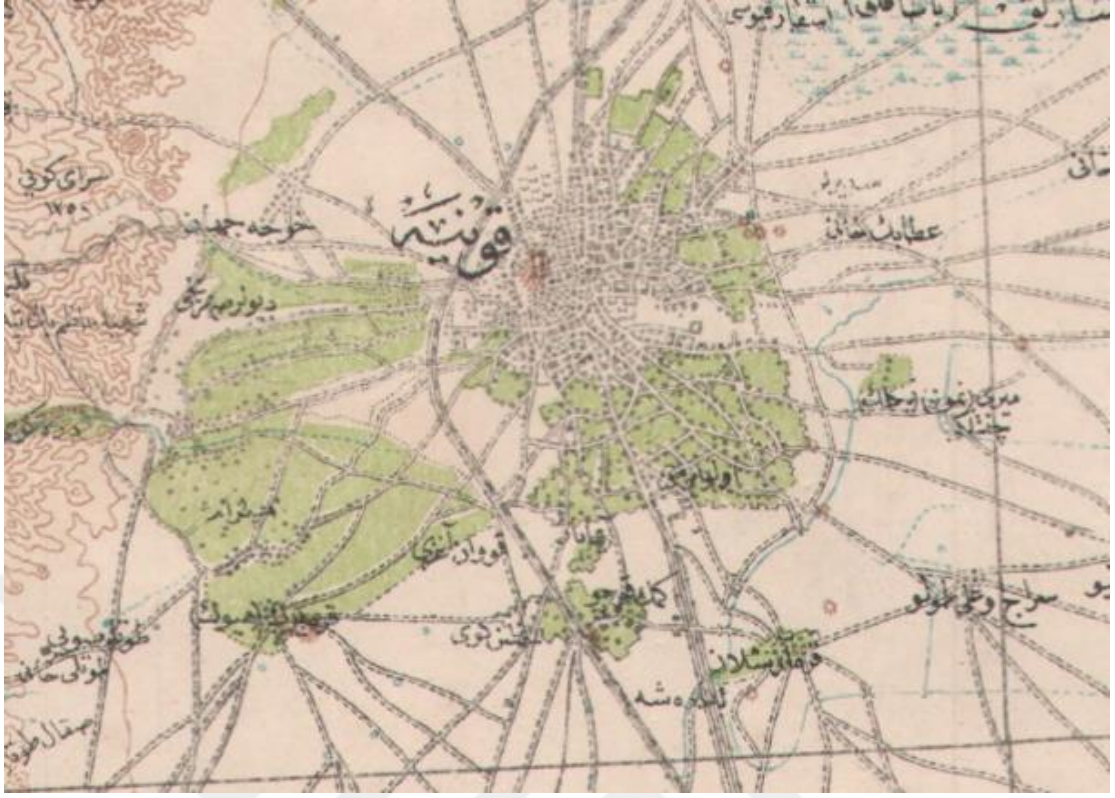
Yapının inşaatının süratle devam ettiği ve fabrikanın üretim için deneme imalatı yapmış olduğu 11.09.1954 tarihli Yeni Konya 7-1878 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan: *"Bu ay ortalarında işletmeye açılacak olan Konya Şeker Fabrikası dün ilk defa toz şekerin imal tecrübesini yapmış tecrübeler çok müsbet neticeler vermiştir. Fabrika ayrıca kesme şeker imaline de başlayacaktır."* şeklindeki haberde görülmektedir (Konya Şeker Fabrikası İlk Şeker Tecrübesini Yaptı, 1954).

6.10. Planlama Faaliyetleri

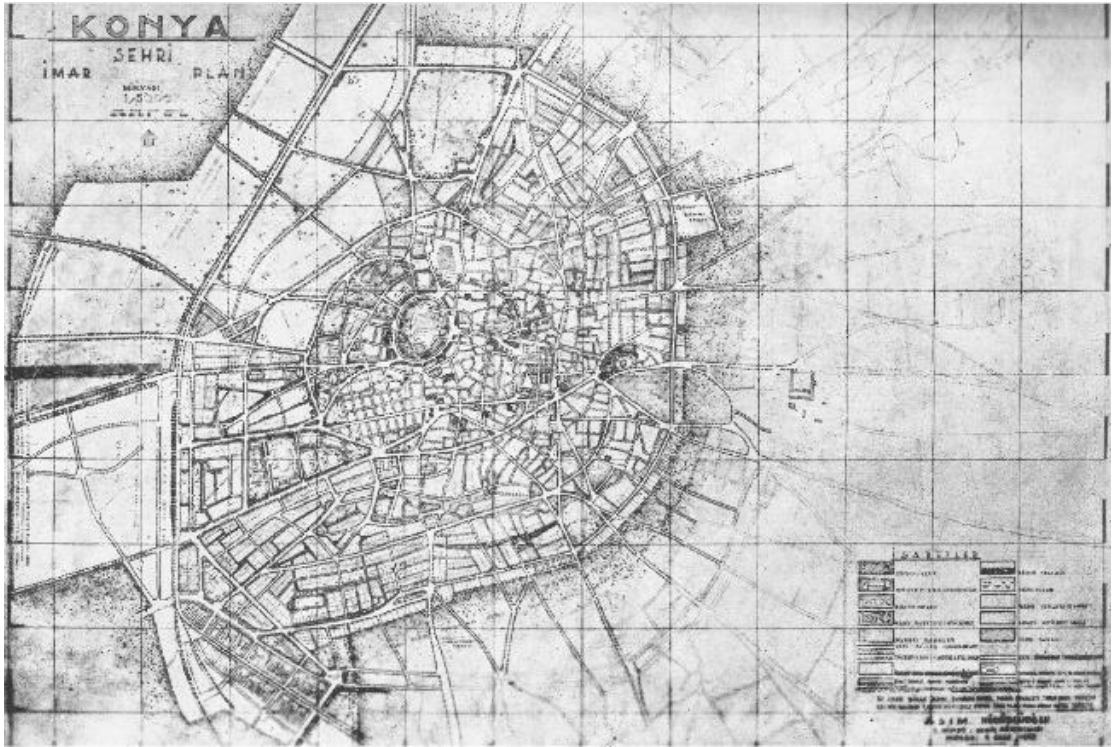
6.10.1. 1946 Planı

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle ülke genelinde sanayi, ticaret ve ekonomik alanda görülen gelişmeler sonucu, 1930 yılı itibariyle ülke genelinde imar çalışmaları başlamış, etüt çalışmaları yapılmıştır. 1933 yılında Konya kentinin etüt çalışmaları Mimar Şehabettin Uzluk tarafından yapılmıştır (Ter, 2002). Önge, Konya’da ilk planlamanın 1924 tarihinde Scarpa isimli bir plancıya yaptırıldığı ancak planın günümüze ulaşamaması nedeniyle hangi alanı kapsadığını ve hangi önerileri içerdiğinin bilinmediğini iddia etmektedir (Önge, 2018, s:8).

Konya için imar planı yapılması gerekliliği 1930’lu yıllarda başlasa da şehrin planlı gelişim süreci 1940 yılında olur. Böylece ilk planlama çalışması 1944 yılında Asım Kömürcüoğlu tarafından yapılmış ve 1946 yılında yürürlüğe girmiştir. 1946 yılında yapılan planlama ‘Güzel Kent’ yaklaşımı temel alınarak hazırlanmış ve 1/2000 ölçekli planlamada, 1965 yılı nüfusu 75.000 kişi olarak tahmin edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan imar planlarının mevcut oluşum üzerinden gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu mevcut yerleşimler, genellikle doğu, güney-doğu yönlüdür. Bunun temel nedenlerinden birisi kentte o dönemde tarımsal üretim biçiminin hâkim olması ve verimli tarım arazilerinin güney, güney-doğu yönünde yer almasıdır. Ancak 1946 planına baktığımızda kentsel gelişme alanının batı bölgesinde yer alan istasyon bölgesi olduğu görülmektedir. Bu yeni odakta, çevre yerleşmeler ve kentler ile bağlantı sağlayan, mal ve hizmet akışında dönemin en önemli ulaşım aracı olan demiryolu yer almaktadır (Yenice M. S., 2012). Aşağıda Fransız Ulusal Kütüphanesi’nden elde edilen 1926 Konya haritasında kentin doğu ve güney-doğu tarafında bulunan tarım arazileri ve o bölgede yoğunluk gösteren yapılaşma açıkça görülmektedir (Şekil 6.73.). Ancak 1946 yılı imar planına bakıldığında istasyona doğru yapılaşmanın olduğu yukarıdaki bilgileri destekler niteliktedir (Şekil 6.74.).

Şekil 6.73. Konya 1926 Haritası, (URL24).

Şekil 6.74. Konya 1946 İmar Planı (Önge, 2018, s:9).

Şekil 6.75. Konya 1946 İmar Planı. Resimler Tarafımdan İşlenmiştir Kaynak altlığı: (Önge, 2018), (Yenice M. S., 2012).

Genel olarak 1946 planında öncelikli hedef; sağlıklı ve denetimsiz biçimde oluşmuş kentsel düzenin denetim altına alınması, kent içi boşlukların ve anıtsal eserlerin yeniden düzenlenmesi şeklindedir (Şekil 6.75.). Asım Kömürçüoğlu'nun hazırlamış olduğu “1946 Yılı Planı Son İzah Raporu Hülasası”nda bu durum aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

Eskiden geçit resmi ve umumî merasim yeri olarak şehrin merkezinde Alâettin ile Hükümet köşesindeki boşlukta yapılmakta idi. Bu vaziyet iç ve Bayındırlık işleri şehircilik uzmanlarıyla birlikte tetkik olunarak neticede mevcut hükümet meydanındaki büyük ve çok elverişli geniş sahada tesbit olunmuş ve buna göre Cumhuriyet âbidesinin burada yapılarak büyük bir ulus alanı kabul edilmiş ve plânlar buna göre tanzim olunarak tasdik olunmuştur. Buna göre, eski meydandaki boşluğa şehir için bir tiyatro ve sinema yeri ve mukabiline de ehemmiyetlice herhangi bir şehir müessesesi yapılmak suretiyle Alâettin tepesi antresi ile hükümet bulvarının bu kısmı pek itina ile tanzim edilmiştir. Geçit resmi hükümet yanında ulus alam civarındaki geniş tutulan caddede yapılacaktır (Kömürçüoğlu, 1946).

Buna göre kentsel düzenleme kararları olduğu ve kentsel düzenlemeler ile oluşmuş kentsel boşluklara sosyal tesislerin yapılması ve anıt eserlerin düzenlenmesinin planlandığı görülmüştür.

Planda konut alanları için 534 ha alan ayrılmış, konut bölgeleri için kentin batı ve güney batı kesimi seçilmiştir. Geleneksel alanlarda yer alan organik kent biçimi görülürken kentsel gelişme alanı olan bölgelerde gridal olarak yeni bir yerleşim dokusu oluşmuştur. 1930-1945 yılları arasında şehirde artan nüfus nedeniyle mesken buhranı yaşandığı 02.03.1944 tarihli Babalık 6293 sayılı gazetenin 1. sayfasında yer alan

haberde: “Şehrimizde mesken buhranı artıyor. Daimî ve arızı nüfus çoğalışının büyük toprak sahibi müstahsillerin ev alışının ve nihayet mülk kıymetlerindeki yükselişlerin bunda amil olduğu şüphesizdir (...) Gittikçe artacağı anlaşılan mesken buhranını hafifletmek için geniş sermayeli bir yapı kooperatifine ihtiyaç vardır.” açıkça görülmektedir (Şehirde Mesken Buhranı, 1944).

Kentin güneybatısında gelişen konut bölgeleriyle demiryolu arasında kalan yaklaşık 26,3 hektarlık alan sanayi alanı olarak ayrılmıştır. Bu bölgenin seçilmesinde demiryollarının etkisi görülmektedir. Kentin, kentsel ulaşım sistemi yeniden değerlendirilerek kuzeyde İstanbul ve Ankara, doğusunda Ereğli-Adana ile güneyinde Karaman-Mersin karayolları, kentle bağlantılı bir şekilde kentin batısında bulunan sanayi ve istasyon bölgesine bağlanmıştır (Yenice M. S., 2012). Asım Kömürcüoğlu'nun hazırlamış olduğu “1946 Yılı Planı Son İzah Raporu Hülasesi”nda bu durum:

Seyrüsefer şebekesinin hal tarzı her mikyasta olduğu gibi bilhassa 1/2000 ölçülü kat'î plânda gösterilmiştir. Bu suretle şehrin merkezi ile istasyon caddesi ve ticaret merkeziyle Endüstri sahası ve Alâetin tepesi etrafı şehir harici Kuşak yolu ve bilhassa hükümet ve cumhuriyet alanıyla (Eski Mevlanâ şimdiki müze arasında geniş bir yol açılmak ve şehrin etrafındaki servis ve transit yollarıyla şehir harici ve civarları bağlanmak suretiyle seyrüsefer şebekesi tanzim edilmiştir.’ şeklinde yer almıştır (Kömürcüoğlu, 1946).

Konya'nın merkezi bir yol üzerinde olması nedeniyle yolların üzerinde durulduğu “Bakanlar Halk Evi'nden Uzun Bir Konuşma Yaptılar.” başlıklı 22.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-111 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan haberde şu şekilde ifade edilmiştir:

Konya'nın ana davası su ve yol. Yol davasını ehemmiyetle ele aldık. 9 yıllık programın tatbikine geçmiş bulunmaktayız (...) Bu sene Ankara yolu üzerinde ehemmiyetle duruyoruz. Gelecek sene bitmesi gereken yol bu kışa gitmiş olacaktır. Karapınar-Konya yolu ön plana alınması gerekmektedir. Bu yola gelecek yıl başlanacaktır.

Planlamayla hız kesmeden yolların tamamlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Yol yapım çalışmalarıyla ilgili olarak yine 29.12.1949 tarihli Yeni Konya 1-205 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: “Konya Ankara şosesi dün açılış töreniyle açılmıştır. Türk Amerikan iş birliği ile yapılmıştır. Başbakan 2 yıl sonra da Konya-Alanya-Mut yolu açılacak, Konya Akdeniz'e bağlanacaktır demiştir.” haberde Ankara yolunun 29.12.1949 yılında açılmış olduğu tespit edilmektedir (Erim, Ş. Adalan Dün Şehrimize Geldiler, 1949). Ayrıca Ankara-Konya yolunun yapılan kısmının ağaçlandırıldığı

22.11.1950 tarihli Yeni Konya 2-524 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: “Geçen sene Ankara-Konya yolu açılırken yol boyunca ağaçlar dikilmeye başlanmıştı. Bu dikilen ağaçların yüzde doksanı bugün tutmuş ve büyümeye başlamıştır. Geçen sene ağaçlanmayan kısımların da ağaçlandırılmasına başlanmıştır. Ağaçlandırma Ankara’ya kadar devam edecektir.” haberde görülmektedir (Ankara-Konya Yolu Ağaçlanıyor, 1950). Yine çevre yolların yapımıyla alakalı olarak 19.01.1951 tarihli Yeni Konya 2-582 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: “(...) Antalya yolu ısrarla ele alınmış ve yolculuk 8 ila 9 saate düşürülmüştür (...) Yine 3. bölgenin çalışma programı içine giren 100 km’lik yolunun tasviyesi ve sanat yapıları kısa zamanda tamamen ikmal edilmiş aynı zamanda 60 km’lik yolun stabilizesi de tamamlanmıştır.” haberde planlanan alanların yapımına devam edildiği ve yol yapım çalışmalarına devam edildiği görülmektedir (Konya'dan Antalya'ya 8 Saatte Gidilebilecek, 1951).

Konya’nın sulama sorunu olması nedeniyle 27.11.1950 tarihli Yeni Konya 2-529 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: “Konya ovasını sulamak ve yeni kanallar açmak bataklıkları kurutmak için önümüzdeki yıl iki milyonluk bir tahsisatın ayrılacağı haber alınmıştır.” şeklindeki haber sulama çalışmaları için ödenek ayrıldığını göstermektedir (Konya Ovası Sulama İş, 1950). Şehir içi yollarda ise Mevlâna Caddesi tarihi ticaret bölgelerini oluşturan Bedesten, Alaeddin Tepesi ve Mevlâna Müzesi’ni birbirine bağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Ticaret alanı olarak ise tarihi süreç içerisinde varlığını sürdüren ve yukarıda bahsedilen ticari mekanlarla birlikte Alaeddin-Mevlâna aksı seçilmiş ve bu alan için 12 ha alan kullanımı öngörülmüştür. Nitekim bu aks ve paralelinde ticari alanlarda gelişmeler görülmüştür (Yenice M. S., 2005, s.49).

Planlamada 39.9 hektarlık alan içerisinde Alaeddin Tepesi, Dede bahçesi ve Konya Fuar alanının da yer aldığı açık ve yeşil alan tasarlanmıştır. Kente cumhuriyetin modern ve sosyal toplum yapısını destekleyen diğer bir yapı stadyum yapısı olmuştur. Sahada, futbol ile koşu pisti olması da düşünülmüştür (Yenice M. S., 2005). Kömürcüoğlu’nun hazırlamış olduğu “1946 Yılı Planı Son İzah Raporu Hülasası”nda planlama ile ilgili aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

(...) Bu yeşilliklerle park halindeki büyük kısımların hemen ekserisi umumî ve devamlı olan yeşilliklerle bağlanmıştır. Şu kadar ki bir kimse nakliye vasıtalarıyla hemen karşılanmamak suretiyle kolaylıkla birbirine geçecek şekilde umumî bir bağlantı vücuda getirilmiştir.

Çocuk bahçeleri, spor sahaları, büyük ve küçük kültür müesseseleri, resmî ve belediye müesseseleri kendi ve şehir halkının ihtiyaçları göz önünde tutularak şehrin muhtelif semtlerinde ayrı ayrı tespit edilmiştir ve bu cihet bilhassa alâkalı makamların salâhiyetta kimseleriyle birlikte etüt olunmuştur (Kömürcüoğlu, 1946).

Spor alanlarına, yeşil alanlara ve sosyal alanlara önem verildiği görülmüştür. Ancak 30.08.1949 tarihli Yeni Konya 1-88 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan habere göre: “(...) Konya'nın zamanımızda gezilecek, yeşil yapraklarına gizlenecek bir şehir parkı maalesef yoktur (...) Biraz geniş, biraz bakımlı, şehir hayatının icap ettirdiği bir parka sahip değiliz (...)” park alanlarının yetersiz olduğu bildirilmiştir (Tenis Sahası Değiştirilmelidir, 1949). Park içerisinde yer alan tenis sahasının değiştirilmesi gerektiği iddia edilmiştir.

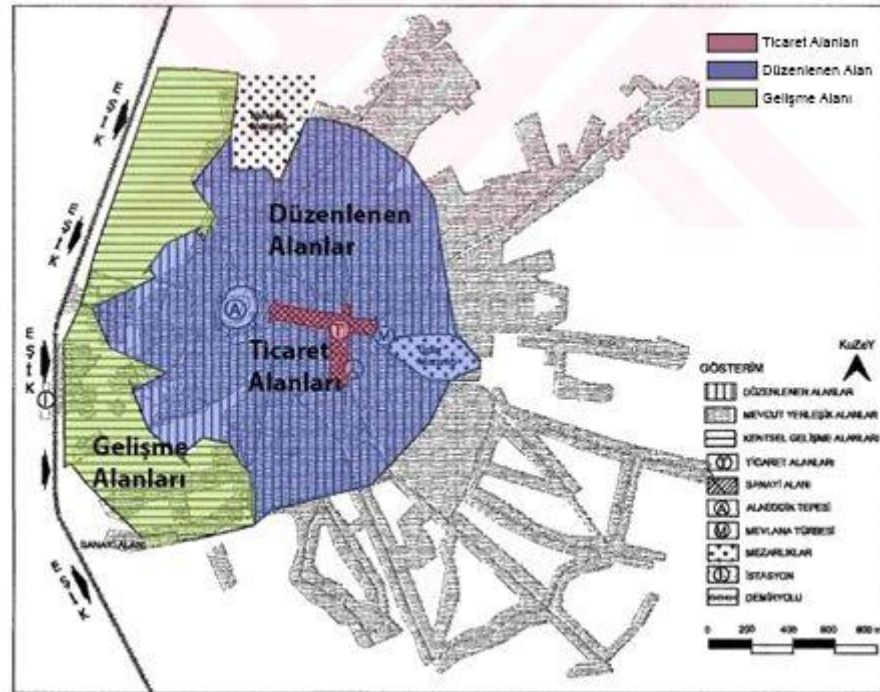
1950'li yıllarda uygulanan bu planlama ile çok katlı yapılaşma ile tarihi odağın çevresinin değiştiği gözlemlenmiştir. 1950'li yıllarda gelişme gösteren diğer bir yer kentin 8 km batısında bulunan Meram bölgesidir. Bu dönemde yeni açılan yollarıyla birlikte Konya'nın bağ evlerinin bulunduğu bölgenin yerini villaların yer aldığı ve askeri bölge olarak geliştiği görülmüştür (Önge,2018). Bu durumu 28.09.1949 tarihli Yeni Konya 1-117 sayılı gazetesinin 2. sayfasında yer alan: “Meram yolu için yeniden 30 ton asfalt gelmiş ve yola sarf edilmek üzere daimî suretiyle mutemede 1000 lira verilmiştir.” şeklindeki haber 1949 yıllarında Meram'da yol çalışmalarının devam ettiğini destekler niteliktedir (Meram Yolu Tamamlanacak, 1949). Yine 11.10.1949 tarihli Yeni Konya 1-126 sayılı gazetesinin 2. sayfasında yer alan habere göre: “Meram asfaltı ilerlemekte Larende Caddesi'nin kıştan önce ikmaline çalışılmaktadır. İdman yurdu karşısında paralel iki yolun inşası tamamlanmıştır. Dede Bahçesi yolunun da taş tefrişatı bitirilmiştir.” Bu durum şehir içi yolların yapımına devam edildiğini göstermektedir (Şehir İçi Yollar, 1949).

6.10.2. 1954 Planı

1950' li yıllarda makineleşmeyle oluşan işsizlik ve artan nüfusa bağlı olarak toprak bölünmesi kırsal kesimde yaşayanları kente göçe zorlamıştır. Bu dönem Konya kent nüfusunun en hızlı arttığı yıldır. Öyle ki 1945 yılında 58.457 olan nüfus 1950 yılında 64.434 kişiye ulaşmıştır. Kentte oluşan bu demografik hareketler konut talebini arttırmış, 1946 yılı imar planı yetersiz kalmış ve yeni bir plana ihtiyaç duyulmuştur (Şekil 6.76.). Ferzan Baydar ve Leyla Baydar tarafından yapılmış olan 1954 planı,

Konya'nın ikinci imar planı olmuştur. Bu plan revizyon-ilave plan niteliğindedir ve 912 ha alanı kapsamaktadır. 1954 planında, 1946 planında alınan kararlar uygulanmış ancak kentsel gelişim yönü olarak kentin batı, kuzey-batı ve güney-batı yönü seçilmiştir. Bu planda konut alanı olarak 709 ha alan seçilmiştir. 1946 yılında planlanmış sanayi alanı bu planlamanın dışında tutulmuştur. Kentin ticaret alanı olan Alaeddin-Mevlâna hattının güneye doğru gelişimi desteklenmiş, 1946 yılında kuzeybatıda planlanan konut alanları kısmen ticaret alanlarına dönüştürülmüştür. Yeşil alanlar 1946 yılındaki yerler dışında kent içinde dağınık olarak yerleştirilmiştir. 1954 yılında ulaşım 1946 yılına göre değişiklik gösterse de 1954 planında yer almış, kentin güney-doğu kesimine şehirlerarası otobüs terminali öngörülmüştür. Bu durum ticaret alanı gelişiminin güneye doğru yönelim göstermesine sebep olmuştur. Ancak bu dönemde Alaeddin Tepesi arasında olan ticaret alanları gelişimine devam etmiştir. 1954 yılında Şeker Fabrikası'nın açılması, 1955 yılının başlarında Tuğla Fabrikası'nın hizmete girmesi şehrin ticaret hacminde gelişmeye neden olmuş ve nüfus buna paralel olarak artış göstermiştir. (Yenice M. S., 2005) (Önge, 2018), (Tuncel, 2002).

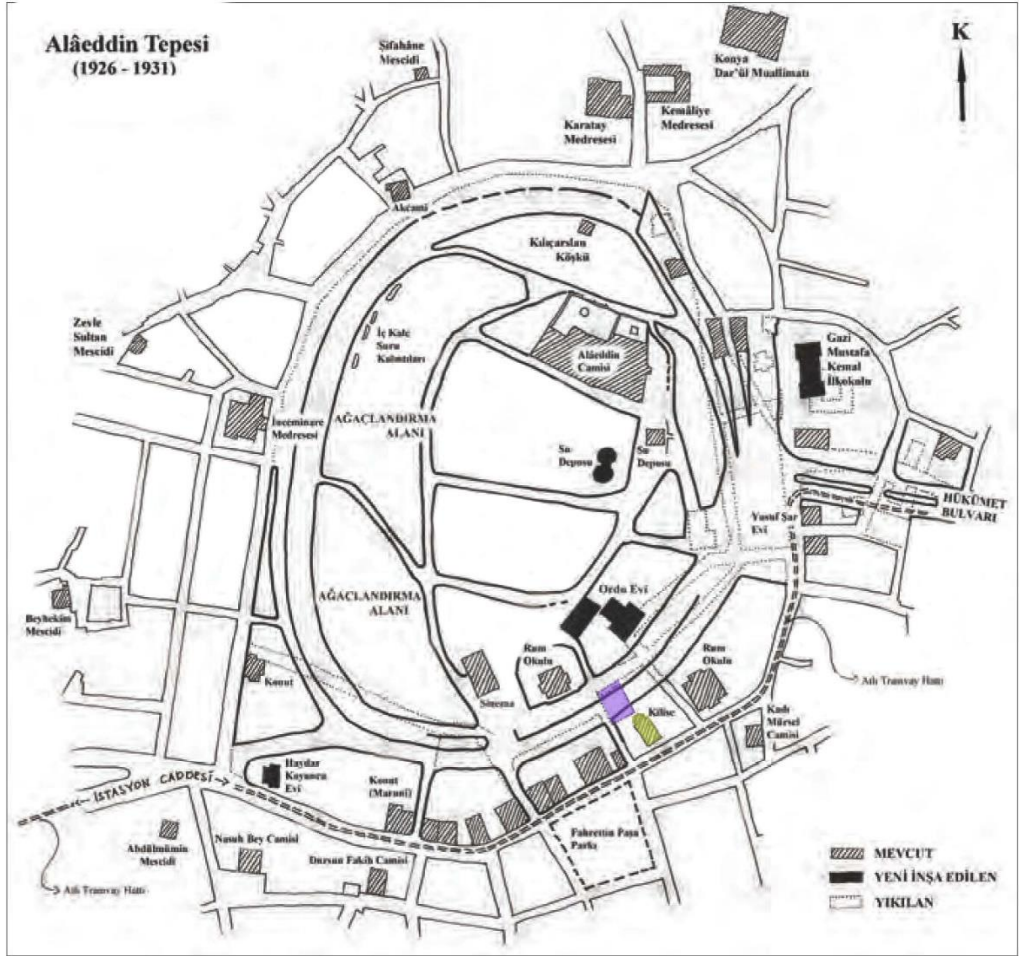

Şekil 6.76. 1954 planı Konya Kent Formu Kaynak Altlığı: (Yenice M. S., 2005).

6.11. Diğer Yapılar

6.11.1. St. Paul Katolik Kilisesi

1900'lü yılların başında Konya'da yaşayan Katolik Hristiyanlar için girilen kilise inşası teşebbüsü nedeniyle 1903 tarihli bir fermanla kilise ve kilisenin batısına bir mektep inşa edilmesine izin verilmiştir. Meram İlçesi, Gazialemşah Mahallesi'nde yer alan yapı Konya'da bulunan Fransız topluluğun dini ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapıldığı iddia edilmektedir. Mektep binası Alaeddin Bulvarı yapılırken yolun altında kalmış, kilise yapısı ise günümüzde hala varlığını sürdürmektedir (Şekil 6.77.). Kilisenin yan tarafında bulunan askeri bina ile kilise arasına sonradan yol açılmıştır (Şekil 6.78.). Cadde üzerinde o dönemde küçük avlulu bahçeli evler bulunmaktadır. Ancak cumhuriyetten sonra mesken yapıları yerine bu araziler iş yerleri ile doldurulmuştur. Kilisenin doğusunda bulunan bahçeli ev ise yıktırılarak Saray Sineması inşa edilmiştir. Sinema da sonradan yıktırılarak buraya günümüzdeki iş hanı inşa edilmiştir. Konyalı kilise ile ilgili olarak: *“Tepenin güney sath-ı mailinde birbirine bitişik Rum ve Ermeni kiliseleri ve mezarlıkları vardı. Bunlar İstiklal Savaşı'ndan sonra saat kulesi binasıyla birlikte yıktırılmıştır. Bu iki kilisenin altında Fransızların yaptırdıkları kilise hala ayaktaadır. Fransız mektebinin kilisesi idi.”* şeklinde ifade etmiştir. Yine Konyalı, yukarıda bahsedilen binaların Kadı Mürsel Camii'nden kilisenin karşı köşesine kadar Kadı Mürsel Camii'nin vakfı olduğunu iddia etmiş ancak bu konu bir belgeye dayandırılmamıştır (Konyalı, 2007), (Uz, 2015), (Mimiroğlu, 2011).

Şekil 6.77. Alaeddin Tepesi'nin Güneydoğusunda Bulunan Kilise Yapısı ve Yol Açılında Yıkılan Mektep Yapısı (Önge, 2015).

Şekil 6.78. Fahrettin Paşa Parkı ve Kilise Yapısı (Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi Arşivi Resim: 8016)

6.12. Konut Alanlarının Yapımı

Apartman yapıları Osmanlı Dönemi'nde ilk olarak İstanbul'da ve daha sonra diğer büyük Osmanlı şehirlerinde görülmüştür. Bu yapılar genellikle azınlıkların buldukları semtlerde inşa edilmiştir. İlk apartman yapıları henüz Kat Mülkiyeti Kanunu çıkmadığı için yapının tamamı tek kişinin mülkiyetinde olduğundan ekonomik anlamdan güçlü olan mahallelerde inşa edilmiştir. Konya'da ise ilk apartman örneği 1937 yılında Hayat Apartmanı ile olmuştur (Şekil 6.79.). Alaeddin Caddesi üzerinde yer alan yapı plan şeması açısından Konya evi şemasına benzerlik gösterse de köşe parseli dönemin mimari akımına uygun olarak planlanmıştır (Ulusoy & Ulusoy, 2015).

Şekil 6.79. Hayat Apartmanı. Solda yükselen yapıdır, (Levent Civelekoğlu Arşivi, URL 8).

20.02.1951 tarihli Yeni Konya 2-611 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: *‘Önümüzdeki inşaat mevsiminden itibaren şehrimizde yeniden pek çok ev ve apartman yapılacaktır. İnşaat ruhsatı alanları yekunu bu yıl da fazla olacaktır.’* şeklindeki haberde apartmanlaşma yapılarının 1951 yıllarında yoğun bir artış gösterdiği görülmektedir (Yeni İnşaat, 1951). Yine 14.07.1951 tarihli Yeni Konya 3-753 sayılı gazetesinin 1. sayfasında yer alan: *“Bu yıl şehrimizde geçen yıllara nispetle bir inşaat fazlalığı görülmektedir. Daha şimdiden belediye 151 inşaat ve 197 bina tamirat ruhsatı almıştır. Geçen yıl ise 281 bina yapılmış ve 367 bina tamir edilmiştir.”* şeklindeki haberde bu durum açık bir şekilde görülmektedir (Şehrimizde Bu Yıl İnşaat Fazla, 1951).

BÖLÜM 7

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Konya, antik çağlardan itibaren önemli birçok yolun kesişim noktasında olması nedeniyle önemini koruyan bir şehirdir. Ancak, ilk çağlardan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Konya, asıl gelişimini Selçuklu Devleti'nin başkenti olmasından sonra sağlamıştır. Konya, Selçuklu Dönemi'nde yönetim birimlerinin olduğu ve bölgenin tarihi çekirdeğini oluşturan Alaeddin Tepesi çevresinde genişlemeye başlamıştır. Bu dönem, Hristiyan-Bizans egemenliğinden alınan Konya'nın yerleşim altyapısının Türk kent kimliği kazandığı dönemdir. Nitekim şehir, ele geçirildiğinde Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen bir surun içerisinde yer almaktadır. Selçuklular şehri aldıktan sonra bu suru düzenlemiş, sur dışında çarşı ve pazarlar, hastaneler, mektepler, kurmuşlardır. Özellikle, I. Alaeddin Keykubad döneminden sonra hızla gelişen şehri korumak için bu dönemde ikinci bir sur yapılmıştır. Yerleşim sisteminin savunma amaçlı kurulduğu görülen şehir, jeopolitik konumuna göre Türk-İslam şehircilik anlayışına uygun, Bizans şehir yapısının etkisinde, yönetim birimlerinin oluşturduğu bir iç kale, ulu cami, ticarethaneler, mahalleler ve kırsal nitelikli yerleşimlerden oluşmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde, Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen kent sancak beyliği olarak şehzadelerin yönetiminde olmaya devam etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde de gelişimini sürdüren Konya, ilk fethedildiğinde harap olmuş Selçuklu surlarını onarmış, dış surla bitişik olan Ahmedek yapısını onararak burayı zindan olarak kullanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde, şehrin güney ve güney-doğu yönünde gelişmesi ve nüfusa dayalı olarak yerleşmelerin surların dışına taşması, Osmanlı'nın merkezi bir

otoriteye bağılı olması gibi nedenlerle Selçuklu Dönemi surları ve şehrin tarihi odağını oluşturan Alaeddin Tepesi eski önemini kaybetmiştir. Özellikle Bursa'nın iktisadi merkez olmasından sonra Anadolu'yu çapraz kateden eski yol Bursa'dan başlayarak Konya-Adana üzerinden Şam'a ulaşmaktadır. Diğer yol bağlantılarının da merkezi noktasında olması Konya'yı ticaret yollarının merkezinde bir şehir yapmaktadır. Bu yolların, Konya kentinde sur kapıları ile bağlantılı olması, Selçuklu sur kapılarının bazı kapıları kapatılsa da genel olarak ticaret yolları ile bağlantısı olan kapıların kullanılmaya devam edilmesini sağlamıştır. Kapıların olduğu bölgeler sosyal, dini ve ticari odak haline dönüşmüş, bu bölgelerde çarşılar meydana gelmiş ve konaklama yapıları inşa edilmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde, düz bir platoda yer alan Konya, geniş bir alana yayılmış, mesire yeri özelliği gösteren Meram'a kadar küçük küçük mahallelerle birleşme eğilimi göstermiştir. Kentin en kalabalık mahalleleri, Mevlâna Dergâhı ve çevresi ile Şeyh Sadrettin Konevi'nin türbesinin bulunduğu alan olmuştur. Osmanlı Dönemi kentleşmesinde, bu dini odaklar dışında sanat ve ticaret merkezlerinin de bulunduğu alanların nüfus açısından yoğun olduğu görülmektedir. Selçuklu Dönemi'nden kalma, ticaret ve sanat faaliyetlerinin geçtiği çarşılar, bedesten ve hanların bir kısmı Osmanlı Dönemi'nde de kullanılmış, bir kısmı fonksiyonunu kaybetmiş ve yıkılmış, yıkılan yerlere başka binalar inşa edilmiştir. Bu nedenle kentin Osmanlı Dönemi oluşumunda Selçuklu kentleşme etkisi açıkça görülmektedir. Kentleşmeyi etkileyen faktörlerden birisi de 1891 yılında şehre gelen göçmenlerin oluşturduğu Hamidiye Mahallesi'dir. Bu mahalle şehrin organik dokusundan farklı olarak Ebniye Kanunu etkisiyle gridal olarak planlanmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde, Selçuklu Dönemi etkisi dışında kentin gelişimini etkileyen diğer bir unsur şehre Bağdat demiryollarının gelmiş olmasıdır. İstasyonun şehrin dışında olması ve merkezle bağlantısı sağlamak adına Avlonyalı Ferit Paşa döneminde atlı tramvaylar kente getirilmiş ve tramvay güzergahı için yol açılmıştır. Böylece tren yolları ile bağlantılı olarak istasyon caddesi ortaya çıkmış, sanayi yapıları, oteller bu bölgede kurulmaya başlanmıştır. Şehirde, demiryolları nedeniyle ekonomik olarak değişimler başlamıştır. Sanayileşme ile nüfus artışı yaşanmış ve küçük işletmeler dışında yeni iş kolları ortaya çıkmaya başlamış, toplumsal olarak değişimler görülmeye başlamıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ekonomik özgürlüğün elde edilmesi adına çalışmalar hız kazanmış, sanayi alanında ilk atılımlar gerçekleşmiş, modernleşme hareketleri ve devletçilik politikası gereği sanayileşme hız kazanmıştır. Toplumun her alanında modern bir toplum oluşturma isteği nedeniyle çalışmalar yapılmıştır. Bu durum Konya’da da görülmüş, şehrin yeşil alanları tanzim edilmiş, halkın sosyalleşmesini sağlayacak sinema ve tiyatro binaları, eğitim yapıları, Halk Evi, spor sahaları yapılmış, kente yeni meydanlar açılmış, tarım ve hayvancılığın modernleşmesi için önemli adımlar atılmış, elektrik tesislerinde ve ulaşım hizmetlerinde gelişmeler görülmüştür.

Buna göre;

Tek merkezde gelişme gösteren Konya, Osmanlı Dönemi’nde Alaeddin Tepesi-Mevlana Dergahı arasında kalan bölge arasında merkezi işlevini sürdürmüş, Cumhuriyet Dönemi’nde de kente yeni ulaşım aksları açılrsa da tek merkezde toplanan ışınsal akslar üzerinde devam etmiştir. Bu ışınsal akslardan en büyüğü olan Alaeddin-Mevlana aksı Cumhuriyet Dönemi’nde de merkezi olma özelliğini korumuştur. Bu bağlamda Alaeddin-Mevlana aksı tepe daraltılarak ve çevresindeki yapılar yıkılarak genişletilmiş, yollara kaldırım döşenmiş, yollarda asfaltlama ve parke döşeme çalışmaları, refüjde ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır. Genişletilen yolun Alaeddin Tepesi’ne bakan bölümüne de bir Cumhuriyet Meydanı açılmıştır. Burada Cumhuriyet Bayramı ve kentle ilgili olan kutlamalar yapılmıştır. Yolun başlangıcına, cumhuriyetin onuncu yıl kutlaması hatırası olarak bir de ‘Onuncu Yıl Anıtı’ inşa edilmiştir. Ayrıca bu dönemde ara sokaklara arnavut kaldırımı döşetilmiştir. Merkezi bir konumda bulunan Mevlana Dergahı bölgesinde çevre düzenlemesi yapılmış, bölgede bulunan bazı dükkanlar, Molla-ı Cedid medresesi yıkılmış, bu bölgede Aziziye Caddesi açılmıştır. Aynı zamanda imar değişiklikleriyle bu bölgede bulunan bazı sokaklar kaldırılmış, çıkmaz sokaklar da açılmıştır. Motorlu taşıtların artış göstermesiyle otobüs seferleri başlatılmış, postane önünde otobüs durağı düzenlenmiştir. Ulaşım adına, 1941 yılında yapılan imar planı ile çevreyollarının şehrin çeperinde birbirine, istasyon bölgesine ve merkeze bağlanması adına çalışmalar yapılmış, çevre yollarının kente ulaşımına önem verilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi’nde eğitim ve öğretime önem verilmiştir. Kültür inkılapları yaşanan bu dönemde, eğitimin desteklenmesi açısından Halk evleri yapılmış, burada

kurslar verilerek eğitim oranı yükseltilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetle gelen yeni ve modern eğitim sistemi geliştirilmek istendiği için Tekke ve Zaviyeler kapatılmıştır. Bu dönemde yeni bir eğitim sistemi geliştirilerek kente yeni okullar inşa edilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu, İsmet Paşa İlkokulu bu okullardan bazılarıdır. Eğitim sisteminde pozitif bilimler benimsenmiş, halkın aydın olarak yetişmesi amaçlanmıştır.

Tren yolları ile bağlantılı olarak ortaya çıkan İstasyon Caddesi ve çevresindeki sanayi yapıları, oteller bu bölgede kurulmaya başlanmıştır. Şehirde demiryolları nedeniyle ekonomik olarak değişimler başlamıştır. Sanayileşme ile nüfus artışı yaşanmış ve küçük işletmeler dışında yeni iş kolları ortaya çıkmaya başlamış, toplumsal ve kentsel dönüşüm meydana gelmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde, devletin toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik kurduğu ilişki biçimlerinden birisi de kamusal alanlarda sergilenmek için tasarlanan anıtlardır. Bu bağlamda Konya'da, şehre gelenleri ilk karşılayacak olan İstasyon Cadde'sinde Atatürk anıtı yapılmış, bu anıt ile devletin siyasi gücünün varlığı ve halkın devlete karşı olan güveninin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Toplumun; sosyal, aydın ve modern bir topluluk oluşturması isteğiyle, sosyal alanlarda artışlar yaşanmıştır. Bu nedenle kentte var olan Dede bahçesi, Millet bahçesi tanzim edilmiş, Dede Bahçe'sine spor alanları, yüzme havuzu tenis kortları inşa edilmiştir. Alaeddin Tepesi rekreasyon alanı olarak düzenlenmiş ve ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır. Hükümet Konağı çevresinde yer alan Kayalıpark bu dönemde tanzim edilmiş, Şerafettin Cami'nin doğusunda parkta genişletme çalışmaları yapılmış, bu bölge yeniden tanzim edilmiştir. Yeşil alanların artırılması adına Fahrettin Paşa parkı açılmış, tanzim edilmiştir. Ancak o dönemlerde çıkan haberlerde park ve yeşil alanların yetersiz oluşu gazete haberlerine konu edilmiş ve yeşil alanların artırılması talep edilmiştir. Ayrıca, sinema ve tiyatro binaları inşa edilmiş, burada sosyal bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şehirde artan nüfus ihtiyaçları doğrultusunda planlama çalışmalarına başlanmış ve ilk düzenli imar planı olan 1946 planı hayata geçirilmiştir. Sanayileşme ile gelen ticaret alanındaki gelişmeler desteklenmiş, özellikle istasyon bölgesinde artış gösteren bu yapılar kamu yapıları ile desteklenmiş şehrin bu bölgede gelişimi sağlanmıştır. Genel olarak bu planlamada amaç; sağlıksız ve denetimsiz biçimde oluşan kent düzenini

denetim altına alınması, kent içi boşlukların ve anıtsal eserlerin yeniden düzenlenmesi şeklinde olmuştur. Ancak uygulanan planlamada öngörülen nüfus artışının çok üstünde oluşan nüfus nedeniyle 1941 planlaması yetersiz kalmış, 1954 yılında ilave revize plan niteliğinde ikinci bir imar planı çalışması yapılmıştır. Planlamada konut alanlarında artış sağlanmış, sanayi alanı bu planlamanın dışında tutulmuştur. Yeşil alanlar belirli bölgelerde kalmayıp şehrin içine dağınık olarak yerleştirilmiştir. Ayrıca planlamada şehirlerarası bir otobüs terminali öngörülmüştür. 1946 yılında istasyon bölgesine yani kentin batı ve güney-batı yönüne desteklenen gelişim alanı bu planlamada batı ve güney-batı yönü olmuştur.

Kamusal faaliyetler adına, şehirde yetersiz kalan elektrik fabrikası için Meram Dere'de yeni bir elektrik fabrikası kurulmuştur. Şehirde fabrikalaşma adına Güherçile Fabrikası, Şeker Fabrikası inşa edilmiş, Tekel İnhisarlar Binası, İş Bankası Binası, iletişim faaliyetleri adına PTT binası ve telgrafhane inşa edilmiştir. Konya'nın sulama işlerine, tarım ve hayvancılık açısından da önemli bir kent olması nedeniyle önem verilmiş, sulama çalışmaları yapılmış, kente modern araçların getirilmesi sağlanmış ve halka makinaların kullanımı için eğitimler verilmiş, halk modern zirai aletler ve makinalar ile donatılmıştır. Tarım ve hayvancılık faaliyetleri için Hara geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde istasyon bölgesine DSİ (Devlet Su İşleri) binası inşa edilmiştir.

Kentin spor çalışmaları adına stadyum yapısı inşa edilmiş ve stadyuma velodrom pisti yapılmış, stadyum binası geliştirilerek bir kompleks haline getirilmiş, burada müsabakalar yapılmıştır.

Tarihi bir kent merkezi olan Konya için, tarihi eser koruma çalışmaları yapılmış, bu bağlamda restorasyon çalışmaları, kazı çalışmaları yapılmış, elde edilen eserleri korumak adına müze ve kütüphanecilik faaliyetleri görülmüştür.

Cumhuriyet Dönemi'ne kadar organik bir sokak dokusuna sahip olan Konya kentinde ilk apartman yapısı 1937 yılında Hayat Apartmanı olmuştur. Çok katlı yapılaşmalar 1940'lı yıllardan sonra görülmeye başlanmıştır.

Bütün bu gelişmeler bağlamında, Cumhuriyet ile gelen modernleşme hareketi, devletçilik politikası ve sanayi atılımının etkileri, Konya kentinde de görülmüştür. Sanayileşmenin hız kazandığı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kenti sanayileşme adına

en çok etkileyen unsurlardan birinin tren yolu olduğu görülmüştür. Erken dönemde, kent adına yapılan ulaşım faaliyetleri, eski çağlardan itibaren var olan ticari merkeziyetinin Cumhuriyet Dönemi'nde de korunduğunu göstermiştir. Tren yollarının şehre gelmesiyle ulaşımın hızlanması ve ticaret ağının gelişme göstermesi sanayileşme ve kentleşme adına bir dönüm noktası oluşturmuştur. Ayrıca demiryolları ile paralel olarak gelişme gösteren İstasyon Caddesi'nde planlamalar ile bölgenin kamusal anlamda desteklendiği görülmüş, kentin bu bölgede gelişim göstermesi amaçlanmıştır. Ancak bu dönemde tarihi çekirdeği oluşturan Alaeddin-Mevlana aksının da önemini koruduğu ticaret kollarının ve hizmet sektörünün bu bölgede gelişim göstermeye devam ettiği tespit edilmiştir. Artan nüfusa yerleşim sağlamak adına ve kenti sosyal, modern, aydın bir topluma kavuşturmak adına çeşitli düzenlemelerin yapıldığı görülmüş, yapılan imar planlarında bu durumu destekler adımlar atılmış, kent gelecek yıllarda düzenli bir planlamaya sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağalıdağ, S. (1999). Konya'nın Cumhuriyet Öncesi Siyasi Tarihi. S. Sakaoğlu, Y. Semiz, & O. Akandere içinde, *Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965)* (s. 41-61). Konya: İl Kültür Müdürlüğü.
- Aka, M. A. (2023). Ulaşım Akslarının Dügüm Noktası Olarak Konya Kenti'nin Dönemsel Tartışması. *IV. Kent Morfolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 686-695.
- Akok, M. (1975 , Nisan). Konya Şehri İçindeki Alaeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazıların Mimari Buluntuları. *Belleten*, 217-154.
- Alaeddin Tepesi Bahçesi. (1930, Temmuz 11). (3344), 2. Konya: Babalık.
- Alaeddin Eteğinde. (1931, 15 Ocak). Babalık., 3497, s.2.
- Alaeddin Tepesi Bahçesi. (1930, 11 Temmuz). Babalık., 3344, s.2.
- Alaeddin Tepesinin Tanzimi Devam Ediyor. (1950, 30 Ekim). Yeni Konya., 2-501, s.2.
- Alaeddin İhata Duvarları Yapılıyor. (1949, 22 Ekim). Yeni Konya., 1-137, s.2.
- Ankara-Konya Yolu Ağaçlanıyor. (1950, 22 Kasım). Yeni Konya., 2-524, s.1.
- Arabacı, C. (2011). Molla-i Cedit Medresesi. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya Kültür. konyapedia: <https://www.konyapedia.com/makale/3121/molla-i-credit-medresesi> adresinden alındı
- Arıkan, M. (2011). Halkevi. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya. <https://www.konyapedia.com/makale/2409/halkevi> adresinden alındı
- As, E. (2006). Cumhuriyet Dönemi Ulaşım Politikaları (1923-1960). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi .
- Aslanapa, O. (2006). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- ATUS. (tarih yok). *Konya'da Toplu Taşımacılığın Tarihçesi*. 2024 tarihinde Konya Büyükşehir Belediyesi Akıllı Toplu Ulaşım Sistemi: <https://atus.konya.bel.tr/otobus-tarihcesi> adresinden alındı
- Avcı, Y., & Avcı, S. (2017). Osmanlı İmparatorluğunda Siyasi Meşrutiyet ve Propaganda Aracı Olarak Anıtın İcadı (1840-1917). *Kebikeç*(43), 23-46.
- Aygör, E. (2011). Alaeddin Su Deposu. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. konyapedia. adresinden alındı

- Bahar, H. (2018). Demirağında Konya ve evres Ticaret Hayatı. A. Buluş, & C. Arabacı içinde, *Konya Kitabı XVI Konya Ticaret Tarihi* (Cilt 1, s. 53-68). Konya: Konya Ticaret Odası; KTO Karatay Üniversitesi.
- Bahar, H. (2015). Eskiçağda Konya. *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı* (s. 271-298). içinde Konya: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Baş, A. (2011). Bedesten. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. Eylül 14, 2024 tarihinde <https://www.konyapedia.com/makale/674/bedesten> adresinden alındı
- Baruthanede Toptancı Pazarı Kuruluyor. (1954, 7 Mart). Yeni Konya., 6-1729, s.1.
- Battuta, I. (2000). *Ibn Battuta Seyehatnamesi 1*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Baykara, T. (2002). Konya. *İslam Ansiklopedisi* (s. 26. Cilt 182-187). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü. (1944, 20 Temmuz). Babalık., 6357, s.3.
- Belediyeden Riyasetinden. (1930, 10 Temmuz). Babalık., 3343, s.4.
- Bibi, İ. (1941). *Selçukname*. (M. N. Gencosman, Çev.) Ankara: Uzluk.
- Bozkurt, T. (2011). Vilayet (Hükümet) Konağı. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya. <https://www.konyapedia.com/makale/3713/vilayet-hukumet-konagi> adresinden alındı
- Bozyiğit, R., & Güngör, Ş. (2011, Temmuz 24). Konya Ovasının Toprakları ve Sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, s. 169-200.
- Bozuk Bir Yol. (1934). Babalık., 6273, s.2.
- Çelebi, E. (2006). *Seyehatname* (1. b., Cilt 3). (S. A. Kahraman, & Y. Dağlı, Çev.) İstanbul: YKY.
- elik, A. (2019). Konya'da Marunilik ve Marunilerin Konya Göçü. A. Aköz, D. Yörük, & H. Karpuz içinde, *Konya Ticaret Odası Konya Kitabı XVII* (Cilt 2, s. 95-108). Konya: Konya Ticaret Odası.
- Çiftçi, N., Kutlar, İ., Şahin, M., & Yılmaz, A. M. (2003). Konya Ovasında Su Kaynakları Kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi (Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi)*, 17(31), s. 36-40.
- ınar, K., & Erdoğan, B. Y. (2021). Tarihi Mevlana - Alaeddin Aksı Üzerinde İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Binası: Konya İş Bankası. 7. *Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Konferansı*, (s. 534-545). Mardin.
- ocuk Bahçesinin Yeri. (1944, 6 Nisan). Babalık., 6308, s.1.
- Dağ, B., & Ermetin, O. (2009, Aralık). Cumhuriyet Döneminde Konya'da Hayvancılık. (H. Karpuz, & O. Eravşar, Dü) *Yeni İpek Yolu*, s. 27-42.
- Demirtaş, A. (2019). Konya Belediyesi (1868-1923). Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .

- Dıvarcı, İ. (2011). Numune Hastanesi. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. konyapedia.com: <https://www.konyapedia.com/makale/3241/numune-hastanesi> adresinden alındı
- Doğan, M. S. (2018). *Öteki Konya*. Konya: Çizgi.
- Doğan, M. S. (2011). Belediye Sarayı. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/691/belediye-sarayi> adresinden alındı
- Doğan, M. S. (2011). Kayalı Park. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/1792/kayali-park> adresinden alındı
- Doğan, M. S. (2011). Millet Bahçesi. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/3097/millet-bahcesi> adresinden alındı
- Doğan, R. K. (2011). PTT Binası. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/2193/ptt-binasi> adresinden alındı
- Duyduk, Gördük, Düşündük. (1949, 24 Ağustos). Yeni Konya, 3-82, s.1.
- Dün Aylık Basın Toplantısı Yapıldı. (1949, 7 Eylül). Yeni Konya., 1-96, s.1.
- Dülgerler, O. N., & Yenice, T. K. (2008). Türklerde Anıt Mimarisinin Bir Örneği; Konya Atatürk Anıtı. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik - Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 23(1), 67-78.
- Ekinci, E. B. (1999, Ocak). Konya Hukuk Mektebi ve Osmanlılarda Hukuk Öğrenimi. *Tarih ve Medeniyet*(58), s. 50-52.
- Elektrik İşleri. (1930, 11 Temmuz). Babalık., 3344, s.1.
- Elektrik İşleri. (1930, 13 Ağustos). Babalık., 3370, s.3.
- Erim, Ş. Adalan Dün Şehrimize Geldiler. (1949, 29 Aralık). Yeni Konya., 1-205, s.1.
- Eren, F. (2006). *Kentsel Dönüşümlerde Kamu-Özel Ortaklıkları ve Özel Girişimin Dönüşümdeki Varlığı:Konya Örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Ergenç, Ö. (1995). *XVI.yy'da Ankara ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı.
- Eser, C. (2023). *Konya Tarihi Kent Merkezindeki I. Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapılarının Mimarlık Tarihindeki Yeri*. Karabük: Karabük Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi
- Eski Eser Perişanlığı. (1950, 28 Ağustos). Yeni Konya, 2-443, s. 1.
- Eyice, S. (1994). Eflatun Mescidi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 10, s. 477-478). içinde İstanbul: TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/eflatun-mescidi> adresinden alındı
- Eyice, S. (1971). Konya'nın Alaeddin Tepesinde Selçuklu Öncesine Ait Bir Eser: Eflatun Mescidi. *Sanat Tarihi Yıllığı* (s. 269-302). İçinde

- Fahrettin Paşa Parkı Arsaları Bugün Satılıyor. (1955, 18 Şubat). Yeni Konya., 6-2032, s.1.
- Gordlevskiy, V. A. (1988). *Anadolu Selçuklu Devleti*. (A. Yaran, Çev.) Ankara: Onur.
- Güherçile Fabrikasından. (1950, 17 Kasım). Yeni Konya., 2-519, s.4.
- Güneş, C. (2018). *Bizans Anadolu'sunda Askeri ve İdari Bir Sistem*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Doktora Tezi.
- Halk Evi İnşası. (1949, 31 Temmuz). Yeni Konya., 1-58, s.2.
- Hattstein, M., & Delius, P. (2007). *İslam Sanatı ve Mimarisi*. İstanbul: Literatür.
- Hey'et. (1930, 25 Temmuz). Babalık., 3355, s.1.
- İnan, N. (1999). Konya'nın Coğrafi Yapısı ve Tarihi Coğrafyası. *Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965)* (Cilt 1, s. 1-20). içinde Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü.
- İnce, Y. (2020). Baruthane. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: kültür.
- İplikçi ve Alaeddin Camilerin Tamiri. (1949, 1 Eylül). Yeni Konya, 1-90, s. 2.
- İplikçi Cami Cuma Günü İbadete Açılıyor. (1960, 25 Mart). Yeni Konya, 3804-12, s. 1.
- İş Bankası Temeli Törenle Atıldı. (1949, 9 Eylül). Yeni Konya., 1-98, s.1-2.
- Işık, A. (2012). Dede Bahçesi. *Konya Ansiklopedisi* (Cilt 3, s. 23-24). içinde Konya: Kültür.
- Kaldırımlar. (1930, 11 Temmuz). Babalık., 3344, s.2.
- Karataşer, B. (2017). Konya Hamidiye Sanayi Mektebi (1901-1906). *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 121-138.
- Karpuz, H. (2013). G. Berggren ve Konya'nın İlk Anıt Fotoğraf Albümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(25), 283-290.
- Karpuz, E. (2011). Zafer Çeşmesi. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya : Kültür .
- Karpuz, H. (2002). Konya. *İslam Ansiklopedisi* (s. 189-193). içinde İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kars, R. (2019, Aralık). Osmanlı'da Ticari Yol Sistemi ve Taşımacılık: Konya Örneği (1700-1750). *Journal of Universal History Studies (JUHIS)*, 296-307.
- Keskin, Ö. (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Ziraat Eğitiminin Yaygınlaşması: Ankara Numune Tarlası ve Çoban Mektebi. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*(28), 87-106.
- Koçak, F. (2011). Meydanlar. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür Yayınları. <https://www.konyapedia.com/makale/3089/meydanlar> adresinden alındı

- "Konya İli 2022 Yılı Çevre Durum Raporu", Konya: T.C. Konya Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Konyalı, İ. H. (2007). *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. (M. A. Orak, & A. Bektaş, Çev.) Konya.
- Konya Harası Ne Halde. (1951, 17 Nisan). *Yeni Konya.*, 2-668, s.1.
- Konya Kapalı Tribünü. (1954, 18 Mayıs). *Yeni Konya.*, 6-1670, s.1.
- Konya Ovası Sulama İşi. (1950, 27 Kasım). *Yeni Konya.*, 2-529, s.1.
- Konya Şeker Fabrikası İlk Şeker Tecrübesini Yaptı. (1954, 11 Eylül). *Yeni Konya*, 7-1878, s.1.
- Konya Şeker Fabrikası İnşaatı Eylül'de Bitiyor. (1954, 3 Ocak). *Yeni Konya*, 6-1634, s.1.
- Konya Stadı Velodromu. (1949, 9 Aralık). *Yeni Konya.*, 1-185, s.1.
- Korkmaz, S. Z. (2021). DSİ 4. Bölge Müdürlüğü Binası. A. G. Korumaz, & M. F. Yarar içinde, *Konya'nın 1950 Sonrası Çağdaş Yapıları* (s. 28-29). İstanbul: Yem.
- Korumaz, A. G. (2021). Konya Atatürk Stadyumu ve Spor Kompleksi. A. G. Korumaz, & M. F. Yarar içinde, *Konya'nın 1950 Sonrası Çağdaş Yapıları* (s. 58-63). İstanbul: Yem.
- Kömürcüoğlu, A. (1946, 12 11). *Konya İmar Planlarının Son İzah Raporu Hülasası*.
- Kurt, M. (2010). Antik Lykaonia'da Yönetim ve Şehirleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 119-132.
- Kuştepe, A. (2011, Ocak). Mevlana Caddesi Tarihi Dokunun Analizi ve Süreç İçinde Değişimi. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi .
- Küçükbezci, H. G. (2018). M.Ö. 2. Binyıl Ticaretinde Konya'nın Yeri. A. Buluş, & C. Arabacı içinde, *Konys Kitabı XVI* (s. 41-52). Konya: Konya Ticaret Odası; KTO Karatay Üniversitesi.
- Küçükdağ, Y., & Arabacı, C. (2016). *Selçuklular ve Konya*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Küçükdağ, Y., Arabacı, C., & Yenice, M. S. (2020). Tarihi Süreç İçinde Konya Şehrinin Fiziki Gelişimi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-38.
- Meram Yolu Tamamlanacak. (1949, 28 Eylül). *Yeni Konya.*, 1-117, s.2.
- Mimiroğlu, İ. M. (2011). *Katolik (St. Paul) Kilisesi*. konyapedia.com: <https://www.konyapedia.com/makale/1787/katolik-st-paul-kilisesi> adresinden alındı

- Muşmal, H. (2011). *Konya Asar-ı Atika Müzesi*. konyapedia: <https://www.konyapedia.com/makale/2025/konya-asar-i-atika-muzesi> adresinden alındı
- Nacar, F., & Tutsak, S. (2023). Konya'nın Elektrikle Buluşması ve Konya Elektrik Türk Anonim Şirketi'nin Faaliyetleri(1926-1932). *YeniFikir Uluslararası Akademik Fikir Araştırma Dergisi*, 15(3118-29).
- Odabaşı, A. S. (1998). *20. Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü*. Konya: Konya Valiliği.
- Okuyan, A. (2019). Şehir Tarihi Açısından Anadolu Selçuklu Şehirlerinin Sosyal ve Fiziki Yapısı. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39-64.
- Oran, S. (1940, Eylül 10). Konya Halkevi Binası Projesi. *Arkitekt*, 198-202.
- Osma, K. (1999). Cumhuriyet Dönemi (1923-1946) Anıt Heykellerinin Heykel Sanatımızın Gelişimine Katkısı . *Anadolu Sanat Dergisi*, 129-138.
- Otomatik Telefon Dün Törenle Açıldı. (1949, 29 Ekim). *Yeni Konya.*, 1-144, s.1.
- Otomatik Telefon Yarın Açılıyor. (1949, 27 Ekim). *Yeni Konya.*, 1-142, s.2.
- Önder, M. (1956). *Tarihi-Turistik Konya Rehberi*. Konya: Yeni.
- Önder, M. (1952). Konya: Ülkü.
- Öner, G. Ö. (2019). Konya Merkez ve İlçelerinde Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları. *Social Sciences*, 14(3), 881-903.
- Önge, M. (2018). *Tarihsel Süreçte Konya Kent Morfolojisinin Gelişimi*. İstanbul.
- Önge, M. (2015). 19. Yüzyıldan Günümüze Değişen ve Dönüşen Bir Kültür Mirası Olarak Konya Alaeddin Tepesi. *TÜBA-KED*, 125-143.
- Özcan, K. (2011). Anadolu'da Erken Dönem Kent Morfolojisi " Selçuklu Başkenti Konya". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), s. 231 - 244.
- Özcan, K. (2007, Mart). Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri. *İtü Dergisi*, s. 3-15.
- Özdemir, S. (2021). Mekansal Planlama ve Kültür Varlıklarının Korunması Bağlamında Cumhuriyet Döneminden Günümüze Şehir Meydanları: Konya Anıt Meydanı Hakkında Bir İnceleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(40), 145-181.
- Özgüven, B. (2016). Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Meslek Öğrenimi: Sanayi Mektebi Binaları . G. Çelik içinde, *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaştırmaları* (s. 45-59). İstanbul: İş Bankası.
- Özgüven, B. (1998). Osmanlı'da İç kale Geleneği: Yedikule ve Konya Ahmedek'i. *VII. Milli Selçuku Kültür ve Medeniyeti Semineri* (s. 301-316). Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi .

- Özönder, H. (2017). Buğday Pazarı. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/1106/bugday-pazari> adresinden alındı
- Özönder, H. (2011). Atlı Tramvay. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya : Kültür.
- Özönder, H. (2011). Hara. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür .
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sadırlar Caddesinde Otobüs Seferleri Çoğaltıldı. (1951, 13 Şubat). *Yeni Konya.*, 2-606, s.2.
- Sarraflar İçine Asfalt Dökülüyor. (1951, 11 Temmuz). *Yeni Konya.*, 3-750, s.2.
- Sarre, F. (1967/1989). *Konya Köşkü* (2. Baskı b.). (M. Ş. Uzluç, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Semerci, F. (2021). Konya Tekel (İnhisarlar) Binası. A. G. Korumaz, & M. F. Yarar içinde, *Konya'nın 1950 Sonrası Çağdaş Yapıları* (s. 18-19). İstanbul: Yem.
- Sıramkaya, S. B. (2017). *Anadolu Kent Kimliğinin Oluşumunda İstasyon Caddeleri Konya Örneği*. Trabzon: Trabzon LIVENARCH V-2017 Kongre Bildiri Kitabı. <https://www.arkitera.com/gorus/anadolu-kent-kimliginin-olusumunda-istasyon-caddeleri-konya-ornegi/> adresinden alındı
- Strabon. (2000). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası* (4 b.). (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Şehir Haberleri. (1949, 3 Kasım). *Yeni Konya*, 2, s. 1-149.
- Şehir Haberleri. (1949, 24 Kasım). *Yeni Konya*, 1-170, s. 2.
- Şehir İçi Yollar. (1949, 11 Ekim). *Yeni Konya.*, 1-126, s.2.
- Şehirde Mesken Buhranı. (1944, 2 Mart). *Babalık*, 6293, s. 1.
- Şehrin Haberleri. (1944, 5 Ağustos). *Babalık.*, 6363, s.1.
- Şehrin Merkezinde Değişiklik. (1944, 1 Nisan). *Babalık.*, 6306, s.1.
- Şehrimizde Asfalt. (1950, 14 Kasım). *Yeni Konya.*, 2-516, s.2.
- Şehrimizde Bu Yıl İnşaat Fazla. (1951, Temmuz). *Yeni Konya*, 3-753, s.1.
- Şener, M., Kışalı, E., & Afşoeren, F. (2020, Mayıs-Haziran). Mimarlık Mirasını Koru(ya)mama Sorunsalı: Konya Numune Hastanesi ve Eski-Yeni Karşılaşması. *Mimarlık*(413), 74-78.
- Tanrıkulu, A. (Yöneten). (2024). *Konya'nın Filme Alınan Tarihi Görüntülerinden Bir Demet* [Sinema Filmi].
- Tatlıcak ve Tamiri. (1930, 6 Ağustos). *Babalık.*, 3365, s.2.

- Tarihi Eserler Restore Edilecek. (1951, 1 Mayıs). Yeni Konya, 2-682, s. 1.
- Tenis Sahası Değiştirilmelidir. (1949, 30 Ağustos). Yeni Konya., 1-88, s.1.
- Ter, Ü., & Özbek, O. (2005). Kent Merkezlerinin Oluşumunda Alansal Gömülülük: Konya Tarihi Kent Merkezi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20, 527-536.
- Ter, Ü. (2002). Konya Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Tasarımı Üzerine Bir Araştırma. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi* (Üçüncü Cilt). (A. Suat, Çev.) Ankara, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Topçuoğlu, F. (2020). Mekân-Politika Ekseninde Konya Kültürpark'ın Dönüşümü. *Idealkent*.
- Tulukçu, D. A., & Ayas, F. N. (2021). Konya Şeker Fabrikası Ana Üretim Binası. A. G. Korumaz, & M. F. Yazar içinde, *Konya'nın 1950 Sonrası Çağdaş Yapıları* (s. 32-33). İstanbul: Yem.
- Tuncel, M. (2002). Bugünkü Konya. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 26, s. 187-189). içinde Ankara: TDV.
- Turan, O. (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken.
- Uçaryiğit, E. (2017, 12 15). Osmanlı Şehirlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen: Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri. Denizli : Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi .
- Ulusoy, M., & Ulusoy, H. E. (2015). Kültürel Değişim Bağlamında Konut; Konya Örneği. *Artium*, 3(1), 30-38.
- Ulutürk, M. (2014, Nisan 13). *Meram Dere Elektrik Santralinin İlk Fotoğrafları*. <https://meram.wordpress.com/>: <https://meram.wordpress.com/2014/04/13/meram-dere-elektrik-santralinin-ilk-fotograflari/> adresinden alındı
- Ural, S. (1974). Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık 1923-1960. *Mimarlık*, 5-53.
- Uysal, M. (2010). Tarihsel Süreçte Geleneksel Konya Çarşısı İçin Bir Mekansal Analiz. *Milli Folklor*(86).
- Uz, M. A. (2015). *Tarihi Konya Mahalleleri*. Konya: Kültür.
- Uz, M. A. (2011). Fenni Fırın. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür. <https://www.konyapedia.com/makale/1518/fenni-firin> adresinden alındı
- Uz, M. A., & Doğan, M. (2017). *Belgelerle Adım Adım Konya* . Konya: Kültür.
- Uzluk, Ş. (?). Asyada Türk Şehir Planları.
- Uzluk, Ş. (1934, Nisan). Konya Şehir Planı Üzerine Etütler. *Arkitekt*(40), 121-122.
- Uzluk, Ş. (1933, Aralık). Konya Şehir Planı Üzerinde Etütler I. Alaettin Tepesi. *Arkitekt*(36), 363-364.

- Ünver, S. (1967, 04 20). Yetmiş Yıl Önce Konya. *Bellekten*, 31(122), s. 201-220.
- Ürekli, B. (2011). Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa. *Konya Ansiklopedisi*. içinde Konya: Kültür.
- Ürekli, B. (2002). *Konya Beylerbeyi Sarayı*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Velodrom Çarşamba Günü Açılıyor. (1950, 24 Haziran). *Yeni Konya*., 2-381, s.1.
- Yasa, A. A. (1998). Selçuklu Dönemi Konya'sında Şehrin Yeşil Dokusu. *Vakıflar Dergisi*(27), s. 65-74.
- Yenice, M. S. (2012). Konya Kentinin Planlama Tarihi ve Mekansal Değişimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 343-350.
- Yenice, M. S. (2005). Kentsel Planlama Sürecinde Konya Kent Formunun Gelişimi Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü .
- Yeni İnşaat. (1951, Şubat). *Yeni Konya*, 2-611, s.1.
- Yeni Konya. (1960, 25 Mart). *Yeni Konya*, 3804-12, s. 1.
- Yetişkin, M., & Özdamar, T. (2018). Osmanlı Şehirlerinde Belçika Şirketlerinin Alt Yapı Faaliyetleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37(64), 274-308.
- Yıldırım, M. (2016). *Konya'da Kaybolan Türk-İslam Eserleri*. Konya: Palet.
- Yılmaz, E. (2015). *II. Abdülhamid Dönemi'nde Konya ve Kentin Yapısal Değişimi*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, E. (2022). Konya Atlı tramvayı ve kent İçi Ulaşımına Etkisi. *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Yılmaz, M. (2024). Mimarisi ve Süsleme Özellikleri ile Konya Ziraat Bankası Binası ve Türk Kamu Mimarisindeki Yeri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1430-1464.
- URL 1: Konya Siyası ve Fiziki Haritası
<https://www.uyduharita.org/konya-haritasi-resimleri/>
- URL 2: Konya Siyası ve Fiziki Haritası
<http://www.deretepe.net/faydali-bilgiler/gezginler-icin-turkiye-haritalari/attachment/turkiye-daglar-akarsular-goller-barajlar-haritasi-buyuk-boy/>
- URL 3: Antik Anadolu Haritası
<https://www.oldcite.com/picture.php?/4493-tcbpkarp1003001/categories>
- URL 4: Pieere Mortier'in 1700'lerde Çizmiş Olduğu Lycaonia Haritası
<https://twitter.com/tarihkonya/status/819881571113177090/photo/1>
- URL 5: Aziz Paulus'un Hac Yolları
<https://isparta.ktb.gov.tr/TR-71232/st-paul-aziz-paulus.html>
- URL 6: Selçuklu Kent Yerleşimi Gönül Tankut Çizimi

<https://www.5harfliiler.com/anadolu-sehirleri-nasil-turklestirildi-iconiumdan-konyaya/>

URL 7: İhtisabın Önü denilen ve Aziziye Caminin doğusunda yer alan ihtisap alanı.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2152658581716387&set=p.2152658581716387&type=3>

URL 8: Levent Civelekoğlu Arşivi

<https://lcivelekoglu.blogspot.com/2017/04/eski-fotograflarn-izinde-bir-sehrin.html>

URL 9: Salt Araştırma Arşivi

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/109978>

URL 10: Mevlâna Caddesi ve Arapoğlu Makası Önünde Atlı Tramvay,

<https://www.yenihaberden.com/konyanin-110-yillik-tramvay-tarihi-iste-bilinmeyen-tarih-1801783h.htm>

URL 11: İstasyon Caddesi'ne yapılan Oteller

<https://www.burhanettinsenli.com/milli-mucadelenin-baslangicinda-konya/>

URL 12: 1913 Yılı Konya Tren Garı

<https://www.eskiturkiye.net/1809/konya-tren-gari-1913>

URL 13: Arkada Görülen Millet Bahçesi ve Sağda Görülen İmam Hatip Lisesi'ne Kaldırılan Kapı

<https://lcivelekoglu.blogspot.com/2017/03/26-mart-96-yil-once-bugun-mimar.html>

URL 14: TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/90f560fc-6d49-4124-999c-8fd2c9f51429>

URL 15: Tevfik Ataberk Arşivi

<https://tr.pinterest.com/tevfikataberk/>

URL 16: Konya Kent Rehberi

<https://kentrehberi.konya.bel.tr/#/rehber/>

URL 17: Hara

<https://www.konyapedia.com/makale/2425/hara>

URL 18: PTT Binası

<https://www.konyapedia.com/makale/2193/ptt-binasi>

URL 19 Ziraat Bankası Binası

<https://www.konyapedia.com/makale/3529/ziraat-bankasi>

URL 20: İş Bankası Binası

<https://www.pusulahaber.com.tr/eski-konyayi-gezmeye-hazir-misiniz-2-1282g.htm?page=3>

URL 21: DSİ Binası Yapılmadan Önce Alanda Görülen Kurtuluş İlkokulu

<https://www.istanbulmuzayede.com/en/>

URL 22: Kütüphane Binası Konya Valiliği

<http://konya.gov.tr/yusuf-aga-kutuphanesi>

URL 23: Konya Vakıflar İşhanı Binası

<https://www.yenimeram.com.tr/konya-vakiflar-bolge-mudurlugu-kat-karsiligi-insaat-yaptiracak-466312.htm>

URL 24: Fransız Ulusal Kütüphanesi Arşivi

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10100800z/f1.item.r=konya.zoom>

URL 25: Konya Şehri Havadan Çekilmiş Fotoğraf 1930'lu Yılların Başı

<https://www.istanbulmuzayede.com/en/product/3518813/konya-sehri-havadan-cekilmis-fotograf-lotu-1920-sonlari-1930-baslari-23-x-18-c>

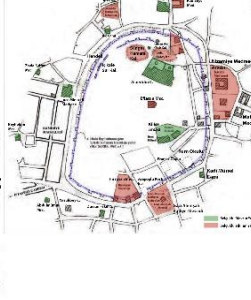
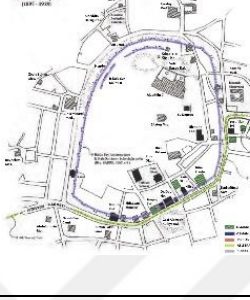
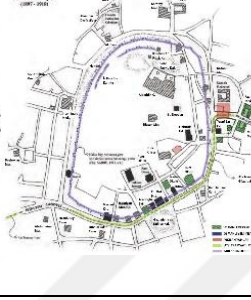
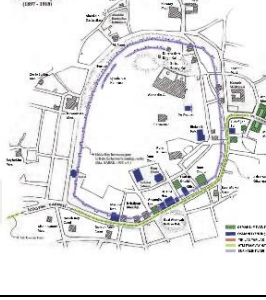
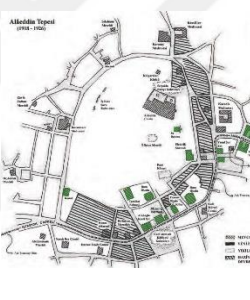
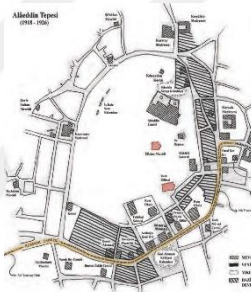
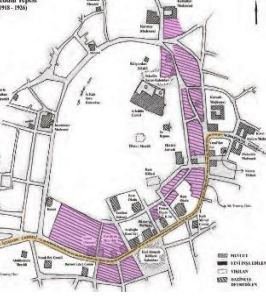
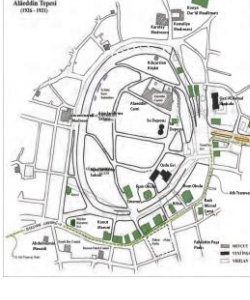

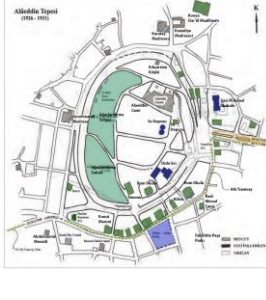

EKLER

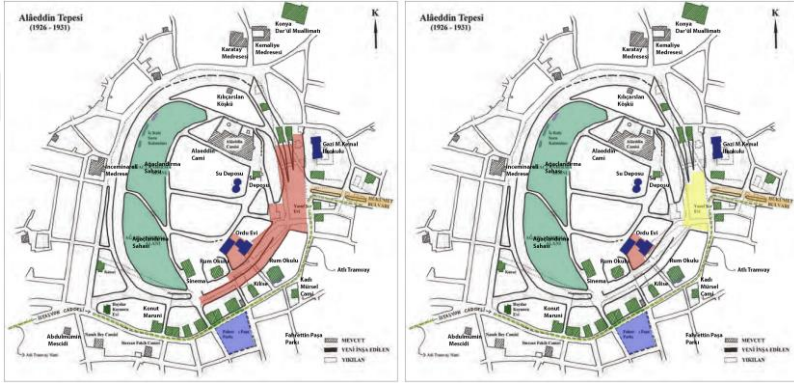
EK-1: Kentin Gelişiminde Önemli Görülen Yapılar

Kentin, Selçuklu Dönemi'nden başlayarak Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar ki geçirdiği değişim ve dönüşüm evreleri aşağıdaki tabloda incelenmiştir. Bu gelişim ve dönüşüm sürecinde, Selçuklu Dönemi'nden başlayarak kentin tarihi çekirdeğini oluşturan Alaeddin Tepesi ve çevresi, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'nde önemini korumaya devam eden ve kentin merkezi ana aksını oluşturan Alaeddin-Mevlana aksı ve çevresi, son olarak da Osmanlı Dönemi'nde kentte demiryollarının gelmesi sonucu tarihi odak dışında gelişim gösteren ve bu gelişimin Cumhuriyet Dönemi'nde de desteklendiği İstasyon Caddesi ve çevresi; yapıları, yeni oluşumları, yıkılan yapıları ile incelenmiştir. Bu gelişme ve dönüşüm sırasında önemli görülen yapılar konum itibariyle incelenerek harita ve görsellerle desteklenmiştir.

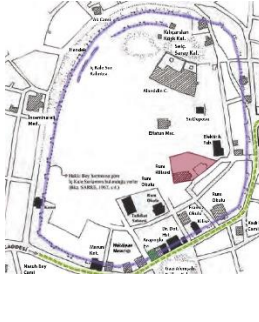
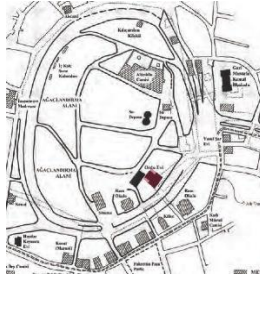

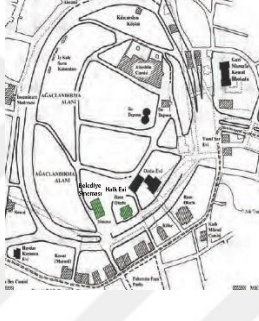
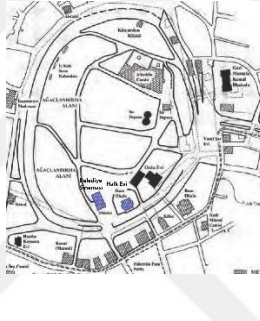
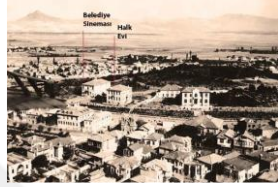
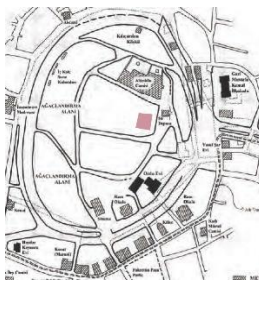
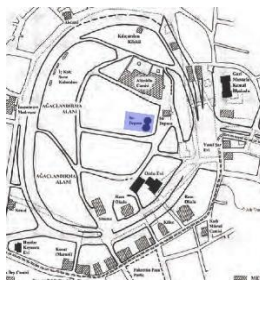

ALAEDDİN TEPESİ VE ÇEVRESİ	MEVCUT	YIKILAN	YENİDEN İŞLEVLENDİRİLE N & YAPILAN
			

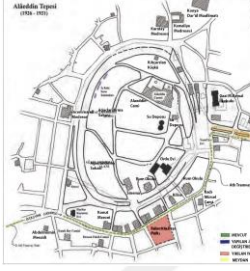
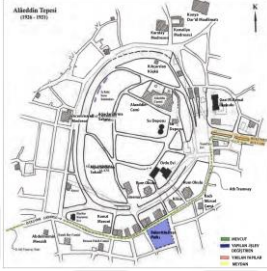

<p>SELÇUKLU DÖNEMİ</p>			<p>Selçuklu döneminde yıkılan yapılar Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yıkılmıştır.</p>
<p>OSMANLI DÖNEMİ</p>			
<p>1918-1926 DÖNEMİ</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Osmanlı döneminde tepeye su deposu ve elektrik fabrikası yapılmıştır. Tepenin güney doğusunda atlı tramvayın güzergahı yer almaktadır. Bu dönemde hazineye devredilen yapılar pembe lejant ile gösterilmiştir. Tepede bulunan Eflatun Mescidi ve Rum Kilisesi yıkılmıştır.</p>		
<p>CUMHURİYET DÖNEMİ</p>			

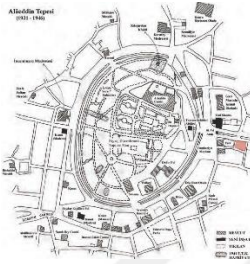
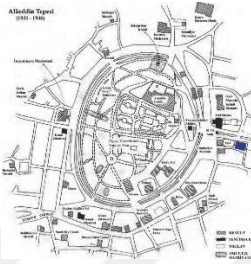

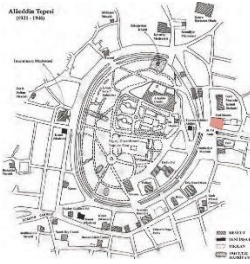
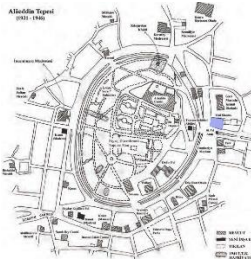

<p>ACIKLAMA</p>	<p>Tepenin günümüzdeki biçimi ve çevresindeki sokak dokusu Cumhuriyet'in ilk yıllarında oluşur. Muammeriye Caddesi'nin genişletilip Hükümet Bulvarı' olarak yeniden düzenlenmesi, tepenin daraltılarak Hükümet (Alaeddin) Bulvarı'nın açılması, açılan yolun birleştiği bölgede Cumhuriyet Meydanı'nın açılması, tepede ağaçlandırma çalışmaları ve yürüyüş yollarının yapılması bu dönemde olur. Bu yollar yapılırken Muhaddiszade Medresesi, Nalinci Türbesi ve bazı konutlar yıkılır ve bu bölgede bulunan yapı adaları kaldırılmıştır.</p>
<p> Ağaçlandırma Sahası Yıkılan Yapılar ve Hazineye Devredilen Araziler Yeni Yapılar Mevcut Yapılar Cumhuriyet Meydanı </p>	

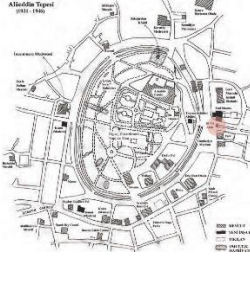
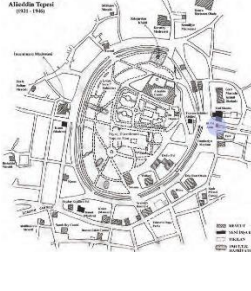

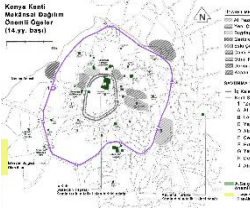
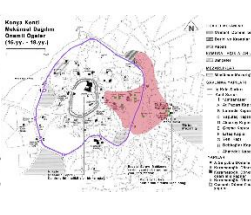
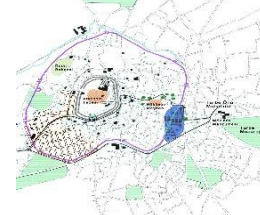
<p>CUMHURİYET DÖNEMİ (1926-1931)</p>	
<p>GAZİ MUSTAFA KEMAL İLKOKULU</p>	
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Selçuklu Dönemi'nde inşa edilen Nizamiye Medresesi arsası üzerine Kazanlı Medresesi'nin yerine inşa edilmiştir. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra bu yapının yerine Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu inşa edilmiştir. Yapı I. Ulusal Mimarlık akımı tarzında inşa edilmiştir. Ayrıca aynı bölgenin güney doğusuna bitişik Ataiye Medresesi de 1926 yılında yıkılan yapılar arasında yer alır.</p>

<p>ORDU EVİ</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Alaeddin Tepesi üzerinde kilise arsası üzerine 1927 yılında Askeri Kütüphane olarak inşa edilen yapı 1932 yılında 9-10. Parsellerle birleştirilip 11 parsel numarasıyla yıkılana kadar orduevi olarak kullanılmıştır.</p>		
<p>HALK EVİ & BELEDİYE SİNEMASI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Tepede bulunan Rum Tatbikat Mektebi, Cumhuriyet'in ilanından sonra Halk Evi, tiyatro binası da Belediye Sineması olarak kullanılmıştır. Halk Evi binası bir dönem Cumhuriyet Fırkası'na verilmiştir.</p>		
<p>SU DEPOSU</p>			

<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Su deposu, artan su ihtiyacını karşılamak amacıyla 1927 yılında inşa edilmiştir. Yapının kuzeydoğusunda 1902 yılında yapılmış olan su deposu da yer almaktadır. Fotoğraf (URL 8) adresinden alınmıştır.</p>	
<p>FAHRETTİN PAŞA PARKI</p>		
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı, Gazialımah Mahallesi'nde II. Kolordu binasının karşısında yer almaktadır. Park yapılmadan önce bu alanda Kadı Kalemşah Medresesi, Zaviyesi, Türbesi ve bir hazire yer almaktadır. Bu yapıların yıkıntıları kaldırıldıktan sonra arazi boşaltılmış, 1924 yılında bu alana park inşa edilmiştir. 1952 yılından sonra park alanı parsellenerek yerine rüya ve park sinemaları inşa edilmiştir.</p>	

<p>CUMHURİYET DÖNEMİ (1931-1946)</p>	
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>1930'lu yıllarda modern mimari mirasın ilk örnekleri bu bölgede görülmüştür. Bu yapılar genellikle Alaeddin Tepesi'nin doğu kısmında Hükümet Bulvarı ve Cumhuriyet Meydanı'nın kesiştiği bu alandan Mevlana aksına doğru olmuştur. Tepe üzerinde 1939 yılında Niyazi Ataker tarafından bir peyzaj projesi yapılmış ve uygulanmıştır. Böylece Alaeddin Tepesi'nde ağaçlandırma çalışmaları yapılmış, yürüyüş yolları açılmıştır. Bu dönemde bazı yapıların yıkıldığı görülmüştür.</p>
<p>HAYAT APARTMANI</p>	

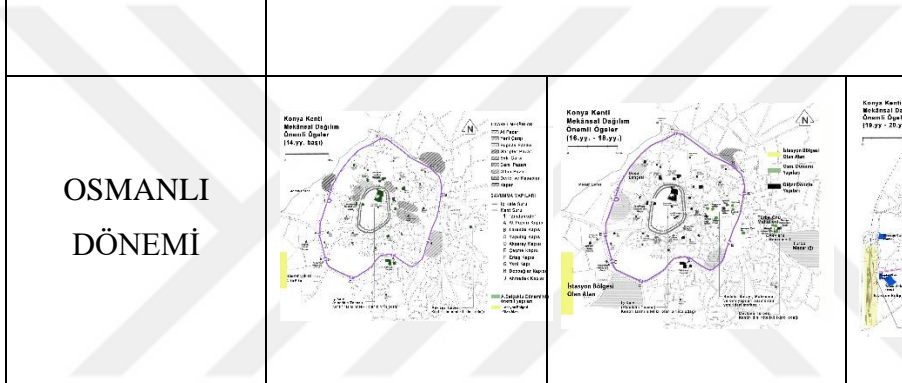
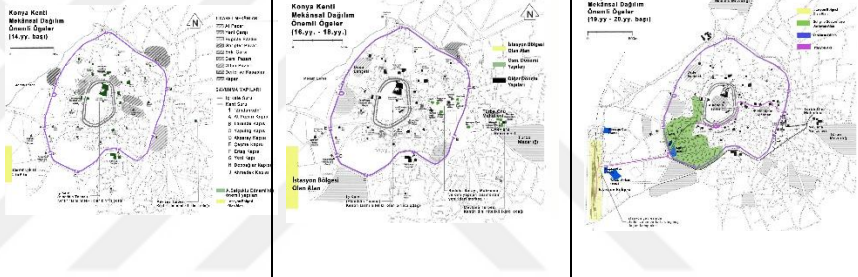
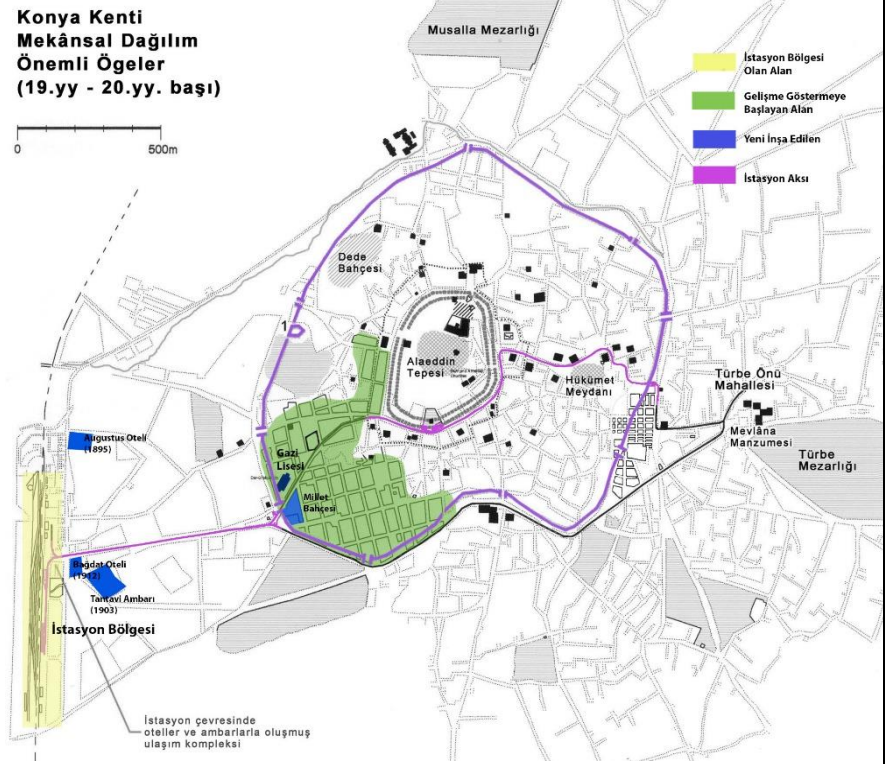
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı 1937 yılında inşa edilmiştir ve Konya'nın ilk apartman yapısı özelliği taşımaktadır. Yapı inşa edilmeden önce yapı arazisinde Ataiye Medresesi yer almaktadır. Köşe parseli dönemin mimari akımına uygun olarak pah yapmaktadır.</p>		
<p>TEKEL İNİSARLAR BİNASI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı, 1930 yılında projelendirilmiş ancak 1935 yılında tamamlanmıştır. Ankara Kubiği şeklinde inşa edilen yapının yerinde inşa edilmeden önce Nalınca Baba Türbesi ve Muhaddiszade Medresesi yer almaktadır. Fotoğraf https://www.konyapedia.com adresinden alınmıştır.</p>		
<p>YENİ SİNEMA BİNASI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı 1928 yılında inşa edilmiştir. Yapı inşa edilmeden önce yapının yerinde Muallimler Birliği yapısı yer almaktadır. Fotoğraf (URL 8) adresinden alınmıştır.</p>		

<p>CUMHURİYET ANITI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Anıt, cumhuriyetin ilanının 10. Yılı anısına Cumhuriyet Meydanı'nın tam ortasına inşa edilmiştir. Üzerinde Atatürk'ün Konya halkına hitaben iyi dileklerinin yazılı olduğu bir kitabe bulunmaktadır.</p>		
<p>ALAEDDİN-MEVLANA AKSI</p> 	<p>MEVCUT</p> 	<p>MEVCUT</p> <p>GELİŞİM GÖSTEREN ALAN</p> 	<p>YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN & YAPILAN</p>
<p>OSMANLI DÖNEMİ</p>	<p>14. yy Selçuklu</p> 	<p>16. yy Osmanlı</p> 	<p>19-20. yy Başı</p>
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Osmanlı döneminde yeni yapılaşmalar daha çok Alaeddin-Mevlana aksı üzerinde görülmektedir. Şehrin ikinci odağını Mevlana Türbesi çevresinde oluşan konut alanları oluşturmaktadır. Ayrıca 1896 çarşı yangınından sonra yeniden yapılan çarşıda gridal oluşmuş ticaret mekanları görülmektedir ve ticaret mekanları bu bölgede gelişme göstermiştir. Bu bölgeye Hükümet</p>		

	<p>Konağı, camiler, medreseler, hamamlar, bedesten yapısı inşası görülmektedir. Bu yapıların bazıları Cumhuriyet döneminde işlevini sürdürmeye devam etmiş, bir kısmı da yıkılarak arsa üzerine yeni yapılar inşa edilmiştir.</p>
<p>CUMHURİYET DÖNEMİ</p> <p>— Yıkılan Yapılar</p> <p>— Yeni İnşa Edilen</p>	
<p>ZİRAAT BANKASI</p>	
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Ziraat Bankası, İplikçi Cami'nin doğusunda yer almaktadır. Yapı inşa edilmeden önce yapının yerinde 1770 yılında yapılmış olan Yağmuroğlu Medresesi yer almaktadır. 1926 yılında yapımına başlanıp 1928 yılında bitirilmiştir. Yapı I. Ulusal Mimarlık Akımı izleri taşımaktadır.</p>

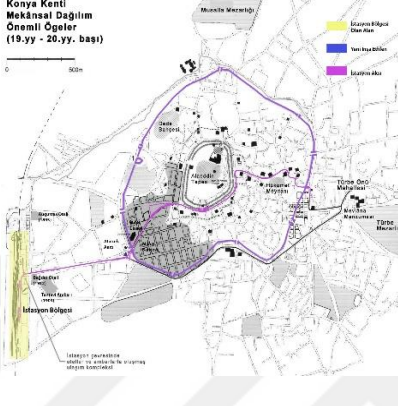

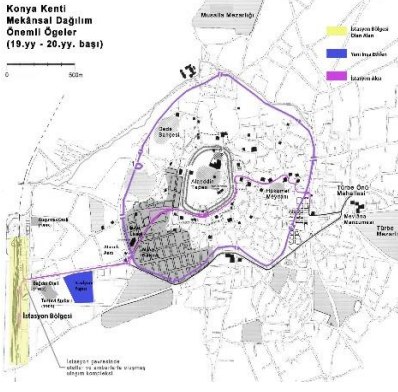
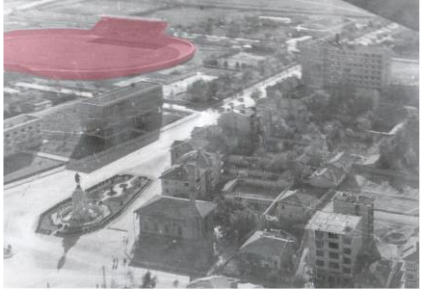

<p>VAKIFLAR (İRFANİYE) ÇARŞISI</p>			
<p>PTT BİNASI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı, Kayalıpark'ın güneyinde yer almaktadır. I. Ulusal Mimarlık Akımı'na uygun olarak tasarlanan yapı 1926 yılında inşa edilmiştir. Yapı inşasından önce bölgede Yağmuroğlu Medresesi yer almaktadır.</p>		
<p>İŞ BANKASI BİNASI</p>			
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Yapı, 1951 yılında Mimar Arif Hikmet Holtay tarafından inşa edilmiştir. İkinci Ulusal Mimarlık dönemi yapısı olan bina 1954-1955 yıllarında Alaeddin tepesinden bakıldığında yol aksından kesintisiz bir şekilde Mevlâna Türbesi'nin görülmesi amaçlandığından kolonatl girişin net görünüşü engellemesi nedeniyle yapı yıkılmıştır.</p>		

<p>NOT</p>	<p>Alaeddin Mevlana Aksı içerisinde Cumhuriyet Dönemi Haritası “Konya Büyükşehir Belediyesi” nden almış olduğum şehir planı dwg dosyası üzerinden tarafımdan düzenlenmiştir.</p>
<p>İSTASYON CADDESİ</p>	
<p>OSMANLI DÖNEMİ</p>	
<p>OSMANLI DÖNEMİ (19-20) yy</p>	<p>Konya Kenti Mekânsal Dağılım Önemli Ögeler (19.yy - 20.yy. başı)</p>

<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Osmanlı döneminde kentin gelişimine etki eden en önemli faktörlerden birisi 1864 yılında Konya'ya Bağdat demiryollarının bağlanmış olmasıdır. Bu süreçten sonra istasyon ve çevresinde otel ve depo yapılarında artış görülmüştür. Ayrıca istasyonun merkezden uzak olması nedeniyle Avlonyalı Ferit Paşa'nın atlı tramvayları şehre getirmesi ve bu tramvaylar için yeni bir yol açması bu hattın geçtiği yerlerde yapılaşmaların görülmesine neden olur. Osmanlı döneminden başlayarak şehre göçmenlerin gelmesi ve şehrin güney batısına yerleştirilmeleri de yine istasyon bölgesinde yeni yapılaşmaların görülmesine neden olur. Bu bölgeye 1912 yılında Gazi Lisesi inşa edilmiştir. Lise inşa edilmeden önce bu alanda 'Belediye Bahçesi' yer almaktadır. Lisenin inşasından sonra bu yapının karşısına 'Millet Bahçesi' inşa edilmiştir.</p>
<p>CUMHURİYET DÖNEMİ</p>	

	<p>Konya Kenti Mekânsal Dağılım Önemli Öğeler (19.yy - 20.yy. başı)</p>
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Cumhuriyet döneminde istasyon ve çevresi tarihi odak dışında kentin ikinci bir odağı olmuştur. Bu odak kamusal yapıların bölgeye yapılmasıyla desteklenmiştir. DSİ (Devlet Su İşleri) binası ve stadyum yapısı bunlara örnektir. Ayrıca istasyon caddesinin şehre ulaşan bölümüne Atatürk Anıtı inşa edilmiştir. İstasyon Caddesi Ankara şehir planlanmasından etkilenmiştir. Bu anıtın arka kısmına Osmanlı döneminde yapımına başlanan Millet Bahçesi Cumhuriyet döneminde de işlevini sürdürmeye devam etmiştir.</p>
<p>DSİ (DEVLET SU İŞLERİ) BİNASI</p>	<p>Kurtuluş İlkokulu</p>

<p>AÇIKLAMA</p>	<p>DSİ binası İstasyon Caddesi'nde Atatürk Anıtı'nın güney doğusunda yer almaktadır. 1954 yılında inşa edilen yapının inşa edilmeden önce yerinde Kurtuluş İlkokulu ve ambar olarak kullanılan yapılar yer almaktadır. İlk olarak alanda müdürlük binası, sonrasında iki katlı müdür lojmanları ve müstakil lojmanlar inşa edilmiştir. Daha sonra ihtiyaca göre alanda eklemeler yapılmıştır.</p>	
<p>ATATÜRK ANITI</p>		 <p>1931 Yılından Konya Görüntüleri</p>
<p>AÇIKLAMA</p>	<p>Anıtın 1924 yılında yapılmasına karar verilmiştir. Anıtın kaidesi, Osmanlı döneminde yapılmaya başlanan Ziraat Abidesi olmuş, Cumhuriyet döneminde de bu abide üzerine Atatürk Anıtı yerleştirilmiştir. Bu nedenle de anıtın yapılması için Avusturyalı heykeltıraş olan H. Krippel görevlendirilmiştir. Anıt, 29 Ekim 1926 yılında büyük bir merasimle açılmıştır. Yapı günümüzde de varlığını sürdürmektedir.</p>	
<p>ATATÜRK STADYUMU</p>		

AÇIKLAMA	Atatürk Stadyumu, İstasyon Caddesi üzerinde, kent merkezinin yaklaşık 1 km güneybatısında yer almaktadır. İstasyon Caddesi'nde girişi bulunan yapının 1949 yılında temeli atılmış, 1950 yılında hizmete başlamış ve 1952 yılında resmi açılış töreni yapılmıştır (Korumaz, 2021).
NOT	Tabloda kullanılan haritalar (Önge, 2015) kaynağından alınarak tarafımdan revize edilmiştir. Google Earth haritaları ise (URL 16) adresinden alınmıştır. Kullanılan resimler tez içerisinde kaynağı belirtilmiş resimler olup, sonuç bölümünde toplu halde gösterilmek istenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Zehra SEVGİ

Eğitim Durumu

Lise: Ilgın Anadolu Lisesi

Ön Lisans: Karabük Üniversitesi, Safranbolu Meslek Yüksek Okulu, Mimari Restorasyon, 2014

Lisans: Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 2019

Yüksek Lisans: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2024